

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет
«Одеська юридична академія»

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОСТУПОК у доктрині та законодавстві

Монографія

Одеса
«Юридична література»
2012

УДК 343.23(477)
ББК 67.408(4Укр)
К823

Монографія підготовлена колективом авторів у результаті виконання науково-дослідницьких робіт за фундаментальною науковою темою «Наукове та законодавче забезпечення концепції кримінальних проступків у кримінальному праві України» (ДРН 0112U000690) за замовленням МОНмолодьспорту України. Визначено обставини, що обумовлюють існування категорії кримінальних проступків як виду кримінального правопорушення, характеристики кримінальних проступків (властивості, суб'єктивні та об'єктивні ознаки) в правовій доктрині та загальні засади запровадження інституту кримінальних проступків до кримінального права та законодавства України. Запропонований у якості теоретичної моделі авторський проект Кримінального кодексу України.

Призначена для наукових працівників, фахівців у галузі права, студентів, аспірантів і викладачів юридичних внз, представників законодавчого корпусу, які займаються проблемами кримінальної політики та практичними питаннями гуманізації кримінального законодавства. Може бути корисною кожному, хто цікавиться проблемами та перспективами розвитку вітчизняного кримінального права.

За загальною редакцією *В. О. Тулякова*, доктора юридичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України, члена-кореспондента Національної академії правових наук України

Автори:

В. О. Туляков (п. 1.1, 1.2); *Г. П. Пімонов* (п. 1.1, 1.2); *Н. І. Мітріцян* (п. 1.1); *Н. А. Мирошниченко* (п. 1.1); *Д. О. Балобанова* (п. 1.6); *Н. Л. Березовська* (п. 1.5, 1.7, 2.1); *Ю. Ю. Коломієць-Капустина* (п. 1.4); *І. М. Горбачова* (п. 1.5); *А. С. Макаренко* (п. 2.5); *М. М. Дмитрук* (п. 1.1, 1.3, 1.6, 1.8, 1.9, 2.2, 2.3, 2.4); *Н. М. Мирошниченко* (п. 2.4, 2.5); *Ф. Ш. Іскендеров* (п. 2.5); *О. С. Кузємбаєв* (п. 1.3); *Л. К. Кравець* (п. 1.6); *Т. І. Дмитришина* (п. 1.2); *Р. О. Ніколенко* (п. 1.1)

Рецензенти:

Є. Л. Стрельцов, доктор юридичних наук, доктор теології, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України, заслужений діяч науки і техніки України;

В. О. Меркулова, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України

Рекомендовано до друку вченою радою Національного університету «Одеська юридична академія» (протокол № 3 від 15 грудня 2012 р.)

ЗМІСТ

<i>Вступ</i>	5
--------------------	---

Розділ I

СОЦІАЛЬНА ОБУМОВЛЕНІСТЬ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ

1.1. Кримінальне право у дискурсі змін: від доктрин до реалізації	10
1.2. Категорія кримінального проступку в кримінальній доктрині	38
1.3. Історичні передумови впровадження кримінального проступку	43
1.4. Ідеологічні основи впровадження інституту проступків у кримінальне право України	54
1.5. Досвід європейських держав у питанні критеріїв поділу кримінальних діянь на злочини та проступки	60
1.6. Вплив підстав криміналізації на формування інституту кримінальних проступків	71
1.7. Гармонізація КК України із практикою Європейського Суду з прав людини як чинник впровадження кримінального проступку	79
1.8. Системно-правові передумови впровадження кримінальних проступків	84
1.9. «Мертві норми» КК України: спроба наукового пояснення поняття та причин виникнення	88

Розділ II

ТЕОРЕТИЧНА МОДЕЛЬ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ

2.1. Кримінальний проступок серед видів правопорушень	99
2.2. Становлення категорії проступку в кримінально-правовій доктрині: проблеми термінології	111
2.3. Об'єкт кримінального проступку	119

2.4. Суб'єкт кримінального проступку	128
2.5. Правові наслідки кримінального проступку	141
<i>Післямова</i>	158
<i>Проект Кримінального кодексу України</i>	162
<i>Авторський колектив</i>	422

У більшості досліджень дія права розглядається як сукупність форм реалізації його юридичних властивостей як у статичі, що визначається його юридичним змістом, так і в динаміці, яка пов'язана із процесом виникнення, формування та реалізації відповідного правила поведінки.

Загалом динамічні аспекти дії кримінально-правової заборони розглядаються виключно у сенсі аналізу правореалізації: питань кваліфікації злочинів, призначення покарання тощо.

Поруч з цим, характеристики динаміки кримінального права набагато ширші. «Динаміка, тобто реалізація і розвиток кримінального права, — писав А. Е. Жалинський, — охоплює усі процеси його функціонування — криміналізації та декриміналізації, розробку кримінально-правових позицій, які пов'язані або безпосередньо не пов'язані із використанням кримінального закону, виключно професійну діяльність по його застосуванню, забезпечення виконання кримінально-правових рішень та ін.»¹.

Раніше ми вже наголошували на тому, що структурно-функціональний аналіз кримінального права вимагає від дослідників зосередження не тільки на проблематиці догматичного аналізу норми (суто кримінально-правовий підхід), чи аксіологічної оцінки існування та буття норми (кримінологічний або соціологічний підхід), але й інтегративного динамічного аналізу сутності та буття норми загалом як самоорганізованого правового явища².

З цього боку кримінальне право повинно бути розглянутим як відкрита складна система, що знаходиться у постійному динамічному розвитку, взаємодії із суспільством, відтворюючись в процесі правореалізації. Неможливість виключно раціональної трактовки

¹ Жалинский А. Э. Работа с уголовным правом в структуре профессиональной юридической деятельности [электронный ресурс] // Право. Журнал Высшей школы экономики. — 2008. — № 1. — С.111 — режим доступа <http://ecsocman.hse.ru/text/35864958.html> —

² Див.: Туляков В. О., Тулякова М. А. Динаміка кримінального права: основні закономірності [текст] // Актуальні проблеми держави і права: 36. наук. пр. — Одеса, 2005. — Вип.25. — С.488–411; Бачинин В. А. Социально-правовая реальность как предмет макросоциологического анализа — [текст] // Журнал социологии и социальной антропологии. — 2002. — № 2. — С.65.

стабільності соціальних відносин та процесів обумовлює розгляд образу права як динамічної структури, що послідовно відтворює старі та формує нові правила поведінки. При цьому становлення права «забезпечується трансляційною та селективною функціями культури (правової культури)»¹, де перша обумовлює інтерпретацію норми, а друга інновацію, формулювання нових кримінально-правових заборон, які відповідають існуючим реаліям сучасного буття. Проте те, що протирічило буттю права в епоху модерна та класицизму, з'явилося сутністю взаємодії права (в тому числі і кримінального) і суспільства в постмодерністський період.

Реалізація охоронних та профілактичних кримінально-правових відносин наполягає на необхідності *постійної диференціації обсягу державного примусу* в залежності від характеристик суб'єктів такого впливу (особи, соціальні спільноти, держава), відповідності ступеня впливу характеристикам особи винного; її кримінальності; ступеню тяжкості скоєного злочину; потребам потерпілого, третіх осіб, держави, міжнародної спільноти.

Це можливо як шляхом аналізу використання старих кримінально-правових заборон до нових ситуацій (*інтерпретація кримінально-правової норми*), так і шляхом розробки пропозицій та прецедентів щодо послідовних змін правової системи, інноваційного відтворення права (*прийняття нової редакції, криміналізація діяння, пеналізація заборони*). Причому порівняння різних режимів кримінально правового впливу, попередження злочинності та суспільної інтеграції у їхньому динамічному взаємозв'язку надають можливість з'ясувати найбільш ефективні утилітарні практики обмеження злочинності.

Відома позиція про те, що кримінальна заборона сьогодення, яка реалізується у правозастосуванні, знаходиться в постійному розвитку, стабільна заборона минулого, що пов'язана із позитивним кримінальним правом, також знаходиться у розвитку.

У першому випадку мова йде про необхідність постійної корекції законодавства та практики його застосування відносно нових заборон (комп'ютерні злочини, наприклад), нових колізійних ситуацій, які обумовлено політичними процесами, прийняттям та ратифікацією відповідних міжнародних договорів та конвенцій, рішеннями Європейського суду з прав людини тощо.

¹ Честнов И. Л. Синергетика права как один из возможных ответов на вызов пост-модерна [текст] // Синергетика и право. Труды теоретического семинара юридического факультета СПбИВЭСЭП. — СПб., 2001 — Вып.5. — С.33.

У другому, — про інтерпретаційні процеси у достатньо інерційному кримінальному законодавстві, які дозволяють, використовуючи аналогію права *sui generis* (призначення заходів безпеки та соціального захисту в КК, звужене чи поширене тлумачення кримінально-правової норми Верховним Судом України чи Вищим касаційним судом з розгляду цивільних та кримінальних справ), розповсюджувати дію старих норм на нові види відносин.

В такому сенсі динаміка кримінального права виступає не тільки і не стільки як процес правореалізації шляхом примусового чи вільного використання, виконання, не порушення, застосування правової заборони, але й (можливо, по-перше) як процес формування та інтерпретації кримінально-правових норм у відповідності із потребами суспільного розвитку.

Тобто у сучасних умовах динаміка кримінального права визначає характеристику постійного становлення та розвитку, відтворення кримінально-правових заборон на законодавчому та індивідуальному рівнях.

Причому вже зазначалося раніше, що цей процес знаходиться у розвитку відповідно двом концептам: формуванню кримінально-правового хаосу та нейтралізації останнього шляхом кардинальних (чи інтерпретаційних) змін у правовому регулюванні.

З цього боку формування кримінально-правового хаосу є невід'ємною частиною розвитку взаємодії між кримінальним правом та суспільством за умов динамічних та не завжди послідовних змін у системі кримінально-правового реагування, що відображують очікування керуючої еліти та потреби суспільства.

Саме розуміння злочину та злочинного є певною передтечею девіантної поведінки, оскільки частота розповсюдженості правопорушення та його моральна дозволеність для громадян роблять не-ефективною будь-яку кримінальну заборону. Саме це протиріччя є основою, наприклад, масової готовності до несплати податків та зборів та безлічі інших, насамперед економічних правопорушень.

Зростання девіантної поведінки поруч із зловживаннями правом є, на жаль, нормою у сучасному суспільстві. Патологічним становиться послідовне виконання правових заборон. В остаточному вигляді справа буде йти про розповсюдженість злочинної поведінки як такої, що дозволяється більшістю суспільства, що призводить до тотального колапсу інститутів влади та громадянського суспільства (криміналізації суспільства — В. Дрьомін, А. Костенко).

Доказом такої динамічності кримінальної політики, що забезпечує хаос правової регуляції кримінально-правових відносин, є тенденції неузгодженого з потребами практики внесення змін та доповнень до діючого КК (категоризація злочинів), введення інституту кримінальних проступків, по-перше, до нового КПК України, без відповідного вирішення питання у матеріальному праві, що нівелює принцип стабільності кримінально-правових відносин та послідовності законотворчої діяльності.

У такому контексті кримінально-правове забезпечення соціального та економічного сталого розвитку держави, суспільства, особистості насправді уявляється соціо-політичною фікцією, а не принципом кримінальної політики держави.

По-друге, просте арифметичне збільшення кількості заборон веде до дестабілізації правового буття, а отже, — до необхідності майбутнього прийняття нової редакції кримінально-правової норми в цілому.

Керуючись цим, колективом вчених Національного університету «Одеська юридична академія» було розглянуто процеси організації кримінально-правових відносин у сучасному бутті за умов гуманізації сучасної кримінальної політики та введення інституту проступку у діюче кримінальне законодавство.

Зрозуміло, що проблема кримінальних проступків пов'язана із формуванням окремої кримінально-правової доктрини, що розглядає правореалізацію, процес інтерпретації норми саме як її нормативне буття, вивчає патології та закономірності інтерпретаційних процесів на національному (закон та законодавець), груповому (правозастосовувачі) та індивідуальному рівнях, надає орієнтири виходу із правового хаосу та формування кримінально-правового законодавства сталого типу, для якого *ідея сталого розвитку є головною правотворчою ідеєю, ідеєю сучасного регулювання найбільш важливих процесів динаміки взаємодії правової та злочинної поведінки та зловживань правом з боку всіх суб'єктів кримінальних правовідносин.*

Саме ці питання з точки зору інтерпретації доктрини кримінальних проступків, їх окремі елементи та характеристики розглянуто у цій книзі. Наприкінці колектив авторів зробив спробу представити теоретичну модель Кримінального кодексу України за умов існування інституту кримінальних проступків як феномена, органічно втіленого у мову та дух сучасного кримінального права.

Зрозуміло, що це лише теоретична спроба, аналітичний огляд, який супроводжується початками моделювання. Але бачення майбутнього неможливе без наукового пошуку, і я сподіваюсь, читачі знайдуть для себе окремі ідеї, положення, теоретичні конструкції, що відкривають шляхи становлення майбутнього кримінального права.

*В. О. Туляков,
доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрНУ*

СОЦІАЛЬНА ОБУМОВЛЕНІСТЬ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ

1.1. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО У ДИСКУРСІ ЗМІН: ВІД ДОКТРИН ДО РЕАЛІЗАЦІЇ

Стверджують, що час, коли кримінальне право розглядалося виключно як національне утворення, вже певним чином залишився позаду. Із розвитком процесів глобалізації виникає наднаціональне кримінальне право та кримінально-процесуальні відносини, які поширюються на злочини проти миру та безпеки людства, транснаціональну організовану злочинність у формах незаконного обігу людських ресурсів, капіталів, зброї та наркотиків, предметів культурної спадщини, а також на системну корупцію та комп'ютерну злочинність.

Виключно з розвитком цих новітніх форм злочинності у доктрині пов'язують існування Міжнародних кримінальних трибуналів *sui generis* (Руанда, Югославія), формування Міжнародного кримінального суду, формування пріоритетної моделі кооперації у кримінальних справах у країнах ЄС (європейські ордери на арешт, гармонізація відповідальності за конвенціональні злочини тощо). Проте у рішенні цих питань з часом виникло більше питань, ніж адекватних рішень.

З одного боку, Європейська спільнота прийняла численну кількість рекомендацій, спрямованих на криміналізацію злочинів (відмивання коштів, шахрайство, обіг наркотиків, осіб, зброї, корупція, расизм, забруднення моря тощо); існують численні приклади кооперації у кримінальних аспектах, більше того — деякі питання, що стосуються превенції організованої злочинності та протидії тероризму, знаходять своє вирішення у колективних рішеннях Комітету міністрів Ради Європи.

Проте питання гармонізації національних правових систем та апроксимації міжнародних нормативних актів вирішуються недостатньо ефективно чи не вирішуються взагалі.

Навіть і остаточне завершення процесу приєднання до європейської системи протидії злочинності, підписання, ратифікація, визнання міжнародних договорів не виправдують новацій.

Справа у тому, що згідно з останніми тенденціями європейські держави прагнуть досягнути тільки базового рівня гармонізації у частині криміналізації транскордонних злочинів та у частині підтримки взаємного визнання судових рішень.

Так, функціонування Єдиної Європейської суддівської площини, яка згідно зі Стокгольмською програмою дій у сфері юстиції та у внутрішніх справах (2009) повинна бути створена через п'ять років, стикається із великими труднощами, оскільки тільки зараз майже через 10 років спроб та помилок порушується питання щодо апроксимації кримінального законодавства країн-учасниць у частині визначення диспозицій та санкцій таких злочинів, як крадіжка, міжнародні нелегальні перевезення (торгівля людьми, нелегальна імміграція, сексуальна експлуатація), тероризм, відмивання коштів, шахрайство із інтелектуальними ресурсами, кіберзлочинність, злочини проти довкілля, злочини, які пропагують ідеї расизму та ксенофобії. Саме ці склади є основою послідовних зустрічей з метою адаптації національних систем, узгодженості санкцій тощо. З огляду на підвищену чутливість кримінального права щодо іноземного втручання у сферу національної компетенції, проблема має бути вирішеною ще не скоро.

Тобто мова йде про те, що послідовне декларування створення наднаціонального чи супранаціонального кримінального права є скоріше політичним інструментом, ніж практично-предметним засобом протидії злочинності.

І справа не у відсутності можливостей, а у суперечливості національних доктрин, які поруч із лімітованим ступенем довіри громадян до примусової сили з боку міжнародної спільноти роблять неможливими адекватні системні узгодження у сфері кримінального законодавства.

У цьому сенсі вкрай важливим має бути питання визначення адекватного розуміння кримінально-правової заборони як необхідного для політичного істеблїшменту інструмента забезпечення суспільної та національної безпеки, гаранта суспільного спокою, підкріпленого примусовою силою держави, регулятора антисоціальної активності громадян у конкретних просторово-часових та історичних межах.

Саме обмеженість кримінальної заборони просторовими межами не надає можливості забезпечення ефективності процесу апроксимації та гармонізації національного кримінального законодавства та утворення ефективного штучного супранаціонального кримінального права.

З нашої точки зору, ліміт кари пов'язано саме станом розвитку політичної та правової ідеології у державі, ступенем дозволу застосування кари як з боку держави, так і мовчазним дозволом суспільства на застосування примусу щодо окремих його членів. Причому кримінально-правовий примус (покарання та інші заходи кримінально-правового впливу) та кримінально-правовий компроміс, знаходячись у формальній суперечності, забезпечують ефективне обмеження каральної влади держави.

Що ж стосується наднаціональних структур, то можливе та ефективне вирішення питань кооперації у кримінальних справах все ж таки не надає стимулу для формулювання єдиної каральної політики — мова у цьому випадку йде про невідворотність індивідуальної відповідальності, а не про єдність кари та переслідування.

Іншими словами, пересічний громадянин Бельгії не проти, щоб існувала єдина система боротьби з економічними злочинами, але проти того, щоб за дорученням податківця у Польщі його затримували у Бельгії за закупівлю та вивезення дешевих тютюнових виробів протягом його турпоїздки у Польщу.

Що вже казати про уніфікацію спортивного чи торговельного, медичного, міжнародного законодавства, що впливає на розуміння кримінально-правових конструктів.

Ми загнали себе у глухий кут, коли, ідучи шляхом від позитивізму догматів до природно-правової емпірики відчужень, залишили старі схеми як фікції при певних суперечностях кримінальної політики. До того ж існують обмеження дії механізму кримінально-правового регулювання, існування яких суттєво впливає на визначення розвитку супранационального та національного кримінального права.

Аксіоматично, що сучасна держава не може існувати без кримінально-правового примусу, оскільки відтворення злочинності як соціальний процес та індивідуальна кримінальність особистості як індивідуальна якість потребують існування насильницьких методів регулювання на різних рівнях правореалізації.

Людям загалом присутня тенденція діяти девіантно, і кримінальне право виступає остаточним інструментом впливу в системі заходів державного контролю.

Але яким воно повинно бути, наскільки коректно йти сьогодні шляхом постійного збільшення нових складів злочинів, забуваючи про додатковість кримінального права.

В ідеалі ж, про що вже неодноразово писалося, застосування кримінально-правової норми є її незастосуванням.

Але саме ця остаточність заходів кримінально-правового впливу, їхня аддитивність, зорієнтованість на правозастовців та їх правосвідомість, а не на пересічних громадян, поруч із іншими системними недоліками публічно-правового регулювання, призвели до формування значної кількості суперечливих явищ та процесів, які у сумі дають можливість казати про припинення розвитку кримінально-правової доктрини, знаходження кримінального законодавства та правозастосування у стані системної кризи. Так, природний детермінізм особистої поведінки суперечить біхевіористським нормативним встановленням визначення винності особи через суб'єктивне інкримінування.

Саме факти об'єктивного інкримінування у складах злочинів із подвійною формою вини у деяких бланкетних нормах свідчать про поширення думки про каузальність людської поведінки.

Іншою мовою: індивідуалізація покарання базується на характеристиках діяння винної особи і саме діяння є основою вибору межі покарання. Але це суперечить сутності моделі кримінально-правового захисту через адекватне покарання винних. Суд визнає особу винною у скоєнні злочину та визначає адекватне покарання. До речі, застосування саме цієї моделі («правило трьох помилок») у США привело до послідовного 15-річного зниження рівня умисних вбивств у країні! Але суд чи у деяких випадках адміністративний орган (адміністративний нагляд, видворення за межі держави, наприклад) може уже зараз зробити висновок про шкідливість (кримінальність) самої людини (кримінальне минуле), її стану (біологічні ознаки), статусу (правові характеристики) із застосуванням окремих примусових заходів, що по суті збігаються із заходами безпеки та соціального захисту, які визнаються такими в інших юрисдикціях Європи.

Спеціальні механізми кримінально-правового впливу (заходи безпеки, компенсації, соціального захисту) не відпрацьовують, оскільки існує проблема із адекватним узгодженням каральної сутності цих заходів із ступенем суспільної небезпеки винної особи та потребами жертви злочину.

Яскравим прикладом є застосування каральних заходів безпеки для мети терору у 30-ті рр. XX століття, що надало негативного розуміння та оцінки цих заходів в українській кримінально-правовій доктрині сьогодення.

Наприкінці ідея свободи волі особистості не корелює із неосвідомлюємим психічним, елементів якого за умов тотальної кризи встановлюється усе більше у суспільстві та індивідуальній поведінці особистості (навколосонні стани, фізіологічні вади, енергетичні вади організму тощо).

Заклики до використання жорстких видів покарання (хімічна кастрація, стерилізація) до певних категорій злочинців (сексуальні збоченці, педофіли) саме пов'язані із розумінням небезпеки рецидиву з боку кримінальних особистостей із своєрідними стереотипами та паттернами.

Звідси проблема порушення прав людини у кримінально-правовій догмі змінюється на проблему адекватності захисту цих прав виключно традиційними засобами кримінально-правового реагування.

В ідеалі ми зіштовхуємося із трьома базовими елементами, які сучасна кримінально-правова доктрина використовує, але не завжди описує (злочин, злочинність, кримінальність), та реакцією на них (покарання, заходи кримінально-правового реагування, нагороди).

Завдання саме і належить у адекватному формулюванні кримінально-правових заборон та інших відповідних державних реакцій на кримінальну активність суб'єктів за допомогою кримінально-правових інститутів.

Звідси нагороди будуть державною реакцією на активну поведінку з профілактики чи усунення злочинів.

Заходи соціального захисту є державною реакцією на зловживання владою та суспільно небезпечні діяння, що не можуть бути визнані злочинами згідно з пануючою правовою доктриною.

Заходи безпеки, інші кримінально-правові заходи — вид державного реагування на менш небезпечні, ніж злочини, девіації (кримінальні проступки) чи на кримінальний статус особистості із профілактичними, некаральними цілями.

Покарання — міра державного реагування на злочин.

Достатньо чітка система. Але. На жаль, в ній не визначено головне.

Як на рівні доктрини відрізнити покарання та заходи захисту, які базові критерії повинні бути виділені у якості системоутворюючих при характеристиці, наприклад, небезпечного стану особистості.

Досвід республіки Сан Маріно, у Кримінальному кодексі якої небезпечний стан особистості пов'язується із професійною кримінальною діяльністю, організованою злочинною діяльністю, торгівлею людьми, вимаганням, заняттям проституцією, неодноразовим ско-

енням навмисних злочинів, скоєнням злочинів у стані неосудності або обмеженої осудності, чи у стані алкогольного та наркотичного сп'яніння достатньо типовий (оскільки, як і у законодавстві Англії чи Німеччини, саме суспільно небезпечна активність суб'єкта кладеться в основу), є цікавим, але не сприйнятим вітчизняною доктриною.

Жоден з кодексів країн СНД не містить узгоджені та системні правила призначення заходів безпеки, заходів компенсації та реституції, подяк, нагород тощо.

Жодна кримінально-правова доктрина на пострадянському просторі нічого не каже про кримінальність суб'єкта.

Жодна кримінально-правова доктрина країн СНД не визначає потерпілого як центральну фігуру у кримінально-правових відносинах.

Отже, системна криза кримінального права на рівні доктрини пов'язана із остаточною невизначеністю відповіді на питання що, як та яким чином ми захищаємо?

Ми зіштовхуємося із якнайменш декількома процесами, що характеризують сучасний механізм кримінально-правового регулювання, існування яких суттєвим чином впливає на визначення подальших шляхів розвитку кримінального права.

«Нестача можливостей». Сучасне кримінальне право вимушене бути у постійному пошуку заходів реагування: причому здебільшого це пов'язане із диспозитивністю відносин (зростання ролі потерпілого, компенсація та реституція) та пошуком альтернативних заходів реагування на кримінальні конфлікти.

Під терміном «кримінальні конфлікти» у сенсі цієї роботи ми розуміємо діяння невеликого ступеня суспільної небезпеки, що реалізуються у злочинах чи зловживаннях правом.

Коли держава не в змозі реагувати на перманентні порушення закону, працює не закон, а компенсаційні механізми. До речі, формування юстиції причетних це не тільки ресторагивна юстиція, але й самосуди чи легітимізована помста з боку суспільних об'єднань (товариські суди минулого). З іншого боку, це надає можливостей формування розвинутої системи кримінального правосуддя при формально незмінних параметрах кримінального законодавства.

Звідси в теорії кримінального права з'являються посилення на кримінально-правові угоди.

Кримінально-правові угоди як домовленості між особами, що сприяють виникненню, зміні та реалізації кримінально-правових відносин, можуть магі різні форми.

Наприкінці ідея свободи волі особистості не корелює із неосвідомлюємим психічним, елементів якого за умов тотальної кризи встановлюється усе більше у суспільстві та індивідуальній поведінці особистості (навколосонні стани, фізіологічні вади, енергетичні вади організму тощо).

Заклики до використання жорстких видів покарання (хімічна кастрація, стерилізація) до певних категорій злочинців (сексуальні збоченці, педофіли) саме пов'язані із розумінням небезпеки рецидиву з боку кримінальних особистостей із своєрідними стереотипами та паттернами.

Звідси проблема порушення прав людини у кримінально-правовій догмі змінюється на проблему адекватності захисту цих прав виключно традиційними засобами кримінально-правового реагування.

В ідеалі ми зіштовхуємося із трьома базовими елементами, які сучасна кримінально-правова доктрина використовує, але не завжди описує (злочин, злочинність, кримінальність), та реакцією на них (покарання, заходи кримінально-правового реагування, нагороди).

Завдання саме і належить у адекватному формулюванні кримінально-правових заборон та інших відповідних державних реакцій на кримінальну активність суб'єктів за допомогою кримінально-правових інститутів.

Звідси нагороди будуть державною реакцією на активну поведінку з профілактики чи усунення злочинів.

Заходи соціального захисту є державною реакцією на зловживання владою та суспільно небезпечні діяння, що не можуть бути визнані злочинами згідно з пануючою правовою доктриною.

Заходи безпеки, інші кримінально-правові заходи — вид державного реагування на менш небезпечні, ніж злочини, девіації (кримінальні проступки) чи на кримінальний статус особистості із профілактичними, некаральними цілями.

Покарання — міра державного реагування на злочин.

Достатньо чітка система. Але. На жаль, в ній не визначено головне.

Як на рівні доктрини відрізнити покарання та заходи захисту, які базові критерії повинні бути виділені у якості системоутворюючих при характеристиці, наприклад, небезпечного стану особистості.

Досвід республіки Сан Маріно, у Кримінальному кодексі якої небезпечний стан особистості пов'язується із професійною кримінальною діяльністю, організованою злочинною діяльністю, торгівлею людьми, вимаганням, заняттям проституцією, неодноразовим ско-

енням навмисних злочинів, скоєнням злочинів у стані неосудності або обмеженої осудності, чи у стані алкогольного та наркотичного сп'яніння достатньо типовий (оскільки, як і у законодавстві Англії чи Німеччини, саме суспільно небезпечна активність суб'єкта кладеться в основу), є цікавим, але не сприйнятим вітчизняною доктриною.

Жоден з кодексів країн СНД не містить узгоджені та системні правила призначення заходів безпеки, заходів компенсації та реституції, подяк, нагород тощо.

Жодна кримінально-правова доктрина на пострадянському просторі нічого не каже про кримінальність суб'єкта.

Жодна кримінально-правова доктрина країн СНД не визначає потерпілого як центральну фігуру у кримінально-правових відносинах.

Отже, системна криза кримінального права на рівні доктрини пов'язана із остаточною невизначеністю відповіді на питання що, як та яким чином ми захищаємо?

Ми зіштовхуємося із якнайменш декількома процесами, що характеризують сучасний механізм кримінально-правового регулювання, існування яких суттєвим чином впливає на визначення подальших шляхів розвитку кримінального права.

«Нестача можливостей». Сучасне кримінальне право вимушене бути у постійному пошуку заходів реагування: причому здебільшого це пов'язане із диспозитивністю відносин (зростання ролі потерпілого, компенсація та реституція) та пошуком альтернативних заходів реагування на кримінальні конфлікти.

Під терміном «кримінальні конфлікти» у сенсі цієї роботи ми розуміємо діяння невеликого ступеня суспільної небезпеки, що реалізуються у злочинах чи зловживаннях правом.

Коли держава не в змозі реагувати на перманентні порушення закону, працює не закон, а компенсаційні механізми. До речі, формування юстиції причетних це не тільки ресторативна юстиція, але й самосуди чи легітимізована помста з боку суспільних об'єднань (товариські суди минулого). З іншого боку, це надає можливостей формування розвинутої системи кримінального правосуддя при формально незмінних параметрах кримінального законодавства.

Звідси в теорії кримінального права з'являються посилення на кримінально-правові угоди.

Кримінально-правові угоди як домовленості між особами, що сприяють виникненню, зміні та реалізації кримінально-правових відносин, можуть мати різні форми.

По-перше, це пов'язано із угодами як елементом чи передумовою криміналізації, коли процес оцінки діяння як злочинного відповідно до ознак малозначності діяння залежить від сумісної оцінки активності злочинця чи волевиявлення потерпілого (приватне обвинувачення).

По-друге, ми зіштовхуємося із суто кримінальними угодами (співучасть, окремі норми Особливої частини КК, де злочинне діяння реалізується за умов існування угоди, посягає на одного із учасників праввідносин чи соціальний зв'язок між ними).

Наприкінці, кримінально-правові угоди відіграють значну роль у механізмі звільнення від кримінальної відповідальності та покарання (згода потерпілого, примирення з потерпілим, дійове каяття, передача на поруки, звільнення від відбування покарання з випробуванням та ін.).

Деякі з них мають суто формальний вигляд угоди, деякі є основним елементом, умовою виникнення чи звільнення від кримінальної відповідальності. І в цьому останньому сенсі мають значення для подальшого розвитку гуманістичних основ сучасної кримінальної юстиції (кримінальна реституція, «трійний айап» у КК Киргизії).

Ідея достатньо проста: неможливість класичними методами кримінально-правового примусу забезпечити стримування злочинності як соціального інституту вимушує до пошуків нових засобів впливу. Суспільна підтримка некарального правосуддя з боку пересічних громадян достатньо велика у тих країнах, де почуття остраху перед злочинністю достигло апогею. Саме там через суспільні організації та інші форми масового самоврядування ведеться робота по нейтралізації криміногенних чинників типовими засобами виховного та компенсаційного характеру. І тут виникає ще одна проблема.

Саме неспроможність кримінального закону бути ефективним закладена соціально.

Віра в ефективність кримінально-правової заборони наче віра у доброго царя. Життя ж надає інший досвід. Безліч заборон розрахована на населення у цілому, але більшість злочинів скоюють кримінально активні 10 відсотків. Прошарок, що залишився, не реагує на заборони, оскільки не бачить у такій поведінці певного сенсу та й не розуміє характерних рис самих заборон. Суперечність між каральною сутністю кримінальної політики та ступенем її узгодженості із суспільною лямкою та суспільною свідомістю є очевидною.

До того ж орієнтація кримінального законодавства на передбачені конституцією об'єкти та пріоритети захисту не збігається із поширеністю порушень кримінально-правових заборон у суспільстві, що надає можливості впливу на кримінальну політику (через замовлення у законотворчому процесі криміналізації/декриміналізації), на процесуальні функції тощо.

Наприклад, під впливом розвитку сучасних корупційних практик відбуваються певні трансформації в суспільстві, які пов'язані з використанням якостей ресурсів суспільства, пов'язаних з наданням публічних послуг. Можливо, що кримінальне використання особою своїх повноважень, наданих у зв'язку із здійсненням професійної діяльності (у сфері адміністративній, соціальній, з надання правової допомоги, житлово-комунальній, інформаційній, медичній, сфері оздоровлення й відпочинку, освітній, транспортній тощо), є публічною послугою, тобто публічно-владною діяльністю суб'єкта управління, яка пов'язана із виконанням його повноважень та спрямована на забезпечення умов для реалізації суб'єктивних прав фізичної або юридичної особи і здійснювана за її заявою. Саме ці діяння криміналізовано відтепер, виходячи з принципу диференціації кримінальної відповідальності. Отже можна стверджувати, що в нашій державі існує відокремлений напрямок кримінальної політики забезпечення професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг як відносно самостійного напряму кримінально-правової політики України, під якою розуміється система заходів, що забезпечують криміналізацію, правозастосування та правореалізацію, та спрямованих на охорону суспільних відносин, які здійснюються у сфері професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Проте ефективність цієї політики близька до нуля.

Звідси народ як замовник стабільної влади у зневірі до держави локально формує самостійні механізми реагування на злочинність (від індивідуальної помсти та самосудів, до громадського осуду та процедур реституції). Державна інтервенція у сфері застосування кримінальної кари змінюється суспільною.

І ми зараз якраз стоїмо на порозі останньої. Так, при забезпеченні охорони громадського порядку й суспільної безпеки в сучасних умовах обов'язком кожної демократичної держави є визначення меж між процесом реалізації політичних прав та свобод, законних інтересів громадян і порушеннями громадського порядку, у тому числі при проведенні масових заходів суспільно-політичними силами й окре-

мими групами громадян. Найчастіше такі групі (масові, публічні) заходи переростають в акти політичного або іншого (релігійного) екстремізму, самосуди, що створюють загрозу суспільній й державній безпеці або, навпаки, супроводжуються розгоном маніфестантів, що в за певних умов можна кваліфікувати як порушення політичних прав і свобод, принципів і норм міжнародного права прав людини.

З нашої точки зору, повстання народу, носія колективних прав людини є радикальним способом реалізації ним свого права на опір та повинне бути реалізованим лише у рамках діючої ст.39 Конституції України, згідно з якою «громадяни мають право збиратися мирно, без зброї й проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування».

Це вимагає прийняття Закону про свободу мирних зібрань, оскільки відсутність такого закону в Україні є передтечею неможливості законного притягнення до кримінальної відповідальності за групі порушення громадського порядку. Після цього вдосконалення кримінально-правової охорони громадського порядку та моральності залежить від реформування українського кримінального законодавства в контексті прийняття Закону України про кримінальні проступки.

Нестача можливостей використання кримінального закону призводить до іншої не менш важливої риси неефективності заборон — «нестачі розуміння». Лінгвістична забрудненість професійної мови юристів відома усім. Але нам пора для себе вирішити питання: для кого ж написаний сам кодекс? Для громадян чи для професіоналів? Наприклад, ст. 239–2 КК, «Незаконне заволодіння землями водного фонду в особливо великих розмірах» у редакції Закону України від 05.11.2009 № 1708 — IV, прямо кажучи, насичена термінологією, якою пересічний громадянин фізично не може володіти. І це правило — не виключення.

Професіональна спрямованість кваліфікаційних особливостей правозастосування не може кореспондувати із інтеріоризацією норм населенням. І в цьому сенсі мова про правовий нігілізм населення лише підтверджує небажання розуміння конструкцій, які суперечать настановам чи орієнтаціям особи чи певної соціальної групи, які відтворював законодавець. Більш того, у деяких випадках ми зіштовхуємося із фактами нерозуміння деяких соціальних процесів, які існують у світі, що призводить до неможливості застосування тих чи

інших визнаних юридичних конструкцій національним законодавцем. Так, феномен крадіжки приватності, який було криміналізовано в усіх суспільствах, в Україні розуміється як «крадіжка особистості» та потенційно не розглядається як потенційне кримінальне правопорушення.

Сам термін «крадіжка приватності» виник у кримінально-правовій доктрині США з метою опису специфічних видів кримінальної активності репрезентації злочинця як іншої особи. Тобто злочинець привласнює інформацію або документи, які належать іншій особі (прізвище, дата народження, ідентифікаційний код, номер соціальної страховки, номер паспорта, комп'ютерні коди чи інші носії інформації про особу) та використовує їх, видаючи себе за жертву злочину. За даними американських дослідників крадіжки приватності можуть бути розподілені на декілька груп. Серед них: 1) клонування ідентичності, за яким хтось бажає якимось чином змінити характеристики своєї особистості на ті, що належать іншій особі (нелегальні імігранти, особи, які бажають стати анонімними по особистих мотивах), або хтось видає себе за іншу особу у соціальних мережах з метою спілкування, сексуальних девіацій тощо; 2) шахрайське використання приватності з метою отримання кредитів та інших преференцій з використанням вкрадених ідентифікаційних даних чи вкрадених даних кредитних карток, сплати адміністративних штрафів тощо; 3) комбіноване (синтетичне) використання приватної інформації (у США це частична підробка документа, пов'язана із внесенням підроблених даних про особистість у подільний документ); 4) незаконне використання приватної медичнської інформації для отримання медичнських послуг чи ліків за певними преференціями чи знижками; 5) незаконне використання персональних даних про особу дитини для використання особистих даних неповнолітніх з корисливою метою; 6) незаконне використання даних про юридичну особу з метою шахрайського заволодіння майном чи майновими правами.

Тобто термін «крадіжка приватності» охоплює широкий перелік діянь, відносно яких можна казати о необхідності додаткової кримінально-правової охорони. Це пов'язане як із послідовним розвитком сучасних технологій, так і поширенням використання електронних відомостей про особу у різноманітних галузях, із розумінням значущості сенсу комунікаційних зв'язків у суспільстві.

Третє, «нестача толерантності». Кримінальне право сьогодення лише в пошуку доктрини, яка б поєднувала покарання, інші заходи

відповідальності та заохочувальні норми в єдину систему. Ми або б'ємо, або жаліємо. Фатальна підтримка стабільності індетерміністської моделі, яка штовхається з усіх боків, оскільки природний детермінізм особистої поведінки суперечить біхевіористським нормативним встановленням визначення винності особи через суб'єктивне інкримінування — типова помилка теоретиків. Але іншої моделі немає, бо, звісно, трудно казати про об'єктивне ставлення у вину, про застосування концепції «небезпечного стану». Трудно казати. Але можливо і, на жаль, необхідно.

Поширена серед українських криміналістів концепція маленького але жорсткого кодексу дуже цікава. За умов існування законів *sui generis*. Чи повної зміни формату кримінально-правових відносин.

У дійсності, як правило, кожен представник законодавчої гілки влади хоче внести зміни до КК, виключно керуючись бажанням посилити відповідальність. Причому це правило носить універсальний характер. Наприклад, у сфері боротьби з піратством в останні роки у регіоні Сомалі відбувалися події, коли військові судна, керуючись мандатом Ради безпеки ООН про застосування універсальної юрисдикції, затримуючи судна розбійників у територіальних водах, не могли застосовувати національні норми флага судна (враховуючи процесуальні терміни та питання захисту прав людини) та й були не в змозі передавати затриманих осіб під юрисдикцію прибережної держави, оскільки саме ці країни (Сомалі, Нігерія, Гайана) передбачали страту чи довічне позбавлення волі за подібні дії. У таких випадках мова повинна йти про подальшу гармонізацію діючого законодавства, але відповідні технології ще не існують як у морському, так і у міжнародному праві.

Тобто як та яким чином це бажання буде реалізоване, не попадемо ми у ситуацію, за якої війна влади із народом буде носити форму зловживань правом на формування заборон? Хто, як і коли повинен контролювати законодавця? Ідеї А. П. Закалюка про формування законодавчої бази профілактики злочинів та кримінологічної експертизи законопроектів, на жаль, залишаються нереалізованими.

З нашої точки зору, кримінологічна експертиза необхідна у будь-якому випадку внесення змін саме до КК з тим, щоб на основі експерименту, опитувань чи інших засобів виміру з'ясувати, як і яким чином розуміння майбутньої заборони буде сприяти її виконанню, як громадяни сприяють характеристикам ступеня примусу у самій нормі.

«Субстанційна віртуальність кримінально-правової заборони». Кримінальні практики згідно з даними кримінологів є частиною кримінального чи псевдокримінального засібу життя. Зловживання правом на ризик існує як елемент розвитку більшості шахрайських практик (реалізація засобів для схуднення, для боротьби із алопецією, телемаркетинг, мережевий маркетинг, не будучи злочинами, є формою кримінальних практик). Але... Не пізнаних та не реалізованих у формальних заборонах. До речі, саме неможливість процесуального встановлення істини на справі є результатом існування прогалин у жорстко сформульованій диспозиції кримінально-правової норми, яка не в змозі пояснити адресату, як і яким чином повинна бути покараною винна особа.

«Конфліктність заборон». Кримінально-правова заборона повинна бути узгодженою із внутрішнім та міжнародним законодавством. Це в ідеалі. На справді ж ми кожен день вирішуємо, як і яким чином нам вийти із суперечностей неадекватного розуміння тієї чи іншої норми. І це справа міжнародного значення, оскільки і в європейській спільноті, наприклад, вже 20 років існує проблема адекватного розуміння крадіжки, шахрайства, відмивання коштів і тільки зараз (згідно з Стокгольмським 2009 планом дій) вони намагаються якимось чином уніфікувати деякі норми національного кримінального законодавства. Що вже казати про уніфікацію спортивного чи торговельного, медичного міжнародного законодавства, що впливає на розуміння кримінально-правових конструктів.

Ми загнали себе у глухий кут, коли, ідучи шляхом від позитивізму догматів до природно-правової емпірики відчужвань, залишили старі схеми, як фікції, при певних суперечностях кримінальної політики.

Невідворотність покарання, рівність та диференціація відповідальності, психологічна теорія вини, суб'єктивне ставлення у вину стали ідеологічними фікціями догматів минулого, які продовжують розповсюджуватися і далі. Насправді усе складніше.

Маніхейство комуністичної ідеології формулювало жорстке відношення до аксіом та принципів, які за уважного розгляду існували не в дилемі «чорне — біле», а у взаємодії, коли, наприклад, принцип винного ставлення у вину реалізується саме оцінкою винності особи органами досудового слідства та судом у формулі визнання вини як складової частини суб'єктивної сторони складу злочину (змішана теорія вини — при догматі психологічної).

Таких прикладів неспрацьовування догматів класичної кримінально-правової доктрини безліч.

Звісно, ця тенденція має місце. Більш того, ми впевнені, що існування системної кризи кримінально-правового регулювання, за якої суворість законів компенсується необов'язковістю їх виконання, пов'язана із загальними за рівнем обов'язковості суперечностями, серед яких виділяємо:

- розмиття предмета кримінально-правового регулювання;
- приватизаційні процеси у кримінальному праві;
- його віртуальність у динамічних відносинах із населенням;
- існування декількох моделей кримінально-правового реагування на різних рівнях соціальної взаємодії.

До речі, саме відпрацювання теоретичної моделі механізму кримінально-правового впливу в змозі надати імпульс догматичним дослідженням форм та структури Кримінального кодексу майбутнього. Не менш цікавим є питання джерельної бази, оскільки є нагальна необхідність формування бази законів *sui generis* поруч із Кримінальним кодексом (закон про злочини проти миру та безпеки людства, закон про кримінальну відповідальність неповнолітніх, закон про кримінальну відповідальність посадових осіб тощо, закон про кримінальну відповідальність військовослужбовців). В іншому разі ми постійно будемо зіштовхуватися із ситуацією, за якої, наприклад, заходи соціального захисту, що використовуються до малолітніх, будуть використовуватись незаконно, оскільки останні не є суб'єктами злочину.

Отже доктринально структура майбутнього КК може бути за певний час вираженою таким чином:

Книга перша — Загальна частина:

Вчення про кримінальний закон,

Вчення про кримінальне правопорушення,

Вчення про покарання,

Вчення про призначення покарання.

Книга друга - Кримінальні правопорушення:

Злочини проти особи;

Злочини проти юридичних осіб та суспільства,

Злочини проти держави.

Така структура — лише перший погляд на майбутнє, але ситуація із використанням кримінально-правової заборони повинна змінитися. І ці зміни можливі при послідовному формуванні кримінального законодавства нового типу, яке основане на *концепті кримінального правопорушення* в розумінні позицій ст. 6 Європейської конвенції

про основні права та фундаментальні свободи людини та практики ЄСПЛ.

Як відомо, в рамках теорії держави та права загальноновизнаною є точка зору, згідно з якою правопорушення класифікуються на злочини та проступки в залежності від ступеня суспільної небезпеки та соціальної реакції держави¹. В правовій доктрині поряд із злочинами виділяють адміністративні, дисциплінарні, цивільно-правові та інші види правопорушень (проступків). Межа між злочином та вказаними видами правопорушень (проступків) існує у вигляді поступового переходу як оцінки діяння з боку держави, так і реакції на нього. Поруч з цим вслід за законодавцями країн Європейського співтовариства в Україні було висунуто точку зору про необхідність формування самостійного інституту кримінальних проступків.

Правопорушення за своєю суттю та за пануючою моделлю економічного детермінізму є індивідуальною формою протесту проти існуючого суспільного порядку. Серед вчених є різні погляди щодо видів правопорушень (проступків). По-перше, в теорії права виділяють серед видів правопорушень такі діяння: адміністративні, дисциплінарні та цивільно-правові правопорушення (проступки). По-друге, представники різних галузей права відокремлюють, крім зазначених вище видів правопорушень, також трудові, фінансові (або податкові) та інші правопорушення (проступки).

У першому випадку критерієм класифікації є матеріальний критерій: види проступків відокремлюються за характером юридичної санкції, формою посягання, формою реакції держави (інших суб'єктів правовідносин). Наприклад, цивільно-правові правопорушення (проступки) за таким критерієм класифікації вбирають в себе трудові, аграрні, корпоративні правопорушення (проступки) тощо.

У другому випадку критерієм класифікації є формальний критерій: види правопорушень (проступків) виділяються в залежності від галузі права, норми якої вони порушують (трудові, фінансові, корпоративні правопорушення (проступки))².

На нашу думку, перший критерій класифікації видів правопорушення (проступків) є більш теоретично обґрунтованим і при подальшому дослідженні будемо використовувати саме цю класифікацію.

¹ Сурилов А. В. Теория государства и права: Учеб. пособие для юрид. ф-тов ун-тов и ин-тов. — К.: О.: Выша шк., 1989. — 438 с.

² Самошенко И. С. Понятие правонарушения по советскому законодательству. — М.: Юрид. лит., 1963. — 265 с.

Крім того, доктринальне тлумачення положень п. 22 ч. 1 ст. 92 Конституції України не передбачає інших видів правопорушень, крім наведених у першій класифікації.

Властивості та взаємозв'язок кримінального проступку із вказаними видами правопорушень (проступків) прослідковується при дослідженні проблеми розмежування злочину із вищезазначеними видами правопорушень (проступків). Розглянемо традиційні погляди щодо розмежування злочину із іншими видами правопорушень (проступків).

Питання диференціації кримінального діяння на злочини та кримінальні проступки досліджувалось в роботах С. Ф. Константинова, В. В. Сокурєнка¹, О. Ф. Шишова², Л. В. Кондратева, В. С. Овчинського³, Я. М. Брайніна⁴, А. П. Козлова⁵, В. Н. Кудрявцева⁶, Є. Р. Азаряна⁷, М. І. Хавронюка⁸ та інших науковців.

У теорії права і в деліктному законодавстві злочин відмежовується від інших видів правопорушень (проступків) за критерієм шкоди або суспільної небезпеки. Так, розпочинаючи ще з праць В. Пашуканіса, всі правопорушення розглядаються шкідливими, і лише в злочинах шкода, досягаючи певного рівня, утворює відповідний ступінь суспільної небезпеки⁹. Інші вчені розглядають всі правопорушення як суспільно небезпечні, проте різні за ступенем шкоди. При цьому

¹ Константинов С. Ф. Протиправність діяння: критерії розмежування / С. Ф. Константинов, В. В. Сокурєнко // Науковий вісник національної академії ВС України. — 2004. — № 6. — С. 312–319.

² Шишов О. Преступление и административный проступок / О. Ф. Шишов. — М. 1967. — С. 61.

³ Кондратюк Л. В., Овчинский В. С. Еще раз о криминологическом понятии преступности и преступления / Л. В. Кондратюк, В. С. Овчинский // Журнал российского права. — 2004. — № 9. — С. 113–119.

⁴ Брайнін Я. М. Основні питання загального вчення про склад злочину / Я. М. Брайнін. — К.: Видавництво Київського університету, 1964. — 189 с.

⁵ Козлов А. П. Система санкцій в уголовном праве / А. П. Козлов. — Красноярск: Издательство Красноярского университета, 1991. — 120 с.

⁶ Кудрявцев В. Н. Правовое поведение: норма и патология / В. Н. Кудрявцев. — М.: Наука, 1982. — 200 с.

⁷ Азарян Е. Р. Преступление. Наказание. Правопорядок / Е. Р. Азарян. — СПб.: Юридический центр Пресс, 2004. — 374 с.

⁸ Хавронюк М. І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації: монографія / М. І. Хавронюк. — К.: Юрисконсульт, 2006. — 1048 с.

⁹ Ковалев М. И. Понятие преступления в советском уголовном праве. — Свердловск: Изд-во Урал. ун-та, 1987. — 203 с.

В. Колпаков пропонує шкідливість розглядати як онтологічну ознаку злочину та інших видів правопорушень, а суспільну небезпеку як гносеологічну ознаку. Встановлення суспільної небезпеки, на думку цього вченого, можливе лише в ході розслідування, тобто після скоєння злочину чи правопорушення¹.

Крім відмежування злочину від інших видів правопорушень (проступків) за ознакою суспільної небезпеки, розмежування здійснюються також за такими елементами об'єктивної сторони правопорушення, як: час, обстановка, місце скоєння злочину, за елементами суб'єктивної сторони правопорушення (проступку) — за формою вини, мотивом, метою. Наприклад, навмисне легке тілесне ушкодження — злочин, а необережне — проступок².

Останнім часом у науковій літературі все частіше висловлюється думка, що суспільна небезпека та засіб регулювання суспільних відносин (віднесення того чи іншого виду діяння до злочинів або інших видів правопорушення (проступків) лише за вказівкою кодифікованого акта) є недостатнім критерієм розмежування адміністративних правопорушень (проступків) і злочинів³.

Відмежування ж за наведеними елементами об'єктивної чи суб'єктивної сторони є відмежуванням лише за конструктивними ознаками, які не дають цілісного уявлення про відмінність злочину від інших видів правопорушень (проступків).

На нашу думку, сутнісна відмінність злочину від інших видів правопорушень (проступків) прослідковується за такими властивостями злочинів.

Наприклад, Є. Азарян зазначає, що злочин, що перекладається на російську мову як «преступление», є вольовим актом людини, яким вона переступає певну межу, законом Божим встановлену, договором людським закріплену У зв'язку із тим що абсолютними і непорушними є тільки Божі заповіді-імперативи (не вбий, не вкради та інші), то злочином, перш за все, є порушення відносин між Богом та Його праобразом-людиною, тобто злочином є порушення «вертикальних», «боголюдських» відносин, що фактично втілені у природному праві.

¹ Колпаков В. К. Адміністративно-деліктний феномен: Монографія. — К.: Юрінком Інтер, 2004. — 325 с.

² Курс уголовного права. Общая часть. Т. 1. Учение о преступлении. — М.: Изд-во МГУ им. М. В. Ломоносова, 2002. — 424 с.

³ Голосніченко І. Перспективні положення кодифікації норм правового інституту адміністративної відповідальності // Право України. — 2006. — № 8. — С. 60–63.

Також до злочинів належать порушення похідних від вертикальних суто «людських горизонтальних суспільних відносин», які закріплюються в тих чи інших законах, постановах, правилах, тобто позитивному праві¹.

Порушення похідних «суто горизонтальних відносин» між членами суспільства визнається злочином, але ці діяння, на думку Н. Кузнецової, є малозначними злочинами і носять як би напівзлочинний характер, а санкції для них — змішані — наполовину покарання, наполовину — заходи громадського впливу².

На жаль, Є. Азарян не розкриває поняття горизонтальних та вертикальних відносин, але, на нашу думку, до вертикальних відносин належать правовідносини, що становлять сукупність прав та обов'язків, врегульованих нормами конституційного права щодо реалізації прав першого покоління (негативні права, такі як право на життя, право на статеву недоторканність тощо), а до «горизонтальних відносин» — права наступних поколінь (такі позитивні права, як право на працю, на соціальне забезпечення тощо).

Схожу позицію щодо відмінності злочину від інших видів правопорушень (проступків) висловлював О. Костенко, який визначав злочин як діяння, яке порушує закони природи, — втілені людьми у кримінальне законодавство, зокрема Кримінальний кодекс (далі — КК України)³.

Продовжуючи позицію О. Костенка, слід зазначити, що лише деякі злочини, передбачені КК України, можна визначити як діяння, які порушують закони природи, санкціоновані державою в законодавство, а інші злочини порушують лише соціальні закони, створені позитивним правом для реалізації природних прав.

Інші властивості щодо відмінності злочину та інших видів правопорушення називав Р. Грессері, який визначав адміністративні проступки як діяння, що не заборонені природним правом та посягають на порядок управління, а кримінальні — як діяння, що суперечать саме природному праву⁴.

¹ Азарян Є. Р. Преступление. Наказание. Правопорядок. — СПб.: Юрид. центр Пресс, 2004. — 374 с.

² Кузнецова Н. Ф. Преступление и преступность. — М.: Изд-во Моск. ун-та 1969.

³ Костенко О. М. Соціальний натуралізм як методологічний принцип юриспруденції і кримінології // Вісник Академії правових наук. — 2004. — № 4. — С. 135—144.

⁴ Шишов О. Преступление и административный проступок. — М., 1967. — С. 48—61.

До відмінностей злочину від інших видів правопорушень (проступків) за властивостями можна віднести також наявність або відсутність договірних відносин. Наявність договірних відносин свідчить про належність діяння до цивільно-правового правопорушення (проступку) у випадку, якщо вони не порушують публічного інтересу¹.

Але існують склади злочинів, конститутивною ознакою яких є порушення договірних відносин.

При цьому основним безпосереднім об'єктом злочину є договірні відносини, а обов'язковим безпосереднім додатковим об'єктом є здоров'я, життя тощо. Подібні злочини через «горизонтальні відносини» порушують «вертикальні відносини», через порушення позитивних прав опосередковано порушують негативні права, саме у зв'язку із останнім і визнаються злочинами.

Вказані види злочинів є проміжними діяннями, оскільки їм властиві ознаки цивільних правопорушень і злочинів.

Наприклад, примушування до виконання цивільно-правових зобов'язань шляхом стягнення заборгованості в судовому порядку або шляхом виконання напису нотаріуса державною виконавчою службою є реалізацією суб'єктивного права, а от примушування до виконання цивільно-правових зобов'язань із загрозою насильства, вбивства тощо визнається злочином (ст. 355 КК України). Можна навести багато інших прикладів складів злочинів, які володіють ознаками адміністративних чи дисциплінарних правопорушень (проступків).

Відомі положення досліджень Л. В. Багрій-Шахматова стосовно форм реалізації кримінальної відповідальності із застосуванням заходів адміністративного та громадського впливу. А. Тарбагаєв на початку 90-х років минулого сторіччя завертав увагу на проблему існування дисциплінарної та адміністративної відповідальності за злочини та наводив ряд прикладів із положень КК РСФСР². І зараз згідно із ч. 4 ст. 401 КК України особа, яка вчинила злочин, передбачений статтями розділу XIX, може бути звільнена від кримінальної відповідальності згідно зі ст. 44 цього Кодексу із застосуванням до неї заходів, передбачених Дисциплінарним статутом Збройних Сил України. Вказане положення не можна визнати декриміналізацією, оскільки це виключна компетенція законодавчого органу. Якщо вказане поло-

¹ Колпаков В. Адміністративний проступок: критерії визначення // Прокуратура. Людина. Держава. — 2005. — № 5. — С. 51–52.

² Тарбагаєв А. Н. Дисциплінарний проступок в механізмі уголовно-правового регулювання // Известия вузов. Правоведение. — 1993. — № 2. — С. 93–96.

ження визнати спеціальним інститутом звільнення від кримінальної відповідальності, то в такому разі цей інститут суперечить положенням ч. 2 ст. 1 Загальної частини КК України, оскільки фактично означає, що за скоєння злочину може наставати не покарання, а лише дисциплінарна відповідальність.

У КК України 1960 року існувала ст. 51 «Звільнення від кримінальної відповідальності із застосуванням заходів адміністративного стягнення, примусових заходів виховного характеру або громадського впливу». За наявності умов звільнення від кримінальної відповідальності щодо особи приймалося одне із рішень: про притягнення до адміністративної відповідальності, про передачу матеріалів справи на розгляд товариського суду, про застосування примусових заходів виховного характеру, про передачу особи на поруки громадській організації або трудовому колективу. В КК України в редакції 2001 року існують відголоски згаданого положення в ст. 47 КК України та збережена адміністративна преюдиція в деяких статтях (ст. ст. 209–1, 390 КК України тощо). В чинному КК України рішення про застосування примусових заходів виховного характеру та передача особи на поруки громадській організації або трудовому колективу трансформовані в підстави звільнення від кримінальної відповідальності (ст. ст. 47, 97 КК України). Як бачимо, рамки інституту звільнення від кримінальної відповідальності було розширено.

Дослідження відмінності злочинів від інших видів правопорушень свідчить, що між злочинами та іншими видами правопорушень (проступків) існують проміжні категорії, яким притаманні ознаки цивільно-правових адміністративних, дисциплінарних правопорушень, за скоєння окремих злочинів передбачена відповідальність як за дисциплінарні правопорушення, застосовуються заходи громадського стягнення, збережена адміністративна преюдиція. Наведене дослідження підтверджує існування проміжного виду діяння між злочином та іншими видами правопорушень.

Деякі підтвердження тому ми знаходимо у наукових публікаціях. Так свого часу ще А. Піонтковський зауважував, що справи, які зупиняються на підставі ч. 2 ст. 7 Основ кримінального законодавства Союзу РСР та радянських республік та передаються на розгляд товариського суду (наприклад, дрібне хуліганство, дрібна крадіжка державного або комунального майна), є не злочинами, дисциплінарними або адміністративними правопорушеннями, а правопорушеннями особливого виду — своєрідним антисупільним проступком.

І. Самошенко іменував ці діяння аморальними проступками та зазначав, що існують діяння, за які призначаються більш жорстокі адміністративні санкції, ніж за кримінальні правопорушення, і тільки відсутність кримінальної протиправності не робить цей проступок злочином. У даному випадку науковці відносять до кримінального проступку вже деякі адміністративні правопорушення (проступки), які посягають на об'єкти злочинів «вертикальних відносин».

В. Колпаков при класифікації видів адміністративних правопорушень (проступків) на групи відокремлював адміністративні проступки підвищеного ступеня суспільної небезпеки, які за складом правопорушення, за суворістю кари, за порядком відповідальності наближені до злочинів (дрібне хуліганство, розкрадання державного та громадського майна, злісна непокора представникам влади)¹. На нашу думку, вказаний вид неправомірної поведінки, що В. Колпаков називає «адміністративними проступками, що наближені до злочинів», необхідно відносити саме до кримінальних проступків.

Отже, кримінальний проступок за своїми властивостями можна визначити як проміжне діяння між злочином та адміністративним правопорушенням, за скоєння якого настає кримінальна відповідальність, що не пов'язана із заходами виправно-трудоного впливу, та який порушує «горизонтальні відносини» управлінського та/або публічно-договірного характеру, закріплені в нормах позитивного права, і опосередковано посягає на природні права людини

Вказані властивості визначають проміжне місце кримінального проступку із іншими видами правопорушень (проступків).

За своїми ознаками кримінальний проступок характеризується тим, що його об'єктивна сторона охоплює характеристику протиправної активності у сфері адміністративних, дисциплінарних чи цивільно-правових відносин (порушення певного порядку діяльності та/або управління, виконання цивільно-правових зобов'язань тощо)), а його об'єктом є безпека особи, соціальної групи, держави, що належить до природних прав і порушується опосередковано через інші горизонтальні відносини.

Вказані властивості кримінального проступку, його взаємозв'язки, місце серед інших видів правопорушень можуть використовуватись як основні початки впровадження категорії кримінального проступку при розробленні відповідних законопроектів.

¹ Колпаков В. К. Адміністративно-деліктний феномен: Монографія. — К.: Юрінком Інтер, 2004. — 126 с.

У Концепції реформування кримінальної юстиції від 08.04.2008 року одним із напрямків реформування кримінального права є впровадження поряд із злочином іншого виду кримінального діяння¹. Місце, властивості та взаємозв'язок із іншими видами правопорушень (проступків) вказаного виду діяння (далі — кримінальний проступок) на сьогоднішній день не отримали повного теоретичного обґрунтування.

Традиційно в теорії кримінального права кримінальний проступок — це правопорушення, яке не пов'язано із покаранням у вигляді позбавлення волі (див. ст. 111–1 КК Франції 1992 року). Але неможливою є розробка законопроектів щодо впровадження кримінального проступку при відсутності його теоретичного осмислення. Відомо, що підняте В. Курляндським питання щодо впровадження кримінального проступку наприкінці ХХ ст. набуло широкого обговорення у радянській правовій науці і за впровадження кримінального проступку у різний час висловлювались теоретики І. Самошенко, Ю. Денисов, криміналісти С. П. Мокринський, М. С. Таганцев, Н. Д. Сергеевський, Ю. Іванов, Н. Кузнецова, А. Сахаров, А. Тарбагаєв, П. Фріс, представники галузі адміністративного права В. Авер'янов, О. Банчук, І. Голосніченко, В. Колпаков.

Так, М. С. Таганцев поряд із кримінальними злочинами виділяв поліцейські правопорушення, однак після їх аналізу, дійшов висновку про те, що вони є групою кримінально карних діянь, а їх «поділ має скоріше теоретичний, ніж практичний характер»

Проблема кримінального проступку не є новою, до неї звертались вчені-правники неодноразово, втім, до цих пір це питання в законодавстві не вирішене.

У радянський період вчені знову повернулись до проблеми кримінального проступку шляхом виділення в кримінальному праві самостійної категорії правопорушень як найбільш малозначного різновиду злочинів. У період дії КК 1960 року був підготовлений проект Кодексу кримінальних проступків (1973) та очікувалось його прийняття як самостійного, окремого нормативного акта. Однак цей проект був підданий критиці. Професор Н. А. Кузнецова запропонувала декриміналізувати малозначущі злочини в самому КК, не виділяючи

¹ Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 року «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів»: Указ Президента України від 08.04.2008 року № 311/2008 // Офіційний вісник України. — 2008. — № 27. — Ст. 486.

їх в кодекс проступків. Дана позиція частково знайшла своє відображення в кримінальному законодавстві, так в 1977 році було введено адміністративну відповідальність за злочини, що не становлять великої суспільної небезпеки (малозначимі злочини). Їх правова природа визначалась неоднозначно, одні розглядали їх як різновид злочинів, інші — як адміністративний проступок. На початку 80-х років у КК з'явилося поняття — «діяння, що містить ознаки злочину». Крім того, існувало і поняття «малозначність діяння». Ці новели внесли певну плутанину в термінологію, що, на жаль, породило ряд суперечностей в кримінальному законодавстві. Вчені так і не визначились, чим визнавати діяння, що містить ознаки злочину, — кримінальним проступком, злочином чи іншим правопорушенням.

Кримінальне законодавство багатьох зарубіжних країн поділяє всі злочини на три категорії. Так, наприклад, КК Франції виділяє за формальною ознакою три категорії злочинних діянь — порушення, проступки і злочини.

Колектив авторів монографії «Кримінальний закон: досвід теоретичного моделювання» у кінці 80-х років пропонували визнати кримінальними проступками групу злочинів, що не являють великої суспільної небезпеки, за які законом передбачено покарання у виді позбавлення волі, обмеження свободи на строк менше двох років чи інше більш м'яке покарання, а також пропонували віднести до кримінальних проступків необережні діяння, що причинили значну шкоду, за які по закону передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк менше п'яти років чи інше більш м'яке покарання. Теоретична модель КК виходила не тільки із меншої суспільної небезпеки цієї категорії злочинів, а і враховувала форму вини, розмір збитків, а також встановлені межі покарання (типова санкція).

Проте деякі науковці виступають проти запровадження у діючому законодавстві інституту проступків. Вважають, що така ідея суперечить конституційним нормам¹.

В останні роки кримінальна політика нашої держави йде шляхом подальшої гуманізації кримінального законодавства. Так, в листопаді 2011 року був прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності

¹ Банчук О. Запровадження інституту кримінального проступку, як необхідна складова реформи кримінальної юстиції // Матеріали міжнарод. науково-практич. конференц. 13–15 квітня 2007 р.: у 2 ч. — Львівський державний університет внутрішніх справ, 2007. — Ч. 1. — С. 191.

за правопорушення у сфері господарської діяльності». Цим Законом внесені істотні зміни в розділ VII Особливої частини КК «Злочини у сфері господарської діяльності», ряд діянь, скоєних у господарській сфері діяльності, декриміналізовані. Загальна частина Кримінального кодексу також зазнала змін, це торкнулося типових санкцій, що визначають класифікацію злочинів. Стаття 12 КК України 2001 року передбачила чотири категорії злочинів, а саме: невеликій, середньої тяжкості, тяжкі та особливо тяжкі злочини. Однак, на жаль, не всі санкції Особливої частини були приведені у відповідність до класифікації, закріпленої у ст. 12 КК. Крім того, в класифікації не була врахована форма вини. Критерієм класифікації був ступінь суспільної небезпеки злочинів і відповідна кожній категорії злочинів типова санкція, яка відображала ступінь суспільної небезпеки, при цьому типові санкції визначалися по найбільш суворому виду покарання — позбавленню волі, відповідно до двох, п'яти, десяти і понад десять років.

Певний дисонанс у побудову класифікації злочинів вніс Закон від 15 листопада 2011 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності». Якщо раніше типова санкція визначалась відповідно до можливих строків позбавлення волі, то тепер у типових санкціях, поряд із позбавленням волі, вказується штраф як альтернативний основний вид покарання.

Законодавець у типовій санкції об'єднав найбільш суворий вид покарання (позбавлення волі) із найменш суворим видом покарання (штрафом), котрий в системі покарань знаходиться на першому місці. Типова санкція втратила своє значення, вона вже не може відповідати ступеню суспільної небезпеки злочину

Вважаємо за необхідне зауважити, що в такому вигляді типова санкція втратила свій сенс, вона вже не може відповідати ступеню суспільної небезпеки злочинів.

Якщо по відношенню до злочинів невеликої та середньої тяжкості ще можна було б погодитись із альтернативною типовою санкцією, то в таких злочинах, як тяжкі та особливо тяжкі злочини, вказувати в альтернативі такий вид покарання, як штраф (найменш суворий вид покарання), не логічно, так як це суперечить принципам побудови класифікації злочинів. У такому випадку разом із позбавленням волі у типових санкціях, якщо вони набувають характеру альтернативних, доцільно вказати і інші види покарання.

Крім того, хотілося б зауважити, що класифікація, закріплена в ст. 12 КК Загальної частини, повинна мати відношення до всіх видів злочинів, зазначених в Особливій частині КК, а не тільки до господарських злочинів.

Також слід звернути увагу, що на практиці виникають певні складності при застосуванні санкцій до неповнолітніх правопорушників, оскільки законодавець обмежив можливість застосування окремих видів покарання віком громадян. Такі види покарань, як громадські роботи, виправні роботи, арешт, можуть застосовуватись лише до неповнолітніх, що досягли 16-річного віку, штраф — тільки по відношенню до неповнолітніх, що мають самостійний дохід, власні грошові кошти чи майно. Тільки найбільш суворий вид покарання — позбавлення волі на певний строк не обмежений віковими рамками, його можна застосовувати вже з 14-річного віку.

Категорія злочинів невеликої тяжкості, яка має найменший ступінь суспільної небезпеки серед інших категорій злочинів, завжди породжувала певні дискусії в наукових колах. Тому питання про виділення категорії кримінального проступку піднімалося неодноразово. Вивчаючи зарубіжний досвід, зверталася увага на наявність в законодавстві зарубіжних держав поряд з поняттям злочину категорії проступку. Крім того, новий Кримінально-процесуальний кодекс України передбачив у главі 25 «Особливості досудового розслідування кримінальних проступків» спрощений процесуальний порядок розслідування цієї категорії правопорушень.

Отже впровадження категорії кримінального проступку, на думку авторів *теоретичної моделі КК* (див. Додаток), дозволить суттєво спростити конструкцію багатьох інститутів кримінального права, уточнити підстави їх застосування, а також спростити процесуальний порядок розслідування і розгляду в суді цієї категорії правопорушень.

Один із варіантів проекту про кримінальні проступки поділяє кримінальні правопорушення на злочини та кримінальні проступки, автори цього проекту залишають класифікацію злочинів (ст. 12 КК) незмінною, але в Особливій частині КК України передбачають Книгу 1 «Про злочини» та Книгу 2 «Про кримінальні проступки». Крім того, зазначають, що не є кримінальним правопорушенням дія або бездіяльність, яка хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого Кримінальним кодексом, але через мало-значність не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяла і не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі,

суспільству або державі. Отже автори вважають за необхідне внести певні зміни в ст. 12 КК України, оскільки вона не може залишатися у старій редакції.

Другий варіант проекту про кримінальні проступки також поділяє кримінальні правопорушення на злочини та кримінальні проступки залежно від ступеня їх тяжкості (ст. 11–1 КК). Автори цього варіанта пропонують доповнити КК також статтею 11–2, де визначити поняття кримінального проступку, а саме «кримінальним проступком є діяння, за яке передбачено покарання у виді громадських робіт або інше, більш м'яке, покарання за винятком основного покарання у виді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян». Чому не вказати можливість призначення конкретного розміру штрафу за кримінальний проступок, тобто «до трьох тисяч неоподаткованих мінімумів доходів громадян».

Що стосується кримінального проступку, слід уточнити, що його може утворити певна група злочинів невеликої тяжкості. Однак, визначаючи кримінальний проступок, необхідно змінити типову санкцію і вказати на кримінально-правові наслідки.

Можливим вирішенням питання може стати внесення змін до ст. 11 та ст. 12 КК України, а саме, у ст. 11 КК визначити види кримінальних правопорушень (злочин та кримінальний проступок). У ст. 11–1 КК визначити кримінальний проступок як «діяння, що має понижений ступінь суспільної небезпеки, за яке може бути призначено покарання, не пов'язане з позбавленням і обмеженням волі (штраф, громадські роботи, виправні роботи, арешт) і яке не тягне за собою судимість». А ч.2 ст.12 КК викласти у такій редакції: «Злочином невеликої тяжкості є діяння, що має невеликий ступінь суспільної небезпеки, за яке може бути призначено покарання у виді штрафу, обмеження або позбавлення волі до двох років».

Із запропонованих визначень зрозуміло, по-перше, що категорія кримінального проступку не увійде в класифікацію злочинів замість злочинів невеликої тяжкості, по-друге, буде обмежуватись типовою санкцією, що відповідає його суспільній небезпеці, по-третє, виключатиме такий правовий наслідок, як судимість, характерний для злочинів.

Категорія кримінального проступку, закріплена в Загальній частині КК, буде мати відношення практично до всіх розділів Особливої частини КК, однак необхідно буде привести у відповідність до запропонованої класифікації санкції статей Особливої частини.

Кримінальний проступок, вчинений вперше, буде давати можливість суду застосовувати інститут звільнення від кримінальної відповідальності, повторно вчинений кримінальний проступок, відповідно, буде виключати можливість застосування цього інституту. Призначене за кримінальний проступок покарання не породжує судимості.

Обговорюючи питання про введення поняття кримінального проступку в КК України, необхідно звернути увагу на те, що це один з видів кримінального правопорушення, тому питання про інститут кримінального проступку треба вирішувати в рамках чинного кримінального законодавства України. Частково поділяючи думку авторів проекту Закону про проступки, пропонуємо викласти у новій редакції розділ 3 Загальної частини КК, а саме «Кримінальні правопорушення, їх види та стадії». Статтю 11 КК перейменувати в «Поняття кримінального правопорушення та його види». У ній визначити поняття кримінального правопорушення, закріпити його види, а саме : злочин та кримінальний проступок. Виключити зі ст. 11 КК поняття малозначності діяння.

Під кримінальним проступком пропонуємо розуміти вид кримінального правопорушення, що має знижений ступінь суспільної небезпеки, за який може бути призначено покарання, не пов'язане з позбавленням і обмеженням волі (арешт, виправні роботи, громадські роботи, штраф), що не тягне за собою судимості. У такій редакції кримінальний проступок буде самостійною категорією кримінальних правопорушень, він буде обмежений типовою санкцією, яка відповідає його суспільній небезпеці, виключить такий правовий наслідок, як судимість, характерний для злочинів.

В подальшому загалом передбачається можливим розглянути питання кримінальних проступків із застосуванням інституту приватного обвинувачення. За такою моделлю проступками визнаються виключно правопорушення приватного характеру. Але це питання потребує подальших досліджень.

Кримінальний проступок, скоєний вперше, буде надавати можливість суду застосовувати інститут звільнення від кримінальної відповідальності, повторний кримінальний проступок відповідно буде виключати можливість застосування цього інституту. Призначене за проступок покарання не буде породжувати судимості.

Враховуючи викладене, можна дійти висновку, що питання про кримінальний проступок необхідно вирішувати в контексті чинного

КК України, а саме в розділі 3 Загальної частини КК, а також внести відповідні зміни і в класифікацію злочинів (ст.12 КК).

Пропонуємо уточнити класифікацію злочинів. До злочинів невеликої тяжкості слід віднести злочини, за які передбачено покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі строком не більше 2 років, а також покарання у виді штрафу в розмірі до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Поняття злочину середньої тяжкості пропонуємо залишити в колишній редакції (в ред. від 15.11. 2011), а з типових санкцій тяжких та особливо тяжких злочинів виключити покарання у виді штрафу, залишивши позбавлення волі, відповідно на термін до 10 років за тяжкі злочини і понад 10 років або довічне позбавлення волі за особливо тяжкі злочини. Форму вини, яка впливає на характер суспільної небезпеки діяння, необхідно враховувати в межах типових санкцій поряд із ступенем суспільної небезпеки кримінального правопорушення.

Таким чином, визначивши поняття кримінального проступку, слід уточнити і класифікацію злочинів, яка буде мати відношення до всіх злочинів, розташованих у відповідних розділах Особливої частини КК.

Окремої уваги також заслуговує питання «протиправності» кримінального проступку як виду кримінального діяння.

Так, протиправність як ознака діяння згідно зі ст. 11 КК України означає, що злочином визнається тільки те діяння, що передбачене кримінальним законом. Тому для наявності об'єктивної сторони злочину необхідно, щоб діяння (дія або бездіяльність) було зазначено в диспозиції конкретної статті Особливої частини КК України, тобто заборонено кримінальним законом під загрозою покарання. Ознака протиправності означає, що діяння завжди порушує певну норму кримінального закону¹.

Однак не завжди діяння порушує лише норму кримінального закону.

На думку В. М. Кудрявцева, якщо діяння визнається злочином також через порушення положень інших галузей законодавства або за умови створення загрози заподіяння шкоди особі або майну, — вказана протиправність є «змішаною»². Іншої позиції дотримується

¹ Кримінальне право України: Заг. частина: Підручник / За ред. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. — Київ; Харків: Юрінком Інтер — Право, 2001. — 106 с.

² Кудрявцев В. Н. Объективная сторона преступления / Кудрявцев В. К. — М.: Юрид. лит., 1960. — С. 120–129.

ся Г. В. Тимейко, на думку якого кримінальна протиправність виключає інші види галузевої протиправності, і стверджує, що у подібних випадках необхідно говорити про «бланкетний спосіб вираження кримінальної протиправності», а не про «змішану протиправність»¹. Позиція В. М. Кудрявцева вважається більш обґрунтованою.

Злочинне посягання на суспільні відносини, які регулюються іншими галузями законодавства, що викликає порушення цих галузей законодавства, обумовлює таку конструкцію об'єктивної сторони багатьох злочинів як «порушення правил ... якщо це створило небезпеку для ... або настання інших наслідків», призводить фактично до того, що в основі об'єктивної сторони подібних злочинів лежить сукупність об'єктивних ознак інших правопорушень.

Вважається, що «змішана» протиправність є свідченням «суміжної» правової природи частини злочинів невеликої тяжкості та окремих злочинів середньої тяжкості як іншого виду кримінального діяння — кримінального проступку.

Встановленню ознак злочину, як зазначає М. І. Пікуров, передую встановлення ознак адміністративного, дисциплінарного, цивільно-правового правопорушення.

Порушення злочином норм інших галузей права призводить до поглинання кримінальною протиправністю іншої протиправності та створює «змішану» протиправність, за якої відбувається суміщення кримінально-правового та адміністративно-правового методу регулювання суспільних відносин², тобто діяння є кримінально-протиправним лише у разі наявності порушення положень інших галузей законодавства.

На необхідність встановлення ознак правопорушень звертає увагу Пленум Верховного Суду України. Так, наприклад, згідно з п. 2 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини проти безпеки виробництва» надано таку рекомендацію: «...суди при розгляді справи повинні з'ясовувати, чи вказані в них відповідні статті, пункти, параграфи законодавчих та інших нормативних актів, що регулюють безпеку виробництва, та які з них порушено...», тобто по-

¹ Тимейко Г. В. Общее учение об объективной стороне преступления / отв. ред. П. Т. Некипелов. — Ростов н/Д: Изд-во Ростов. ун-та, 1997. — С. 23.

² Пікуров Н. И. Квалификация следователем преступлений со смешанной противоправностью: учеб. пособ. / Пікуров Н. И. — Волгоград: ВСШ МВД СССР, 1988. — С. 5–7, 13–15.

винні встановлювати ознаки інших правопорушень, що забезпечують охорону праці на виробництві.

Такі ж рекомендації Пленумом Верховного Суду України надано у п. 3 Постанови «Про практику застосування судами України законодавства у справах про деякі злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, а також про адміністративні правопорушення на транспорті», у п. 9 Постанови «Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля», у п. 27 Постанови «Про практику застосування судами законодавства про відповідальність за окремі злочини у сфері господарської діяльності» тощо.

За матеріалами судової практики, судами повною мірою виконуються вказані рекомендації щодо встановлення ознак правопорушень, що охоплюються об'єктивною стороною подібних злочинів.

Наведене свідчить, що ознака «змішаної» протиправності діяння порушує не лише певну норму кримінального закону, а й норму іншого законодавчого або підзаконного нормативно-правового акта. Вважається, що діяння, яким притаманна «змішана» протиправність, є однією із підсистем діянь, які можуть бути трансформовані у кримінальні проступки.

1.2. КАТЕГОРІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОСТУПКУ В КРИМІНАЛЬНІЙ ДОКТРИНІ

Розпочинаючи цей підрозділ першочергово слід розглянути сутність категорії «малозначність діяння». Так, вперше категорія «малозначність діяння» з'явилася в 1925 році в кримінально-процесуальному законодавстві (ст. 4а КПК), через рік це поняття увійшло в кримінальне законодавство у вигляді примітки до статті 6 КК РРФСР 1926 року вже як норма матеріального права. Зверталася увага на те, що діяння не може визнаватися суспільно небезпечним внаслідок своєї незначності, маловажності та нікчемності своїх наслідків.

У Кримінальному кодексі України 1960 року поняття малозначності діяння було закріплено в ч. 2 ст. 7 КК. Потім, при створенні теоретичної моделі КК, норма про малозначність діяння перемістилася в розділ про обставини, що виключають злочинність діянь (1987 рік), оскільки малозначність діяння зовні схожа із злочином, передбачала не злочинність діяння. Однак таке рішення не безперечно, оскільки

за своїм змістом ця норма конкретизує ступінь суспільної небезпеки діяння, а також дозволяє розмежувати злочинне діяння від не злочинного.

У чинному кримінальному законодавстві України (КК 2001 року), поряд з поняттям злочину (ч. 1 ст. 11 КК), закріплено положення про те, що не є злочином дія або бездіяльність, яка хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого кримінальним кодексом, але через малозначність не становить суспільної небезпеки (ч. 2 ст. 11 КК). Таким чином, законодавець, визнавши, що діяння формально містить ознаки злочину, тим не менше вказує на відсутність злочину, оскільки діяння не завдало і не могло заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі. Малозначність діяння є підставою для невизнання скоєного діяння злочином.

Якщо діяння містить усі ознаки злочину, то очевидно, що воно містить і таку ознаку, як суспільна небезпека. Однак якщо ступінь суспільної небезпеки незначний, то діяння визнається малозначним, воно не містить тієї суспільної небезпеки, яка є типовою для злочину. Ступінь суспільної небезпеки — категорія оцінна, притаманна різним видам правопорушень.

Злочин — один з видів правопорушень, але не єдиний, у зв'язку з цим виникає питання, якщо малозначне діяння не є злочином, то до якого виду правопорушень його можна віднести.

У зв'язку з реформуванням кримінального та кримінально-процесуального законодавства необхідно вирішити питання про малозначність діяння, вважаємо не доцільним зберігати це поняття в КК України.

Отже, якщо малозначне діяння не є злочином, то очевидно повинна йти мова про інше правопорушення, зовні схоже із злочином. Це може бути кримінальний, адміністративний або дисциплінарний проступок. Наприклад, дрібне розкрадання майна або дрібне хуліганство мають певний ступінь суспільної небезпеки, але ця небезпека незначна, оскільки вони не здатні завдати істотної шкоди охоронюваним законом суспільним відносинам, відповідно відносинам власності або громадському порядку. Тому законодавець відносить їх не до злочинів, а до інших правопорушень, за чинним законодавством це адміністративні правопорушення (проступки). Відсутність істотної шкоди при зловживанні владою або службовим становищем виключає можливість притягнення особи до кримінальної відповідальності за злочин, передбачений ст. 364 КК. Таке діяння за своєю

юридичною природою, навіть при формальній схожості з злочином, є посадовим проступком.

Зважаючи на зазначене, необхідність виділення кримінального проступку як самостійного виду кримінального правопорушення, поряд з адміністративним і дисциплінарним проступком, є очевидною.

У кримінально-правовій доктрині категорія проступку як виду злочинного діяння досліджувалася такими вченими, як: П. П. Андрушко, І. П. Голосніченко, Т. А. Денисова, Є. В. Додін, Н. Д. Дурманов, В. К. Колпаков, В. В. Сокурєнко, А. П. Козлов, Н. Ф. Кузнецова, Л. Н. Кривоченко, А. І. Марцев, В. О. Навроцький, А. А. Піонтковський, В. О. Туляков, А. П. Фейєрбах, П. А. Фєфєлов, П. Л. Фріс, М. І. Хавронюк, М. Д. Шаргородський, О. Ф. Шишов та ін.

Запропоноване теоретичною моделлю КК визначення кримінального проступку як категорії злочинів, які не становлять великої суспільної небезпеки, не зовсім точно визначає їх правову природу. Проступок як кримінально-правова категорія має увійти в кримінальне законодавство України як самостійна категорія кримінальних правопорушень. Зокрема, закріплення цього може висловитися у зміні ст. 11 чинного КК України, а саме: ст. 11 КК, яку доцільно назвати «Кримінальні правопорушення та їх види» та визначити в ній поняття злочину і кримінального проступку як видів кримінальних правопорушень.

Кримінальний проступок як вид кримінальних правопорушень відрізняється від злочину тим, що при зовнішній схожості з злочином його суспільна небезпека незначна, оскільки він не здатний заподіяти істотної шкоди охоронюваним законом відносинам. Визначаючи поняття кримінального проступку, слід звернути увагу на його ознаки та правові наслідки визнання суспільно небезпечного діяння кримінальним проступком. Основну відмінність злочину від кримінального проступку слід вбачати в ступені суспільної небезпеки. Кримінальному проступку притаманний незначний ступінь суспільної небезпеки, він не здатний завдати істотної шкоди охоронюваним законом відносинам. Крім того, за вчинення кримінального проступку не повинно бути призначене покарання, пов'язане з позбавленням або обмеженням волі. А також істотною особливістю кримінального проступку, що відрізняє його від злочину, є те, що засудження особи за кримінальний проступок не повинно тягнути за собою такого негативного правового наслідку як судимість. У новому Кримінальному процесуальному кодексі України передбачено спрощений порядок досудового розслідування кримінальних проступків (глава 25 КПК 2012 року).

Пропонуємо визначити кримінальний проступок як вид кримінального правопорушення, що має знижений ступінь суспільної небезпеки, за який може бути призначено покарання, не пов'язане з позбавленням або обмеженням волі, а саме: штраф, громадські роботи, виправні роботи, позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю, що не тягне за собою судимості.

За ступенем суспільної небезпеки кримінальний проступок займе проміжне положення між злочином і адміністративним правопорушенням. До категорії кримінального проступку повинні бути віднесені деякі види злочинів невеликої тяжкості та деякі види адміністративних правопорушень. Критерієм їх розмежування буде служити ступінь суспільної небезпеки і типова санкція. Таким чином, малозначність діяння виключає визнання діяння злочином, але може бути притаманна іншим правопорушенням, наприклад адміністративному, дисциплінарному, а також кримінальному проступку.

Крім кількісної характеристики (ступеня суспільної небезпеки), необхідно враховувати і якісну характеристику діяння (характер суспільної небезпеки). Злочини, вчинені з необережності, за наявності однакових наслідків, є менш суспільно небезпечними, ніж умисні злочини. Кримінальне законодавство України дотримується суб'єктивного ставлення у вину суспільно небезпечних діянь. Тому, якщо дії особи були спрямовані на заподіяння істотної шкоди охоронюваним законом суспільним відносинам, але фактична шкода виявилася малозначною або взагалі не настали наслідки з незалежних від винного причин, вчинене слід кваліфікувати як незакінчений злочин (готування або замах), тобто за спрямованістю умислу.

Поряд з введенням в КК України поняття кримінального проступку необхідно внести зміни і в класифікацію злочинів (ст.12 КК). Так, злочином невеликої тяжкості слід визнавати діяння, що мають невеликий ступінь суспільної небезпеки, за які може бути призначено покарання у виді штрафу, арешту, обмеження волі або позбавлення волі строком до двох років. За злочини середньої тяжкості можливо призначення покарань у виді штрафу, обмеження або позбавлення волі строком до 5 років. Тяжкі та особливо тяжкі злочини у типовій санкції повинні містити лише такий вид покарання, як позбавлення волі, відповідно за тяжкі злочини — до 10 років позбавлення волі, а за особливо тяжкі злочини — понад 10 років позбавлення волі або довічне позбавлення волі. Останні дві категорії злочинів (тяжкі та особливо тяжкі), що мають підвищений ступінь суспільної небезпеки, не повинні допуска-

ти застосування штрафу як основного виду покарання, оскільки цей вид покарання є найменш суворим і може бути застосований лише за злочини невеликої або середньої тяжкості як альтернатива іншим видам покарання. У відношенні ж тяжких та особливо тяжких злочинів штраф може бути лише додатковим видом покарання, що призначається поряд з основним видом покарання — позбавленням волі.

Інститут кримінальних проступків насамперед повинен бути закріпленій у нормах Загальної частини КК, оскільки він пов'язаний з поняттям злочину, класифікацією злочинів, а також з іншими інститутами Загальної частини КК.

Розглядаючи таке закріплення в наявних законодавчих проектах про зміни у чинний КК, маємо висловити такі зауваження.

Так, не зовсім зрозумілою є позиція В. Д. Швеця, автора одного з проектів Закону «Про кримінальні проступки», який пропонує підставою кримінальної відповідальності вважати вчинене особою суспільно небезпечне діяння, що містить «склад кримінального правопорушення або кримінального проступку», очевидно, має йтися про кримінальні правопорушення або про його види: злочин і кримінальний проступок, оскільки, як це впливає зі змісту закону, кримінальний проступок є одним з видів кримінального правопорушення. Крім того, автор проекту вказує на те, що «не є кримінальним правопорушенням дія або бездіяльність, яка формально містить ознаки кримінального правопорушення, але через малозначність не становить суспільної небезпеки», тобто діяння, яке не заподіяло і не могло заподіяти шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі. Як зазначалося раніше, немає необхідності в закріпленні такого поняття, як малозначність діяння, тим більше в такій редакції. Відсутність «істотної шкоди» або загрози її заподіяння виключає визнання діяння злочином, але при цьому воно може бути визнане проступком.

Автори другого проекту закону про кримінальні проступки (В. М. Стретович, С. П. Ґоловатий, Д. М. Притика) спробували дати поняття кримінального проступку, але не визначили критерії розмежування його з злочином. У їхньому проекті відсутня стаття про класифікацію злочинів. Проблема кримінального проступку повинна розв'язуватись у рамках кримінального законодавства, тому що вона тісно пов'язана з поняттям злочину, класифікацією злочинів та іншими інститутами кримінального права, тому і ці норми повинні зазнати певних змін. Поділяємо думку авторів проекту про те, що незакінчений кримінальний проступок, на стадії готування або за-

маху, не повинен тягти за собою кримінальній відповідальності. Однак не можемо погодитися з пропозицією авторів про застосування до неповнолітніх, які вчинили кримінальний проступок, таких основних видів покарань, як штраф або позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю. До неповнолітнього, який не має самостійного доходу, власних коштів або майна, на яке може бути звернено стягнення, штраф не застосовується. Відносно другого виду покарання також важко уявити, про позбавлення яких посад, займаних неповнолітніми, може йти мова. Вважаємо, що до неповнолітніх, які вперше вчинили кримінальний проступок, повинні застосовуватися лише примусові заходи виховного характеру.

«Розчистивши» кримінальний кодекс від малозначних діянь, їх слід перевести в категорію проступків, зміниться визначення злочину та його класифікація. Межа між злочинним і не злочинним діянням має бути встановлена саме на законодавчому рівні, а не передаватися на розсуд органів, що здійснюють правосуддя. Кримінальне законодавство повинно зазнати суттєвих змін, для того щоб відповідати кримінальній політиці України на сучасному етапі, яка спрямована на подальшу гуманізацію кримінальної відповідальності.

1.3. ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОСТУПКУ

Впровадження кримінального проступку до кримінального законодавства України потребує чіткого з'ясування природи проступку в доктрині кримінального права, що є неможливим без дослідження конкретно-історичних форм існування вказаного діяння в законодавстві, що діяло раніше на території сучасної України.

Вказана проблематика досліджувалась такими вченими, як М. Таганцев¹, П. Фейербах², В. Курляндський³, А. Тер-Акопов⁴, Н. Кузне-

¹ Таганцев Н. С. Русское уголовное право. Лекции : в 2 т. / Н. С. Таганцев. — М.: Наука, 1994. — Т. 1: Часть общая. — 1994. — 116 с.

² Фейербах П. А. Уголовное право / П. А. Фейербах. — СПб.: Мед. Тип., 1810. — 330 с.

³ Курляндский В. И. Неотвратимость наказания и борьба с преступностью / В. И. Курляндский // Советское государство и право. — 1972. — № 9. — С.84–86.

⁴ Тер-Акопов А. А. Основания дифференциации ответственности за деяния предусмотренные уголовным законом / А. А. Тер-Акопов // Советское государство и право. — 1991. — № 10. — С.71–76.

цова¹, И. Ной², І. Голосніченко³, А. Логецький⁴, Е. Георгієвський⁵, М. Геворгян⁶ та інш. Проте на сьогоднішній день залишається не в повній мірі дослідженим питання історичних передумов впровадження кримінального проступку саме в кримінальне законодавство України, чинники, що обумовили виділення вказаного виду діяння в минулому та існування вказаних чинників впровадження кримінального проступку в сучасній правовій доктрині України.

До початку виникнення державності про яку-небудь диференціацію кримінального діяння не могло йти й мови, оскільки законодавча техніка не знала навіть терміна для позначення кримінального діяння⁷. В різних редакціях Руської Правди використовувались терміни «образа», «вчинення зла», «согрешеніє»⁸, які відображали матеріальну природу кримінального діяння. Поряд із цим в Уставі князя Ярослава почали використовуватись такі формулювання кримінального діяння, як «кто приступит сии правила»⁹, яке, на нашу думку, започаткувало ознаку протиправності та формального розуміння злочину. Різноманітність використання термінів для позначення кримінального діяння свідчила про недосконалість юридичної техніки, але вже, наприклад, в статті 2 розділу 11 Статуту Литовського використовуються такі узагальнюючі терміни для розуміння злочину, як «образа» щодо тяжких злочинів, а щодо кри-

¹ Кузнецова Н. Ф. Освобождение от уголовной ответственности с передачей дела в товарищеский суд. — М.: Юридическая литература, 1964. — 125 с.

² Ной И. С. Новое в трактовании основных уголовно-правовых понятий / И. С. Ной // Советское государство и право. — 1982. — № 7. — С. 91–92.

³ Коліушко І. В. Встановити чітку межу між кримінальним та адміністративним правопорушенням / І. І. Коліушко, І. І. Голосніченко, Ю. І. Дяк // Віче. — 1999. — № 4. — С. 32–38.

⁴ Логецький А. А. Преступление и проступок в уголовном праве XIX — начала XX веков: дис. канд. юрид. наук: 12.00.01 / Логецький Александр Александрович. — М.: 2003. — 176 с.

⁵ Георгиевский Э. В. Общее понятие преступления в истории уголовного права России: терминологическое многообразие / Георгиевский Э. В. // Государство и право. — 2008. — № 4. — С. 83–89

⁶ Геворгян М. В. Развитие понятия «преступления» в российском уголовном праве / М. В. Геворгян // Современное право. — 2007. — № 6. — С. 97–100.

⁷ Таганцев Н. С. Русское уголовное право. Лекции : в 2 т. / Н. С. Таганцев. — М.: Наука, 1994. — Т. 1: Часть общая. — 1994. — С. 16.

⁸ Георгиевский Э. В. Общее понятие преступления в истории уголовного права России: терминологическое многообразие / Георгиевский Э. В. // Государство и право. — 2008. — № 4. — С. 84.

⁹ Геворгян М. В. Развитие понятия «преступления» в российском уголовном праве / М. В. Геворгян // Современное право. — 2007. — № 6. — С. 97–100.

мінальних діянь, які порушують правила полювання, рибальства тощо, — «кгвалт»¹.

Із розвитком соціально-економічних відносин в XVIII ст. актуальним стало питання про законодавче закріплення соціально-економічних та політичних прав громадян. Після ряду буржуазних революцій ідеї поглядів мислителів епохи Просвітництва вплинули на формування кримінального законодавства. Постановка перед кримінальним законодавством завдання не лише кари, а й соціального регулювання суспільних відносин обумовила диференціацію кримінального діяння², і, починаючи з французького Кодексу Брюмера VI 1795 року в кримінальних кодексах більшості держав Європи, кримінальне діяння поділялось на проступки (порушення, проступки) та злочини. Оскільки територія сучасної України (Буковини, Галичини, Закарпаття) перебувала у складі Австро-Угорської імперії, то з 1796–1797 років згідно з Кримінальним кодексом Зонненфельда та Кримінальним кодексом Польщі 1852 років кримінальне діяння в правовій доктрині, що існувала на території сучасної України, поділялось на злочини та тяжкі поліцейські проступки або провини³. На думку П. Фейербаха, головним завданням вказаного поділу було розмежування злочинів, що скоювались за потягами пристрасті, та менш частих порушень закону і вказану диференціацію необхідно підтримувати та відновлювати тому, що вона відповідає моральній відмінності трьох класів кримінальних діянь⁴.

Поступово погляди щодо поділу кримінального діяння були сприйняті правовою доктриною Російської імперії. Вперше термін «преступление» був використаний в Наказі Петра Великого «О воспрещении взяток и посулов и наказание за оное» від 24.12.1714 року⁵, але для найтяжчих злочинів ще аж до сер. XIX ст. використо-

¹ Статути Великого князівства Литовського: у 3 т. / за ред. Ківалова С. В., Музиценка П. П., Панькова А. В. — Одеса: Юридична література, 2004. (Статут Вел. Кн. Литовського 1588 року). — Т. 3, кн. 1. — С. 575–578.

² Логецкий А. А. Преступление и проступок в уголовном праве XIX — начала XX веков: дис. канд. юрид. наук: 12.00.01/ Логецкий Александр Александрович. — М., 2003. — 102 с.

³ Історія держави і права України: (підручник для юр. вищих навчальних закладів) / А. С. Чайковський, В. І. Батрименко, Л. О. Зайцев. — К.: Юрінком Інтер, 2006. — С. 23–29.

⁴ Фейербах П. А. Уголовное право / Павел Анзельм Фейербах. — СПб.: Мед. Тип., 1810. — 141 с.

⁵ Георгиевский Э. В. Общее понятие преступления в истории уголовного права России: терминологическое многообразие / Георгиевский Э. В. // Государство и право. — 2008. — № 4. — С. 83.

цова¹, Й. Ной², І. Голосніченко³, А. Логецький⁴, Е. Георгієвський⁵, М. Геворгян⁶ та інш. Проте на сьогоднішній день залишається не в повній мірі дослідженим питання історичних передумов впровадження кримінального проступку саме в кримінальне законодавство України, чинники, що обумовили виділення вказаного виду діяння в минулому та існування вказаних чинників впровадження кримінального проступку в сучасній правовій доктрині України.

До початку виникнення державності про яку-небудь диференціацію кримінального діяння не могло йти й мови, оскільки законодавча техніка не знала навіть терміна для позначення кримінального діяння⁷. В різних редакціях Руської Правди використовувались терміни «образа», «вчинення зла», «согрешеніє»⁸, які відображали матеріальну природу кримінального діяння. Поряд із цим в Уставі князя Ярослава почали використовуватись такі формулювання кримінального діяння, як «кто приступит сии правила»⁹, яке, на нашу думку, започаткувало ознаку протиправності та формального розуміння злочину. Різноманітність використання термінів для позначення кримінального діяння свідчила про недосконалість юридичної техніки, але вже, наприклад, в статті 2 розділу 11 Статуту Литовського використовуються такі узагальнюючі терміни для розуміння злочину, як «образа» щодо тяжких злочинів, а щодо кри-

¹ Кузнецова Н. Ф. Освобождение от уголовной ответственности с передачей дела в товарищеский суд. — М.: Юридическая литература, 1964. — 125 с.

² Ной И. С. Новое в трактовании основных уголовно-правовых понятий / И. С. Ной // Советское государство и право. — 1982. — № 7. — С. 91–92.

³ Коліушко І. В. Встановити чітку межу між кримінальним та адміністративним правопорушенням / І. І. Коліушко, І. І. Голосніченко, Ю. І. Дяк // Віче. — 1999. — № 4. — С. 32–38.

⁴ Логецький А. А. Преступление и проступок в уголовном праве XIX — начала XX веков: дис. канд. юрид. наук: 12.00.01 / Логецький Александр Александрович. — М. 2003. — 176 с.

⁵ Георгиевский Э. В. Общее понятие преступления в истории уголовного права России: терминологическое многообразие / Георгиевский Э. В. // Государство и право. — 2008. — № 4. — С. 83–89

⁶ Геворгян М. В. Развитие понятия «преступления» в российском уголовном праве / М. В. Геворгян // Современное право. — 2007. — № 6. — С. 97–100.

⁷ Таганцев Н. С. Русское уголовное право. Лекции: в 2 т. / Н. С. Таганцев. — М.: Наука, 1994. — Т. 1: Часть общая. — 1994. — С. 16.

⁸ Георгиевский Э. В. Общее понятие преступления в истории уголовного права России: терминологическое многообразие / Георгиевский Э. В. // Государство и право. — 2008. — № 4. — С. 84.

⁹ Геворгян М. В. Развитие понятия «преступления» в российском уголовном праве / М. В. Геворгян // Современное право. — 2007. — № 6. — С. 97–100.

мінальних діянь, які порушують правила полювання, рибальства тощо, — «кгвалт»¹.

Із розвитком соціально-економічних відносин в XVIII ст. актуальним стало питання про законодавче закріплення соціально-економічних та політичних прав громадян. Після ряду буржуазних революцій ідеї поглядів мислителів епохи Просвітництва вплинули на формування кримінального законодавства. Постановка перед кримінальним законодавством завдання не лише кари, а й соціального регулювання суспільних відносин обумовила диференціацію кримінального діяння², і, починаючи з французького Кодексу Брюмера VI 1795 року в кримінальних кодексах більшості держав Європи, кримінальне діяння поділялось на проступки (порушення, проступки) та злочини. Оскільки територія сучасної України (Буковини, Галичини, Закарпаття) перебувала у складі Австро-Угорської імперії, то з 1796–1797 років згідно з Кримінальним кодексом Зонненфельда та Кримінальним кодексом Польщі 1852 років кримінальне діяння в правовій доктрині, що існувала на території сучасної України, поділялось на злочини та тяжкі поліцейські проступки або провину³. На думку П. Фейербаха, головним завданням вказаного поділу було розмежування злочинів, що скоювались за потягами пристрасті, та менш частих порушень закону і вказану диференціацію необхідно підтримувати та відновлювати тому, що вона відповідає моральній відмінності трьох класів кримінальних діянь⁴.

Поступово погляди щодо поділу кримінального діяння були сприйняті правовою доктриною Російської імперії. Вперше термін «преступление» був використаний в Наказі Петра Великого «О воспрещении взятков и посулов и наказание за оное» від 24.12.1714 року⁵, але для найтяжчих злочинів ще аж до сер. XIX ст. використо-

¹ Статути Великого князівства Литовського: у 3 т. / за ред. Ківалова С. В., Музиченка П. П., Панькова А. В. — Одеса: Юридична література, 2004. (Статут Вел. Кн. Литовського 1588 року). — Т. 3, кн. 1. — С. 575–578.

² Логецкий А. А. Преступление и проступок в уголовном праве XIX — начала XX веков: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Логецкий Александр Александрович. — М., 2003. — 102 с.

³ Історія держави і права України: (підручник для юр. вищих навчальних закладів) / А. С. Чайковський, В. І. Батрименко, Л. О. Зайцев. — К.: Юрінком Інтер, 2006. — С. 23–29.

⁴ Фейербах П. А. Уголовное право / Павел Анзельм Фейербах. — СПб.: Мед. Тип., 1810. — 141 с.

⁵ Георгиевский Э. В. Общее понятие преступления в истории уголовного права России: терминологическое многообразие / Георгиевский Э. В. // Государство и право. — 2008. — № 4. — С. 83.

увався термін «злочініє»¹. Перша згадка про необхідність відокремлення поряд із злочином іншого виду «кримінальної неправди» зроблена графом Сперанським в проекті змін до Уложення в 1824 року, а в 1833 році почалась робота над Зводом законів Російської імперії щодо розробки законопроекту про кримінальні покарання та виправні². В XV томі Зводу законів Російської імперії 1835 року поряд із злочином виділявся такий вид кримінального діяння, як проступок, у ст. 2 вказувався формальний критерій їх розмежування — «діяння, заборонені під страхом легкого тілесного покарання чи поліцейського виправлення, іменуються в Законі — «проступками». В Уложенні 1845 року в ст. 2 містився матеріальний критерій: «За преступления и проступки по роду и мере важности оных, виновные подвергаются наказаніям уголовным и исправительным»³. На жаль, в Уложенні 1845 року не розкривались відмінність роду та міри важності діянь.

За висловленням А. В. Наумова Уложення про покарання кримінальні та виправні 1845 року давало формальне визначення поняття злочину і проступку⁴. Так, у ст. 4 Уложення 1845 року злочином або проступком визнавалось, «як саме протизаконне діяння, так і невиконання того, що під страхом покарання кримінального або виправного законом приписане». З цього визначення слідувало розмежування караних злочинів і проступків за об'єктом і по видах покарань, встановлених за їх вчинення. В цілому ж якоїсь чіткої вказівки на те, що береться за підставу розмежування в об'єкті посягання на злочини і проступки не існувало. На це також звертав увагу у свій час ще вчений М. С. Таганцев⁵.

М. Д. Сергеевський, виділяючи в змісті злочину (в сучасному розумінні ознаки злочину) наявну шкоду, небезпечність шкоди, неслухняність (нині під яким розуміють протиправність), аморальність та гріх, ним вказувалось, що ці ознаки не покладені у підставу розме-

¹ Георгиевский Э. В. Общее понятие преступления в истории уголовного права России: терминологическое многообразие / Георгиевский Э. В. // Государство и право. — 2008. — № 4. — С. 83–89

² Таганцев Н. С. Русское уголовное право. Лекции : в 2 т. / Н. С. Таганцев. — М.: Наука, 1994. — Т. 1: Часть общая. — 1994. — С. 92–98.

³ Таганцев Н. С. Русское уголовное право. Лекции : в 2 т. / Н. С. Таганцев. — М.: Наука, 1994. — Т. 1: Часть общая. — 1994. — С. 93.

⁴ Наумов А. В. Российское уголовное право : курс лекций : в 3 т. Т. 1 : Общая часть / А. В. Наумов. — 5-е изд., перераб. и доп. — М.: Волтерс Клувер, 2011. — С. 89.

⁵ Таганцев Н. С. Лекции по русскому уголовному праву. Часть общая. Вып. 1. / Н. С. Таганцев. — СПб.: Гос. тип., 1887. — С. 78–79.

жування злочину і проступку в Уложенні 1845 року, а злочинні діяння поділяються залежно від тяжкості покарань, що накладаються, що обумовлено двома зручностями: процесуальним та кодифікаційно-технічним¹.

На проблеми у незручності користування та тільки збільшення складностей у користуванні та правозастосуванні Уложення 1845 р. вказував також і В. Д. Спасович у «Критичному розборі першого розділу Уложення про покарання кримінальні та виправні 1845 р.», який однією з підстав їх виникнення, виділяв не врахування надбань на той час новітніх зарубіжних кодексів, які відмовились від систематичних поділів і підрозділянь злочинів, по властивості порушених прав, на класи, розряди, роди і види².

Про природу підстави розмежування злочинних посягань на злочини та проступки також висловлювався й О. Ф. Кістяковський, який вказував, що розмежування злочинних посягань на злочини та проступки «ґрунтується на відмінності порушення прав, що складає злочин, від порушення правил, встановлених для захисту прав, що складає проступок». Ним дістає подальший розвиток висновок про те, що даний двочленний поділ є неспроможним, «коли мають намір найти філософську підставу цьому поділу, виставляючи злочин порушенням прав, а поліцейський проступок — порушенням правил»³.

П. Фейербах щодо відмінності цих діянь вказував: «Кто порушитъ правомѣрные границы свободы, тот нарушитъ право, делаетъ обиду оскорбленіе вредъ. Кто нарушитъ свободу утвержденную гражданскимъ договоромъ, и обеспеченную наказательными законами, тот делаетъ преступленіе, которое по сему и в дальнейшемъ смысле есть нарушеніемъ...»⁴.

На нашу думку, вказана позиція П. Фейербаха щодо розмежування злочинів та проступків свідчить, що впровадження кримінального проступку є наслідком закріплення поряд із негативними природними правами людини позитивних прав (права на працю, відпочинок, виборчих прав тощо) в законодавстві у зв'язку із розвитком вироб-

¹ Сергеевский Н. Д. Русское уголовное право. Пособие к лекциям. Часть общая. — 3-е изд. / Н. Д. Сергеевский. — СПб., 1896. — С. 62.

² Спасович В. Учебник уголовного права. Т. I / В. Спасович. — СПб.: Тип. И. Огризко, 1863. — С. 326.

³ Кістяковський А. Ф. Элементарный учебник общего уголовного права. Т. I. Общая часть / А. Ф. Кістяковський. — Киев: Университетская типография, 1875. — С. 55–56.

⁴ Фейербах П. А. Уголовное право / Павел Анзельм Фейербах. — СПб.: Мед. Тип., 1810. — 21 с.

ництва, поширенням використання найманої механічної праці та під впливом робіт мислителів часів Просвітництва. У зв'язку із цим, на нашу думку основною відмінністю злочину від іншого виду кримінального діяння є порушення природних прав, а передумовами впровадження проступку в кримінально-правову доктрину спочатку держав Європи, а потім Російської імперії є визнання та закріплення формальної рівності, законодавчого закріплення позитивних прав людини, обумовлених соціально-економічними чинниками та під впливом праць мислителів-правників часів Просвітництва.

Затвердження Статуту про покарання, що накладаються мировими суддями 1864 року, було обумовлено виділенням малозначних (незначних) злочинів і проступків та проведенням окремого судочинства, що здійснювалося мировими суддями та мало на меті звільнити поліцейські органи від судових функцій та створити спрощену систему провадження судочинства по даних справах. І, таким чином, чітко виокремити злочини як значні діяння та проступки як малозначні. Проте насправді ситуація із їх розмежуванням тільки ускладнилась.

Так, заборонені Статутом під страхом покарання діяння називаються проступками. Але чи можна говорити про декриміналізацію великої кількості злочинів, раніше передбачених Уложением 1845 року? Тяжкість покарання, що передбачена за ці «проступки» за Статутом, не дозволяє в повній мірі зробити такий висновок. Не випадково ці «проступки» у Статуті називаються також «злочинними діяннями», а особа, що притягнута до відповідальності за ці «проступки», називається «підсудною», їй виноситься «вирок», після чого вона стає «засудженою»¹.

Проект Кримінального Уложения 1903 року сприйняв французьку модель тричленної категоризації злочинних діянь, але із одержавленням соціально-економічного життя та визначенням у ст. 6 Керівних засад з кримінального права 1919 року злочину як «дії або бездіяння, небезпечного для даної системи суспільних відносин»² — як досягнення дореволюційної наукової доктрини щодо диференціації кримінального діяння втрачені. Із частковою демократизацією суспільства

¹ Российское законодательство X—XX веков: Судебная реформа: В 9 т.: Т. 8 / Отв. ред. Б. В. Виленский; [под общ. ред.: О. И. Чистяков]. — М.: Юрид. лит., 1991. — С. 393–394.

² Пионтковский А. А. Курс советского уголовного права: часть общая: в 6 т./ А. А. Пионтковский. — М.: Наука, 1970. — Т. 2: Преступление. — 1970. — С. 22.

в 1958 році, кримінальна відповідальність за злочини невеликої тяжкості замінюється громадською відповідальністю та адміністративною¹. Пленум Верховного Суду СРСР в Постанові від 19.06.1959 року «Про практику застосування судами заходів кримінального покарання» вказав, що суди повинні ширше застосовувати передання на розгляд спільноти справи про правопорушення, що не становлять великої суспільної небезпеки, зупиняючи вказані справи провадженням відповідно до ч. 2 ст. 7 Основ кримінального законодавства СРСР та союзних республік². В 1960 році вказане положення знайшло законодавче закріплення в КК Української РСР 1960 року в ч. 2 ст. 51 «Звільнення від кримінальної відповідальності із застосуванням заходів адміністративного стягнення, примусових заходів виховного характеру або суспільного впливу». А в ч. 1 ст. 52 КК Грузинської РСР 1960 р. в порівнянні із ч. 2 ст. 51 КК УРСР використовувався такий термін як «малозначний злочин», а не «злочини невеликої тяжкості».

При цьому А. А. Пионтковський в курсі радянського кримінального права вказував, що при передачі особи на поруки в її діях завжди існує певний склад злочину, за який особа підлягає кримінальній відповідальності, якщо громадські заходи на неї не вплинули³. Н. Кузнецова стверджувала, що наявність складу злочину є ознакою у вказаних діяннях, що відрізняє даний вид звільнення від кримінальної відповідальності від інших видів, оскільки в частині 2 ст. 7 КК РРФСР мова йде про малозначне діяння, яке не є злочином, а не про «малозначний злочин»⁴. В. Курляндський, проаналізувавши практику застосування цього виду звільнення від кримінальної відповідальності, зазначив, що за подібні діяння може настати, а може і не настати кримінальна відповідальність, що підриває дієвість кримінального закону в цілому. У зв'язку із цим, вчений пропонував, злочини, за які можливе застосування покарання із можливістю застосування інших заходів адміністративного або громадського впливу, виділити в Кодекс проступків⁵.

¹ Кузнецова Н. Ф. Освобождение от уголовной ответственности с передачей дела в товарищеский суд. — М.: Юридическая литература, 1964. — С. 15.

² Там само. — С. 16.

³ Пионтковский А. А. Курс советского уголовного права: часть общая: в 6 т. / А. А. Пионтковский. — М.: Наука, 1970. — Т.2: Преступление. — С. 32.

⁴ Кузнецова Н. Ф. Освобождение от уголовной ответственности с передачей дела в товарищеский суд. — М.: Юридическая литература, 1964. — С. 15.

⁵ Курляндский В. И. Неотвратимость наказания и борьба с преступностью / В. И. Курляндский // Советское государство и право. — 1972. — № 9. — С.84.

Законом від 13.08.1981 року Верховною Радою СРСР в ч. 1 ст. 43 Основ кримінального законодавства слова «особа, що скоїла злочин, який не становить великої суспільної небезпеки» замінено словами «особа, що скоїла діяння, яке містить ознаки злочину, який не становить великої суспільної небезпеки»¹. Цими змінами законодавець підтвердив відмінність правової природи частини злочинів невеликої тяжкості та визначив їх як «діяння, що містять ознаки злочину». В цілому всі науковці щодо «діяння, що містять ознаки злочину» дотримувались таких позицій: розглядали не як кримінальне діяння, а діяння, яке трансформується в адміністративне правопорушення (проступок) або в дисциплінарний проступок під час процесу декриміналізації, що здійснюється правозастосовними органами (І. Ной, М. Строгович); інші пов'язували це із зміною термінології (В. Філімонов, Г. Анашкін); треті відокремлювали в окрему групу проступків (антисуспільних, кримінальних) (Н. Кузнецова, В. Фефілова та інші).

В проєкті Основ кримінального законодавства СРСР 1991 року, за ст. 9 «Класифікація злочинів» злочини невеликої тяжкості пропонувалось іменувати кримінальними проступками (по тексту за словами «злочини, що не представляють великого ступеня суспільної небезпеки» стояло в дужках «кримінальний проступок»)². Впровадження кримінального проступку обговорювалось в проєкті КК України, підготовленому за завданням Комісії Верховної Ради України в 1997 році групою на чолі з В. Смітєнко³. Але на той час правова доктрина України не була готова до подібних змін у кримінальному законодавстві. В 1999 році І. Коліушко, І. Голосніченко, Ю. Дяк неодноразово зазначали, що суспільна небезпека та засіб регулювання суспільних відносин як критерії відмежування кримінального правопорушення від адміністративного є недостатніми, та також звертали увагу на необхідність впровадження кримінального (підсудного) проступку⁴.

¹ Ной И. С. Новое в трактовании основных уголовно-правовых понятий / И. С. Ной // Советское государство и право. — 1982. — № 7. — С. 91–92.

² Тер-Акопов А. А. Основания дифференциации ответственности за деяния предусмотренные уголовным законом / А. А. Тер-Акопов // Советское государство и право. — 1991. — № 10. — С. 71–76.

³ Кримінальний кодекс України: проєкт, підготовлений за завданням Комісії ВР України / В. І. Смітєнко // Іменем Закону. — 1997. — 16 трав. — С. 4.

⁴ Коліушко І. В. Встановити чітку межу між кримінальним та адміністративним правопорушенням / І. І. Коліушко, І. І. Голосніченко, Ю. І. Дяк // Віче. — 1999. — № 4. — С. 32–38.

Павесні 2008 року вказана ідея отримала законодавче закріплення в Концепції реформування кримінальної юстиції¹.

Отже, обумовлена соціально-економічними чинниками та під впливом праць мислителів-реформаторів часів Просвітництва диференціація кримінального діяння із правової доктрини держав Європи в певній модифікації впроваджена в правову доктрину та закріплена в кримінальному законодавстві Російської імперії, в складі якої на той час перебувала Україна. Після Жовтневої революції відбувається деформація сутності кримінального діяння. Частина діянь, що розглядалися злочинами та поліцейськими правопорушеннями внаслідок одержавлення всіх сфер суспільного життя, трансформувалися в адміністративні правопорушення, а частина поліцейських проступків — у злочини. З 1917-го по 1958 рік проблемі кримінального проступку не приділялась увага, а з 1958 р. до 1991 р. із частковою гуманізацією радянського суспільного життя, зокрема кримінального законодавства, почав широко використовуватись такий вид звільнення від кримінальної відповідальності за злочини проміжного характеру (кримінальні проступки), як передача кримінальних справ на розгляд товариського суду, в радянському кримінальному законодавстві впроваджуються терміни «малозначний злочин», «діяння, що містить ознаки злочину». Вказаний інститут звільнення від кримінальної відповідальності, із притягненням до адміністративної та громадської відповідальності та зміна законодавчої термінології використовуються для приведення у відповідність частини кримінальних діянь, які згідно з законодавством визнавались злочинами невеликої тяжкості, до правової природи цього виду кримінального діяння як кримінального проступку. Якщо порівняти передумови впровадження кримінального проступку, що існували в ХІХ ст., можна зазначити, що діюче законодавство України закріпило широкий перелік соціально-економічних, політичних, культурних прав громадян України, які є об'єктом кримінально-правової охорони. Положення КК України, під охороною яких перебувають вказані суб'єктивні права, рідко знаходять відображення в судово-слідчій практиці.

На нашу думку, нездатність засобів кримінально-правової охорони попереджувати та захищати вказані об'єкти призводить до виник-

¹ Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів: Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15.02.2008 р. / Президент України. — Офіш. вид — К.: Офіційний вісник України. — 2008. — № 27. — С. 20–29 (Бібліотека офіційних видань).

нення «мертвих статей» під час застосування КК України. Для уникнення вказаних явищ та забезпечення ефективної дії КК України, на нашу думку, необхідно диференціювати в кримінальному законодавстві кримінальне діяння на злочини та кримінальні проступки.

Появі в сучасному кримінальному праві України інституту кримінального проступку передувало окреслення його перспектив виділення ще в Концепції реформування кримінальної юстиції в Україні 2008 р.¹ У подальшому ця перспектива була реалізована прийняттям 13 квітня 2012 року Кримінального процесуального кодексу України (далі — КПК України), який передбачає поділ усіх кримінально караних посягань на злочини і кримінальні проступки.

Проте через наявність фрагментарного та недостатнього розуміння правової природи кримінального проступку, як наслідок, створюється певна відсутність розуміння доцільності трансформації окремої категорії злочинів і деяких адміністративних проступків у кримінальні проступки. Також існують й інші проблемні питання, починаючи з того — чи доцільно взагалі виділення кримінальних проступків й чи буде в такому разі існувати конкуренція із злочинами, та продовжуючи невизначеністю із тим — чи потрібно виділення окремого кодексу про кримінальні проступки або необхідне здійснювати редагування діючого Кримінального кодексу України 2001 року шляхом внесенням відповідних змін до нього. Та продовжуючи тим, що саме повинно бути взято за підставу розмежування і виділення як зі складу злочинів, так й зі складу адміністративних проступків тих діянь, що будуть відноситися до кримінальних проступків. Певна невирішеність цих та інших питань в цілому впливає на проведення активної роботи із розробки відповідних проектів законодавчих актів, що призводить на даний час тільки до невизначеності в цій проблематиці.

Така певна невизначеність у вирішенні відповідних питань пов'язана також й із недостатнім врахуванням історичних аспектів визначення суті правової природи кримінального проступку в кримінальному праві України, що пов'язано із дослідженням деяких питань виникнення та існування інституту кримінального проступку в кримінальному праві України.

¹ Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів : Указ Президента України від 15.02.2008 р. № 311/2008 : за станом на 1 березня 2010 р. // Офіційний Вісник України від 18.04.2008 — 2008. — № 27. — С. 20, ст. 838, код акта 42766/2008.

Проблематика розмежування посягань на злочини та проступки і в сучасний період розвитку кримінального права не позбавлена актуальності, хоча і набула нового характеру, та одним з головних питань залишається питання — саме що повинно бути взято за підставу розмежування злочинних посягань на кримінальні злочини та кримінальні проступки і пов'язане з ним питання про доцільність такого розмежування та існування інституту проступків у кримінальному праві.

До речі, саме законодавча природа появи в Україні в сучасний період розвитку кримінального права кримінального проступку обумовлена через продиктовану необхідність в процесуальному праві, а саме вказівкою на це КПК України 2012 року.

І, якщо Н. Д. Сергеевський визначав, що в процесуальному плані розподіл посягань на злочини і проступки пов'язаний із розподілом судів залежно від підсудності справ, що й отримало розвиток в подальшому у вигляді появи Уставу про покарання, що накладаються мировими суддями, 1864 року¹. То при ситуації, коли в сучасній Україні існує відсутність схожого або подібного передбачення розподілу судів залежно від такої підсудності справ, поява кримінальних проступків тільки викликає непорозуміння.

Отже, зробимо висновок про те, що історичне дослідження правової природи інституту кримінального проступку вказує на те, що кримінальне право вже мало негативний досвід із розмежуванням злочинних посягань на злочини і проступки. А тому повернення в сучасній дійсності до цієї проблеми знову викликає певне здивування.

Таке непорозуміння також помножується наявністю ситуації, коли при передбаченні виникнення кримінальних проступків Кримінальним процесуальним кодексом України, хоча й при наявності створення особливого досудового розслідування та спрощеного судового провадження щодо кримінальних проступків, відсутнє віднесення цих справ до третейських судів (що частково за функціями є схожими до раніше існуючих мирових суддів), а саме винесення їх за рамки кримінального судочинства.

¹ Сергеевский Н. Д. Русское уголовное право. Пособие к лекциям. Часть общая / Н. Д. Сергеевский. — 3-е изд. — СПб., 1896. — С. 62–63.

1.4. ІДЕОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ ПРОСТУПКІВ У КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

Слово «ідеологія» після розпаду Радянського Союзу і до недавнього часу сприймалось в більшості випадків негативно. Україна як незалежна держава існує вже більше двадцяти років в умовах нової «деідеологізованої» держави, заснованої на ринковій економіці, сформувалася нова особистість, яка живе в «суспільстві ризику», в якому вирішення однієї кризи лише наближає наступну, а вирішення локальних проблем затуляє собою бачення глобального хаосу¹.

У сформованій обстановці філософи, політологи, соціологи піднімають питання про значення ідеології для особистості, суспільства, держави.

Однак якщо у сфері філософії, політології, соціології ідеологія обговорюється досить активно, то у сфері кримінального права глибоких досліджень у цьому напрямку немає. Відсутність ідеологічної підоснови кримінально-правових інститутів і вчення про них призводить до хаотичного внесення змін і доповнень до чинного кримінального законодавства України. При цьому пропонувані прогресивні ідеї лише затушовують існуючі проблеми, не вирішуючи їх.

З прийняттям Концепції реформування кримінальної юстиції, схваленої Рішенням Ради національної безпеки і оборони України від 15.02.2008 р. «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів» і затвердженої Указом Президента України від 08.04.2008 р. № 311/2008, одним з напрямків реформування кримінального законодавства України стало впровадження кримінального (підсудного) проступку.

На виконання зазначеної Концепції були запропоновані різні по суті і змісту законопроекти, а саме: проект Кодексу України про кримінальні проступки та проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо запровадження інституту кримінальних проступків». Вибрати найбільш оптимальний шлях для впровадження інституту проступків у кримінальне право України можна лише після ретельного вивчення ідеологічної підоснови його існування.

¹ Бауман З. Идеология в мире постмодерна // Политическая наука. Политическая идеология в современном мире: Сб. науч. тр. / РАН. ИНИОН. Центр социал. науч. информ. исслед. Отд. полит. науки, Рос. ассоц. полит. науки; Ред. и состав вып. Малинова О. Ю. — М., 2003. — № 4. — С. 91.

В Україні ідея введення кримінального проступку висувалася в роботах багатьох вчених, але кожен з них спробував дати кримінально-правове обґрунтування існування інституту кримінальних проступків у кримінальному праві України і лише деякі з них звернули увагу на те, що засобом регулювання суспільних відносин є не тільки норми права, а й норми моралі, релігійні норми, звичаї, сімейні норми, корпоративні норми, етичні та культурні норми. Як слушно зауважив В. О. Туляков, моральність кримінального права повинна забезпечуватися не стабільністю правозастосовних і кримінальних практик, а значимістю його для держави і громадянина¹.

Згідно з дисертаційним дослідженням М. М. Дмитрука категорія проступку в кримінально-правовій доктрині обумовлена такими системно-правовими передумовами: певна категорія злочинів володіє природою і ознаками правопорушення, що обумовлює несприйняття ні суб'єктами правозастосування, ні особами, до яких застосовуються засоби кримінально-правового впливу, зазначених діянь як злочинів².

Виникає питання: «Чи в змозі інститут кримінальних проступків підвищити авторитет кримінального закону і переконати громадян у справедливості покарання за вчинене діяння»?

При відповіді на дане питання можна погодитися з точкою зору В. О. Тулякова. На його думку, неможливо забезпечити дотримання заборон, якщо порушення обчислюються, як у випадку адміністративних деліктів (кримінальних проступків), мільйонами. Правові обов'язки учасників залежать не тільки від позитивного кримінального права, але і від кримінально-правової ідеології, домінуючої в культурі держави, народу, нації, від, врешті-решт, підтримання ідеї перешкоджання кримінально-правовій активності на ділі, а не на словах³.

Незважаючи на неоднозначне ставлення до ідеології, навряд чи хтось стане заперечувати існування духовних імпульсів, які об'єднують український народ. Завдання держави — вловити ці імпульси і створити на їх основі правову ідеологію.

¹ Туляков В. А. Современная криминология и уголовно-правовая доктрина // Наукові праці Одеської національної юридичної академії. — О., 2008. — Т. VII. — С. 315.

² Дмитрук М. М. Категорія проступку у кримінально-правовій доктрині [Текст]: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08: захищ. 23.03.2012 / М. М. Дмитрук. — Одеса, 2012. — С. 64.

³ Туляков В. А. Современная криминология и уголовно-правовая доктрина // Наукові праці Одеської національної юридичної академії. — О., 2008. — Т. VII. — С. 315.

На думку нідерландського вченого Т. А. ван Дейка, ідеологія — це комплекси (системи) фундаментальних (базисних) уявлень конкретних соціальних груп і індивідів, що до них входять. До категорій, включених у «схему ідеології», Т. А. ван Дейк відніс:

— критерії включеності / приладдя / членства (Хто (не) належить до нашої групи?);

— типові форми діяльності (Що ми робимо?);

— загальні цілі і завдання (Чого ми домагаємося? Навіщо ми це робимо?);

— норми і цінності (Що ми вважаємо поганим і що ми вважаємо хорошим?);

— позицію (Які наші відносини з іншими?);

— ресурси (Хто має доступ до наших групових ресурсів?)¹.

З урахуванням перерахованих категорій спробуємо простежити становлення кримінально-правової ідеології в історичному аспекті.

Про існування кримінально-правової ідеології свідчить навіть первинний механізм соціального захисту у вигляді кровної помсти. Образа, нанесена одному з членів роду, вважалася образою всього роду і неминуче тягла за собою знищення кривдників. Така ворожнеча могла розтягнутися на довгі роки, до тих пір, поки особа, винна у нанесенні образи, не буде покарана.

Поступово кровна помста змінилася владою ватажка. Порушення його заборон тягло покарання для порушника з більшою ймовірністю, оскільки влада ватажка спиралася на озброєний загін. Примітним є той факт, що при слабкій централізованій владі традиції кровної помсти зберігалися ще довгий час, а в культурах окремих народів існують донині. «При неефективності прийнятих центральною владою заходів щодо захисту людей починають формуватися різні механізми самозахисту, в тому числі і такі, які суперечать законам і принципам суспільства» — таких висновків, після вивчення історичного досвіду і аналізу співвідношення механізмів кровної помсти і влади ватажка, дійшов С. М. Іншаков².

¹ Герасимов В. И. Идеология и дискурс в работах Т. А. ван Дейка // Политическая наука. Политическая идеология в современном мире: Сб. науч. тр. / РАН. ИНИОН. Центр социал. науч. информ. исслед. Отд. полит. науки, Рос. ассоц. полит. науки; Ред. и сост. вып. Малинова О. Ю. — М., 2003. — № 4. — С. 75, 79–80.

² Иншаков С. М. Зарубежная криминология. — М.: Издат. Группа ИНФРА. М. — НОРМА, 1997. — С. 2.

У IV–III ст. до н. е. були створені засоби релігійного впливу на суспільне життя, які в кожній державі досі в тій чи іншій мірі надають певний вплив на всі соціальні процеси, в тому числі і на розвиток злочинності. Відповідно до релігійних навчань суворе і неминуче покарання за скоєні гріхи чекає кожного з нас, навіть якщо від нього вдалося ухилитися в цьому світі. «Тоді віддало море мертвих, які були в ньому, і смерть і пекло віддали мертвих, котрі були в них; і судим був кожний за справами своїми» — записано в Біблії¹. Таким чином релігія намагається реалізувати у свідомості віруючих ідею про невідворотність покарання, для того щоб утримати їх від вчинення гріхів.

Надмірно жорстокі і неминучі покарання в епоху середньовіччя були основним способом боротьби зі злочинністю. Пояснюється це пануванням релігійних поглядів на сутність злочинності та методи боротьби з нею. Як ми вже з'ясували, релігійні вчення ґрунтувалися не лише на суворості покарання за гріхи, але й на ідеї про невідворотність покарання. Свята інквізиція, дотримуючись релігійних ідей, прагнула контролювати як погані вчинки, так і погані думки людей. Тому доносителство і шпигунство в той час були нормальним явищем.

До використання релігійних підходів в управлінні людьми вдавалися і світські держави. Як зауважив С. М. Іншаков, Сталін, Гітлер, Мао Цзе Дун, Пол Пот, Кім Ір Сен створили своєрідні державні кульги за релігійним зразком, а на зміну всюдисущому Богу там прийшли спецслужби з найпотужнішою системою доносів². Саме це потім і породило негативне ставлення до панування будь-якої ідеології.

Пройшло порівняно небагато часу, і вчені знову заговорили про ідеологію в кримінальному праві. Так, на думку І. Я. Козаченко, кримінальний закон не зможе ефективно працювати, якщо не буде спирагися насамперед на морально-психологічний і релігійні регулятори³. У своїх дослідженнях вчений доходить висновку, що кримінально-правова ідеологія гармонійно поєднує в собі милосердний початок (інстинкт самозбереження) і жорстокий каральний імператив (інстинкт самозахисту). І інстинкт самозбереження, і інстинкт самозахисту засновані на ідеї про невідворотність відповідальності.

¹ Новый завет Господа нашего Иисуса Христа. — М.: Изд-во Московской патриархии, 1990. — С. 645.

² Иншаков С. М. Зарубежная криминология. — М.: Издат. Группа ИНФРА. М. — НОРМА, 1997. — С. 5–6.

³ Козаченко И. Я. Закон идеологии и идеология уголовного закона // Российский юридический журнал. — 2008. — № 4. — С. 24.

Значення вказаної ідеї описано навіть в художній літературі. Так, у романі Панаса Мирного «Хіба ревуть волі, як ясла повні» головний герой — маленький хлопчик — наважився виколоти очі Пресвятої Богородиці на іконі для того, щоб уникнути покарання. «Не бери ж цього, — наказала Чіпці бабуся, — бо он, дивись, дивиться бозя! Прийде мати, спитає: Що хліб поїв? — То бозя вкаже пальцем, мати й виб'є. Гляди ж, не бери!»¹ Хлопчик таки взяв залишок хліба, але тільки після того, як переконався в тому, що «Бозя» нічого не бачить.

Видатний німецький поет-мислитель Й. Гете епіграфом до свого автобіографічного твору «Поезія і правда» взяв давньогрецький вислів: «Людина, якої не карають, не вчиться»².

Отже, кримінально-правова ідеологія може існувати в системі інших соціально-правових регуляторів тільки завдяки ідеї про невідворотність відповідальності за «шкідливі вчинки». Тут ми навмисно використовуємо словосполучення шкідливі вчинки. Середньостатистична людина не знає законодавчого визначення злочину, але вона з упевненістю скаже, які діяння можна віднести до шкідливих вчинків, які з них повинні каратися в кримінальному праві. А якщо раптом виявиться, що її уявлення не збігаються з положеннями кримінального закону, вона буде переконана, що держава приймає погані закони. Свої переконання людина вбирає з молоком матері, перебуваючи в певній соціальній групі. Вона думає також як і всі, а всі не можуть бути не праві, значить погана держава, яка ніби щось абстрактне часто протиставляється суспільству.

Отже, обговорюючи впровадження інституту кримінальних проступків, ні в якому разі не можна посилатися на те, що люди не сприймають певні діяння як злочини.

Керуючи людьми, державі доцільно було б слідувати порадам Платона. Давньогрецький філософ радив законодавствувати, передбачаючи події: встановлювати закони і погрожувати покаранням для запобігання шкідливим вчинкам³.

На жаль, держава не може забезпечити реалізацію ідеї про невідворотність відповідальності у всіх випадках, для цього існують тисячі

¹ Українська література: Хрестоматія для 10 кл.: Для всіх типів шк., ліцеїв, гімназій / Упоряд. Т. О. Харахоріна, Т. В. Ткачук. — Донецьк: ВКФ «БАО», 1997. — С. 99.

² Максимюк О. Д. Соціально-філософські засади невідворотності кримінальної відповідальності неповнолітніх // Проблеми філософії права. — 2003. — Том 1. — С. 107.

³ Платон. Закони // Платон. Сочинення: в 3 т. — М.: Мысль, 1972. — Т. 3, ч. 2. — С. 337–340.

форм і способів, які залежать від політики держави, від державного режиму і від механізму кримінального переслідування.

За роки існування незалежної України різко збільшилась кількість кримінально караних діянь. Правоохоронні органи не справляються з таким напливом кримінальних справ, тому багато кримінально-правових норм не діють. Концепція кримінальних проступків дозволила б заощадити заходи кримінально-правового впливу, передбачивши спрощений порядок притягнення до кримінальної відповідальності за їх вчинення.

Цей настільки очевидний аргумент на користь концепції кримінальних проступків часто вислизає від належної уваги вчених, тому що в основі всього лежить ідеологія, яка не є простим списком ідей, це складне ієрархічно організоване структурне явище.

Використовуючи схему ідеології, запропоновану Т. А. ван Дейком, можна виділити такі категорії кримінально-правової ідеології:

- критеріям включеності / приладдя / членства відповідає переконання в тому, що всі ми громадяни України, маємо загальну культуру, звичаї, традиції;
- типовою формою діяльності є життєдіяльність в одній державі;
- спільною метою і завданням є збільшення добробуту людини, суспільства, держави шляхом дотримання конституційних принципів;
- цінності встановлюються виходячи з того, що ми вважаємо поганим і що ми вважаємо хорошим, кримінально-правові норми створюються з урахуванням основних засад і принципів криміналізації та декриміналізації діянь;
- на кримінально-правову позицію України впливають її відносини з іншими державами;
- доступ до ресурсів кримінально-правової ідеології має міжнародне співтовариство і деякі іноземні держави.

Аналіз запропонованих різними вченими законопроектів щодо запровадження інституту кримінальних проступків свідчить про те, що в основі розробки нового інституту кримінального права лежать дві останні категорії кримінально-правової ідеології, внаслідок чого закони виявляються абсолютно непристосованими до економіко-політичних, соціально-правових умов життєдіяльності українських громадян.

Ідеологічною основою впровадження інституту проступків у кримінальне право України є система складних ієрархічно органі-

зованих структурних категорій, спрямованих на реалізацію ідеї про невідворотність відповідальності за шкідливі вчинки шляхом економії заходів кримінально-правового впливу за допомогою спрощеного порядку притягнення до кримінальної відповідальності за їх вчинення.

Напрямами подальшого розвитку ідеологічних засад впровадження інституту проступків у кримінальне право України повинні стати:

- по-перше, розробка ієрархії цінностей, що охороняються кримінальним законом, які лягли б в основу категоризації кримінальних правопорушень;
- по-друге, встановлення допустимих меж впливу на кримінальне право зарубіжного досвіду у вирішенні питання про впровадження інституту кримінальних проступків;
- по-третє, з'ясування ідеологічної узгодженості нового кримінально-процесуального законодавства та запропонованих законопроектів щодо запровадження інституту кримінальних проступків.

1.5. ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВ У ПИТАННІ КРИТЕРІЇВ ПОДІЛУ КРИМІНАЛЬНИХ ДІЯНЬ НА ЗЛОЧИНИ ТА ПРОСТУПКИ

Визначення злочинності і караності діянь було і залишається прерогативою публічної влади. Забороняючи вчинення певних діянь під страхом покарання, вона тим самим окреслює коло найбільш важливих суспільних цінностей, що підлягають охороні, і гарантує їх безпечне існування. Сучасний стан розвитку кримінально-правового регулювання вимагає створення адекватних засобів реагування на злочинні прояви. І не останню роль в цьому відіграє необхідність відпрацювання гнучкого механізму визначення на правовому рівні суспільної небезпеки або шкідливості певного діяння. Як наслідок, в останні роки в Україні актуальним на теоретичному та законодавчому рівні і стало питання поділу кримінально караних деліктів на злочини та проступки.

В цьому напрямку реформування національного кримінального законодавства було запроваджено відповідно до Концепції реформування кримінальної юстиції.

На сьогодні питання визначення кримінального проступку перейшло з суто теоретичного поля до законодавчого: за останні два роки

до Верховної Ради було направлено щонайменше три законопроекти щодо впровадження кримінального проступку в кримінальне законодавство України.

В законопроекті «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо запровадження інституту кримінальних проступків» (зареєстрованого за № 10126 від 28.02.2012 р., який був відкликаний 12.12.2012 р.)¹ було запропоновано в чинному КК України в ст. 11 залежно від ступеня тяжкості кримінальні правопорушення поділити на злочини та кримінальні проступки. А кримінальним проступком пропонувалося визнавати діяння, за яке передбачене покарання у виді громадських робіт, або інше, більш м'яке, покарання за винятком основного покарання у виді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Іншими словами, «перетворити» окремі злочини невеликої тяжкості та адміністративні правопорушення у кримінальні проступки, за вчинення яких застосовуватимуться покарання у виді штрафу, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, а також громадські роботи. При цьому характерними ознаками кримінального проступку, відповідно до положень законопроекту, визнавалася відсутність у винної особи судимості за їх вчинення.

Згідно з проектами Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо введення інституту кримінальних проступків», зареєстрованих за № 10146 від 03.03.2012 р. та за № 1202 від 08.01.2013 р.), пропонується діючий КК України перейменувати в Карний кодекс, в якому передбачити поділ кримінального правопорушення на злочин та проступок². Втім конкретних критеріїв такого розподілу в ст. 11 вказаних проектів не наводиться, лише міститься посилання до книги 2 (про кримінальні проступки) та згідно з ст. 51–1 — максимальне покарання, що може бути призначено за вчинення проступку, — арешт. Виходячи зі змісту законопроекту, а

¹ Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо запровадження інституту кримінальних проступків: Проект Закону реєстр. № 10126 від 28.02.2012 р. Електронний ресурс. — Режим доступу: Сайт Верховної Ради України // http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=42706

² Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо введення інституту кримінальних проступків: Проект Закону: реєстр. № 10146 від 03.03.2012 р. і Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо введення інституту кримінальних проступків: Проект Закону: реєстр. № 1202 від 08.01.2013 р. Електронний ресурс. — Режим доступу: Сайт Верховної Ради України // http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=45306

саме книги 2, фактично відбувається механічне виділення окремих злочинів за чинним КК та віднесення їх до проступків. Як наслідок, перший проект Закону було відкликано 12.12.2012 р., і так само другий проект також запропоновано відхилити.

Слід також відзначити, що в національному законотворчому процесі було запропоновано взагалі відокремити злочини від кримінальних проступків і передбачити їх регулювання різними нормативно-правовими актами. В КПК України (п. 7 ч. 1 ст. 3) йдеться про Кримінальний кодекс України та Закон України про кримінальні проступки¹, так само в 2011 році було запропоновано проект Кодексу про кримінальні проступки, який був знятий з розгляду.

Загальна думка законотворчого органу щодо вказаних проектів зводиться до того, що запровадження класифікації кримінальних правопорушень є досить трудомістким процесом, для якого недостатньо формального перейменування поняття «злочин» на «кримінальне правопорушення», перенесення менш тяжких злочинів в окрему книгу 2 Особливої частини проекту КК «Про кримінальні проступки» та встановлення за них окремих видів покарання.

Все вищевказане свідчить про те, що на сьогодні в Україні не можуть дійти згоди щодо порядку визначення кримінальних проступків, змісту та сутності, правової природи цієї категорії. Втім запровадження КПК України процедури досудового розслідування кримінальних проступків в главі 25 свідчить про необхідність окреслення правової природи кримінальних проступків, чітких критеріїв їх визначення².

Оскільки на національному рівні досі не увляється можливим виробити єдині критерії, пропонується дослідити зарубіжний досвід регулювання цього питання окремих європейських країн.

Між тим слід зауважити, що законодавству європейських країн притаманне розмаїття в регулюванні та охороні суспільних відносин засобами кримінального та адміністративно-деліктного законодавства, тому не можливо говорити про єдність європейського законодавства з цього приводу.

Так, сама назва проступків, віднесення їх до певної галузі знань, види суб'єктів відповідальності, правові наслідки їх вчинення тощо суттєво відрізняються у цих державах.

¹ Кримінально-процесуальний кодекс України: Офіц. видання [Текст] — К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2012. — 416 с.

² Там само.

Слід вказати, що існує подібність виникнення проступків у зарубіжному законодавстві. Історично склалося, що всі проступки виникли із кримінального права. У всіх державах за їх вчинення настає відповідальність і для фізичних, і для юридичних осіб. Головним видом відповідальності у всіх державах встановлюється штраф. Також можна відзначити переважну відсутність систематизації норм, що передбачають відповідальність за проступки. Як правило, відповідальність за проступки накладається адміністративними органами.

Порушення встановлених вимог у європейських країнах довгий час вважалося кримінально караними діяннями. Історичне походження адміністративних порушень з кримінального права полягає в тому, що всі види порушень в європейських державах розглядалися виключно в межах кримінального законодавства.

Але розвиток економіки та сфер активності людини засвідчив неможливість врегулювати відповідальність за всі види порушень механізмами кримінального права з обов'язковим залученням суду, дотриманням принципу змагальності і рівності сторін і т. п.

Тому одним із кроків у напрямку підвищення ефективності дії кримінального права, належного забезпечення правопорядку та кримінально-процесуальної економії стало виділення деяких діянь (проступків, поліцейських проступків, порушень), які каралися представниками не судової влади, а поліції, тобто адміністративними органами влади. Такі процеси відбулися в праві Німеччини, Швейцарії, Бельгії, Італії та Португалії. У законодавстві цих держав адміністративні делікти є різновидом кримінально караних дій, які підпадають під дію загальних положень кримінальних законів.

Тільки в Німеччині, Швейцарії та Бельгії адміністративні порушення є третім різновидом караних дій, а в Італії і Португалії — другим різновидом, оскільки тут існує дихотомія караних діянь.

Кримінальне право Данії відрізняється від відповідних сфер інших країн, оскільки воно не визнає поділу караних діянь на різні види і використовує тільки один вид діянь — злочин. Але деяка частина злочинів (визначених у законах про дорожній рух та транспорт, податки, охорону навколишнього природного середовища, державну охорону здоров'я тощо) складає основу адміністративно-деліктного права.

Правові системи інших держав (Австрії, Франції, Нідерландів, Іспанії, Греції) характеризуються відмежуванням адміністративно-

деліктного законодавства від кримінального, що проявляється в неможливості застосування до адміністративних деліктів і відносин, які виникають внаслідок їх вчинення, загальних положень кримінальних законів.

Шлях країн до такого розуміння і стан права про адміністративні делікти був різним: австрійське і голландське право прийшло від кримінальних проступків до відокремлених адміністративних порушень, а адміністративно-деліктне право Франції, Греції та Іспанії сформувалося виключно внаслідок активної діяльності судової влади. Звичайно, на початку формування системи адміністративних деліктів в основу за аналогією бралися відповідні поняття й інститути кримінальних законів. Але тепер можна констатувати відокремленість адміністративно-деліктного законодавства Франції, Греції і Іспанії від кримінальних кодексів.

У жодній з країн «усталеної демократії» немає єдиного нормативного акта, в якому об'єднуються склади адміністративних деліктів. Хоча більшість держав мають закони змішаного характеру, в яких об'єднують загальні матеріальні положення (про адміністративні порушення, суб'єктів відповідальності, стягнення і т. п.) і процедурні положення про порядок застосування адміністративних стягнень. Такі закони притаманні для Німеччини, Швейцарії, Австрії, Італії та Португалії.

Особливість іспанського закону полягає в тому, що в процедурному за назвою і змістом законі містяться загальні положення про адміністративні порушення. Право Нідерландів характеризується тим, що закон про порушення правил дорожнього руху став прикладом для наступних законів, в яких системно викладаються порушення у відповідних сферах. У Бельгії, Франції та Данії відсутні окремі закони, які визначають загальні положення адміністративно-деліктного права. Тобто для всіх країн притаманна надзвичайна розчленованість адміністративно-деліктного законодавства. У Німеччині, наприклад, мова йде про положеннях близько тисячі федеральних законів, які містять склади порушень порядку. Ця кількість не враховує існування в кожній федеральній землі свого законодавства.

Пряма вимога про необхідність визначення адміністративних деліктів тільки в нормах законів існує в праві Швейцарії, Італії, Греції, Іспанії та Португалії. В інших державах склади адміністративних деліктів та стягнення за них встановлюються як в законах, так і підзаконних актах.

Між тим звернемося до більш докладного висвітлення визначення проступків у кримінальному законодавстві європейських країн.

Так, у французькому кримінальному праві класифікація злочинних діянь на злочини, проступки і порушення була законодавчо закріплена ще КК 1810 року¹. Критерієм класифікації служила природа покарання, передбаченого за вчинення одного з цих діянь: злочинне діяння визнавалося порушенням, проступком або злочином залежно від того, чим закон його карав: поліцейським покаранням, виправним або кримінальним покаранням.

Згідно з ст. 111–2 діючого КК Франції, законом визначаються злочини і проступки і встановлюється покарання, що застосовується до їх виконавців, а Регламент визначає порушення і встановлює в межах і відповідно до відмінностей, встановлених законом, покарання, що застосовуються до порушників² (вони нагадують правопорушення, передбачені Кодексом України про адміністративні правопорушення). Стаття 131–3 КК визначає перелік виправних покарань, яким піддаються фізичні особи за вчинення кримінального проступку: ув'язнення, штраф, штрафо-дні, робота в громадських інтересах; покарання, що позбавляють певних прав. Якщо проступок підлягає покаранню у виді ув'язнення або штрафу, то можуть бути призначені одне або декілька таких покарань, що позбавляють або що обмежують права: позбавлення водійських прав на термін не більше п'яти років, заборона управляти деякими транспортними засобами протягом не більше п'яти років; анулювання водійських прав із заборонаю клопотати про видачу нових прав протягом не більше ніж п'ять років, конфіскація одного або декількох транспортних засобів, що належать засудженому; заборона зберігання або носіння зброї, на яку потрібно дозвіл, терміном не більше п'яти років; заборона терміном не більше п'яти років здійснювати яку-небудь професійну або громадську діяльність, якщо можливості, які надає така діяльність, були свідомо використані для підготовки або здійснення злочинного діяння. З цього можна зробити висновок, КК Франції використовує суто формальний критерій і визначає суть злочинного діяння через те, яке покарання за його вчинення призначається.

¹ Голованова Н. А., Игнатова М. Л., Козочкин И. Д. Уголовное право зарубежных государств. Общая часть: Учеб. пособ. / Под ред. и с предисл. И. Д. Козочкина. — М.: Омега-Л, Ин-тут междунар. права и экономики им. А. С. Грибоедова, 2003. — 576 с.

² Уголовный кодекс Франции / Науч. ред. Л. В. Головки, Н. Е. Крылова; Пер. с фр. Н. Е. Крыловой. — СПб.: Юридический центр Пресс, 2002. — 650 с.

Одночасно класифікація злочинних діянь у французькому кримінальному праві на злочини, проступки і порушення має практичне значення. Вона зумовлює систему покарань, нею визначається можливість притягнення до кримінальної відповідальності за замах і співучасть (замах на злочин карається завжди, замах на проступок — тільки у випадках, прямо передбачених у законодавстві), визначається форма вини: всі злочини — це умисні діяння, а для проступку достатнє встановлення необережної форми вини¹.

Стаття 13 КК Іспанії поділяє правопорушення на: тяжкі злочини — правопорушення, за які законом передбачена сувора міра покарання; менш тяжкі злочини — правопорушення, за які законом передбачена менш сувора міра покарання; та проступки — правопорушення, за які законом передбачена м'яка міра покарання². Відповідно, і покарання іспанський законодавець поділяє на суворі, менш суворі і невеликі. А невеликими покараннями вважаються: позбавлення права на управління транспортними засобами на термін від трьох місяців до року, позбавлення права за зберігання і носіння зброї на термін від трьох місяців до року, штраф в розмірі від п'ятиденного заробітку до двомісячних заробітних плат, арешт на термін від одного до шести вихідних днів. Слід відмітити, що такі ж види покарання іспанський законодавець відносить і до менш суворих покарань, але при застосуванні за менш тяжкі злочини збільшується тривалість їх застосування: позбавлення права на управління транспортними засобами на термін від року і одного дня до шести років, позбавлення права на зберігання і носіння зброї на термін від року до шести років, штраф у розмірі більше двомісячних заробітних плат, арешт на термін від семи до двадцяти чотирьох вихідних днів, а також більш суворе покарання — позбавлення волі на термін від шести місяців до трьох років; спеціальна поразка в правах на строк до трьох років³. Таким чином, і КК Іспанії також за формальним критерієм поділяє кримінальне діяння на злочин та проступок залежно від покарання, яке передбачено за його вчинення. Крім того, окремі покарання можуть бути застосовані як за вчинення

¹ Хавронюк М. І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації: Монографія. — К.: Юрисконсульт, 2006. — 1048 с.

² Уголовный кодекс Испании / Под ред. и с предисл. Н. Ф. Кузнецовой, Ф. М. Решетникова. — М.: Изд-во ЗЕРЦАЛО, 1998. — 218 с.

³ Уголовный кодекс Испании / Под ред. и с предисл. Н. Ф. Кузнецовой, Ф. М. Решетникова. — М.: Изд-во ЗЕРЦАЛО, 1998. — 218 с.

проступку, так само і менш тяжкого злочину, однак законодавець значно зменшує тривалість таких обмежень при призначенні їх за кримінальний проступок.

КК ФРН також виділяє два види злочинних діянь: злочин і проступок. При цьому в основу такого поділу також покладена чисто формальна ознака — мінімальний розмір покарання, що може бути призначений за їх вчинення. Злочинами є протиправні діяння, за вчинення яких як мінімальне покарання передбачено покарання у виді позбавлення волі на термін від одного року і більше, а проступками є протиправні діяння, за вчинення яких мінімальним покаранням є позбавлення волі на коротший термін або грошовий штраф¹. Тобто проступком вважається діяння, визначене відповідною статтею Особливої частини, у санкції якої передбачено покарання у виді позбавлення волі щонайменше на 1 рік, а максимальна межа може дорівнювати і десяти рокам позбавлення волі. Як пише А. Е. Жалінський, внаслідок цього підходу лише небагато діянь за КК ФРН визнаються злочинами, решта ж, включаючи і такі, як створення злочинного об'єднання чи одержання хабара, є проступками, що важко піддається розумінню². Виходячи з цього, можна сказати, що німецька класифікація злочинного діяння не відображає рівня суспільної небезпечності злочину та проступку.

КК Італії також використовує суто формальний критерій поділу злочинного діяння на злочин та проступок — залежно від покарання, яке передбачено за його вчинення. Згідно з ст. 17 КК Італії до злочинів відносяться діяння, за які можуть бути призначені довічне позбавлення волі, строкове позбавлення волі і штраф у розмірі від 10 тисяч лір до 10 мільйонів лір, а проступками є діяння, що караються арештом або грошовим стягненням в розмірі від 4 тисяч лір до 2 мільйонів лір³. М. І. Хавронюк також зауважує, що за вчинення проступку також можуть бути призначені такі покарання, як арешт на строк від 5 днів до 3 років, штраф за проступки, призупинення певних прав та обнародування вироку про

¹ Уголовный кодекс Федеративной Республики Германия / Науч. ред. и пер. Д. А. Шестакова, Г. Г. Йешек. — СПб.: Юридический центр Пресс, 2003. — 524 с.

² Цит. по: Хавронюк М. І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації: Монографія. — К.: Юрисконсульт, 2006. — С. 179.

³ Уголовный кодекс Италии / Науч. ред. и предисл. Р. М. Асланова; Пер. с итал. Е. Р. Шубиной. — СПб.: Юридический центр Пресс, 2005. — 267 с.

засудження. Як видно з тексту закону, штраф і грошове стягнення розрізняються тільки розміром. Суворість покарання за злочини свідчить і про їх більшу тяжкість в порівнянні з проступками.

КК Швейцарії, не даючи визначення ані злочину, ані проступку, в ст. 9 розмежує їх за видом покарання, яке підлягає застосуванню: злочином є злочинне діяння, що підлягає покаранню каторжною в'язницею, а проступком є злочинне діяння, що підлягає покаранню в'язницею в якості найбільш тяжкого². Каторжна в'язниця є найтяжчим покаранням, пов'язаним з позбавленням волі, і його тривалість складає мінімум один рік і максимум двадцять років або довічно. Мінімальний термін покарання у виді ув'язнення складає три дні. Там, де закон однозначно не встановлює інше, максимальний термін цього виду покарання складає три роки. Кримінальне законодавство Швейцарії фактично також використовує формальний критерій поділу злочинного діяння через покарання, що може бути застосовано за його вчинення. Втім конкретної межі, наприклад, розміру покарання у виді в'язниці, яке може бути застосоване за вчинення злочину та проступку, не встановлено.

КК Бельгії поділяє злочинне правопорушення на злочин, проступок та поліцейське порушення. Правопорушення, яке закон карає кримінальним покаранням, утворює злочин; правопорушення, каране згідно із законом виправним покаранням, є проступком; а правопорушення, яке карається згідно із законом поліцейським покаранням, складає поліцейське порушення. В основну такої класифікації порушень покладено суто формальний критерій — вид покарання, що передбачено за його вчинення. За вчинення злочинів — тюремне ув'язнення, позбавлення волі; штраф, спеціальна конфіскація, за скоєння проступків: тюремне ув'язнення, штраф та спеціальна конфіскація. Розрізняють розміри та тривалість цих видів покарань, наприклад, тюремне ув'язнення за вчинення проступку як виправне покарання призначається на строк від 8 днів до 5 років.

Стаття 20 КК Республіки Сан-Марино усі види злочинів підрозділяє на умисні злочини, неумисні і проступки згідно з положеннями,

¹ Хавронюк М. І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації. Монографія. — К.: Юрисконсульт, 2006. — 1048 с.

² Уголовный кодекс Швейцарии / Науч. ред. и пер. с нем. А. В. Серебренниковой. — СПб.: Юридический центр Пресс, 2002. — 350 с.

передбаченими в законодавстві¹. При цьому законодавець не вказує в КК чіткі критерії віднесення діяння до злочину або проступку, віддаючи перевагу в першу чергу суддівському розсуду. Статті 88–89 КК лише в загальному вигляді дають критерії визначення ступеня тяжкості злочину та особи злочинця (наприклад, наявність ознак підступності, обману, співучасть в скоєнні умисного злочину, значущість або особлива незначність майнового збитку, заподіяного потерпілому; наявність ознак звірства або жорстокості по відношенню до людини або, навпаки, скоєння злочину під час ухилення від виконання вироку суду, винесеного за попередній злочин; чи особа повністю відшкодувала заподіяний збиток; мотивів злочину, попередній спосіб життя та ін.). Позитивним є те, що в розділах Особливої частини КК Республіки Сан-Марино усі злочинні діяння у межах конкретного розділу розташовані від умисних злочинів до проступків, тобто фактично залежно від ступеня тяжкості вчиненого злочинного діяння. Слід відмітити, що в цілому український законодавець також здебільшого розподіляє склади злочинів у межах розділів КК за ступенем тяжкості (від найбільш тяжкого до менш тяжкого), отже запозичення такого досвіду у Республіки Сан-Марино (від злочину до проступку в межах розділу) не буде становити особливої складності.

КК Литовської Республіки в ст. 10 поділяє злочинні діяння на злочини і кримінальні проступки. При цьому злочином визнається небезпечне і чинним Кодексом заборонене діяння (дія або бездіяльність), за вчинення якого передбачено покарання у виді позбавлення волі, а злочином невеликої тяжкості визнається умисний злочин, за вчинення якого максимальне покарання, передбачене кримінальним законом, не перевищує трьох років позбавлення волі². Цікавий той факт, що поділ злочинів залежно від ступеня тяжкості відбувається тільки стосовно умисних злочинів. Кримінальним проступком литовський законодавець визначає небезпечне і заборонене КК діяння (дія або бездіяльність), за вчинення якого передбачено покарання, не пов'язане з позбавленням волі, за винятком арешту. Слід зазначити, що в подальшому КК Литовської Республіки всі інші інститути кримінального права (стадії, форми вини, елементи складу злочинного

¹ Уголовный кодекс Республики Сан-Марино / Науч. ред., вступ. статья С. В. Максимова; Пер. с итал. В. Г. Максимова. — СПб.: Юридический центр Пресс, 2002. — 253 с.

² Уголовный кодекс Литовской Республики / Науч. ред. В. Павилонис. — СПб.: Юридический центр Пресс, 2003. — 470 с.

діяння) визначає в одному нормативно-правовому акті і здебільшого в одних статтях. Наприклад, ст. 38 передбачає однакові умови для звільнення особи у зв'язку з примиренням з потерпілим, якщо особа, що вчинила кримінальний проступок, злочин з необережності або злочин невеликої або середньої тяжкості.

Підсумовуючи зарубіжний досвід визначення категорії кримінального проступку в кримінальному законодавстві країн Європейського простору, слід зробити ряд висновків.

По-перше, майже всі з розглянутих країн як критерій поділу злочинного діяння на злочин та проступок використовують суто формальний підхід — вид та розмір покарання, яке може бути призначено за їх вчинення, тобто формальне визначення суспільної небезпечності злочинного діяння. Отже, можливо, доцільним було б також і в національному праві не ускладнювати процес формування інституту кримінального проступку, а піти шляхом зарубіжного досвіду багатьох європейських країн та виходити з такого формального критерію, як вид і розмір покарання, що передбачено санкцією статті Особливої частини КК, за вчинення злочину або кримінального проступку. Одночасно з метою недопущення створення розмитих меж між проступком та злочином у законі слід чітко вказати не тільки вид покарання, а й його мінімальні та максимальні межі.

По-друге, європейські країни здебільшого передбачають, що проступком є діяння, за яке не може бути передбачено покарання у виді позбавлення волі, і у виняткових випадках — позбавлення волі на короткотривалі терміни. Доцільним вважається врахування такого досвіду (покарання, що може бути призначено за вчинення проступку, не може біти суворішим, ніж арешт) і у вітчизняному кримінальному праві, адже якщо за вчинення кримінального проступку допустити можливість застосування покарання у виді позбавлення волі, це буде свідчити про підвищену суспільну небезпеку такого проступку та особи, яка його вчинила, а отже і невиправданим визнавати таке діяння проступком.

Крім того, у Загальній частині КК слід чітко розмежувати між собою кримінальні проступки та злочини невеликої тяжкості. А саме — шляхом визначення не тільки виду, але й розміру покарання, як, наприклад, за КК Іспанії, Італії, Швейцарії. Так, якщо певний вид покарання буде передбачено і за вчинення злочину і — проступку, слід вказати межу цього покарання, при якій воно може бути застосовано за вчинення проступку, і мінімальну межу — за вчинення злочину. Ці межі не можуть пересікатися. Як наслідок, кримінальні проступки, за

які КК України передбачатиме покарання у виді штрафу, громадських робіт, виправних робіт або арешту, мають бути чітко конкретизовані, а також розміри цих видів покарань при їх застосуванні за вчинення проступку. Це слід зробити з метою, щоб одночасно не можна було діяння відносити як до злочинів невеликої тяжкості, так і до кримінальних проступків.

Позитивним є досвід КК Республіки Сан-Марино щодо розташування в межах розділу Особливої частини злочинних діянь від злочину до проступку залежно від ступеня тяжкості діяння. Кримінальні проступки не слід виділяти в окремий структурний підрозділ Особливої частини КК, а можна передбачити в межах однієї вже існуючої Особливої частини КК України, в межах розділу — від злочину (найбільш тяжкого до злочину невеликої тяжкості) до кримінального проступку (наприкінці конкретного розділу, залежно від безпосереднього об'єкта посягання).

Слід також зауважити, що така класифікація злочинних діянь також повинна мати своє конкретне практичне значення. Вона має зумовлювати систему покарань, визначати можливість притягнення до кримінальної відповідальності залежно від стадій вчинення злочину, співучасті, настання чи ненастання судимості та ін.

1.6. ВПЛИВ ПІДСТАВ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ НА ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТУ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ

Суттєві зміни в соціально-політичних та інших умовах життя суспільства і держави, розвиток правової держави в Україні на нинішньому етапі створили умови для реформування системи кримінальної юстиції в напрямку подальшої демократизації, гуманізації, посилення захисту прав і свобод людини відповідно до вимог міжнародних правових актів і зобов'язань нашої держави перед європейським та міжнародним співтовариством. Питання доцільності та необхідності такого реформування були обґрунтовані Концепцією реформування кримінальної юстиції України (далі — Концепція).

В основу реформування кримінальної юстиції мають бути покладені багатотисячолітні національні традиції створення норм права, положення вітчизняного права, які пройшли перевірку часом і виправдані практикою, прогресивні інститути правових систем держав Європейського Союзу, норми міжнародного права.

Одним з питань, якому приділяється значна увага в Концепції, є можливість виділення кримінальних проступків, в які слід трансформувати певну частину злочинів та адміністративних правопорушень. При цьому основними критеріями таких змін мають бути: 1) ступінь тяжкості і правові наслідки кримінально караного діяння для особи, суспільства і держави; 2) практика застосування кримінального та адміністративного законодавства; 3) міжнародний досвід захисту людини, суспільства і держави від злочинів і проступків¹.

Вже досить давно вчені пропонують об'єднати кримінальне законодавство та законодавство про адміністративні правопорушення «під однією обкладинкою Кримінального кодексу», хоча немає єдності думок щодо зовнішнього вираження цієї сукупності норм: чи слід говорити про окремий нормативний акт (Кодекс кримінальних проступків) або це має бути самостійна частина в чинному Кримінальному кодексі України 2001 року, поряд з існуючими Загальною та Особливою частинами. У будь-якому випадку це дасть можливість комплексно застосовувати весь арсенал засобів (норм) протидії публічно-правовим деліктам, проводити гнучку кримінальну політику, забезпечити наповнення новим змістом ідеї кримінально-правового попередження, більш зважено вирішуватимуться питання криміналізації та декриміналізації.

Слід зазначити, що відповідні кроки (хоча і не завжди послідовні) у сфері нормативного закріплення інституту кримінальних проступків український законодавець вже зробив: 13 квітня 2012 року Верховною Радою України був прийнятий Кримінальний процесуальний кодекс України, який передбачає порядок кримінального провадження окремо щодо злочинів та кримінальних проступків.

До категорії кримінальних проступків за законодавством України мають бути віднесені (відповідно до Концепції):

а) окремі діяння, які за чинним КК України відносяться до злочинів невеликої тяжкості і які у відповідності з політикою гуманізації кримінального законодавства будуть визнані законодавцем такими, що не мають значного ступеня суспільної небезпеки;

б) передбачені чинним Кодексом України про адміністративні правопорушення, мають судову юрисдикцію і не є управлінськими

¹ Про рішення Ради національної безпеки та оборони України від 15.02.2008 р. «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів», затверджене Указом Президента України від 08.04.2008 р. № 311/2008 // Урядовий кур'єр. — № 72. — 17 квіт.

(адміністративними) за своєю суттю (дрібне хуліганство, дрібне розкрадання і т. п.).

Однак процес формування інституту кримінальних проступків повинен передувати аналіз чинного КК України з позицій теорії криміналізації.

Теорія криміналізації являє собою одну з основних теорій кримінального права. Вивчення історії становлення кримінального права і кримінального законодавства дозволяє визначити криміналізацію як процес виявлення суспільно небезпечних форм індивідуальної поведінки, визнання допустимості, можливості й доцільності кримінально-правової протидії їм і фіксації їх у законі як злочинних і кримінально караних.

Процес криміналізації містить у собі ряд стадій, які в цілому відповідають тим, що проходить норма в процесі законотворення. Остання стадія процесу криміналізації є одночасно і його результатом. Результат виражається в створенні системи кримінально-правових норм, фіксованого кола злочинних та кримінально караних діянь¹. Необхідним видається вивчення 2 груп факторів, що впливають на криміналізацію: 1) підстав кримінально-правової заборони, що слугують об'єктивними передумовами її встановлення; 2) принципів криміналізації, що відносяться до законодавчої техніки.

До підстав кримінально-правової заборони уявляється необхідним відносити: 1) суспільну небезпеку; 2) типовість і достатню поширеність антигромадської поведінки, але з урахуванням ступеня суспільної небезпеки; 3) динаміку суспільно небезпечних діянь з урахуванням причин та умов, що їх породжують; 4) необхідність впливу кримінально-правовими заходами, при цьому необхідно враховувати, що кримінальна репресія — остання форма протидії найбільш небезпечним проявам девіантної поведінки; 5) врахування можливостей системи кримінальної юстиції в протидії тим або іншим формам антигромадської поведінки і, як їх складова, — наявність матеріальних ресурсів для реалізації кримінально-правової заборони; 6) співвідношення позитивних і негативних наслідків криміналізації.

В. М. Кудрявцев, досліджуючи ефективність кримінального закону, дійшов висновку, що однією з підстав ефективної дії кримінального закону є відповідність положень кримінального закону реальній

¹ Основания уголовно-правового запрета: Криминализация и декриминализация [Текст] / Под ред. В. Н. Кудрявцева, А. М. Яковлева. — М.: Наука, 1982. — С. 103.

небезпеці діянь, за які передбачена відповідальність¹. При невідповідності положень кримінального закону небезпеці криміналізованого діяння порушуються такі підстави криміналізації, як співвідношення позитивних і негативних наслідків криміналізації та наявність суспільної небезпеки діяння, необхідність впливу кримінально-правовими заходами, що, в цілому, призводить до зниження ефективності дії кримінального закону.

В результаті розбіжностей між безпекою діяння і застосовуваними заходами кримінально-правового впливу складається ситуація, коли захист права на освіту, на працю здійснюється шляхом обмеження або позбавлення права на свободу (ст.ст.170, 173 КК України).

Порушення таких підстав криміналізації, як типовість і достатня поширеність діянь, що криміналізуються, врахування динаміки суспільно небезпечних діянь з урахуванням причин та умов, що їх породжують, врахування можливостей системи кримінальної юстиції та наявність матеріальних ресурсів для реалізації кримінально-правової заборони, призводить до того, що закон перестає відповідати потребам практики. Найменше відставання закону від життя, з одного боку, знижує його силу і спричиняє послаблення законності², а з іншого, — не знаходить стійкого застосування в судовій практиці³.

Крім того, виділяється група соціально-психологічних підстав криміналізації, куди відносяться рівень суспільної правосвідомості і психології та історичні традиції. Вона займає особливе місце в механізмі кримінальної законотворчості у зв'язку з тим, що прямо вказує законодавцеві на обмеження, пов'язані з використанням криміналізації при здійсненні кримінальної політики (якість криміналізації). За твердженням В. А. Тулякова системні недоліки кримінально-правового регулювання обумовлені протиріччям між каральною сутністю кримінальної політики і її узгодженістю з громадською думкою і суспільною свідомістю⁴. Порушення цих підстав у чинному КК

¹ Кудрявцев В. Н. Эффективность закона как средство осуществления политики [Текст] / В. Н. Кудрявцев // Основные направления борьбы с преступностью / Под ред. И. М. Гальперина и В. И. Курляндского. — М.: Юрид. лит., 1975. — С. 39.

² Там само. — С. 48.

³ Филимонов В. Д. Криминологические основы уголовного права [Текст] / В. Д. Филимонов. — Томск: Изд-во Томского ун-та, 1981. — С. 214.

⁴ Туляков В. О. Протиріччя кримінально-правового регулювання [Текст] / В. О. Туляков // Проблеми уголовного права, процесса и криминалистики: Мат-лы науч.-практ. конф. (Одеса, 09.10.2009 р.). — Одеса: Фенікс, 2009. — С. 259–261.

України (наявність ст.ст.175, 270–1 та ін.) призводить до нехтування «кримінальними заборонами» з боку населення, а з боку правозастосовних органів — до підміни реальних механізмів регулювання (застосування положень про призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом (ст.69), звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст.75), звільнення від кримінальної відповідальності (розділ IX Загальної частини) і т. д.).

Слід також враховувати певні обмеження встановлення кримінальної караності, пов'язані з особливостями законодавчої техніки, вимогами внутрішнього порядку, іменованими принципами криміналізації. До них слід відносити: 1) відсутність прогалін у законі і надмірності заборони; 2) визначеність і єдність термінології¹.

Саме зазначені вимоги (підстави і принципи криміналізації) найчастіше і порушувалися при встановленні кримінальної відповідальності за ті групи злочинів, які зараз пропонується трансформувати в кримінальні проступки, що ще раз підкреслює доцільність цього процесу.

Поряд з цим, досліджуючи сутність явища трансформування окремих категорій правопорушень у кримінальні проступки, слід також звернути увагу й на іншу дискусію у цій сфері.

Так, здійснюючи правове регулювання, як різновид соціального регулювання, для упорядкування за допомогою права і сукупності правових засобів суспільних відносин, їх юридичного закріплення, охорони та розвитку² наша держава серед багатьох інших способів використовує процес криміналізації як метод власної кримінальної політики. Досліджуючи поняття «кримінально-правова політика» А. А. Митрофанов визначає його у широкому значенні як здійснення протидії злочинності з використанням засобів кримінальної репресії, а у вузькому як політику протидії злочинності з використанням засобів матеріального кримінального права³. Д. О. Балобанова визначає криміналізацію як процес виявлення суспільно небезпечних форм індивідуальної поведінки, визнання допустимості, можливості й до-

¹ Основания уголовно-правового запрета: Криминализация и декриминализация [Текст] / Под ред. В. Н. Кудрявцева, А. М. Яковлева. — М.: Наука, 1982. — С. 210–240.

² Скаун О. Ф. Теория государства и права: Учебник. — Харьков: Консум; Ун-т внутр. дел, 2000. — С. 498.

³ Митрофанов А. А. Основні напрямки кримінально-правової політики в Україні: формування та реалізація : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. : 12.00.08 «кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / А. А. Митрофанов. — К., 2005. — С. 11.

цільності кримінально-правової протидії їм і фіксації їх у законі як злочинних і кримінально караних¹.

Разом з цим активне реформування кримінально-процесуального законодавства та нагальна потреба відповідних змін у системі кримінального законодавства в окремих випадках заставляє дещо під іншим кутом поглянути на здійснення процесу криміналізації, а також декриміналізації у світлі сучасних тенденцій кримінальної політики нашої країни. Офіційне законодавче введення в систему правопорушень кримінального проступку Кримінальним процесуальним кодексом України 2012 р. стало «поштовхом» для докладної розробки відповідних змін та доповнень до Кримінального кодексу України, результатом якої стали, зокрема, підготовка та внесення на розгляд до Верховної Ради України законопроектів про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо запровадження інституту кримінальних проступків, Станом на січень 2014 року таких законопроектів у Верховній Раді країни було зареєстровано три: законопроект № 10126, який внесено на розгляд групою народних депутатів України В. М. Стретовичем С. П. Головатим, Д. М. Притикою, Е. В. Шишкіною², який було внесено на розгляд Верховної Ради VI скликання, однак було відкликано; проект № 1202³ (далі — законопроект № 1202), внесений на розгляд народним депутатом В. Д. Швецем, який було внесено на розгляд Верховної Ради VII скликання, ще не було розглянуто, але вже рекомендовано комітетом з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності повернути на доопрацювання; та законопроект № 3438⁴ від 17.10.2013, який зареєстровано та надано до ознайомлення до Комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності депутатом В. С. Малишевим.

¹ Балабанова Д. О. Теорія криміналізації : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія ; кримінально-виконавче право» / Д. О. Балабанова ; Одеська національна юридична академія. — Одеса, 2007. — С. 10.

² Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо запровадження інституту кримінальних проступків: Проект Закону України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=42706

³ Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо введення інституту кримінальних проступків: Проект Закону України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=42733

⁴ Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо запровадження інституту кримінальних проступків: Проект Закону України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=48706

Кожен з вказаних законопроектів пропонує вводити інститут кримінального проступку до кримінального законодавства саме шляхом зміни та доповнення чинного Кримінального кодексу України. При цьому кожен із цих законопроектів, відповідно до наведених вище положень Концепції, хоча із певними відмінностями, пропонує сформувавши коло кримінальних проступків саме з частини складів злочинів, вже передбачених чинним КК, та відповідної частини адміністративних правопорушень.

Не вдаючись у дискусію про вдалість формулювання наведених у цих законопроектах дефініцій кримінального проступку, маємо звернути увагу на те, що сам процес формування кола кримінальних проступків саме з частини злочинів, передбачених КК, та частини адміністративних проступків має, на перший погляд, не зовсім однозначні наслідки, при оцінці таких дій саме в площині наведених вище визначень криміналізації як методу кримінальної політики нашої держави. Так виділення серед вже існуючих складів злочину окремої групи таких за критерієм меншої суспільної небезпечності та відповідне подальше зменшення кримінальної відповідальності за них шляхом, зокрема, незастосування за їх вчинення судимості має вважатись не чим іншим, як саме декриміналізацією цих діянь (що є ще одним доводом для виокремлення вказаних правопорушень в окреме кодифіковане джерело).

Разом з цим, з іншого боку, введення до КК відповідних адміністративних правопорушень, навпаки, може свідчити про криміналізацію таких діянь. Вказані точки зору, зокрема, висловлювали П. Л. Фріс та І. Б. Медицький¹. Чому важко погодитись з наведеними в доповідній записці до законопроекту № 10146 запереченнями його ініціаторів, що подібне перетворення буде «криміналізацією» лише за формою чи назвою, але не за змістом. Оскільки вбачається, що вказане, по-перше, суперечить самій методиці законотворчості, яка передбачає обов'язкову відповідність форми і змісту, а по-друге, в окремих випадках взагалі може вважатись перекресленням попередньо проведених заходів щодо гуманізації, а саме декриміналізації (тобто виключення з КК України) окремих складів злочину із включенням їх саме до Кодексу України про адміністративні правопорушення. Як приклад цього можна навести Закон України «Про

¹ Фріс П. Л. Ознаки та склад кримінального проступку/ П. Л. Фріс, І. Б. Медицький// Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності: зб. наукових праць. — 2007. — № 2. — С. 166—171.

внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності» від 15.11.2011 року, яким було виключено з розділу VI КК України окремі склади злочинів у сфері господарської діяльності (із відповідним включенням їх до КпАП України), які пропонується знову включити до КК України шляхом введення їх до категорії кримінальних проступків, як от, наприклад, ст.ст. 207, 208, 214, 215, 217, 218, 220, 221 КК.

Між тим пропонуємо поглянути на вказану проблему з іншого кута. Так, як вже зазначалось вище, процес криміналізації передбачає віднесення протиправного діяння саме до категорії злочину. Однак кримінальний проступок пропонується до введення саме як різновид кримінального правопорушення, поряд із злочином. Отже перенесення визначеної групи адміністративних правопорушень до Кримінального кодексу із реформуванням їх саме до кримінальних проступків не має вважатись криміналізацією. Така точка зору висловлювалась, зокрема, Л. В. Павликом¹.

Зважаючи на викладене, маємо дійти висновку, що формування кримінального проступку шляхом віднесення до нього низки злочинів невеликої тяжкості та групи адміністративних деліктів не управлінського характеру слід вважати саме проявом декриміналізації та вдосконалення існуючої правової системи (адже зазначене реформування Кодексу України про адміністративні правопорушення позбавить цю галузь права необхідності регулювання невластивої їй сфери неуправлінських правовідносин).

Також маємо зауважити, що, вирішуючи питання про перелік кримінальних проступків, в які повинні трансформуватися окремі злочини з чинного КК України, слід обрати певні критерії. До них можна віднести: 1) ступінь тяжкості діяння, який визначається за ст.12 КК (невеликої та середньої тяжкості); 2) форму вини (необережні злочини). Ці критерії можуть бути об'єднані таким чином: до кримінальних проступків слід відносити злочини невеликої тяжкості і необережні злочини середньої тяжкості.

Ще одна група злочинів, які можуть бути трансформовані в проступки, — це злочини, які містяться в нормах з бланкетними диспозиціями. Надмірне «захоплення» конструюванням спеціальних норм

¹ Павлик Л. В. Перспективи виділення категорії кримінального проступку за злочинні посягання у сфері економіки [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-2/12plvuce.pdf>

призводить до певних складностей в практиці правозастосування, створюючи в деяких випадках штучну конкуренцію норм. В першу чергу, це відноситься до конструювання диспозицій статей Особливої частини КК з включенням в них заподіяння з необережності смерті або шкоди здоров'ю людини, великої матеріальної шкоди. Таким чином, ті злочини, які вчиняються у сфері господарської діяльності, посягають на безпеку виробництва, експлуатації транспорту, навколишнє природне середовище, тобто пов'язані з порушенням певних правил, також повинні бути трансформовані в кримінальні проступки. Тим більше що вони досить часто «межують» з певними адміністративними правопорушеннями.

1.7. ГАРМОНІЗАЦІЯ КК УКРАЇНИ ІЗ ПРАКТИКОЮ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ЧИННИК ВПРОВАДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОСТУПКУ

Одним із сучасних напрямків кримінально-правової політики України є гуманізація Кримінального кодексу України (далі — КК України або кримінальний закон) шляхом приведення його у відповідність до практики Європейського суду з прав людини (далі — Суд).

Протягом 2009 року з Державного бюджету України за рішеннями Суду сплачено 3 млн 200 тис. 400 грн., а на забезпечення виконання рішень Суду у 2010 р. загальнодержавні видатки Державного бюджету України передбачено в розмірі 20 млн грн. Із 204 розглянутих проти України справ Україну визнано винуватою у порушенні положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція) у 200 справах, а кількість справ, які порушено сьогодні проти України, становить 430¹.

Засоби гармонізації КК України із практикою Суду по-різному відображені в кримінально-правовій доктрині та в кримінальному законі України. Законодавцем широко використовується такий засіб реалізації вказаного напрямку, як пом'якшення санкцій кримінально-правових норм. Кримінально-правовою доктриною, поряд із вказаним засобом, пропонується поділ кримінального діяння на злочин та кримінальний проступок. Вказаний засіб досліджуваного напрямку

¹ Що заважає Україні виконувати рішення Європейського суду з прав людини?: права людини в Україні: інформаційний портал Харківської правозахисної групи [Електронний ресурс]. — Режим доступу: // <http://www.khpg.org/index.php?id=1161783535>

кримінально-правової політики був закріпленій в Концепції реформування кримінальної юстиції¹.

Враховуючи наведене, вкрай важливим є дослідження практики Суду як одного із чинників впровадження кримінального проступку, а також його значення для кримінально-правової доктрини України.

Проблемами гармонізації кримінального закону із законодавством країн континентальної Європи та практикою Суду займалися М. І. Хавронюк², О. Толочко³, В. П. Тихий⁴ та інші вчені. Однак вплив практики Суду як чинника поділу кримінального діяння на злочини та кримінальні проступки досліджено не в повній мірі.

У своїх рішеннях Суд вказує, що діяння, за які передбачено такий вид покарання, як арешт, незалежно від того, до якого виду діянь відноситься воно за національним законодавством, за своїм характером є кримінальним. Кодексом України про адміністративні правопорушення (далі — КУпАП) за ряд діянь передбачено такий вид стягнення, як адміністративний арешт. Діяння цієї категорії, які володіють істотним ступенем суспільної небезпеки, пропонуємо трансформувати у кримінальні проступки. Для доведення вказаного положення необхідно вирішити такі завдання: дослідити позицію Суду щодо діянь, за які передбачено арешт, значення та характер практики Суду для України, перелік діянь, за які КУпАП передбачено арешт, а також з'ясувати правову природу вказаних деліктів.

Розглянемо окремі положення із практики Суду, які стосуються удосконалення деліктного законодавства України. Так, наприклад, у справах *Engel v Netherlands* (1976) 1 EHRR 647 та справі *Benham*

¹ Указ «Про Рішення Ради національної безпеки України від 15.02.2008 р. «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів» від 08.04.2008 р. № 311/2008: за станом на 01.03.2010 р./ Президент України // Офіційний Вісник України. — К.: Логос, 2008. — № 27. — С. 24.

² Хавронюк М. І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації: Монографія / М. І. Хавронюк. — К.: Юрисконсульт, 2006. — С. 187–189.

³ Толочко О. Кримінальне обвинувачення в контексті статті 6 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод: досвід, підкріплений практикою [Електронний ресурс] / О. Толочко // Юридичний журнал. — 2007. — № 2. — Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2553>

⁴ Тихий В. П. Правові позиції Європейського суду з прав людини та проблеми кримінальної відповідальності за порушення виборчого права / В. П. Тихий // Кримінальне право України. — 2006. — № 1. — С. 99–106.

v United Kingdom (1996) 22 EHRR 293¹, а також у справі «Еггс проти Швейцарії»² Суд вказав, що делікти, за які передбачено такий вид стягнення, як арешт, незалежно від того, до якого виду вказані делікти віднесені за національним законодавством, є кримінальними діяннями. Вказана позиція знайшла також відображення у п.55 Рішення Суду від 06.09.2005 році у справі, порушеній за Заявою № 61406/00 «Гурепка проти України»³.

Із прийняттям 17.07.1997 році Закону України «Про ратифікацію «Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод» та Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7, 11 до Конвенції» (далі – Закон «Про ратифікацію Конвенції»)⁴ Верховна Рада України надала згоду на обов'язковість для нашої держави цих договорів. Відповідно до ст. 32 Конвенції зі змінами, внесеними Протоколом № 11, питання тлумачення та застосування Конвенції та протоколів до неї віднесені до компетенції Суду. Україна визнала вказану компетенцію, про що прямо вказано в Законі «Про ратифікацію Конвенції».

Тлумачення положень Конвенції та протоколів до неї Суд здійснює при розгляді конкретних справ у своїх рішеннях. Використання положень практики Суду органами судової влади України, в тому числі Конституційним Судом України, при тлумаченні Конвенції та протоколів до неї, на думку вчених, є обов'язковим відповідно до підпункту «б», п.3, ст. 31 Віденської конвенції про право міжнародних договорів як наступна практика застосування договору⁵. Ратифікувавши Конвенцію, Україна взяла на себе зобов'язання виконувати положення Конвенції та практику її застосування на міжнародному рівні.

¹ Andrew Ashworth. Principles of Criminal Law / Andrew Ashworth. — New York. — Oxford univ. press, 2006. — Р. 3.

² Толочко О. Кримінальне обвинувачення в контексті статті 6 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод: досвід, підкріплений практикою [Електронний ресурс] / О. Толочко // Юридичний журнал. — 2007. — № 2. — Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2553>

³ Рішення у Справі «Гурепка проти України» (Заява № 61406/00) від 06.09.2005 р. // Європейський суд з прав людини [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/files/Gurepka.zip>

⁴ Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України станом на 01.03.2010 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1997. — № 40. — Ст. 263.

⁵ Тихий В. П. Правові позиції Європейського суду з прав людини та проблеми кримінальної відповідальності за порушення виборчого права / В. П. Тихий // Кримінальне право України. — 2006. — № 1. — С. 99–106.

Із прийняттям Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» 23.02.2006 року (далі — Закон) Україна закріпила обов'язок щодо виконання рішень Суду та практики застосування Конвенції на рівні національного законодавства України. Згідно із ч.1 ст. 17 Закону, органи судової влади України зобов'язані застосовувати при розгляді судових справ Конвенцію та практику Суду як джерело права. Отже, практика Суду із застосування Конвенції є джерелом права України.

Україна закріпила обов'язок додержуватись положень Конвенції та практики її застосування Судом на міжнародно-правовому та національному рівні. В практиці Суду ряд деліктів не управлінського характеру, які КУПАП віднесені до управлінських правопорушень, визнаються діяннями, які мають кримінальний характер. У зв'язку із цим пропонуємо делікти, передбачені КУПАП, за які встановлено такий вид стягнення, як арешт, віднести до кримінальних проступків.

Згідно із положеннями КУПАП застосування адміністративного арешту як виду адміністративного стягнення передбачено за такі діяння, як у ст. 44. «Незаконні виробництво, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів...», ст. 51 «Дрібне викрадення чужого майна», ч. 3 ст. 121 «Порушення водіяма правил експлуатації транспортних засобів, правил користування ременями безпеки або мотошоломами», ст. 122–4 «Залишення місця дорожньо-транспортної пригоди», ст. 130 «Керування транспортними засобами або суднами особами, які перебувають у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння...», ст. 173 «Дрібне хуліганство», ст. 140 «Порушення правил, норм і стандартів при утриманні автомобільних доріг і вулиць...», ст. 173–2 «Вчинення насильства в сім'ї або невиконання захисного припису», ч. 3 ст. 178 «Розпивання спиртних напоїв у громадських місцях...», ст. 185 «Злісна непокора законному розпорядженню або вимозі працівника міліції...», ст. 185–1 «Порушення порядку організації і проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій», ст. 185–3 «Прояв неповаги до суду», ст. 185–10 «Злісна непокора законному розпорядженню чи вимозі військово-службовця...», ч. 2 ст. 187 «Порушення правил адміністративного нагляду», ст. 204–1 «Незаконне перетинання або спроба незаконного перетинання державного кордону України».

Дослідження характеру та складу вказаних правопорушень свідчить, що правова природа вказаних діянь є різною. Деякі

правопорушення порушують порядок управління та за змістом є суто управлінськими, тобто є невиконанням певних правил та норм, стандартів у сфері дорожнього руху, утримання доріг тощо. Суб'єктом скоєння вказаних правопорушень є не фізична особа, яка володіє загальною деліктоздатністю (досягла певного віку та є осудною), а особи, які є учасниками певних управлінських державно-владних відносин. Участь у вказаних відносинах наділяє вказану особу певним обсягом прав та обов'язків, які становлять «спеціальну» деліктоздатність, а порушення вказаних обов'язків і є скоєнням адміністративного правопорушення. Об'єктивна сторона полягає в здійсненні тривалої діяльності, в ході якої порушуються правила та стандарти.

До вказаної групи діянь, за які КУпАП передбачено такий вид стягнення, як арешт, можна віднести діяння, передбачені ч.3 ст. 121, ст.ст. 122–4, 130, 140, 178, ч.2 ст. 185–1, ст. ст. 185–3, 187, 204–1.

Інша група діянь, скоюється фізичними особами, які володіють загальною деліктоздатністю (досягнення певного віку та осудність). Суб'єктивна сторона виражена, як правило, в умисній формі та є проявом агресії до загальноновизнаних правил поведінки. Об'єктом вказаних деліктів є власність, громадська безпека, а об'єктивна сторона проявляється в активних діях, спрямованих на посягання на власність, громадську безпеку тощо. Для зовнішньої форми вираження вказаних деліктів не притаманний управлінський характер. До діянь, за які КУпАП встановлено арешт, належать склади деліктів, передбачених ст.ст. 44, 51, 173, 173–2, 185, 185–10. Другу групу деліктів неуправлінського характеру, за які КУпАП передбачено арешт, пропонуємо віднести до кримінальних проступків.

Так, наприклад, Комітет Міністрів Ради Європи в Рекомендаціях «Щодо спрощення кримінального правосуддя» (1987) країнам-членам Ради Європи, в правових системах яких делікти поділяються на адміністративні правопорушення і злочини, радив виключити із категорії злочинів ті правопорушення, які стосуються дорожнього руху, податкового і митного законодавства, за умови, що вони не носять небезпечного характеру¹.

¹ Рекомендація № 6 R (87) 18 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам «Щодо спрощення кримінального правосуддя» від 17.09.1987 р.: Комітет Міністрів Ради Європи [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

М. І. Хавронюк, проаналізувавши положення кримінальних законів держав континентальної Європи, доходить висновку, що до злочинів відносять діяння двох категорій. До першої категорії належать діяння, які визнавались злочинами в усі часи існування євразійської цивілізації та які посягають на найважливіші цінності. До другої категорії відносять порушення, скоєння яких опосередковано посягає на найважливіші цінності, у зв'язку із чим вказані діяння і визнаються «de-jure» злочинами, але «de-facto» злочинами не є. Вказану категорію діянь М. І. Хавронюк іменує quasi- злочинами тобто «якби злочинами»¹.

Саме злочини невеликої тяжкості, які Радою Міністрів рекомендувалось виключити із категорії злочинів та які за своєю природною є quasi- злочинами, необхідно трансформувати у кримінальні проступки. До вказаної категорії діянь необхідно також включити небезпечні делікти, за які КУпАП передбачено такий вид стягнення, як арешт.

Із внесенням вказаних змін КК України та КУпАП окремі інститути кримінального та адміністративного законодавства України будуть приведені у відповідність до практики застосування Судом положень Конвенції. Окремим напрямком наукових розвідок є вирішення питання щодо виділення в кримінальний проступок ряду деліктів неуправлінського характеру, передбачених ст. 56 КУпАП «Знищення межових знаків», ст. 186 КУпАП «Самоуправство», ст. 53–1 КУпАП «Самовільне зайняття земельної ділянки», ст. 65 КУпАП «Незаконна порубка, пошкодження та знищення лісових культур і молодняка» та подібних злочинів невеликої тяжкості.

1.8. СИСТЕМНО-ПРАВОВІ ПЕРЕДУМОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ

Вважається, що існування системно-правових передумов виявляється у «трафаретному» застосуванні інститутів звільнення від кримінальної відповідальності, від покарання та його відбування, в недовісті окремих положень КК України, які встановлюють відповідальність за злочини невеликої тяжкості. Вказані

¹ Хавронюк М. І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації: Монографія / М. І. Хавронюк. — К.: Юрисконсулт, 2006. — 1048 с.

прояви обумовлені недодержанням законодавцем підстав криміналізації. В цілому це призводить до врегулювання вказаних соціальних конфліктів ціннісними, директивними засобами соціального регулювання, що негативно впливає на дієвість КК України та має істотні латентні негативні наслідки для правової системи та суспільства.

Зазначене обумовлює необхідність огляду випадків порушення законодавцем підстав криміналізації на матеріалах судової практики в аспекті впровадження кримінального проступку.

Д. О. Балобановою виділено ряд підстав криміналізації, зокрема таких як: істотність шкоди; необхідність застосування кримінально-правових засобів; співвіднесення позитивних та негативних наслідків криміналізації; рівень суспільної правосвідомості тощо¹.

Однією із найбільш поширених підстав криміналізації, що недодержується законодавцем, є відповідність між реальною небезпекою діянь, за які встановлена відповідальність, та видами і мірою покарань, що передбачаються кримінально-правовою нормою. Наприклад, за вироком Теплицького райсуду Вінницької області особу засуджено за ч. 2 ст. 301 КК України за пересилання відеоролику порнографічного характеру із одного мобільного телефону на інший через інфрачервоний порт із призначенням покарання у виді штрафу².

Вказане діяння за небезпечністю можна віднести більше до аморального вчинку, ніж до злочину, проте санкція за вчинення цього діяння передбачає позбавлення волі до 5 років, поряд із штрафом та обмеженням волі. Подібних прикладів велика кількість. Вважається, що під час криміналізації подібних діянь порушується баланс між ступенем суспільної небезпеки злочинів невеликої тяжкості, окремих злочинів середньої тяжкості та видами і мірою покарань, що закріплені в санкціях кримінально-правових норм.

До другої підстави криміналізації, що іноді порушується законодавцем, можна віднести невідповідність ступеня суспільної небезпеки криміналізованого діяння ступеню небезпеки злочину, із яким вказане діяння асоціюється в побутовій та професійній правосвідомості.

¹ Балобанова Д. О. Теорія криміналізації : автореферат дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право / Д. О. Балобанова. — О., 2007. — С. 4—17.

² Вирок Теплицького районного суду Вінницької області 29.12.2008 р. по справі № 1—133/08 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/2644958>

ності. Так, наприклад, у офіційних відомчих актах органів прокуратури ряд злочинів невеликої тяжкості іменується «злочинами, що не тягнуть реальних покарань» або «дріб'язковими злочинами»¹. Тобто навіть працівники правоохоронних органів на офіційному рівні визнають дріб'язковість злочинів окремої категорії.

Третьою підставою криміналізації, яка часто не додержується законодавцем, є соціально-правова обумовленість окремих криміналізованих діянь. Наприклад, із доповненням 23.02.2006 року КК України ст. 158–1 «Незаконне знищення виборчої документації або документів референдуму» ст.ст. 157, 158, 159 були викладені в новій редакції, якими встановлено кримінальну відповідальність за порушення ведення державного реєстру виборців. Проте сам Закон України «Про державний реєстр виборців» вступив у дію із 01.10.2007 року, а Реєстр виборців створений ще пізніше. Вказаними законодавчими актами, як зазначає С. Я. Лихова, було впроваджено кримінальну відповідальність за злочини, вчинення яких потенційно було неможливим, оскільки не існували суспільні відносини, посягання на які могло бути вчинено, тобто фактично кримінальна відповідальність встановлювалась «на майбутнє»².

Вищевказані випадки недодержання законодавцем підстав криміналізації призводять до порушення такого принципу кримінального права, як невідворотність покарання, підміна принципу невідворотності кримінальної відповідальності за вчинений злочин принципом невідворотності відповідальності, тобто відбувається притягнення особи до інших видів відповідальності.

Це проявляється у багатьох випадках застосування інституту звільнення від кримінальної відповідальності. Наприклад, застосування такої підстави звільнення від кримінальної відповідальності, як передача на поруки трудовому колективу головних бухгалтерів, за підроблення на прохання працівників власних трудових колективів завідомо неправдивих довідок або документів в інтересах підприємства³,

¹ Інформація про стан законності в державі за 2009 рік (згідно з ст. 2 Закону «Про прокуратуру») [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/vlada.html?_t=publications&_t=rec&id=36585

² Лиховая С. Я. Уголовная ответственность «впрок» / С. Я. Лиховая // Уголовное право: стратегия развития в XXI веке: матер. пятой междунар. научно-практич. конференц. 24–25 января 2008 г. — М.: ПРОСПЕКТ, 2008. — С. 110–111

³ Постанова Володарського районного суду Київської обл. від 22.05.2007 р. по справі № 1п-5 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/2309020>

взяття керівників на поруки власним трудовим колективом за службове підроблення або за вчинення злочину, передбаченого ст. 175 «Невиплата заробітної плати...» КК України, тобто за вчинення злочину проти власного трудового колективу¹. Вважається, що надмірне застосування вказаних інститутів за наявності для того формальних підстав без встановлення змістовної доцільності застосування вказаних інститутів призводить до «типового», «трафаретного» застосування інституту звільнення від кримінальної відповідальності або звільнення від покарання та його відбування. На думку Ю. Ю. Коломієць застосування інституту звільнення від кримінальної відповідальності не як виключення, а як загального правила втрачає заохочувальну роль². Фактично це призводить до того, що за окремі злочини не застосовуються покарання, які передбачені санкціями кримінально-правових норм.

За результатами дослідження ефективності покарання проф. І. М. Гальперін дійшов висновку, що з точки зору існуючих принципів кримінальної політики незастосування рідких складів злочинів є нормальним явищем. Проте незастосування передбачених кримінальним законодавством покарань, на думку вченого, є ненормальним явищем, що заслуговує детального вивчення. Завданням цього вивчення, на думку І. М. Гальперіна, є з'ясування причин невідповідності між кримінальним законом та практикою його застосування, вжиття заходів до усунення вказаного порушення³.

Вважається, що подібне застосування КК України свідчить про порушення законодавцем підстав криміналізації та, відповідно, не-

¹ Постанова Лубенського міськрайонного суду Полтавської обл. від 01.06.2009 р. по справі № 1–149/2009 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/7781765>; Ухвала Колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 23.10.2008 р. по справі б/н [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/2338127>; Ухвала Колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 08.02.2005 р. по справі б/н [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/1657448>

² Коломієць Ю. Ю. Ефективність невідворотності кримінальної відповідальності / Ю. Ю. Коломієць // Актуальні проблеми держави та права: Зб. наукових праць. — О. : Юрид. л-ра, 2002. — Вип. 16. — С. 616–620.

³ Гальперин И. Задачи теории и практики совершенствования применения наказаний, не связанных с лишением свободы / И. М. Гальперин // Наказания, не связанные с лишением свободы [Сб. ст.] / Под. ред. И. М. Гальперина. — М. : Юрид. лит-ра, 1972. — С. 3–29.

врахування змісту та правової природи діянь, що визнаються за діючим законодавством України злочинами невеликої тяжкості.

Одним із можливих шляхів усунення порушень підстав криміналізації та принципів кримінального права є поділ кримінального правопорушення на кримінальні проступки та злочини шляхом трансформації злочинів невеликої тяжкості, окремих злочинів середньої тяжкості, а також деяких неуправлінських проступків у кримінальні проступки із одночасним обмеженням «трафаретного» застосування інститутів звільнення від кримінальної відповідальності або покарання за пропонуваній вид кримінального діяння. Це, з одного боку, має забезпечити гуманізацію КК України, а з іншого — його дієвість. В іншому випадку вчинення діянь, які визначаються діючим КК України як злочини, проте такими не є за своєю природою, призводить до ситуації, яку можна описати цитатою із роботи В. В. Кулигіна, одного із відомих політиків минулого століття: «Народ видит наказание, но не видит преступления, и именно потому, что он видит наказание там, где нет преступления, он перестает видеть преступление там, где есть наказание»¹.

До системно-правових передумов впровадження категорії кримінального проступку також належить досвід держав східної групи романо-германської правової сім'ї.

1.9. «МЕРТВІ НОРМИ» КК УКРАЇНИ: СПРОБА НАУКОВОГО ПОЯСНЕННЯ ПОНЯТТЯ ТА ПРИЧИН ВИНИКНЕННЯ

Складність конструкцій деяких злочинів невеликої тяжкості та суспільне уявлення про сутність злочину призводять до того, що окремі норми Кримінального кодексу України не діють та не застосовуються судово-слідчими органами. Вчені та практики іменують вказані кримінально-правові норми як «статті із мертвими санкціями»², «дрімаючі норми» або «мертві норми»³.

¹ Кулигин В. В. Этнокультура уголовного права : автореф. дис... д-ра юрид. наук: специальность 12.00.08 Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право / В. В. Кулигин. — Хабаровск, 2003. — С. 6–40.

² Ковальський В. Кримінальний кодекс «похитнувся». Що далі? / В. Ковальський // Юридичний вісник України. — 2006. — № 4. — С.5.

³ Мельник М. Помилкова криміналізація: види, причини та наслідки / М. Мельник // Підприємництво, господарство і право. — 2004. — № 5. — С.94–99.

В сучасній кримінально-правовій доктрині України поняття «мертві норми» досліджувалось В. Ковальським¹, М. Мельником², на них звертали увагу в рамках фундаментальних робіт Я. Брайнін³, Н. Кузнецова⁴, часткове філософське осмислення отримала ця проблема в роботах норвезького кримінолога Н. Крісті⁵.

Поняття «мертві норми», причини їх виникнення у КК України досліджувались лише у світлі окремих законопроектів або проблем у застосуванні окремих статей Особливої частини КК України, але цілісне дослідження поняття, значення «мертвих норм» в КК України 2001 року та причин їх виникнення відсутнє.

На нашу думку, виникнення «мертвих норм» в КК України пов'язане із невідповідністю правових наслідків (судимість, покарання, передбачені КК України), які тягне за собою кримінальна відповідальність за скоєння злочинів невеликої тяжкості, рівню дійсної суспільної небезпеки злочинів невеликої тяжкості. Впровадження поділу кримінального правопорушення на злочини та кримінальні проступки, на нашу думку, стане запобіганням виникненню «мертвих норм» в КК України.

Перш ніж досліджувати поняття «мертві норми», звернемо увагу на структуру норми КК України. Так, на думку Я. Брайніна, кримінально-правові норми складаються із диспозиції та санкції, а гіпотеза зливається із диспозицією в єдиний елемент. Особливістю диспозиції кримінально-правових норм є передбачення не повинного, а забороненого правила поведінки, скоєння якого тягне передбачене санкцією норми кримінального закону покарання⁶. На думку М. Мельника, кримінально-правова норма складається із гіпотези та диспозиції, яку іноді називають санкцією. Кримінально-правову норму вчений визначає як норму, що має двох адресатів та містить зобов'язання суду правомірно оцінювати діяння винуватих

¹ Ковальський В. Кримінальний кодекс «похитнувся». Що далі? / В. Ковальський // Юридичний вісник України. — 2006. — № 4. — С. 5.

² Мельник М. Помилкова криміналізація: види, причини та наслідки / М. Мельник // Підприємництво, господарство і право. — 2004. — № 5. — С. 94–99.

³ Брайнін Я. М. Уголовный закон и его применение / Я. М. Брайнін. — М.: Юридическая литература, 1967. — 240 с.

⁴ Эффективность применения уголовного закона / [отв. ред. д. ю. н. Н. Ф. Кузнецова, д. ю. н. И. Б. Михайловская]. — М.: Юридическая литература, 1973. — 208 с.

⁵ Кристи Н. Пределы наказания / Кристи Н.; (перевод с англ. к. ю. н. М. В. Когана, под ред. А. М. Яковлева). — М.: ПРОГРЕСС, 1985. — 176 с.

⁶ Брайнін Я. М. Уголовный закон и его применение / Брайнін Я. М.. — М.: Юридическая литература, — 1967. — С. 40.

осіб та заборону на вчинення злочинів¹. Отже більшість науковців кримінально-правову норму розглядають як двохелементну норму, яка складається із гіпотези та диспозиції. Диспозицію кримінально-правової норми ще іноді іменують санкцією.

Поняття «мертві норми» в КК України розуміють по-різному. В. Ковальський «статтями з мертвими санкціями» називає кримінально-правові норми, що дублюються нормами КУпАП, при цьому останні отримують пріоритет у застосуванні². Якщо тлумачити запропонований В. Ковальським термін «статті із мертвими санкціями», то створюється враження, що в цілому диспозиція норми КК України застосовується, а санкція – ні. На думку Я. Брайніна, застосування диспозиції кримінально-правової норми без санкції здійснюється при звільненні від кримінальної відповідальності³. Проте норми КК України, які передбачають підстави звільнення від кримінальної відповідальності, на нашу думку, все ж складно позначити терміном, запропонованим В. Ковальським, як «статті із мертвими санкціями», з таких доводів. По-перше, при умовному звільненні від кримінальної відповідальності порушення особою умов звільнення від кримінальної відповідальності все ж таки призводить до реалізації санкції кримінально-правової норми. По-друге, незастосування норми як Загальної, так і Особливої частини КК України, на думку Я. Брайніна, не завжди свідчить про її неіснуючість⁴, оскільки в даному випадку реалізується не охорона, а інша функція КК України.

Враховуючи, що термін «статті із мертвими санкціями» пропонувався в контексті прийняття проекту Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення і КК України» (щодо узгодження питань відповідальності) від 19.01.2006 року, який надавав положенням КК України факультативного значення поряд із КУпАП⁵, використання вказаного терміна, на нашу

¹ Мельник М. Кримінально-правова норма чи соціальна аномалія? / М. Мельник // Право України. — 2004. — № 9. — С. 117–118.

² Ковальський В. Кримінальний кодекс «похитнувся». Що далі? / В. Ковальський // Юридичний вісник України. — 2006. — № 4. — С. 5.

³ Брайнин Я. М. Уголовный закон и его применение / Брайнин Я. М. — М.: Юридическая литература, 1967. — 240 с.

⁴ Там само. — С. 93.

⁵ Ковальський В. Кримінальний кодекс «похитнувся». Що далі? / В. Ковальський // Юридичний вісник України. — 2006. — № 4. — С. 5.

думку, у зв'язку із ненабуттям чинності вказаним законопроектом та з вищенаведених доводів є не виправданим.

На думку М. Мельника, «мертвими нормами» є кримінально-правові норми, які не застосовуються на практиці через конструктивні недосконалості, незавершеність законодавчої регламентації¹. До прикладів законодавчо незавершених конструкцій можна віднести регламентацію об'єктивної сторони, порядку визначення шкоди як наслідку в матеріальних складах злочинів тощо. Одним із прикладів є, наприклад, проблеми у застосуванні ст. 176 КК України щодо визначення розміру шкоди (яка повинна перевищувати орієнтовно 14 000 грн.) при незаконному використанні відеогам, фонограм тощо. Розмір винагород (роялті) за законне використання вказаних суміжних прав, який визначається Постановою Кабінету Міністрів «Про затвердження розміру, порядку та умов виплати винагороди (роялті) за комерційне використання опублікованих з комерційною метою фонограм, відеогам, їх примірників та зафіксованих у них виконань» від 18.01.2003 року № 71. У зв'язку із тим, що порядок складно застосувати навіть для визначення розміру роялті за правомірне використання суміжних прав, то тим більш непридатним є використання вказаного Порядку для визначення розміру шкоди, завданої незаконним використанням відеогам та фонограм.

М. Марченко під юридично неефективними, так званими «мертвими нормами» розуміє норми, диспозиції яких передбачають неіснуючі умови реалізації або такі умови реалізації, доведення яких є неможливим². Інші вчені зазначають, що кримінально-правові норми можуть мати декларативний характер, тобто бути «мертвими»³. Але остання позиція є хибною, оскільки КК України містить статті-завдання, статті-цілі (ст. 1, ч. 2--3 ст. 50 КК України тощо), які мають декларативний характер, але незастосування вказаних кримінально-правових норм аж ніяк не дає підстав стверджувати, що вказані кримінально-правові норми є «мертвими нормами». Крім того, ряд положень Особливої частини КК України, які рідко застосовуються

¹ Мельник М. Помилкова криміналізація: види, причини та наслідки / М. Мельник // Підприємництво, господарство і право. — 2004. — № 5. — С. 94–99.

² Проблемы теории государства и права: Учебное пособие / [под ред. д. ю. н. М. Н. Марченко]. — М.: ПРОСПЕКТ, 1999. — 475 с.

³ Кочои С. М. Уголовный кодекс Турции как инструмент борьбы против демократии [Електронний ресурс] / С. М. Кочои // Российское право в Интернете. — 2004. — № 1. — Режим доступу: <http://www.rpl.msal.ru/prints/200401forlaw1.html>

(наприклад, ст.ст.109–114 КК України), можна назвати декларативними, але це не дає підстав відносити вказані норми КК України до «мертвих норм».

В останньому випадку вже шляхом офіційного оприлюднення закону в конструкціях норм розділу I Особливої частини КК України «Злочини проти основ національної безпеки» досягається завдання КК України. Саме факт того, що такі норми майже зовсім не застосовуються у практиці, свідчить про досягнення такого завдання КК України, як загальна превенція.

Із термінів, які використовуються в науковій літературі для позначення досліджуваного явища, а саме «мертві норм», «мертві статті» та «статті із мертвими санкціями», більш оптимальним, на нашу думку, є застосування терміна «мертві норми». Якщо недоцільність застосування терміна «статті із мертвими санкціями», запропонованого В. Ковальським, нами вже розглянуто, то термін «мертві норми» в КК України, на нашу думку, є більш доцільним, ніж «мертві статті».

Для з'ясування сутності «мертвих норм» КК України необхідно відрізнити поняття «дія» КК України від поняття «застосування» КК України. Під застосуванням норм КК України розуміють приведення конкретних фактичних дій під положення КК України. Разом із тим, КК України може діяти, але не застосовуватися¹. Під дією КК України розуміють регулювання КК України суспільних відносин, при якому особи дотримуються кримінально-правових заборон.

Традиційною є точка зору, згідно із якою саме застосування покарання за вже скоєний злочин є основним показником ефективності та досягнення основних завдань кримінального закону². Однак сам факт незастосування на практиці певних норм КК України не є однозначним свідченням неефективності КК України та не дає підстав положення КК України, які не застосовують, іменувати «мертвими нормами» КК України.

На нашу думку, із всієї сукупності норм КК України, які не застосовуються судово-слідчими органами, до «мертвих норм» КК України необхідно віднести лише ті кримінально-правові норми, які три наявності великої кількості посягань на об'єкти кримінально-

¹ Браїнин Я. М. Уголовный закон и его применение / Браїнин Я. М. — М.: Юридическая литература, 1967. — С. 93.

² Эффективность применения уголовного закона / [отв. ред. д. ю. н. Кузнецова Н. Ф., д. ю. н. Михайловская И. Б.]. — М.: Юридическая литература, 1973. — С. 38–

правової охорони все ж таки не застосовуються. Про велику кількість посягань на цінності, правові блага та інтереси особи, суспільства та держави свідчать численні показники порушених, але не доведених до суду кримінальних справ. Про посягання на цінності та правові блага свідчать численні факти, що фіксуються в ЗМІ та ЖРЗППЗ, але в порушенні кримінальних справ, за якими відмовляється, наприклад, з такої підстави: «діяння містять ознаки цивільно-правового спору, які повинні вирішуватися в судовому порядку». Прикладом ще однієї поширеної підстави відмови в порушенні кримінальної справи щодо скоєння формального за конструкцією складу злочину (що виключає застосування ч. 2 ст. 11 КК України) є така підстава: «діяння формально містить склад злочину, але не є суспільно небезпечним». При відмові в порушенні кримінальних справ за вказаними підставами цінності та правові блага, які ставляться під охорону «мертвих норм» КК України, не отримують кримінально-правової охорони. За цими фактами порушень суб'єктивних права та обов'язків винуваті особи рідко притягуються навіть до адміністративної чи іншого виду відповідальності.

Отже, «мертві норми» КК України — це такі кримінально-правові норми, яким притаманні такі риси:

- конструктивні недосконалості елементів складу злочину;
- незавершеність законодавчої регламентації окремих елементів складу злочину або окремих ознак елементів складу злочину;
- передбачають неіснуючі умови реалізації норм КК України або такі умови реалізації кримінально-правових норм, доведення яких суб'єктом правозастосування є неможливим;
- які не знаходять правозастосування;
- об'єкти, що ставляться під охорону цих кримінально-правових норм, залишаються незахищеними засобами кримінально-правової охорони.

«Мертві норми» в КК України, на нашу думку, є негативним явищем, яке свідчить про недосконалість законодавчої техніки при розробці КК України.

До «мертвих норм» можна віднести норми КК України, що не відповідають стану розвитку суспільних відносин, за яких кримінальне діяння визнається вже як дозволена і легальна поведінка згідно з положеннями цивільного чи господарського законодавства. Причинами виникнення є неоперативність реагування законодавчого органу на зміни в тій чи іншій сфері суспільного життя. Так,

наприклад, склад такого злочину, як спекуляція, передбаченого ст. 154 КК України 1960 року, так і не був вилучений із КК України 1960 року, незважаючи на те, що «спекуляцію» після 1991 року було визнано правочином згідно із положеннями цивільного законодавства України.

Причинами виникнення «мертвих норм» КК України, як вже було вище зазначено, є законодавча незавершеність конструкції норм КК України та відсутність у реальному житті умов їх реалізації. Але, на нашу думку, проблема виникнення «мертвих норм» КК України є більш складною, ніж здається на перший погляд. Усунення конструктивних недосконалостей не завжди приведе до застосування «мертвих норм» КК України, оскільки ще однією із причин виникнення «мертвих норм» КК України є невідповідність правових наслідків, які настають після притягнення до кримінальної відповідальності, реальній небезпеці злочинів невеликої тяжкості. До вказаних наслідків належить судимість та покарання.

Найсуровішим і одним із найпоширеніших у застосуванні серед видів покарання, які призначаються за скоєння злочинів, є позбавлення волі. Ця обставина призводить до того, що злочин та особи, які були притягнуті до кримінальної відповідальності, сприймаються суспільством досить негативно. Незважаючи на те, що більшість кримінально-правових норм за злочини невеликої тяжкості передбачають поряд із позбавленням волі альтернативні види покарання, які мають громадський характер, на рівні побутової правосвідомості відбувається реїфікація (заякування) осіб, єдиним можливим наслідком, із яким асоціюється кримінальна відповідальність, — «позбавлення волі». У подібних випадках рівень суспільної небезпеки злочинів невеликої тяжкості не узгоджується із суворістю покарання та загально-правовими наслідками судимості, що наступають за скоєння таких діянь.

Розглянемо цю невідповідність на такій субординаційній залежності КК України, як «завдання» (ч. 1 ст.1 КК України) — «засіб» (покарання як засіб досягнення завдання КК України). Якщо засобом досягнення завдання КК України, наприклад, є таке покарання, як позбавлення волі, а завданням КК України, наприклад, забезпечення прав на працю, то потенційно розмір шкоди від притягнення до кримінальної відповідальності більший, ніж від шкоди, заподіяної цим злочином. При конструюванні подібних статей КК України порушується принцип криміналізації: «шкода від криміналізованих діянь по-

винна бути значнішою шкоди, яка заподіюється винуватій особі покаранням за це діяння».

Надання абсолютного пріоритету наслідкам кримінальної відповідальності серед інших факторів, що визначають долю особи, яка скоїла злочин невеликої тяжкості, призводить до деформації правових цінностей системи права¹. При вказаній деформації створюється ситуація, при якій, з одного боку, спроба застосування «мертвої норми» КК України тягне реїфікацію діяння як такого, що в будь-якому випадку тягне позбавлення волі та негативне ставлення суспільства до особи, скоївшої цей злочин невеликої тяжкості, а з іншого боку, суб'єкти правозастосування під час застосування КК України стикаються із конструктивними недосконаlostями «мертвих норм» КК України та неможливістю доведення умови реалізації цих кримінально-правових норм. Як наслідок, вказані ситуації призводять до того, що у більшості випадків суб'єктами вказаного соціального конфлікту взаємно обирається ціннісній або директивний спосіб ненормативного регулювання² вказаних соціальних конфліктів. Тобто суспільні відносини, що ставляться під охорону «мертвих норм» КК України, у зв'язку із неспроможністю КК України врегулювати вказані соціальні конфлікти знаходять інші, альтернативні КК України, засоби врегулювання.

Вирішення вказаних соціальних конфліктів іншими засобами соціального регулювання є негативною тенденцією, оскільки ставить під сумнів дію КК України та правовий порядок у суспільстві в цілому.

Отже «мертві норми» КК України — це норми КК України, які володіють конструктивними недосконаlostями, незавершеністю законодавчої регламентації елементів складу злочину, передбачають неіснуючі умови реалізації кримінально-правових норм, які не знаходять правозастосування в діяльності судово-слідчих органів, а захист об'єктів, що ставлять під охорону цих норм КК України, здійснюється засобами, альтернативними праву. До причин виникнення «мертвих норм» КК України належать конструктивні недосконаlostі елементів складу злочину, незавершеність законодавчої регламентації окремих елементів складу злочину, неіснуючі умови реалізації норм КК України, а також невідповідність наслідків кримінальної відпо-

¹ Проблемы теории государства и права: Учебное пособие / [под ред. д. ю. н. М. Н. Марченко]. — М.: ПРОСПЕКТ, 1999. — 176 с.

² Оборотов Ю. М. Теорія держави і права (прагматичний курс): Екзаменаційний довідник / Оборотов Ю. М. — Одеса: Юридична література, 2005. — С. 20.

відальності, які тягне за собою злочин невеликої тяжкості реальній небезпеці цього діяння.

Вважаємо, що одним із способів попередження виникнення «мертвих норм» під час застосування КК України є створення такого механізму кримінально-правового захисту, при якому скоєння кримінально караного діяння тягло б за собою саме адекватне діянню покарання. В такому випадку альтернативні засоби розв'язання соціальних конфліктів у рамках «неправових практик» стали б недоцільними та невігідними, що в подальшому забезпечить невідворотність покарання та реальне застосування КК України. Вказаний механізм, на нашу думку, можливо забезпечити шляхом впровадження у КК України поділу кримінального правопорушення на кримінальні проступки та злочини.

Перспективами подальших розвідок із впровадження кримінального проступку є дослідження суб'єктивних та об'єктивних ознак деяких злочинів невеликої тяжкості та адміністративних проступків як окремого виду кримінально караного діяння.

Кожна річ матеріального світу, дія, виражені зовні, мають свою сутність, ідею («ейдос»), яку ми можемо не бачити, але яку ми усвідомлюємо розумом (наприклад, процес горіння)¹. «Нрав» — це одна з двох основних (поряд з розумом) властивостей духовного начала людини, народу, що залежить від звичаїв, правил поведінки людини, суспільства², що ототожнюється з мораллю. Серед підстав віднесення діяння до кримінально караного називають такі, як «моральна обумовленість», «максимальна відповідність моральним засадам суспільства та зміцнення їх (засад суспільства) фактом свого існування», «шкода від криміналізованого діяння, повинна бути значнішою шкоди, яку тягне покарання за це діяння»³. На нашу думку, законодавцем при розробці Кримінального кодексу України не у повній мірі враховано нравственні засади формування системи кримінально караного діянь.

Термін і поняття «злочин» ще за часів Київської Русі визначалися в одних випадках як «образа», «согрешеніє», а в інших як «хто порушить

¹ Івакін О. А. Сутність людини як підстава змістовного розуміння природного права // Актуальні проблеми держави та права. — Вип. 36. — С. 6–11.

² Даль В. Толковый словарь великорусского языка: в 4 т. / [ред. К. В. Виноградова]. — М.: Рус. яз, 1989. — Т. 2: И-О. — 1989. — 588 с.

³ Антонов А. Д. Классификация оснований и принципов криминализации деяний в уголовно-правовой науке / А. Д. Антонов // Российский следователь. — 2001. — № 4. — С. 35.

мої настанови»¹, що відображає різну правову природу кримінально каранних діянь. Сам термін «злочин» яскраво відображає нравственну сутність кримінально караного діяння як діяння, яке «заподіює зло» і протиставляється «добру». Характерно, що навіть у Литовському статуті 1588 року для порушення правил полювання використовувався термін «квалт», а не «злочиніє»². В чинному КК як позбавлення життя людини, так і підробка знаків поштової оплати і проїзних документів іменуються таким єдиним терміном, як «злочин», чим визначає наступну сутність — ідею-«ейдос» цих діянь: особа, яка вчинила вказані діяння — злочинець і покарання за це діяння — позбавлення волі. Однак зазначені кримінально карані діяння мають різну правову природу, яка не врахована законодавцем і тим більше не може бути врахована правозастосовником, навіть за наявності таких засобів, як диференціація та індивідуалізація кримінальної відповідальності або покарання.

Сутність «злочину» як вольового акту людини у порушенні меж, встановлених «законом Божим», закріплених «договором людським». У зв'язку з тим, що абсолютним і непорушним є тільки Божі заповіді-імперативи («не убий», «не вкради» тощо), то кримінальним діянням, які відповідають «ейдосу» та сутності поняття злочину як найнебезпечнішого діяння, в першу чергу, є порушення «вертикальних», «Боголюдських відносин» (норм природного права). Порушення похідних від «вертикальних», по суті своїй «горизонтальних суспільних відносин»³, які призначені для обслуговування природних прав людини, не сприймаються, як діяння, якими заподіюється зло, тобто ідея-«ейдос» «злочину» даним кримінальним діянням не притаманна. Неврахування цього чинника і штучне поширення образу-«ейдосу» діяння іменованого «злочин» на всі кримінально карані діяння призводить, на нашу думку, до виникнення «мертвих норм» в КК, вирішенню соціальних конфліктів неправовими способами («неправовим практикам»), нігілістичному відношенню до засобів кримінально-правового захисту. Ілюзією є те, що, вступив-

¹ Георгиевский Э. В. Общее понятие преступления в истории уголовного права России: терминологическое многообразие / Э. В. Георгиевский // Государство и право. — 2008. — № 4. — С. 84.

² Статути Великого князівства Литовського: у 3 т. / за ред. Ківалова С. В., Музиченка П. П., Панькова А. В. — Одеса: Юридична література, 2004. (Статути Вел. Кн. Литовського 1588 року). — Т. 3., кн. 1. — С. 575–578.

³ Азарян Е. О. Преступление. Наказание. Правопорядок. — СПб.: Юрид. центр Пресс, 2004. — С. 5–4.

ши у законну силу КК здатний діяти сам по собі, а якщо він не діє, то він — «поганий». Сучасне суспільство живе по природних (біологічних) законах природи, які пройшли процес соціалізації: права людини першого покоління (право на життя, власність, статеву недоторканність, свободу) забезпечуються правами другого і третього покоління (правом на працю, соціальними гарантіями, правом на свободу віросповідання)¹.

Обмеження прав першого покоління як засіб реагування і впливу на поведінку людини (наприклад, шляхом застосування такого покарання, як позбавлення волі) за порушення прав другого і третього покоління призводить до порушення співвідношення фізіологічного, біологічного і соціального в людині і суспільстві, до порушення такого принципу криміналізації, як «школа від криміналізованих діянь повинна бути значніше шкоди, яку тягне покарання за криміналізоване діяння»².

Одним із способів обліку нравствених засад кримінально караного діяння є створення такого механізму кримінально-правового захисту, при якому кримінально каране діяння тягло б адекватне покарання, а альтернативні засоби вирішення соціальних конфліктів у рамках «неправових практик» стали б недоцільними та невивідними, що надалі забезпечить невідворотність покарань і реальну дію КК. Одним із засобів досягнення зазначених цілей є запровадження поділу кримінального правопорушення на злочин та кримінальний проступок, закріпленого в Концепції реформування кримінальної юстиції.

¹ Костенко О. Кримінальний кодекс та доктрина / О. Костенко // Право України. — 2004. — № 7. — С. 43.

² Антонов А. Д. Классификация оснований и принципов криминализации деяний в уголовно-правовой науке / А. Д. Антонов // Российский следователь. — 2001. — № 4. — С.35.

ТЕОРЕТИЧНА МОДЕЛЬ
КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ

2.1. КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОСТУПОК СЕРЕД ВИДІВ
ПРАВОПОРУШЕНЬ

Існування кримінального проступку в більшості держав східної групи континентальної правової сім'ї та в дореволюційному законодавстві обумовлено системою матеріально-формальних ознак, притаманних для певної категорії складів злочинів та неуправлінських деліктів.

Матеріальні ознаки кримінального проступку обумовлені поглинанням багатьох складів (дисциплінарних, адміністративних, цивільно-правових) правопорушень складами злочинів. Формальною ознакою кримінального проступку є передбачення в санкціях кримінально-правих норм покарань, які володіють ознаками заходів громадського впливу, та частковість в застосуванні санкцій кримінального закону.

Для доведення вказаної правової природи дослідимо об'єктивні та суб'єктивні ознаки пропонованого виду кримінального діяння, особливості у застосуванні покарань, що передбачається відповідними санкціями кримінально-правових норм.

Згідно з Концепцією реформування кримінальної юстиції від 15 лютого 2008 року (далі також — Концепція) у кримінальні проступки також пропонується трансформувати ряд неуправлінських діянь та загальнокримінальних злочинів невеликої тяжкості. Характеризуючи види девіантної поведінки, В. М. Кудрявцев, зауважив, що найнебезпечніші правопорушення перетворюються в злочини проти порядку управління, дисциплінарні проступки в службові злочини, цивільно-правові правопорушення в майнові злочини¹. На думку Ф. Г. Гілязева, деякі склади злочинів сконструйовані таким чином, що кримінально караним визнається не зло-

¹ Кудрявцев В. Н. Правовое поведение: норма и патология / В. Н. Кудрявцев. — М.: Наука, 1982. — С. 200.

чин, а інше правопорушення, яке тягне певні злочинні наслідки¹. Наведені погляди свідчать про «перехідну» або «суміжну» природу певної категорії злочинів, які по суті є правопорушеннями, проте визнаються злочинами лише у зв'язку із заподіянням певної шкоди або створенням загрози її заподіяння. Так, наприклад, порушення санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідемічних правил і норм є адміністративним правопорушенням (згідно із ст. 42 «Порушення санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідемічних правил і норм» КУпАП), а це ж діяння, проте у випадку створення загрози поширення інфекційних захворювань або спричинення поширення захворювань визнається злочином (згідно із ст. 325 «Порушення санітарних правил і норм щодо запобігання інфекційним захворюванням та масовим отруєнням» КК).

Вказані склади злочинів мають певні особливості в об'єктивних та суб'єктивних ознаках. Конструкція об'єкта посягання подібних складів злочинів сформульована таким чином, що основним безпосереднім об'єктом злочину є порушення певного порядку діяльності (виконання цивільно-правових зобов'язань, певних дисциплінарних правил) або управління (управлінських обов'язків), а безпосереднім обов'язковим додатковим об'єктом злочину — здоров'я, психіка людини, власність тощо. Тобто фактично наявність обов'язкового додаткового об'єкта у вказаних злочинах трансформує вказане діяння із адміністративного, дисциплінарного, цивільно-правового правопорушення у злочин.

Особливість правової природи об'єктивної сторони кримінально-го проступку чітко проявляється в такій ознаці, як «протиправність». На думку В. Н. Кудрявцева, якщо діяння визнається злочином через порушення положень інших галузей законодавства або під умовою створення загрози заподіяння шкоди особі або майну, — вказана протиправність є «змішаною»². Конструкція об'єктивної сторони багатьох злочинів створена таким чином: «Порушення ... правил... якщо це створило небезпеку для ... або настання інших тяжких наслідків». Тобто в основі об'єктивної сторони подібних злочинів лежить інша сукупність об'єктивних ознак (адміністративного, цивільно-

¹ Гилязев Ф. Г. Вина и криминогенное поведение личности: Уголовно-правовые, криминологические и социально-правовые черты / Ф. Г. Гилязев. — М.: Изд-во ВЗПИ. 1991. — С. 64.

² Кудряцев В. Н. Объективная сторона преступления / В. Н. Кудряцев. — М.: Государственное издательство юридической литературы, 1960. — С. 120–125.

правового або дисциплінарного правопорушення), що обумовлює суміжну природу окремих злочинів.

Складність об'єктивних ознак обумовлює складність суб'єктивних ознак кримінального проступку. Поєднання об'єктивної сторони певного правопорушення та тяжких наслідків або створення загрози їх заподіяння обумовлює володіння суб'єктом злочину спеціальним правовим статусом (сукупністю прав та обов'язків), не виконання або порушення яких і є певним видом правопорушення. У зв'язку із цим суб'єкт посягання у деяких досліджуваних злочинах невеликої тяжкості та окремих злочинах середньої тяжкості має певні особливості у правовому статусі.

Суб'єктивна сторона досліджуваного виду діяння також має свої особливості. Їх сутність полягає у поєднанні різного психічного ставлення до діяння (як елемента складу правопорушення) в адміністративно-правовому розумінні та до небезпечних наслідків або створення загрози їх заподіяння — у кримінально-правовому розумінні. Подібну конструкцію вини в теорії кримінального права інколи іменують «змішаною» формою вини.

Професор А. А. Пінаєв вказує, що сутність «змішаної вини» полягає у психічному ставленні у формі умислу до діяння, а до наслідків — у формі необережності. При цьому діяння без наслідків є лише адміністративним або дисциплінарним правопорушенням¹. На думку В. А. Якушина, зміст «змішаної вини», полягає в тому, що в деяких складах злочинів законодавець передбачає сукупність правопорушення та злочину. При цьому свідомо порушуються, наприклад, правила дорожнього руху або вчиняється інше правопорушення, яке заподіює наслідки кримінально-правового характеру і до яких, у свою чергу, психічне ставлення існує у формі необережності².

Отже, особливість правової природи кримінального проступку, на нашу думку, полягає в ускладненому (управлінськими відносинами) об'єкті посягання, «змішаній» протиправності, «змішаній» формі вини, особливому правовому статусі суб'єкта посягання.

Наступною особливістю матеріальних ознак кримінального проступку є існування випадків притягнення винуватих осіб до дисциплінарної відповідальності за вчинення ряду злочинів. Існування

¹ Пінаєв А. А. Курс лекцій по Общей части уголовного права. — Х.: Юридический Харьков, 2001. — С. 132–155.

² Якушин В. А. Каштанов К. Ф. Вина как основа субъективного вменения: Монография/ В. А. Якушин, К. Ф. Каштанов. — Волгоград: Средневожский научный центр, 1997. — С. 44.

вказаного положення відмічалось А. Н. Тарбагаєвим¹, іншими вченими та збережено й сьогодні у ст. 401 КК України, згідно з якою особа може бути звільнена від кримінальної відповідальності із притягненням до дисциплінарної відповідальності. На існування в кримінальних законах Союзу РСР та союзних республік не лише кримінальної відповідальності, але й адміністративної (ст. 50–1 КК РРФСР) та інших видів відповідальності (ст.ст. 10, 51, 52 УК РРФСР) звертала увагу також Ю. Б. Мельникова².

На думку проф. А. П. Козлова, впровадженням ст. 43 Основ кримінального законодавства Союзу РСР та союзних республік, а також аналогічних статей у відповідні кримінальні закони союзних республік, зокрема, ст. 51 «Звільнення від кримінальної відповідальності із застосуванням заходів адміністративного стягнення, примусових заходів виховного характеру або громадського впливу» КК УРСР, була введена адміністративна відповідальність за злочини невеликої тяжкості³.

На нашу думку, значення інституту звільнення від кримінальної відповідальності із притягненням до іншого виду відповідальності збережено і сьогодні. Заміною кримінальної відповідальності іншими видами відповідальності законодавець вирішує проблему поступового переходу між злочинами та іншими видами правопорушень. Проте, на нашу думку, таке вирішення проблеми має певні негативні наслідки, які нами розглядалися в інших роботах⁴.

Відображенням матеріальних ознак кримінального проступку є особливості у формальних ознаках. Професор Н. Ф. Кузнецова вказує, що «малозначні злочини» носять як би напівзлочинний характер, а санкції для них «змішані» — наполовину покарання, наполовину — заходи громадського впливу⁵. В діючому кримінальному законі до «змішаних санкцій», на нашу думку, можна віднести санкції із такими видами покарань, як громадські роботи та виправні робо-

¹ Тарбагаєв А. Н. Дисциплінарний проступок в механізмі уголовно-правового регулювання / А. Н. Тарбагаєв // Правоведение. — 1993. — № 2. — С. 93–96.

² Мельникова Ю. Б. Дифференціація відповідальності і індивідуалізація наказання / Ю. Б. Мельникова. — Красноярск: Изд-во Краснояр. ун-та, 1989. — С. 6.

³ Козлов А. П. Поняття преступлення / А. П. Козлов. — СПб.: Юридический центр Пресс, 2004. — 772 с.

⁴ Дмитрук М. М. «Мертві норми» КК України: спроба наукового пояснення поняття та причин виникнення / М. М. Дмитрук // Право України. — 2010. — № 6. — С. 226–233.

⁵ Кузнецова Н. Ф. Преступление и преступность / Н. Ф. Кузнецова. — М.: Изд-во Московского университета, 1969. — С. 167–170.

ти. За формальним критерієм трансформації злочинів у кримінальні проступки пропонувався такий критерій, як передбачення в санкції кримінально-правової норми покарання у виді позбавлення волі до 2 років та більш м'які покарання¹.

Особливість запропонованого критерію (до 2 р. позбавлення волі) полягає в тому, що поряд із такими видами покарань, як позбавлення волі або обмеження волі, як правило, передбачено покарання альтернативне позбавленню волі — громадські роботи, виправні роботи тощо. Дослідження практики призначення покарань за злочини невеликої тяжкості та окремі злочини середньої тяжкості за даними Єдиного державного реєстру судових рішень свідчить про існування певних закономірностей в призначенні покарання під час звільнення від покарання та його відбування. Вибіркове дослідження вироків свідчить про «трафаретне» застосування ст.ст. 75, 69 КК України у випадку призначення покарання у виді позбавлення волі або обмеження волі; реальному виконанню покарання, позбавлення або обмеження волі підлягають, як правило, при перебуванні особи під вартою до винесення вироку судом, а строк у подібних випадках «день у день» збігається із строком позбавлення або обмеження волі згідно з правилами взаєморозрахунку згідно із ч. 5 ст. 72 КК України. При призначення покарання у виді штрафу, громадських чи виправних робіт вказані покарання, як правило, підлягають реальному виконанню без застосування положень ст.ст. 75, 69 КК України.

Ю. Ю. Коломієць встановлено, що застосування інституту звільнення від кримінальної відповідальності не як виключення, а як загального правила втрачає заохочувальну роль², а на думку проф. І. М. Гальперіна, якщо незастосування «рідких складів» злочинів є нормальним явищем, як наслідок, структури злочинності, то незастосування того чи іншого виду покарання, передбаченого санкцією кримінальної норми за вчинений злочин, пояснити аналогічними причинами неможливо³. І. Я. Козаченко встановив, що вихід за межі

¹ Фефилова В. Ф. Преступление и проступок: дис. ... канд. юрид. наук / Вера Федоровна Фефилова. — М.: МГУ им. М. В. Ломоносов. Юр. фак. каф. уг. права, 1976. — С. 84–86.

² Коломієць Ю. Ю. Ефективність невідворотності кримінальної відповідальності / Ю. Ю. Коломієць // Актуальні проблеми держави та права: Зб. наукових праць. — Одеса: Юридична література. — 2002. — Вип. 16. — 262 с.

³ Гальперин И. М. Задачи совершенствования теории и практики применения наказаний, не связанных с лишением свободы // Наказания, не связанные с лишением свободы / под редакцией И. М. Гальперина. — М.: Юридическая литература, 1972. — С. 3–28.

критичних параметрів певної якості призводить до того, що ця якість перетворюється в іншу — більш нижчу або більш вищу. Об'єктивно закладена в санкцію тяжкість того або іншого покарання повинна мати розумні свої критичні параметри, а відповідальність, тим більше кримінальна, не може бути невизначеною¹. На нашу думку, постійний вихід судових органів за межі санкції кримінально-правових норм при призначенні покарань за злочини певної категорії, звільнення від покарання та його відбування, свідчить про іншу якість злочинів невеликої тяжкості та окремих злочинів середньої тяжкості.

Отже, дослідження матеріальних та формальних ознак пропонованого виду кримінального діяння свідчить про існування певних особливостей в об'єктивно-суб'єктивних ознаках та формальних ознаках окремих злочинів невеликої тяжкості та у окремих злочинах середньої тяжкості.

Вказана особливість проявляється в ускладненому (управлінськими відносинами) об'єкті посягання, «змішаній» протиправності злочинів, наявності спеціального статусу у суб'єкта посягання, наявності у окремих злочинів «змішаної» форми вини. Особливість у формальних ознаках полягає в застосуванні покарань, які мають громадський характер, затушовуванні поступовості переходу між видами девіантної поведінки — злочинами та іншими правопорушеннями, за допомогою надмірного застосування інститутів звільнення від покарання та його відбування, звільнення від кримінальної відповідальності.

Зважаючи на викладене, логічним вбачається трансформація зазначеної групи злочинів та окремого переліку неуправлінських деліктів, відповідальність за які встановлена КУпАП, у кримінальні проступки.

Поряд з цим відповідно постає проблематика диференціації кримінально караних діянь.

Практика застосування Кримінального кодексу України показує, що близько 80 складів злочинів невеликої тяжкості при достатній поширеності цих діянь не знаходять застосування в судово-слідчій практиці. Ці статті іменують «мертвими статтями» і для підвищення ефективності дії цих статей пропонується впровадження проектів по «PR-реанімація статей КК». На нашу думку, ця проблема пов'язана з невідповідністю правових наслідків (судимості, покарань), які тягне

¹ Козаченко И. Я. Санкции за преступления против здоровья и жизни: обусловленность, структура, функции, виды / под ред. заслуженного деятеля науки РСФСР, д. ю. н., проф. М. И. Ковалева. — Т.: Издательство Томского университета, 1987. — 221 с.

кримінальна відповідальність, дійсній суспільній небезпеці злочинів невеликої тяжкості. Проблема «мертвих статей» повинна вирішуватися зовсім в іншому аспекті, а саме шляхом впровадження кримінального проступку в законодавство.

Правопорушення як індивідуальна форма протесту проти громадського порядку в різних сферах суспільного життя проявляється по-різному. КК передбачає відповідальність за найбільш небезпечні посягання в різних сферах суспільного життя, що заподіюють шкоду, а також посягання на негативні права людини (права першого покоління, такі як: життя, статеві недоторканність та ін.). Останні відносять до так званих «ядерних злочинів» — вольових актів людської поведінки, які порушують певну межу поведінки, встановленої законом Божим, «вертикальні відносини», існуючі між Богом і його твором-людиною¹.

Найбільш небезпечні посягання в різних сферах суспільного життя мають управлінський та/або публічно-договірний характер і за своєю природою близькі до адміністративних, цивільно-правових, дисциплінарних правопорушень. У КК України також, як і в КК УРСР, збережена адміністративна преюдиція (ст. 390, а також ст. 209–1 у редакції КК до 2010 р.). Крім цього в КК міститься ряд складів злочинів, в основі яких лежить порушення договірних відносин (ст. 355 КК).

У правовій системі, що існувала на території України, кримінально каране діяння, за КК Зуненвельда 1796 року, поділялось на злочини і поліцейські проступки, а відповідно із XV томом Зводу Законів Російської імперії, Укладенням про покарання кримінальні та виправні 1845 року — на злочини і кримінальні проступки. З 1917 року в кодексах наступних редакцій кримінальне діяння розглядалося лише як злочин.

З прийняттям Основ кримінального законодавства 1958 року в КК радянських республік було розширено перелік підстав звільнення від кримінальної відповідальності із застосуванням заходів адміністративного або громадського впливу, з передачею кримінальних справ на розгляд товариських судів. У ч. 1 ст. 52 КК Грузинської РСР 1960 року вживається термін «малозначний злочин», а Верховною Радою СРСР Законом від 13.08.1981 року були внесені зміни в ч. 1 ст. 43 Основ кримінального законодавства СРСР та союзних республік, якими термін «злочин, який не становить великої суспільної небез-

¹ Азарян Е. Р. Преступление. Наказание. Правопорядок / Азарян Е. Р. — СПб.: Юрид. центр Пресс, 2004. — С. 4–5.

пеки» був замінений на «діяння, яке містить ознаки злочину, що не представляє великої тяжкості».

Крім цього, КК України містить низку складів (дрібне хуліганство, дрібна крадіжка), які в різні періоди належали як до злочинів, так і до адміністративних проступків.

Наведені приклади законодавчої практики, на наш погляд, вказують на спроби законодавця мінімізувати невідповідність правових наслідків (судимості, покарання), які тягне кримінальна відповідальність, реальній суспільній небезпеці злочинів невеликої тяжкості.

Кримінальний проступок за своїми властивостями можна визначити як проміжний вид діяння між злочином, адміністративним, цивільно-правовим, дисциплінарним правопорушенням, як діяння, яке порушує «горизонтальні зв'язки» управлінського та / або публічно-договірного характеру, закріплені в нормах позитивного права, і опосередковано посягають на природні права людини. Зазначені властивості визначають проміжне місце кримінального проступку серед інших видів правопорушень.

За своїми ознаками кримінальний проступок характеризується тим, що його об'єктивна сторона охоплює ознаки адміністративних, дисциплінарних і / або цивільно-правових правопорушень, а конструкція об'єкта проступку сформульована таким чином: основний безпосередній об'єкт діяння — порушення певного порядку діяльності та / або управління (виконання цивільно-правових зобов'язань та ін.), безпосередній обов'язковий додатковий об'єкт діяння — здоров'я, психіка та інші об'єкти, які умовно можна віднести до «вертикальних суспільних відносин», тобто об'єкти злочинів, які належать до природних прав і порушуються опосередковано через інші горизонтальні відносини.

Зазначені властивості і взаємозв'язки кримінального проступку можуть використовуватися як основні засади впровадження цього виду діяння при розробці відповідних законопроектів та законодавчих актів.

Вважається, що кримінальний проступок стане продовженням на шляху до гуманізації законодавства, у цьому випадку — і кримінального і адміністративного, відбудеться спрощення процедури притягнення до відповідальності за кримінальні проступки та зменшення навантаження на органи досудового слідства і суди.

Та щодо перенесення тих або інших діянь із злочинів у кримінальні проступки одностайності немає.

Одноставно у проектах законів України про внесення змін щодо запровадження кримінального проступку, літературі вказується, що всі «неуправлінські» правопорушення перейдуть у ранг кримінального проступку. Також, як зазначає М. М. Дмитрук, «не управлінськими деліктами, передбаченим Особливою частиною КУпАП, суб'єктом скоєння яких є особи, що володіють загальною деліктоздатністю, притаманна правова природа кримінального діяння. Саме за ознакою суб'єкта скоєння не управлінського делікту, який володіє загальною деліктоздатністю, пропонується трансформувати вказані діяння у кримінальні проступки.

Зважаючи на зазначене, слід дослідити перелік відносин, що належать до предмета адміністративного права України за суб'єктом скоєння, правової природи та переліку не управлінських деліктів, передбачених КУпАП¹. Концепція реформування кримінальної юстиції до кримінальних проступків відносить окремі діяння, що за чинним Кримінальним кодексом України відносяться до злочинів невеликої тяжкості, які відповідно до політики гуманізації кримінального законодавства будуть визнані законодавцем такими, що не мають значного ступеня суспільної небезпеки, і діяння, передбачені чинним Кодексом України про адміністративні правопорушення, які мають судову юрисдикцію і не є управлінськими (адміністративними) за своєю суттю (дрібне хуліганство, дрібне викрадення чужого майна тощо)².

Є. В. Рогова, яка досліджувала кримінологічне обґрунтування кримінального проступку, також виступає за злочини невеликої тяжкості³. П. Л. Фріс і І. Б. Медицький вказують, що «кримінальні проступки не можуть каратись суворіше, ніж позбавленням волі на строк до трьох років. Вони не повинні тягнути за собою судимість»⁴.

Поряд з цим запропоновані проекти щодо введення кримінальних проступків містять неузгоджені положення. Уявляється має ра-

¹ Дмитрук М. М. До питання щодо суб'єкта кримінального проступку // Часопис Академії адвокатури України. — 2010. — № 6 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Chaaui/2010-1/10dmmskp.pdf>

² Про Рішення Ради національної безпеки України від 15 лютого 2008 р. «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів»: Указ Президента України від 8 квітня 2008 р. № 311/2008: за станом на 1 березня 2010 р. // Офіційний вісник України. — 2008. — № 27. — С. 20–27.

³ Рогова Е. В. Криминологическое обоснование введения категории «уголовный проступок» // Криминологический журнал ОГУЭП. — 2012. — № 2 (20). — С. 19.

⁴ Фріс П. Л. Ознаки та склад кримінального проступку / П. Л. Фріс, І. Б. Медицький // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності: 36. наук. пр. — 2007. — № 2. — С. 167.

цію О. В. Острогляд, який, аналізуючи проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо введення інституту кримінальних проступків», вказує, що «проект потребує доопрацювання»¹.

Залишається проблемним питання, у якому нормативно-правовому акті слід встановити так звані кримінальні проступки. Висловлені різні підходи: п. 7 ч. 1 ст. 3 Кримінального процесуального кодексу України, визначає: «закон України про кримінальну відповідальність — законодавчі акти України, які встановлюють кримінальну відповідальність (Кримінальний кодекс України та закон України про кримінальні проступки)»². Ця точка зору підтримується і в літературі, так О. В. Острогляд, чомусь називаючи Кримінальний процесуальний кодекс України Кримінально-процесуальним кодексом, вважає цю позицію обґрунтованою³. У проекті Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо введення інституту кримінальних проступків» злочини і кримінальні проступки об'єднані у Карному кодексі⁴.

Поряд з цим видається, проблеми криміналізації (декриміналізації) діянь, які можуть бути перенесені в категорію кримінальних проступків, слід вирішувати, починаючи із встановлення їх терміна, який би відповідав вимогам Концепції реформування кримінальної юстиції та своїй сутності, не був новим для українського законодавства.

Одностайності щодо визнання тих або інших злочинів — єдиним терміном — кримінальними проступками немає.

Так П. Л. Фріс визнає, що «щодо термінів для визначення цього нового інституту є декілька варіантів: кримінальні провини, карні

¹ Острогляд О. В. Короткий аналіз сучасного стану реформування чинного кримінального законодавства України // Верховенство права, законність та права людини: Міжнародна науково-практична конференція, м.Київ, 28–29 червня 2012 р. — К.: Центр правових наукових досліджень, 2012. — С. 100.

² Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 № 4651-VI [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651%D0%B0-17/ed20120413/para3#n3>

³ Острогляд О. В. Короткий аналіз сучасного стану реформування чинного кримінального законодавства України // Верховенство права, законність та права людини: Міжнародна науково-практична конференція, м.Київ, 28–29 червня 2012 р. — К.: Центр правових наукових досліджень, 2012. — С. 100.

⁴ Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо введення інституту кримінальних проступків: Проект Закону України № 10146 від 3 березня 2012 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://wl.cl.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?pf3511=42733

провини, переступи»¹ і пропонує використовувати термін «кримінальні провини»².

В. О. Туляков пропонує для використання термін «кримінальний проступок»³.

Можливо, для вирішення цього питання слід звернутися до терміна «малозначне діяння», визначення якого по суті вже міститься у кримінальному законодавстві, у ч. 2 ст. 11 КК України «Поняття злочину», та замінити назву цієї статті на «Поняття злочину і малозначного діяння». Сутність малозначного діяння вже враховує ступінь суспільної небезпеки діяння. Не викликає сумніву, що «не управлінські» діяння і є малозначними.

Взагалі, судячи з терміна «кримінальний проступок», діяння, які можуть бути віднесені до так названих «кримінальних проступків», не можуть бути злочинними. Але все ж у літературі та законопроєктах використовується переважно термін не лише проступок, а й «кримінальний»⁴. Та, як відомо, всі правопорушення поділяються на

¹ Фріс П. Злочин і кримінальна провинна: проблеми нормативного закріплення// Право України. — 2011. — С. 43.

² Там само. — С. 44.

³ Туляков В. А. Некоторые вопросы современной уголовно-правовой доктрины// Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. — 2011. — № 1. — С. 24.

⁴ Туляков В. А. там само; Основы уголовного законодательства Союза ССР и союзных республик 1991 года // Ведомости Съезда народных депутатов СССР и Верховного Совета СССР. — 1991. — № 30. — Ст. 862; Дмитрук М. М. До питання щодо суб'єкту кримінального проступку // Часопис Академії адвокатури України. — 2010. — № 6 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/Chauu/2010-1/10dmmskr.pdf>; Кос О. Д. Кримінальний проступок як структурний елемент політики у сфері боротьби зі злочинністю// Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. — 2011. — Спец. вип. № 5. — С. 130–131; Дмитрук М. Правова природа кримінального проступку// Право України. — 2011. — № 9. — С. 309; Рогова Е. В. Криминологическое обоснование введения категории «уголовный проступок» // Криминологический журнал ОГУЭП. — 2012. — № 2 (20). — С. 19; Фріс П. Л. Ознаки та склад кримінального проступку / П. Л. Фріс, І. Б. Медицький // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. Зб. наук. пр. — 2007. — № 2. — С. 167; Острогляд О. В. Короткий аналіз сучасного стану реформування чинного кримінального законодавства України // Верховенство права, законність та права людини: Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 28–29 червня 2012 р. — К.: Центр правових наукових досліджень, 2012. — С. 100; Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 № 4651-VI [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651%D0%BD0-17/ed20120413/para3#n3>; Проєкт Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо введення інституту кримінальних проступків» № 10146 від 03.03.2012: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?pf3511=42733

злочини і проступки¹. Злочини — це сфера застосування кримінального права, а проступки — інших галузей права.

Що стосується злочинів, які можуть бути визнані малозначними, то й ця позиція узгоджується із Концепцією реформування кримінальної юстиції, тому що є шляхом до гуманізації. Видається, що всі інші спроби вказували скоріше не на гуманізацію, а на криміналізацію діянь в частині їх переміщення із КпАП.

Суспільну небезпечність слід продовжувати вважати критерієм розмежування малозначного діяння і злочинів.

До малозначних діянь, слідуючи напрямом реформування кримінального проступку, слід віднести «неуправлінські» діяння, передбачені Кодексом України про адміністративні правопорушення, та всі злочини невеликої тяжкості² з урахуванням останніх змін у кримінальному законодавстві.

У подальшому критерієм для встановлення того чи іншого діяння залишиться ступінь суспільної небезпечності діяння.

Категорію малозначних діянь мають скласти діяння, які є «по суті кримінальними». Уявляється, що маються на увазі ті правопорушення, які не можуть бути віднесені до сфери дії адміністративного права, тому що адміністративне право повинне «займатися» лише «управлінськими» діяннями. У проектах законів України про внесення змін щодо запровадження кримінального проступку, літературі вказується, що всі «неуправлінські» правопорушення перейдуть у ранг кримінального проступку. Як зазначає М. М. Дмитрук, «не управлінськими деліктами, передбаченими Особливою частиною КУпАП, суб'єктом скоєння яких є особи, що володіють загальною деліктоздатністю, притаманна правова природа кримінального діяння».

Концепція реформування кримінальної юстиції до кримінальних проступків відносить окремі діяння, що за чинним Кримінальним кодексом України відносяться до злочинів невеликої тяжкості, які відповідно до політики гуманізації кримінального законодавства будуть визнані законодавцем такими, що не мають значного ступеня суспільної небезпеки, і діяння передбачені чинним Кодексом

¹ Поляков А. В. Общая теория права: Феноменолого-коммуникативный подход: Курс лекций. — 2-е изд., доп. — СПб.: Юридический центр Прес, 2003. — С. 808.

² Березовська Н. Л. Покарання неповнолітніх і виправно-трудоий вплив / Н. Л. Березовська. — Одеса: Фенікс, 2011. — С.195.

України про адміністративні правопорушення, які мають судову юрисдикцію і не є управлінськими (адміністративними) за своєю суттю (дрібне хуліганство, дрібне викрадення чужого майна тощо)¹. О. Д. Кос, описуючи кримінальний проступок як структурний елемент політики в сфері боротьби зі злочинністю, погоджується також із цим положенням². М. М. Дмитрук також зазначає про не управлінські проступки³.

Видається, що в цьому плані досягнуто однаковості. Тому що управлінські діяння не можуть мати місце в адміністративному праві. Але чи можуть такі діяння бути віднесені до кримінальних? З огляду на наведені види правопорушень — не можуть. Тому що лише злочини наділені суспільною небезпекою (або ступенем суспільної небезпеки), всі інші — проступки — суспільною шкідливістю.

2.2. СТАНОВЛЕННЯ КАТЕГОРІЇ ПРОСТУПКУ В КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІЙ ДОКТРИНІ: ПРОБЛЕМИ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Одним з основних напрямків реформування кримінального законодавства, визначених в «Концепції реформування кримінальної юстиції» (далі — Концепція)⁴, є впровадження кримінального (підсудного) проступку. Ідентифікація вказаної категорії в Концепції за допомогою такого терміна як «кримінальний», а в дужках «підсудний» проступок, вказує, що дискусія з приводу терміна, яка існувала при обговоренні різних проектів Концепції, отримала лише законодавче закріплення.

Вирішення проблеми термінології проступку в кримінально-правовій доктрині спрямоване на уточнення правової природи до-

¹ Указ Президента України «Про Рішення Ради національної безпеки України від 15 лютого 2008 р. «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів» від 8 квітня 2008 р. № 311/2008; за станом на 1 березня 2010 р. // Офіційний вісник України. — 2008. — № 27. — С. 20–27.

² Кос О. Д. Кримінальний проступок як структурний елемент політики у сфері боротьби зі злочинністю // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. — 2011. — Спец. вип. № 5. — С. 130–133.

³ Дмитрук М. Правова природа кримінального проступку // Право України. — 2011. — № 9. — С. 309.

⁴ Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 року. Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів: Указ Президента України від 8.04.2008 року № 311/2008 // Офіційний вісник України. — 2008. — № 27. — Ст. 486.

сліджуваної категорії, об'єктивних та суб'єктивних критеріїв категоризації злочину та проступку в кримінально-правовій доктрині, визначить належність подальших теоретичних розробок до певної галузі права (кримінального чи адміністративного).

Слід зазначити, що не проаналізованою є обґрунтованість застосування термінів у запропонованих проектах Концепції щодо позначення проміжного виду діяння, що пропонується виділити поряд із злочином та адміністративним правопорушенням (проступком), погляди науковців радянської кримінально-правової доктрини щодо визначення вказаного терміна. На нашу думку, для позначення діяння, що пропонується виділити поряд із злочином, найбільш обґрунтованим є такий термін, як «кримінальний проступок», а для позначення діяння, що об'єднуватиме злочин та кримінальний проступок необхідно використовувати термін «кримінальне правопорушення».

Дореволюційні криміналісти звертали особливу увагу на відмінність «поліцейської неправди» від «кримінальної неправди» та їх критерії розмежування та доцільності такого поділу. Належність територій сучасної України до різних державних утворень призвела до того, що на різних територіях поділ кримінального діяння та термінологія були різні. Так за Кримінальним кодексом, розробленим криміналістом Зоненвельдом, що діяв із 1796 року до 1852 року на території Буковини, Закарпаття, Галичини, які на той час перебували у складі Австро-Угорської імперії, використовувався термін «провина»¹. За Кримінальним кодексом Польщі, впровадженим із 1852 року, використовувався термін «проступок»².

Підхід до визначення злочинного діяння як тричленного діяння у французькому Кодексі Брюмера VI від 26 жовтня 1795 року набув поширення в Західній Європі та був сприйнятий правовою системою Російської імперії, але з певною модифікацією — кримінальне діяння поділялось на злочини та «поліцейські проступки». За Петра Великого з'являється терміни «преступление» и «проступок»³. Вказана термінологія проіснувала із певними змінами до 1917 року.

¹ Історія держави та права України: Підручник: У 2 т. / За ред. В. Я. Тація та інших Том 2. — К.: Ін Юре, 2003. — 231 с.

² Історія держави і права України: Підручник / А. С. Чайковський (кер. авт. кол.), В. І. Батрименко, Л. О. Зайцев та інші; За ред. А. С. Чайковського. — К.: Юрінком Інтер, 2006. — С. 258–259.

³ Таганцев Н. С. Русское уголовное право. Лекции. Часть общая: В 2 т. — М.: Наука 1994 — Т.1. — С. 92–98.

В. Спасович у підручнику з кримінального права злочини по Зводу законів класифікував на злочини і проступки. Останні ст. 2 закріпила як порушення правил для охорони визначених законами прав або громадської або ж особистої безпеки або користі¹. Про незначні проступки було вказано і в Лісовому статуті та Сільському судовому статуті². В. В. Єсіпов, професор Імператорського Варшавського університету, вказував, що з питань про класифікацію злочинних діянь редакційна комісія Кримінального уложення 1903 року проектувала такі найменування: «злочини, проступки і порушення». Особливі Збори і Особлива Присутність Державної Ради зазначали, що «по цій термінології проступками називалися б діяння, за які в закон покладені виправний дім або тюрма. Між тим, по проекту поміщенням у виправний дім караються такі злочинні діяння, як підроблення, розбій, вимагання і кровозмішення, а поміщенням у тюрму — крадіжка, шахрайство і інші види корисних злочинних діянь, що зовсім не відповідають загальноживаному значенню слова «проступок». Цей вираз в непритаманному йому значенні міг би дати привід розповсюдженню зовсім небажаного уявлення про визнання новим кримінальним уложенням відносної легкості вельми важливих злочинних діянь. Для видалення цих наслідків Рада замінила запропоноване редакційною комісією найменування злочинних діянь термінами: «тяжкі злочини, злочини і проступки»³.

В радянській кримінально-правовій доктрині до окремих елементів категорії проступку повернулись тільки після 1958 року. Так в кримінальних кодексах союзних республік СРСР із 1960 року застосовувалась різна термінологія щодо підстав звільнення від відповідальності. В ст. 51 КК РРФСР використовується термін «малозначний злочин», а в КК Таджикиській та Туркменській РСР «злочин, що не становить великої суспільної небезпеки» та розглядалися як різні підстави звільнення від кримінальної відповідальності та покарання, до яких належали такі склади злочинів як (ч. 2 ст. 112) заподіяння легкого тілесного ушкодження або побоїв, що не потягнуло розладу здоров'я (ч. 1 ст. 144),

¹ Спасович В. Учебник уголовного права. Том 1. Выпуск первый. — СПб.: Типография Юсафата Огриско. — 1863. — С.10.

² Тарасов И. Т. Очерки науки полицейского права. Цит. по: Российское полицейское (административное) право: конец XIX — начало XX века: Хрестоматия / Сост. и вступит. сл. Ю. Н. Старилова. — Воронеж: Изд-во Воронежского государственного университета, 1999. — С. 187.

³ Єсіпов В. В. Уголовное уложение 1903 года, его характер и содержание. — Варшава: Тип. Варшавского учебного округа, 1903. — С. 32–33.

крадіжка малоцінних предметів побуту КК РСФСР та інші діяння, при скоєнні яких справа передавалась на розгляд товариського суду¹. Дещо по-іншому визначає співвідношення терміна «малозначний злочин» та «злочини, що не становлять великої суспільної небезпеки» Н. Ф. Кузнецова, яка вказує, що малозначні злочини — це злочини, що знаходяться на самому останньому ступені суспільної небезпеки, а «злочин, що не становлять великого ступеня суспільної небезпеки», — на більш високому ступені небезпеки². Не вдаючись до детального дослідження визнання умов злочину малозначним, відмінності чи тотожності цього поняття із інститутом звільнення від кримінальної відповідальності та покарання на початку 1970 років та сучасним розумінням вказаних інститутів, можна зробити ряд висновків. По-перше діяння, які при певних умовах тягли за собою звільнення від кримінальної відповідальності, сьогодні трансформовані в адміністративні правопорушення (проступки) (ст. 51 «Дрібна крадіжка» КУПАП) або декриміналізовані (ч. 1 ст. 158 КК РСФСР самогоноваріння); по-друге, малозначні злочини в сучасній кримінально-правовій доктрині (згідно із ч. 2 ст. 11 КК України) не визнаються злочинами.

Законом від 13.08.1981 року Верховною Радою СРСР в частині 1 ст. 43 Основ кримінального законодавства слова «особа, що скоїла злочин» замінено словами «особа, що скоїла діяння, яке містить ознаки злочину»; слова «винувата» словом «ним»; слова «особа, що скоїла злочин, який не становить великої суспільної небезпеки» словами «особа, що скоїла діяння, яке містить ознаки злочину, який не становить великої суспільної небезпеки»³. Цими змінами законодавець підтвердив відмінність правової природи злочинів невеликої тяжкості та визначив їх як «діяння, що містять ознаки злочину».

Після вказаних змін до Основ кримінального законодавства розпочалась жвава дискусія щодо доцільності виділення іншого виду діяння поряд із злочином. В цілому погляди науковців можна звести до того, що одні вчені розглядали «діяння, що містять ознаки злочину», за рамками категорії злочину та як процес декриміналізації із притягнення до адміністративної або дисциплінарної відповідальності

¹ Чугаев А. П. Малозначительное преступление и товарищеский суд. — Казань: Изд-во Казанского ун-та, 1966. — С. 40.

² Кузнецова Н. В. Освобождение от уголовной ответственности с передачей дела в товарищеский суд. — М.: Юрид. лит., 1964. — С. 88.

³ Ной И. С. Новое в трактовании основных уголовно-правовых понятий // Советское государство и право. — 1982. — № 7. — С. 91–92.

(І. С. Ной, М. С. Строгович, В. Н. Шпилев), інші розглядають це поняття не більше як термінологічну зміну в терміні «злочин» (В. Філімонов, Г. Анашкин, С. О. Тюргин), треті вказують на труднощі розуміння цього діяння, його суперечність (О. Лунев, А. М. Ларин, Л. М. Корнеева), останні відокремлювали вказаний вид діяння в окрему групу проступків (В. І. Курляндський, Н. Ф. Кузнецова, Ю. Іванов, А. Сахаров, А. Гляев, Т. Дубінін) та пропонували позначити терміном «кримінальний проступок» або «антисуспільний проступок»¹. Термін «антисуспільний проступок», на нашу думку, у сучасній кримінально-правовій доктрині є неактуальним, оскільки антисуспільність не визнається обов'язковою ознакою правопорушення.

В Основах кримінального законодавства СРСР 1991 року, що не вступили в силу, за ст. 9 «Класифікації злочинів» злочини поділялись на злочини невеликої тяжкості, злочини менш тяжкі, тяжкі злочини, особливо тяжкі злочини. При обговоренні проекту Основ кримінального законодавства СРСР, а також в теоретичній моделі КК РСФСР злочини невеликої тяжкості пропонувалось іменувати кримінальними проступками. У вказаному проекті Основ по тексту за словами «злочин, що не становить великого ступеня суспільної небезпеки» стояло в дужках «кримінальний проступок»².

Вказаний термін пропонувався в проекті КК України 1997 року, підготовленому групою на чолі із В. М. Смітінком за завданням Верховної Ради України³. В 1999 році І. Коліушко, І. Голосніченко, Ю. Дяк неодноразово пропонували для чіткого розмежування злочину та адміністративного правопорушення (проступку) виділити кримінальний проступок або «підсудний проступок», який за суспільною шкідливістю знаходився б між злочином та адміністративним проступком. При цьому, на думку вказаних вчених, необхідно впровадити такий термін, як «підсудний проступок», а не кримінальний, для поступового пристосування правової свідомості населення та органів правозастосування до подібних трансформацій адміністративного та кримінального законодавства⁴.

¹ Курс советского уголовного права. Часть общая. Том 2. Преступление. — М.: Наука, 1970. — С. 47–48.

² Курс уголовного права. Общая часть. Том 1. Учение о преступлении. — М.: Изд-во МГУ им. М. В. Ломоносова, 2002. — 124 с.

³ Кримінальний кодекс України: Проект підготовлений за завданням Комісії ВР України // Іменем Закону. — 1997. — 16 травн. — С. 4–5.

⁴ Коліушко І., Голосніченко І., Дяк Ю. Встановити чітку межу між кримінальним та адміністративним правопорушенням // Віче. — 1999. — № 4. — С. 32–38.

В одній із перших редакцій Концепції, схваленої Національною комісією із зміцнення демократії та утвердження верховенства права, від 24.04.2007 року із назвою «Концепція державної політики у сфері кримінальної юстиції та забезпечення правопорядку в Україні» інший вид кримінального діяння пропонувалось іменувати «кримінальний проступок». При цьому діяння, що об'єднувало злочин та кримінальний проступок, в Концепції позначалось то як кримінально каране діяння, то як кримінальне правопорушення¹. При обговоренні однієї із редакцій проекту Концепції від 30.11.2007 року інший вид кримінального діяння спочатку пропонувалось іменувати «кримінальна провина», «кримінальний (підсудний) проступок», а діяння, що об'єднувало кримінальний (підсудний) проступок із злочином іменувалось «кримінально каране діяння»².

Термін «підсудний проступок» вказує на процесуальний порядок розгляду даного виду кримінального діяння, юрисдикцію певного органу щодо його розгляду. Вказаний термін, на нашу думку, сприйнятий проектом Концепції під поглядами І. Коліушка, І. Голосніченка та інших науковців³ і не вказує на належність підсудного проступку до кримінального діяння, що суперечить підставам диференціації правопорушень. Цивільно-правове правопорушення, наприклад, розглядається в судовому порядку, як і деякі екологічні, фінансові, трудові правопорушення, але ж вказані правопорушення не іменують підсудними.

Крім того, згідно з положеннями Концепції до іншого виду кримінального діяння необхідно відносити злочини невеликої тяжкості та деякі види адміністративних правопорушень (проступків), які розглядаються в судовому порядку, у зв'язку з цим використання терміна «підсудний проступок» виправдане лише щодо адміністративних правопорушень (проступків), що розглядаються в адміністративному порядку, але не стосовно злочинів невеликої тяжкості.

Використання вказаного терміна також викликає дискусію, до якої галузі права відносити ці діяння чи навіть щодо створення нової

¹ Подолян Р. Проект Концепції реформування кримінальної юстиції [Подолян Р. 11.12.2007] [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.sokol-law.org/content/view/1211/80/>

² Онішук М. РНБО створила комісію із доопрацювання концепції реформування кримінальної юстиції [Виступ міністра юстиції М. Онішук 18.02.2008] [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ua.proua.com/news/2008/02/18/091551.html>

³ Коліушко І., Голосніченко І., Дяк Ю. Встановити чітку межу між кримінальним та адміністративним правопорушенням // Віче. — 1999. — № 4. — С.32–38.

галузі права. На нашу думку, запропонований як термін «підсудний проступок» не відповідає правовій природі іншого виду кримінального діяння, що пропонується виділити поряд із злочином, та лише призведе до збільшення часових рамок проведення реформи кримінального та адміністративного законодавства.

Погоджуємось з тим, що впровадження кримінального проступку має труднощі у зв'язку із негативним етимологічним сприйняттям працівниками органів досудового слідства та дізнання проступку як кримінального виду діяння поряд із злочином¹, вказані труднощі, на нашу думку, необхідно вирішувати іншим шляхом, а не змінювати більшість термінології галузі кримінального права. Використання такого терміна, як «підсудний проступок», на нашу думку, є недоцільним.

Щодо використання такого терміна, як «кримінальна провина», то у нас є також ряд зауважень. Вказаний термін використовувався у вищевказаних кримінальних кодексах кінця XVIII ст., що діяли на сучасній території України, але винуватість є однією із ознак поряд із іншими ознаками як злочину згідно з ст. 11 КК України² так і інших правопорушень. Виділення вказаної ознаки, аж до термінологічного значення, шляхом використання терміна «кримінальної провини», на нашу думку, є також недоцільним.

На нашу думку, використання терміна «кримінальний проступок» є найбільш виправданим, слово «проступок» вказує на зв'язок із іншими видами правопорушень, а частина «кримінальний» на зв'язок із злочином.

Діяння, що об'єднувало б кримінальний проступок і злочин у різних проектах Концепції, пропонувалось позначити такими термінами, як «кримінальне правопорушення», «кримінально каране діяння» або «кримінальне діяння».

Термін «кримінально каране діяння» акцентує увагу на такій меті кримінального покарання, як кара, що не узгоджується із принципами гуманізації кримінального законодавства України, зазначеними в Концепції. Використання терміна «кримінальне діяння» призводить до тавтології, оскільки злочином згідно з ч. 1 ст. 11 КК України³ ви-

¹ Коліушко І., Голосніченко І., Дяк Ю. Встановити чітку межу між кримінальним та адміністративним правопорушенням // Віче. — 1999. — № 4. — С. 36.

² Кримінальний кодекс України: прийнятий Верховною Радою України від 5 квітня 2001 року № 2341-III із відповідними змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради. — 2001. — № 25–26. — Ст. 131.

³ Там само.

знається діяння, що володіє певними ознаками. Оскільки мова йде про діяння, яке повинно об'єднувати кримінальний проступок, як діяння, якому притаманні ознаки інших правопорушень, та злочин, то, на нашу думку, для позначення вказаного виду діяння необхідно використовувати такий термін, як «кримінальне правопорушення».

Може видатись проблемним також питання відповідності диференціації кримінального діяння на кримінальний проступок та злочин терміна «злочин», який згадується в ст. ст. 6, 30, 31, 34, 39, 60, 62, 76, 92 (п. 22), 111 Конституції України¹ як такий, що позначає один вид відповідальності. Але згідно зі змістом п. 1.1. резолютивної та останнього абзацу п. 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України у справі № 1–22/2001 № 7-рп/2001 (справа про відповідальність юридичних осіб) від 30 травня 2001 року², зміст п. 22 ст. 92 Конституції України вказує, що підстави та загальні засади кримінальної відповідальності повинні бути визначені законами, а не підзаконними актами. Тобто впровадження вказаної термінології відповідає термінології, використаній в Конституції України.

Дослідження термінів, якими в законодавстві позначався інший вид діяння поряд із злочином в дореволюційному законодавстві або впровадження яких пропонувалось науковцями, показує, що такі терміни, як «поліцейські проступки», «провина» є необґрунтованими. Найбільш обґрунтованим терміном для позначення іншого виду кримінального діяння, на нашу думку, є «кримінальний проступок», впровадження такого терміна як «підсудний проступок», призведе лише до ряду проблем в теоретичному осмисленні та практичному застосуванні вказаного виду діяння. Для позначення терміна, що буде об'єднувати кримінальний проступок та злочин, на нашу думку, необхідно використовувати такий термін, як «кримінальне правопорушення».

¹ Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.

² Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням відкритого акціонерного товариства «Всеукраїнський Акціонерний Банк» щодо офіційного тлумачення положень пункту 22 частини першої статті 92 Конституції України, частин першої, третьої статті 2, частини першої статті 38 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про відповідальність юридичних осіб) // Вісник Конституційного Суду України. — 2001. — № 5. — Ст. 234.

2.3. ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОСТУПКУ

Одним із критеріїв трансформації деліктів, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення, у кримінальні (підсудні) проступки (далі — кримінальний проступок) згідно з Концепцією реформування кримінальної юстиції (далі — Концепція)¹ є відсутність в об'єкті посягання управлінських відносин. Згідно з положеннями Концепції у кримінальні проступки також повинні бути трансформовані злочини невеликої тяжкості², але не конкретизовано, за якими об'єктами посягання. У зв'язку із цим питання дослідження сутності об'єкта діянь, які пропонуються віднести до кримінальних проступків, сприятиме з'ясуванню правової природи деліктів, передбачених КУпАП, та злочинів невеликої тяжкості, які пропонуються трансформувати у кримінальні проступки.

Серед діянь, віднесених до адміністративних правопорушень згідно із КУпАП, є ряд неуправлінських деліктів, які мають властивості кримінального діяння. Злочинам невеликої тяжкості, які пропонуються трансформувати у кримінальні проступки, навпаки, за об'єктом посягання притаманний управлінський характер. Об'єкти вказаних діянь мають певні споріднені амбівалентні властивості кримінального діяння. Для доведення вказаних властивостей вирішимо такі завдання: проведемо дослідження об'єктів деліктів неуправлінського характеру, відповідальність сьогодні за які встановлена КУпАП, та злочинів невеликої тяжкості, подібних до адміністративних правопорушень (проступків), сутність управлінського характеру злочинів невеликої тяжкості. При дослідженні об'єкта пропонованого кримінального діяння під об'єктом злочину розумітимемо «суспільні відносини, охоронювані КК України».

Згідно із ч. 1 ст. 9 КУпАП об'єктами посягань адміністративних правопорушень (проступків) є громадський порядок, власність, права і свободи громадян, встановлений порядок управління.

Визначення переліку об'єктів посягання, на які згідно з дефініцією поняття злочину, наведеного в ч.1 ст. 11 КК України,

¹ Про Рішення Ради національної безпеки України від 15 лютого 2008 року «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів»: Указ Президента України від 8 квітня 2008 року № 311/2008 // Офіційний Вісник України. — 2008. — № 27 — С. 24.

² Там само.

порівняно із визначенням адміністративного правопорушення (проступку) не містися. Як відомо, загальним об'єктом злочину є найважливіші суспільні відносини, охоронювані КК України, яким злочином завдається або може завдаватись значна шкода. КК України охороняє досить широке коло суспільних відносин, проте аналіз об'єктів правової охорони, вказаних в ч. 1 ст. 9 КУпАП, та загального об'єкту кримінально-правової охорони, свідчить, що власність та громадський порядок є об'єктами посягань як злочинів, так і адміністративних правопорушень (проступків). У зв'язку із тим, що «права і свободи громадян» є елементом (змістом) всіх правовідносин, а посягання на них визнається елементом об'єктів як більшості правопорушень так і злочинів, — вказані об'єкти, на нашу думку, не можуть розглядатись розмежувальною об'єктивною ознакою адміністративних правопорушень (проступків) та злочинів.

Дослідження історії адміністративного права України свідчить, що адміністративне право започатковано такою наукою, як «камералістика», яка досліджувала відносини у сфері фінансів, економіки та господарства. Пізніше виникло «поліцейське право», яке регулювало діяльність поліції та встановлювало відповідальність за вчинення деліктів у сфері громадської безпеки¹. У ХІХ ст. серед деліктів виділяли управлінські правопорушення, поліцейські правопорушення та злочини. Поліцейські правопорушення розглядалися як особливий вид саме кримінального діяння².

І. А. Галаган досліджуючи підстави адміністративної відповідальності (окремо для посадових осіб та громадян), вказував, що адміністративна відповідальність громадян настає саме за порушення ними своїх адміністративних обов'язків в окремих сферах зовнішнього державного управління. Об'єктом вказаних адміністративних правопорушень є суспільні відносини, що формуються у сферах державного управління³. Оскільки предметом адміністративного права є відносини державного управління в різних сферах суспільного

¹ Административное право Украины: Учебник / под общей ред. С. В. Кивалова. — Х.: Одиссей, 2005. — С. 14.

² Таганцев Н. С. Русское уголовное право: в 2 т. / главный ред. И. В. Потапчук. — Тула: Автограф, 2001. — Т.1: Часть общая. — 108 с.

³ Галаган И. А. Административная ответственность в СССР: государственное и материально-правовое исследование / И. А. Галаган. — Воронеж: Изд-во Воронежского ун-та, 1976. — 203 с.

життя¹, то із перелічених в КУпАП об'єктів дещо не відповідають предмету адміністративного права такі об'єкти посягання, як власність та громадський порядок. Із прийняттям вказаного КУпАП, за твердженням Л. В. Ковальова, у зв'язку із скоєнням злочинів невеликої тяжкості у випадках, коли під час закриття кримінальної справи особа притягується до адміністративної відповідальності, виникають адміністративно-охоронні відносини, чим створено поняття адміністративного делікту. Залежно від інтенсивності посягань Л. В. Ковальов адміністративні правопорушення поділяє на порушення та проступки. До останніх вченим відносяться делікти, схожі до злочинів (хуліганство, дрібна крадіжка, злісна непокора представникам влади)².

Так, наприклад, І. Голосніченко вважає, що такі критерії розмежування злочинів від інших видів правопорушень, як «суспільна небезпека» та «предмет правового регулювання» є недостатніми³. Позиція вказаного вченого-адміністративіста підтверджує тезу, що обґрунтовується в статті, оскільки відмежування за предметом правового регулювання є формальним розмежуванням без врахування сутнісної відмінності злочину та інших видів правопорушень. Вказане розмежування є свідченням нормативістського праворозуміння, при якому не право творить закон, а закон визнається правом. Суспільна небезпека є оціночним поняттям, що призводить до зловживань із боку правозастосовних органів при формальній наявності в діяннях складу злочину: становить суспільну небезпеку — особа притягується до кримінальної відповідальності; не становить суспільну небезпеку — застосовується ч. 2. ст. 11 КК України — особа не притягується до кримінальної відповідальності.

Наведене свідчить, що такі об'єкти посягань, як власність та громадська безпека, що ставляться під охорону діючим КУпАП, мають кримінальний характер, оскільки вказаним діянням не притаманний управлінський характер та вказані діяння, як свідчить історія деліктного законодавства, належали раніше до поліцейських

¹ Адміністративное право Украины: Учебник / (под общей ред. С. В. Кивалова). — Х.: Одиссей, 2005. — С. 2.

² Коваль Л. В. Административно-деликтное отношение / Л. В. Коваль. — К.: Виша школа, 1973. — С. 80–95.

³ Голосніченко І. Перспективні положення кодифікації норм правового інституту адміністративної відповідальності / І. Голосніченко // Право України. — 2006. — № 8. — С. 60.

правопорушень як одного із видів кримінальних діянь, тобто мають кримінально-правовий характер.

Прийняття КУпАП в 1984 році зафіксувало змішування таких об'єктів, як власність та громадський порядок із об'єктами адміністративно-правової охорони, а також внесло плутанину в термінологію: почав використовуватися термін адміністративне «правопорушення», а поряд в дужках використовується термін «проступок». Саме ті із адміністративних правопорушень (проступків), що посягають на власність та громадську безпеку, є деліктами, а за формою зовнішнього вираження належать до такого запропонованого Л. В. Ковальовим виду адміністративно-правових відносин, як адміністративно-охоронні відносини чи точніше навіть деліктні відносини, яким, на нашу думку, притаманний кримінально-правовий характер.

Отже, делікти, які посягають на власність та громадську безпеку, відповідальність за які встановлена КУпАП, за своєю суттю є об'єктами кримінально-правової охорони. До об'єктів кримінально-правової охорони, на нашу думку, можна віднести об'єкти, що ставляться під охорону таких статей КУпАП, як: ст. 44 «Незаконне виробництво, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів...», ст. 51 «Дрібне викрадення чужого майна», ст. 51–2 «Порушення прав на об'єкти права інтелектуальної власності», ч. 1–2 ст. 104 «Потрава посівів, зіпсуття або знищення зібраного врожаю сільськогосподарських культур, пошкодження насаджень колективних сільськогосподарських підприємств, інших державних і громадських чи фермерських господарств», ст. 173 «Дрібне хуліганство», ч. 2 ст. 173–2 «Вчинення насильства в сім'ї або невиконання захисного примусу», ст. 180 «Доведення неповнолітнього до стану сп'яніння», ст. 181–1 «Заняття проституцією», ст. 185 «Злісна непокора законному розпорядженню або вимозі працівника міліції, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовця», ст. 185–9 «Злісна непокора законному розпорядженню або вимозі працівника транспорту, який здійснює контроль за перевезенням пасажирів», ст. 185–10 «Злісна непокора законному розпорядженню чи вимозі військовослужбовця або працівника ДПС України. Вказані делікти пропонується трансформувати у кримінальні проступки.

Поряд із цим залишається невизначеним питання, які із діянь, що визнаються сьогодні згідно з КК України злочинами невеликої тяжкості, за об'єктами кримінально-правової охорони необхідно відносити до кримінальних проступків.

Відомо, що діяння, які визнаються злочинами згідно з КК України, є не однорідними за своєю природою та ступенем суспільної небезпеки. Проблемі відмежування злочинів від адміністративних правопорушень присвячено багато наукових праць. Основними концептуальними поглядами на відмінність злочинів від інших видів правопорушень є відмежування злочину від інших правопорушень як суспільно небезпечного діяння від суспільно шкідливого або відмежування як діяння ступінь суспільної небезпеки якого більша, ніж ступінь суспільної небезпеки інших правопорушень (проступків), оскільки всі правопорушення розглядаються як суспільно небезпечні.

На нашу думку, крім суспільної небезпеки необхідно звертати увагу на правову природу об'єктів злочинів невеликої тяжкості. Так, наприклад, порушення вимог нормативно-правових актів про охорону праці власником або уповноваженим органом підприємства є злочином згідно із положень ст. 271 «Порушення вимог законодавства про охорону праці» КК України лише у тому випадку, якщо це порушення заподіяло шкоду здоров'ю потерпілого. Діяння, що порушують законодавство про працю, правила охорони власності роботодавця або правила внутрішнього розпорядку (дисципліну), визнається трудовим правопорушенням, а при заподіянні значної шкоди потерпілому — вже злочином. Сукупність суб'єктивно-об'єктивних ознак діянь, які визнаються трудовим правопорушенням, при заподіянні значної шкоди потерпілому поглинається іншою сукупністю суб'єктивно-об'єктивною ознак — складом злочину.

Диспозиція наведеного прикладу кримінально-правової норми, передбаченої ст. 271 КК України та багатьох кримінально-правових норм КК України, містить вказівки на норми інших галузей права (трудового, цивільного, адміністративного тощо), які порушуються при вчиненні злочинів та, як правило, це стосується кримінально-правових норм із бланкетними диспозиціями¹.

Вказані способи конструювання складів злочинів свідчать, що із розвитком суспільства ускладнюється категорія злочину, вона стає «жахливо багатшою», але за кожним вчиненням реального злочину це «ядро» прослідковується².

¹ Брайнін Я. М. Основні питання загального вчення про склад злочину / Я. М. Брайнін. — К.: Видавництво Київського університету, 1964. — С. 43.

² Кондратюк Л. В. Овчинский В. С. Еще раз о криминологическом понятии преступности и преступления / Л. В. Кондратюк, В. С. Овчинский // Журнал российского права. — 2004. — № 9. — С. 113–119.

В усі часи існувало одне і теж коло суспільних відносин, порушення яких оголошувалось «табу», що обумовлює необхідність поділу об'єктів кримінально-правової охорони на абсолютні та відносні¹. На А. Азаряна, злочин в перекладі на російську мову – «преступление», є вольовим актом людини, яким вона переступає певну межу, законом Божим встановлену, договором людським закріплену. У зв'язку із тим, що абсолютними і непорушними є тільки Божі заповіді-імперативи (не вбий, не вкради та інші), то злочином, перш за все, є порушення відносин між Богом та Його праобразом-людиною, тобто діянням, яке заподіює зло (злочин), є порушення лише «вертикальних», «боголюдських» відносин, що фактично втілені у природному праві², а сьогодні іменують «природними» злочинами. До вказаних діянь вчені відносять людину як особистість, життя та здоров'я, тобто діяння, що посягають на біологічне начало, що заподіює перш за все фізичну шкоду, а також посягає на свободу та недоторканність людей, об'єднання людей, засоби виробництва, власність. Останні тисячоліття до вказаних діянь відносять також державний суверенітет³.

«Жахлива багатіість» у розумінні Л. В. Кондратюка і В. С. Овчинського проявляється в переміщенні законодавцем найголовніших цінностей під час кримінально-правового захисту в більш складній системі суспільних відносин⁴, встановити порушення в яких правозастосовним органам, враховуючи недосконалість законодавчого конструювання, досить складно.

Саме у зв'язку із цим, на нашу думку, конструкції подібних злочинів М. І. Хавронюк іменує quasi-злочинами⁵, тобто такими злочинами, в конструкціях об'єктів яких основним безпосереднім об'єктом є порушення певних управлінських відносин, тобто управлінських прав та обов'язків (трудове правопорушення, адміністративне, дисциплінарне правопорушення тощо), а додатковим безпосереднім

¹ Козлов А. П. Система санкцій в уголовном праве / А. П. Козлов. — Красноярск: Изд-во Красноярского ун-та, 1991. — С. 22.

² Азарян Е. Р. Преступление. Наказание. Правопорядок/ Е. Р. Азарян. — СПб.: Юридический центр Пресс, 2004. — С. 4–5.

³ Козлов А. П. Система санкцій в уголовном праве / А. П. Козлов. — Красноярск: Изд-во Красноярского ун-та, 1991. — С. 22.

⁴ Кондратюк Л. В. Овчинский В. С. Еще раз о криминологическом понятии преступности и преступления/ Л. В. Кондратюк, В. С. Овчинский // Журнал российского права. — 2004. — № 9. — С. 113–119.

⁵ Хавронюк М. І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації: Монографія / М. І. Хавронюк. — К.: Юрисконсульт, 2006. — С. 113–119.

об'єктом є ті абсолютні цінності, у зв'язку із посяганням на які, вказаний вид правопорушення і визнається quasi- злочином, а порушення вказаних цінностей поза межами вказаних систем суспільних відносин визнається як «табу» — відноситься до загальнокримінальних злочинів.

В конструкціях quasi-злочинів встановлення основного об'єкта злочину, тобто порушення порядку охорони праці є первинним щодо заподіяння шкоди здоров'ю, оскільки якщо не буде встановлено порушення трудового законодавства, значна шкода (якою б вона не була) не може бути кваліфікована за ст. 271 КК України. У зв'язку із чим відсутність порушення охорони законодавства про охорону праці є прямою вказівкою на відсутність злочину, тобто відсутності відповідальності за скоєний злочин, передбачений ст. 271 «Порушення вимог законодавства про охорону праці» КК України.

Вказані діяння за своєю природою є похідними від вертикальних Боголюбських відносин, суто «людськими горизонтальними суспільними відносинами», які закріплюються в тих чи інших законах, постановах, правилах, тобто позитивному праві¹. Інші властивості щодо відмінності злочину та інших видів правопорушення називав Р. Грессері, який визначав адміністративні проступки як діяння, що не заборонені природним правом та посягають на порядок управління, а кримінальні — як діяння, що суперечать саме природному праву².

В подібних випадках проблема встановлення складу трудового правопорушення, ознаки якого поглинаються складом відповідного злочину, є двох аспектною. По-перше, законодавство про працю є найбільш порушуваним законодавством, у зв'язку із чим чітко встановити склад трудового правопорушення, як правило, виявляється неможливим: відсутній наказ про призначення відповідальної посадової особи, в обов'язки посадової особи не включена саме та частина обов'язків, внаслідок порушення яких заподіяна шкода потерпілій особі, не ведеться Інструкція з техніки безпеки, Журнал реєстрації та інше. Це лише окремі численні випадки недбалого ведення локальних нормативних та індивідуальних актів з охорони праці, які унеможливають встановлення суб'єкта та суб'єктивної сторони трудового правопорушення на конкретному підприємстві.

¹ Азарян Е. Р. Преступление. Наказание. Правопорядок / Е. Р. Азарян. — СПб.: Юридический центр пресс, 2004. — С. 4–5.

² Шишов О. Преступление и административный проступок / О. Ф. Шишов. — М., 1967. — С. 48–61.

А по-друге, при «возведенні» порушення законодавства про працю навіть при наявності значних наслідків, заподіяних потерпілій особі, створюється «розрив» між соціальною обумовленістю правозастосування певного положення КК України в конкретному випадку із фактичною наявністю складу злочину як підставою для притягнення до відповідальності за КК України. Суть цього «розриву» полягає в тому, що злочин як вид правопорушення в побутовій правосвідомості сприймається досить різко негативно — як «посадять», «судимий», «злочинець», а притягнення до кримінальної відповідальності — позбавлення «соціальної оболонки», порушення соціальних зв'язків винуватої особи. В суспільній правосвідомості із діяннями, які заподіюють зло, тобто є злочинами, ототожнюються такі діяння, як вбивство, крадіжка, грабіж, розбій, зґвалтування. Разом із тим винувата особа переконана, що нею порушувались лише якісь формальні приписи законодавства про працю, які неоднократно порушувались і раніше, проте лише в цьому випадку при збігу обставин призвели до заподіяння значних наслідків працівнику (потерпілому), проте вказана особа аж ніяк не визнає себе «злочинцем» та по суті не є такою.

При досить слабкій документальній фіксації складу трудового правопорушення відповідно слабкою є і доказова база із встановлення суб'єктивних ознак у скоєнні злочину. Враховуючи також вищенаведений розрив у соціальній обумовленості та застосування положень КК України, в подібних випадках застосовуються інші альтернативні праву, зокрема КК України, засоби регулювання соціальних конфліктів, що призводить до недовісти положень кримінального закону.

До вказаних діянь належать найнебезпечніші з правопорушень, які перетворюються в злочини проти порядку управління, дисциплінарні проступки в службові злочини, цивільно-правові правопорушення в майнові злочини¹ лише у тому випадку, коли вказані правопорушення заподіюють шкоду абсолютним цінностям. До quasi-злочинів можна також віднести військові злочини, які М. Д. Дурманов ще в 1948 році пропонував виключити із кримінального законодавства², діяння, за які встановлено кримінальну відповідальність за вдруге скоєння адмі-

¹ Кудрявцев В. Н. Правовое поведение: норма и патология / В. Н. Кудрявцев. — М.: Наука, 1982. — 119 с.

² Дурманов Н. Д. Понятие преступления / отв. ред. проф., д. ю. н. М. Д. Шаргородский. — М.: Изд-во Академии наук СССР, 1948. — 278 с.

ністративного правопорушення¹, діяння, за які передбачені санкції із альтернативним застосуванням заходів громадського стягнення.

Існує категорія злочинів, які, навпаки, визнаються такими лише після неодноразового скоєння інших правопорушень. Так наприклад, ухилення від сплати аліментів на дітей згідно із ст. 164 КК України, порушення особою фінансової дисципліни згідно із ст. 209–1 КК України, правил військового обліку згідно із ст. 337 КК України, систематичне порушення правил відбування покарання згідно із ст. 390 КК України або порушення їх повторно протягом року згідно зі ст. 391 КК України свідчить про криміноутворюючу роль дисциплінарних або адміністративних правопорушень при визнанні вказаних діянь злочинами². Вказані діяння також пропонуємо віднести до кримінальних проступків.

Отже, до кримінального проступку пропонуємо віднести діяння з наступними особливостями в об'єктах посягання. Ті із злочинів невеликої тяжкості, що ставляться під охорону КК України та визнаються злочинами лише у зв'язку із опосередкованим заподіянням шкоди найважливішим цінностям, а за своєю суттю вказані злочини невеликої тяжкості є правопорушеннями — quasi-злочинами. Конструкція об'єктів вказаних злочинів сформульована таким чином, що основним безпосереднім об'єктом є управлінські відносини в певній сфері суспільних відносин, а обов'язковим додатковим є найважливіші цінності. Крім того до кримінального проступку пропонується віднести діяння, відповідальність за які встановлена КУпАП, яким не притаманний управлінський характер та які посягають на найважливіші цінності, проте заподіювана ними шкода є не істотною, зокрема, передбачені такими статтями КУпАП як ст.ст. 44, 51, 51–2, ч. 1–2 ст. 104, 173, ч. 2 ст. 173–2, 180, 181–1, 185, 185–9, 185–10. Тобто об'єкт вказаного проміжного кримінального діяння має подвійну правову природу. Чіткий перелік діянь, які визнаються злочинами невеликої тяжкості згідно із КК України та які необхідно відносити до кримінального проступку, потребує окремого дослідження.

Неврахування правової природи об'єктів вказаних посягань, відповідальність за які встановлена КУпАП та КК України, як проміжного виду кримінального діяння призводить до недовістості окремих положень КК України.

¹ Хавронюк М. Поняття злочинного діяння за законодавством європейських країн / М. І. Хавронюк // Підприємництво, господарство, право. — 2004. — № 9. — С. 112–117.

² Там само. — С. 113.

2.4. СУБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОСТУПКУ

Відповідно до Концепції реформування кримінальної юстиції від 08.04.2008 року (далі – Концепція) до кримінального проступку пропонується віднести діяння, передбачені Кодексом України про адміністративні правопорушення, які не є управлінськими за своєю суттю.

Проблематику відносин управлінського характеру як предмета адміністративного права досліджували Ю. Козлов, І. Галаган, С. Ківалов, І. Голосніченко, М. Старинський та інші вчені. Проблему правової природи деліктів, відповідальність за які встановлена чинним КУПАП, досліджували О. Шишов, В. Колпаков, О. Літошенко та інші науковці. Проте правова природа не управлінських діянь, передбачених КУПАП, саме за суб'єктом їх скоєння досліджена не в повній мірі.

Не управлінським деліктам, передбаченим Особливою частиною КУПАП, суб'єктом скоєння яких є особи, що володіють загальною деліктоздатністю, притаманна правова природа кримінального діяння. Саме за ознакою суб'єкта скоєння не управлінського делікту, яка володіє загальною деліктоздатністю, пропонується трансформувати вказані діяння у кримінальні проступки.

Назва адміністративного права походить від англійського «administration», тобто «управляти», а саму галузь права іменують «управлінським правом»¹. Предмет цієї галузі права складають відносини класичного державного управління в економічній, соціально-культурній, громадсько-політичній сферах², іноді вченими вказані відносини узагальнюються та визначаються як управління та керівництво господарською діяльністю³.

До предмета адміністративного права також входять внутрішні організаційні відносини діяльності апарату всіх державних органів, відносини із реалізації органами місцевого самоврядування повноважень, делегованих органами державної виконавчої влади, надання управлінських послуг, діяльність адміністративних судів,

¹ Правознавство: Підручник / Демський С. Е. Ковальський В. С., Колодій А. М. та інші); за заг. ред. В. В. Копейчикова. — 5-е вид., перероб. та доп. — К.: Юрінком Інтер, 2002. — 565 с.

² Административное право Украины: Учебник / под общей ред. С. В. Кивалова. — Х.: Одиссей, 2005. — С. 8.

³ Козлов Ю. М. Предмет административного советского права / Ю. М. Козлов. — М.: Изд-во МГУ, 1967. — С. 29.

відносини адміністративного примусу та адміністративної відповідальності¹.

У сучасних умовах предмету адміністративного права притаманні такі риси, як спрямованість на організацію координації спільної діяльності² через узгодження індивідуальних дій учасників шляхом систематичного впливу спеціального апарату управління³. У зв'язку із цим адміністративне право розглядається як регулятор відносин між суб'єктом та об'єктом управління в управлінській системі⁴. Елементами управлінської системи, крім суб'єкта та об'єкта управління, є також зворотний зв'язок між об'єктом та суб'єктом управління і керуючий вплив суб'єкта на об'єкт управління, під яким останній набуває нових якостей та змінюється⁵.

У вказаному процесі регулювання виникають управлінські відносини, учасники яких мають певні права та обов'язки, врегульовані нормами адміністративного права України.

Наприклад, для початку діяльності кафе особа, яка бажає відкрити вказаний об'єкт побутового обслуговування населення, звертається до суб'єкта управління. Перелік документів, який вимагається виконавчим органом для надання дозволу на початок діяльності кафе, є керуючим впливом, а діяльність особи із приведення приміщень, обладнання, оформлення документації відповідно до вимог органу виконавчої влади є зворотним зв'язком, який свідчить про якісні зміни в об'єкті управління.

Учасники управлінських взаємовідносин наділяються певними правами та обов'язками, порушення яких тягне відповідальність, передбачену КУпАП. Наприклад, ст. 42 КУпАП «Порушення санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідемічних правил і норм» встановлює відповідальність за порушення санітарно-гігієнічних та інших норм і правил.

Суб'єктом скоєння вказаного адміністративного правопорушення є посадова особа, яка володіє певним обсягом управлінських прав та обов'язків на певній ділянці господарської діяльності підприєм-

¹ Адміністративное право Украины: Учебник / под общей ред. С. В. Кивалова. — Х.: Одиссей, 2005. — С. 9.

² Адміністративне право України: Підручник / (Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, О. В. Дяченко та ін.; за ред. Ю. П. Битяка. — К.: Юрінком Інтер, 2006 — С. 7—11.

³ Адміністративное право Украины: Учебник / под общей ред. С. В. Кивалова. — Х.: Одиссей, 2005. — С. 14.

⁴ Там само. — С. 167.

⁵ Таганцев Н. С. Русское уголовное право: в 2 т. / главный ред. И. В. Потапчук. — Тула: Автограф, 2001. — Т. 1: Часть общая. — С. 45—46.

ства. Порушення такою посадовою особою свого обов'язку із забезпечення додержання санітарно-гігієнічних правил у діяльності, наприклад, кафе і є вчиненням адміністративного правопорушення, передбаченого нормами ст. 42 КУпАП.

Правовий статус посадової особи та застосування адміністративної відповідальності та заходів примусу є засобом впливу на діяльність посадових осіб підприємств як об'єктів державного управління.

Таким чином, суб'єкт вчинення вказаного правопорушення має володіти «спеціальною» деліктоздатністю, тобто певним обсягом управлінських прав та обов'язків.

Вчені неодноразово наголошували, що суспільна небезпека та засоби регулювання є недостатнім критерієм розмежування адміністративного правопорушення та злочину. На думку І. Голосніченка, вимоги щодо однорідності суспільних відносин, які становлять предмет адміністративного права, не витримані. Положення КУпАП встановлюють відповідальність за проступки, які до сфери управління не мають ніякого відношення¹. Поряд із цим необхідно згадати, що одним із критеріїв розмежування адміністративного правопорушення та злочину є віднесення діянь, які порушують порядок управління, до адміністративних правопорушень, а діянь, які посягають на природні права людини², тобто негативні права людини першого покоління — до злочинів. Важливо відмітити, що вищенаведені делікти не управлінського характеру, відповідальність за які встановлена КУпАП та які посягають на безпеку, публічний та громадський порядок, особисті та майнові блага, — це та частина діянь, які раніше охоплювались предметом «поліцейського права»³.

При більш детальному дослідженні нами окремих положень КУпАП з'ясовується, що скоєння деяких діянь жодним чином не пов'язано із здійсненням управлінських прав та обов'язків. Суб'єктом скоєння таких діянь є будь-яка осудна фізична особа, що досягла шістнадцятирічного віку і якій для скоєння вказаних деліктів не по-

¹ Голосніченко І. Перспективні положення кодифікації норм правового інституту адміністративної відповідальності/ І. Голосніченко // Право України. — 2006. — № 8. — С. 60.

² Шишов О. Ф. Преступление и административный проступок: Учебное пособие / О. Ф. Шишов. — М.: Всесоюзный заочный юридический институт, 1967. — С. 64–65.

³ Административное право Украины: Учебник / под общей ред. С. В. Кивалова. — Х.: Одиссей, 2005. — С. 14.

трібна наявність управлінських прав та обов'язків, тобто особа, що володіє «загальною» деліктоздатністю.

Так, до вказаних діянь можна віднести такі склади проступків, передбачених КУпАП, як: ст. 44 «Незаконне виробництво, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів...», ст. 51 «Дрібне викрадення чужого майна», ст. 51–2 «Порушення прав на об'єкти права інтелектуальної власності», ч. 1–2 ст. 104 «Потрава посівів, зіпсуття або знищення зібраного врожаю сільськогосподарських культур, пошкодження насаджень колективних сільськогосподарських підприємств, інших державних і громадських чи фермерських господарств», ст. 173 «Дрібне хуліганство», ч. 2 ст. 173–2 «Вчинення насильства в сім'ї або невиконання захисного примусу», ст. 180 «Доведення неповнолітнього до стану сп'яніння», ст. 181–1 «Заняття проституцією», ст. 185 «Злісна непокора законному розпорядженню або вимозі працівника міліції, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовця», ст. 185–9 «Злісна непокора законному розпорядженню або вимозі працівника транспорту, який здійснює контроль за перевезенням пасажирів», ст. 185–10 «Злісна непокора законному розпорядженню чи вимозі військовослужбовця або працівника ДПС України. Наявність управлінських прав та обов'язків не є необхідною ознакою суб'єкта вказаних деліктів, оскільки ці діяння можуть бути скоєні будь-якою фізичною осудною особою шістнадцятирічного віку. В даному випадку владні повноваження суду та органів МВС щодо розгляду вказаних правопорушень мають ситуативний, а не системний характер, спрямовані не на врегулювання спільної діяльності як у відносинах державного управління¹, а лише на приведення діянь індивідуальних осіб у відповідність до загальноновизнаної поведінки. Таким чином органи МВС при розгляді справ про не управлінські делікти, передбачені КУпАП, є не суб'єктом управління, а правоохоронним органом.

При іншому погляді на предмет адміністративного права, як на відносини, пов'язані із діяльністю виконавчої влади та органів місцевого самоврядування², не враховується правоохоронна функція, яка притаманна діяльності органів МВС України.

¹ Адміністративное право Украины: Учебник / под общей ред. С. В. Кивалова. — Х.: Одиссей, 2005. — С. 169 с.

² Адміністративне право України. Академічний курс: Підруч.: у двох томах: Т. 1. Загальна частина / ред. кол.: В. Б. Авер'янов (голова). — К.: Юридична думка, 2004. — С. 72.

Адміністративна відповідальність настає за порушення обов'язків в окремих сферах зовнішнього державного управління¹, а адміністративний примус застосовується з метою забезпечення законності у сфері державного управління, присічення або попередження діянь, які перешкоджають його здійсненню². У зв'язку із цим діяння, суб'єктом скоєння яких є особа із «загальною» деліктоздатністю (необхідними ознаками є вік та осудність), не можна віднести ні до управлінських правопорушень, скоєння яких тягне адміністративну відповідальність, ні до підстав застосування адміністративного примусу.

Отже, дослідивши суб'єктний склад відносин, що входять до предмета адміністративного права, пропонуємо делікти, суб'єктами скоєння яких є фізичні особи, що володіють «загальною» деліктоздатністю (тобто такими ознаками, як осудність та вік), відносити до кримінальних проступків. До кримінальних проступків пропонуємо віднести діяння, передбачені ст. ст. 44, 51, 51–2, ч. 1–2 ст. 104, 173, ч. 2 ст. 173–2, 180, 181–1, 185, 185–9, 185–10 КУпАП.

Разом з цим дискусії також потребує розгляд питання щодо визначення, яка саме юридична чи фізична особа має бути визначена суб'єктом проступку.

Так, у науковій літературі зазначене питання недостатньо висвітлене, але окремі науковці торкаються даної проблеми. Наприклад, П. Фріс, зазначаючи про необхідність поняття «кримінальні проступки» змінити на термін «провина» і виділяти: злочин та провину, робить акцент та тому, що суб'єктом злочину може бути тільки фізична особа, а суб'єктом провини — як фізична, так і юридична особа. Дану позицію він обґрунтовує тим, що це зумовлено приєднанням України до відповідних міжнародних конвенцій³.

На нашу думку, зазначений підхід є спірним. Вважаємо, що позиція науковців щодо визнання суб'єктом кримінального проступку юридичної особи не може бути прийнята, оскільки:

¹ Галаган И. А. Административная ответственность в СССР: государственное и материально-правовое регулирование / И. А. Галаган. — Воронеж: Изд-во Воронежского ун-та, 1971. — С. 203.

² Галаган И. А. Административная ответственность в СССР: процессуальное регулирование / И. А. Галаган. — Воронеж: Изд-во Воронежского университета, 1976. — С. 76.

³ Фріс П. Л. Питання запровадження інституту карної провини // Основні напрями розвитку кримінального права та шляхи вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність: матер. міжнарод. наук.-практ. конф., 11–12 жовтня 2012 р. — Х.: Право, 2012. — С. 186.

По-перше, історично склалося, що кримінальній відповідальності за законодавством України підлягають тільки фізичні особи.

По-друге, більшість науковців пропонують поняття та особливості притягнення осіб до кримінальної відповідальності за кримінальні поступки передбачити у Кримінальному кодексі (М. М. Дмитрук, Н. А. Мирошниченко, В. О. Туляков, В. Д. Швеца та інші), тобто не виділяти їх в окремий нормативно-правовий акт. Крім того, пропонується у Загальній частині даного нормативного акта встановити однакові загальні положення, як для злочинів, так і кримінальних проступків (наприклад, поняття вини; обставин, що виключають злочинність діяння; положення про дію кримінального закону, поняття співучасті тощо). Це свідчить про те, що діючі принципи кримінального права мають стосуватись як злочинів, так і кримінальних проступків. Слід відмітити, що протягом тривалого часу у доктрині кримінального права розроблена низка спеціальних принципів кримінальної відповідальності, серед яких головними є принцип індивідуалізації кримінальної відповідальності, принцип особистої відповідальності, а також принцип відповідальності лише при наявності вини.

Такий принцип, як індивідуалізація відповідальності, проявляється у тому, що відповідальність повинна бути максимально індивідуалізована, тобто при вирішенні питань про кримінальну відповідальність необхідно чітко встановити не тільки обставини справи, а також обов'язково враховувати особистість правопорушника, його індивідуальні особливості.

Принцип особистої відповідальності вказує, що кримінальній відповідальності можуть підлягати тільки ті особи, які вчинили суспільно небезпечне діяння. Із змісту зрозуміло, що в даному випадку може йти мова тільки про фізичну особу, оскільки, наприклад, підприємство не може вчиняти правопорушення, а тільки окремі особи з даного підприємства.

Крім того виділяють важливий принцип відповідальності лише при наявності вини, який вказує, що кримінальній відповідальності можуть підлягати особи тільки при наявності вини. Відповідно до ст. 23 діючого КК України, вина — це психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, передбаченої КК, та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності. Зрозуміло, що психічні процеси і здатність ставлення до діяння характерні тільки людині, тобто фізичній особі. Зазначені принципи підтверджують, що суб'єктом як

злочину, так і кримінальних проступків можуть виступати лише конкретні фізичні особи.

По-третє, більшість науковців пропонують встановити такі види покарань за кримінальні проступки: штраф, виправні та громадські роботи, а також арешт. Схожа позиція висловлена В. Д. Швецом¹. Аналіз зазначених видів покарань свідчить, що всі покарання, крім штрафу, можуть бути застосовані тільки до фізичної особи. Якщо погодитись з науковцями, які підтримують позицію щодо встановлення кримінальної відповідальності юридичних осіб за кримінальні проступки, необхідно переглянути зазначений перелік покарань и розширити його.

Викладене свідчить про те, що на даному етапі розвитку кримінальної політики не можна визнавати юридичну особу суб'єктом кримінального проступку, оскільки таке положення буде суперечить діючому законодавству та принципам кримінального права, які були розроблені протягом тривалого часу. У протилежному випадку необхідне буде кардинально змінити основні положення кримінального права, що у теперішній час є недоцільним.

З огляду на викладене, вважаємо, що суб'єктом кримінального проступку можете бути фізична осудна (обмежено осудна) особа, яка досягла віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність і яка вчинила кримінальний проступок.

Окремо також, на нашу думку, слід торкнутись питання щодо правових наслідків вчинення кримінальних проступків неповнолітніми, які внаслідок наявності відставання у психічному розвитку (далі — ВПР), яке не пов'язане з психічними розладами, не були здатні повною мірою усвідомлювати свої вчинки. У доктрині кримінального права зазначений стан неповнолітнього отримав назву «вікова осудність». Діючий Кримінальний кодекс України не передбачає правових наслідків вчинення злочину зазначеною групою неповнолітніх, що, на нашу думку, є суттєвою прогалиною. Проте необхідно зазначити, що діючий Кримінально-процесуальний кодекс України (від 19.11.2012 року) вказує на необхідність під час досудового розслідування та судового розгляду кримінальних правопорушень про злочини неповнолітніх, поряд з іншими обставинами

¹ Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо введення інституту кримінальних проступків [Електронний ресурс]: проект Закону України, реєстр № 10146 від 3 березня 2012 р. -- Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=42733

встановлювати «стан здоров'я та рівень розвитку, інші соціально-психологічні риси неповнолітнього. При наявності даних про розумову відсталість неповнолітнього, не пов'язану з психічною хворобою, повинно бути також з'ясовано, чи міг він повністю усвідомлювати значення своїх дій і в якій мірі міг керувати ними»¹. Однак правові наслідки встановлення такого відставання, що знижує рівень усвідомлення, не врегульовані діючим ані КК, ані КПК України, що можна вважати прогалиною діючого законодавства. Таке становище породжує певні розбіжності у правозастосовчій практиці, а також суб'єктивне ставлення з боку суддів, що суперечить принципам кримінального права.

У процесуальній нормі зазначено, що дані обставини необхідно встановлювати щодо осіб, які вчинили «кримінальні правопорушення». Сам діючий Закон не надає визначення даного терміна, проте автори законопроектів про внесення змін до Кримінального кодексу щодо введення інституту проступку пропонують такі визначення даного терміна. Так В. Д. Швець у ст. 11 законопроекту пропонує такі визначення: «Кримінальним правопорушенням є передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом кримінального правопорушення». У другій частині зазначає, що «кримінальними правопорушеннями є злочини та кримінальні проступки»².

Колектив авторів проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо запровадження інституту кримінальних проступків», реєстр № 10126 від 26 лютого 2012 року у ст. 11 пропонують закріпити таке положення: «Залежно від ступеня тяжкості кримінальні правопорушення поділяються на злочини та кримінальні проступки»³. Тобто автори до різновидів кримінального правопорушення відносять: злочин та кримінальний проступок. На підставі цього доходимо висновків, що положення ст. 485 КПК Укра-

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України [Текст] // Закон и бізнес. — 2012. — № 22. — 319 с.

² Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо введення інституту кримінальних проступків [Електронний ресурс]: проект Закону України, реєстр № 10146 від 3 березня 2012 р. — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=42733

³ Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо запровадження інституту кримінальних проступків [Електронний ресурс]: проект Закону України, реєстр № 10126 від 26 лютого 2012 р. — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=42706

їни щодо встановлення рівня психічного розвитку неповнолітнього розповсюджуються на неповнолітніх, які вчинили як злочини, так і кримінальні проступки.

У першу чергу необхідно визначитись, чи слід таких неповнолітніх визнавати суб'єктами кримінальних правопорушень. У доктрині кримінального права науковцями висловлюються дві позиції. Наприклад, В. М. Бурдін, Т. О. Гончар, А. А. Прімаченко та деякі інші стверджують, що неповнолітніх, які досягли віку кримінальної відповідальності, але мають відставання у психічному розвитку, не можна визнавати суб'єктами злочинів, внаслідок чого вони не можуть підлягати кримінальній відповідальності. На нашу думку, висновки про те, що неповнолітні, які відстають у психічному розвитку, що не пов'язане з психічними захворюваннями, не можуть виступати суб'єктами злочину, породжують протиріччя з положеннями про обмежену осудність. Так, відповідно до ст. 20 КК України особи, які визнані обмежено осудними, є суб'єктами злочину і підлягають кримінальній відповідальності на загальних підставах, але даний факт може бути визнаний судом тільки як пом'якшуюча обставина або бути підставою застосування примусових заходів медичного характеру. А неповнолітні, які мають ВПР, що не пов'язано з психічними розладами (захворюваннями), не будуть підлягати кримінальній відповідальності на підставі відсутності ознак суб'єкта злочину. Тобто психічно здоровий неповнолітній з відставаннями у психічному розвитку не підлягає кримінальній відповідальності, а неповнолітні з психічними розладами в рамках обмеженої осудності підлягають кримінальній відповідальності. Такий підхід є непослідовним. Наявність ВПР, яке не обумовлено психічними розладами, не може виступати підставою неможливості притягнення неповнолітнього до кримінальної відповідальності. Тому ми підтримуємо другу групу авторів, а саме: З. А. Астемірова, Н. В. Артьоменко, Є. Г. Дозорцева, Н. С. Манова, С. В. Долгова, А. Ю. Жамбалова, Ю. О. Куванова, які вважають, що незалежно від ступеня розуміння своїх дій (бездіяльності) або здатності керувати ними неповнолітні, які мають ВПР, що не пов'язано з психічними розладами, повинні визнаватись суб'єктами злочинів і внаслідок чого підлягати кримінальній відповідальності. Наша позиція обґрунтовується таким:

– в першу чергу, зазначені відхилення від норми повинні розглядатись у рамках осудності, оскільки вони не пов'язані з психічними

захворюваннями чи розладами, тому не можуть виступати перепорою для застосування більшості кримінально-правових заходів;

– у підтримку такого висновку свідчить також той факт, що у неповнолітнього залишається здатність до усвідомлення або керування своїми діями (бездіяльності), хоча й не повною мірою. Однак знижений рівень усвідомлення не може виступати обставиною, що виключає склад злочину. Наприклад, Ю. М. Антонян та С. В. Бородин вважали, що неповна здатність усвідомлення фактичної сторони і суспільної небезпеки діяння є обставиною, яка тільки пом'якшує відповідальність¹;

– емпіричні дані також свідчать, що неповнолітні особи, які відстають у психічному розвитку, що знижує рівень усвідомлення їх дій (бездіяльність), повинні визнаватись суб'єктами злочинів. Так, 75 % опитуваних пропонують визнавати вказаних підлітків суб'єктами злочинів;

– якщо таку категорію неповнолітніх не притягувати до кримінальної відповідальності, у них може виникнути почуття безкарності та вседозволеності, що, як правило, породжує рецидив злочинів.

З огляду на зазначене пропонуємо неповнолітніх, які під час вчинення злочину чи кримінального проступку не були здатні повною мірою усвідомлювати свої дії чи керувати ними внаслідок ВПР, визнавати суб'єктами кримінального правопорушення і зазначене положення закріпити у КК України.

Проте однозначно не можна ігнорувати при застосуванні кримінально-правових заходів до неповнолітніх наявність у таких осіб відставання у психічному розвитку, даний факт необхідно обов'язково враховувати, але виникає закономірне питання як само?

На нашу думку, застосування занадто сурових заходів не є доцільним особливо до зазначеної групи неповнолітніх. Крім того, міжнародне законодавство також вказує, що призначення сурових заходів до неповнолітніх є крайнім заходом. Так, згідно з Конвенцією про права дитини, Мінімальними стандартними правилами ООН, що стосуються здійснення правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінських правилах), зазначається про те, що застосування до неповнолітнього правопорушника заходу впливу у виді направлення у виправну установу повинно бути крайнім заходом. У ч. 4 ст. 40 Конвенції про права дитини закріплено, що необхідно зобов'язати держави запроваджу-

¹ Антонян Ю. М., Бородин С. В. Преступное поведение и психические аномалии [Текст] / под ред. Кудрявцева В. Н. — М.: Спарк, 1998. — С. 191–193.

вати різні заходи, що замінюють догляд в установах, з метою забезпечення такого поводження з дитиною, яке б відповідало її добробуту, а також її становищу та характеру злочину. Це, зокрема, положення про опіку і нагляд, консультативні послуги, призначення іспитового строку виховання, програми навчання і професійної підготовки та інші форми догляду¹.

На підставі викладеного ми вважаємо, що необхідно знайти «золоту середину» при обранні кримінально-правових заходів відносно неповнолітніх, які мають відставання у психічному розвитку, що знижує рівень розуміння своїх дій під час вчинення кримінального правопорушення. При вирішенні питання про кримінальну відповідальність неповнолітніх осіб, які внаслідок наявності ВПР не були здатні повною мірою усвідомлювати свої дії, доцільно в першу чергу ставити питання про можливість звільнення такої особи від кримінальної відповідальності або покарання, однак з обов'язковим призначенням примусових заходів виховного характеру

Вважаємо, що при вчиненні кримінального проступку неповнолітньою особою з ознаками вікової осудності необхідно таких осіб обов'язково звільняти від кримінальної відповідальності з обов'язковим застосуванням примусових заходів виховного характеру

Щодо осіб з ознаками вікової осудності, які вчинили злочин, необхідно ставити питання про звільнення таких осіб від кримінальної відповідальності (ст. 97 КК) чи покарання (ст. 105 КК) із застосуванням примусових заходів виховного характеру

На нашу думку, доцільність звільнення від відповідальності та покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру неповнолітніх осіб, які відстають у психічному розвитку обумовлюється рядом таких факторів:

Примусові заходи виховного характеру призначаються незалежно від бажання неповнолітнього, тобто мають примусовий характер. Незважаючи на те, що такі заходи істотно відрізняються від покарання і мають більш пільговий характер, однак вони також пов'язані з певними обмеженнями та позбавленнями для особи, щодо якої вони застосовані. Зазначене позбавляє неповнолітню особу ілюзії безкарності.

Також звільнення від покарання або кримінальної відповідальності по даній підставі є не остаточним, тобто ухилення від призначених

¹ Конвенція про права дитини від 20.11.1989 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_021

заходів або вчинення іншого злочину у період відбування примусових заходів виховного характеру є підставами для скасування таких заходів і направлення неповнолітнього для відбування покарання. Таке положення буде стримувати підлітка від вчинення нового злочину.

Особам, які не були здатні повною мірою усвідомлювати свої дії під час вчинення злочину внаслідок наявності відставання у психічному розвитку, яке не обумовлено психічними розладами, в першу чергу необхідно надавати соціальну та педагогічну допомогу, а не застосовувати суворі заходи кримінального впливу, які можуть негативно вплинути на розвиток дитини. Необхідно враховувати той факт, що при застосуванні, наприклад, покарання у виді позбавлення волі на певний строк процес соціалізації буде відбуватись у місцях позбавлення волі, що негативно може вплинути на подальший розвиток неповнолітнього. Наприклад, О. О. Ямкова у дисертаційному дослідженні, на підставі узагальнення судової практики, доходить висновку, що застосування таких заходів є більш ефективним у боротьбі зі злочинністю неповнолітніх, ніж застосування інших заходів примусу, зокрема, покарання, це проявляється в першу чергу у зменшенні кількості рецидиву злочинів¹.

Оскільки зазначені відставання у психічному розвитку викликані не психічними захворюваннями, а більш соціальними факторами (педагогічна занедбаність, прогалини виховання тощо), тому дану проблему необхідно вирішувати за допомогою заходів, які будуть сприяти усуненню такого відхилення і мають виховний характер.

За допомогою даних заходів держава економить заходи кримінальної репресії, що також має значення в сучасний період розвитку нашої держави.

В тих випадках, коли суд на підставі обставин справи дійде висновку, що застосування примусових заходів виховного характеру є недостатньою мірою для виправлення неповнолітніх, які відстають у психічному розвитку або вчинили тяжкий або особливо тяжкий злочин, суд може призначити конкретну міру покарання.

Оскільки кримінальна політика України останнього десятиріччя іде по шляху пом'якшення покарання при наявності обставин, що зменшують суспільну небезпеку діяння та особи злочинця, наприклад, призначення покарання при незакінченому злочині (ст. 68 КК),

¹ Ямкова О. О. Примусові заходи виховного характеру: правова природа і види [Текст]: дис. ... канд. юрид. наук.: 12.00.08 / Ямкова Оксана Олександрівна. — О., 2004. — С. 50.

призначення більш м'якого покарання (ст. 69 КК), призначення покарання при наявності обставин, що пом'якшують покарання (ст. 69–1 КК), тому при наявності ознак вікової осудності доцільно ставити питання також про зниження міри покарання до неповнолітніх осіб. Не можна призначати тотожне покарання за вчинення тотожного злочину неповнолітнім особам, які відстають у психічному розвитку і внаслідок цього не були здатні повною мірою усвідомлювати суспільну небезпеку свого діяння, і тим, які мають нормальний розвиток та усвідомлюють значення своїх дій в повному обсязі. У протилежному випадку це буде суперечити таким принципам, як індивідуалізація відповідальності, домірність, справедливість тощо.

Законодавець до умов пом'якшення покарання, в першу чергу, відносить наявність обставин, що пом'якшують покарання. При встановленні ознак вікової осудності можна виділити дві такі обставини: вчинення злочину неповнолітньою особою, а також наявність відставання у психічному розвитку, яке знижує рівень усвідомлення підлітка під час вчинення суспільно небезпечного діяння (бездіяльність). На нашу думку, такі обставини істотно знижують суспільну небезпеку діяння, а також небезпечність особи.

Тому для забезпечення принципів кримінального права пропонуємо закріпити у Кримінальному кодексі окрему заохочувальну норму, в якій будуть передбачені спеціальні пільгові умови призначення покарання неповнолітнім особам з ознаками вікової осудності. Оскільки така норма стосується тільки неповнолітніх осіб, доцільно її закріпити у розділі, який передбачає особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх. Так, необхідно доповнити КК України статтею 103–1 *«Призначення покарання неповнолітнім, які мають відставання у психічному розвитку»* такого змісту: *«При встановленні у неповнолітнього відставання у психічному розвитку, яке не пов'язано з психічними розладами (захворюваннями), що знижують рівень усвідомлення своїх дій (бездіяльність) чи здатність керувати ними, строк або розмір покарання не може перевищувати двох третин максимального строку або розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого відповідною санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини цього Кодексу»*. Запропонована норма може виступати як спеціальна до ст. 69–1 КК України, яка передбачає умови призначення покарання при наявності декількох пом'якшуючих обставин.

З огляду на зазначене, вважаємо, що неповнолітніх осіб з ознаками вікової осудності необхідно визнавати суб'єктами кримінального

правопорушення. Проте тих неповнолітніх, які вчинили кримінальні проступки, необхідно звільняти від кримінальної відповідальності з обов'язковим застосуванням примусових заходів виховного характеру. Стосовно таких осіб, які вчинили злочини, необхідно у першу чергу ставити питання про можливість звільнення від кримінальної відповідальності чи покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру. У тих випадках, коли таке звільнене неможливе, необхідно призначати покарання, але на пільгових умовах, тому доцільно встановити особливі умови призначення покарання неповнолітнім особам з ознаками вікової осудності.

2.5. ПРАВОВІ НАСЛІДКИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОСТУПКУ

Кримінальний проступок виступає різновидом кримінального правопорушення і є незлочинним кримінально караним діянням. Як видається, критеріями відмежування проступку від злочину повинні бути: 1) ступінь суспільної небезпечності; 2) вид та розмір міри кримінального впливу (вид та розмір кримінально-правових наслідків).

Питання передбачення адекватних заходів реагування на вчинення кримінального проступку, напевно, на даному етапі законодавчих нововведень становить чи не найбільшу проблему. Саме однією з таких підстав і стало відхилення проекту Закону № 10126. У висновку Головного науково-експертного управління, крім іншого, було зазначено, що «єдиним видом кримінального покарання за вказані кримінальні проступки пропонується встановити покарання у виді штрафу. Тим самим суд при призначенні покарання позбавляється можливості індивідуалізувати кримінальне покарання щодо суб'єкта суспільно небезпечного діяння з урахуванням усіх обставин вчинення такого діяння, що суперечить частинам першій та другій статті 65 КК». Ми також вважаємо, що покарання у виді штрафу не може бути єдиним видом покарання за вчинення кримінального проступку. Це не відповідає генетичній традиції реалізації кримінально-правового механізму на суддівсько-дискреційних засадах. Дійсно, з метою створення оптимального механізму регулювання девіантних проявів у вигляді кримінальних правопорушень, необхідно розробити таку систему мір кримінально-правового впливу, яка максимально враховуватиме особливості діяння та діяча, тобто сприятиме реалізації принципів диференціації кримінальної відповідальності та індивідуалізації покарання.

На нашу думку, таке завдання безпосередньо пов'язане з вирішенням питання на рахунок того, який кримінально-правовий наслідок повинно тягти вчинення кримінального проступку? Чи буде це міра примусу, аналогічна за своєю природою та призначенням покаранням? Чи, можливо, доцільно регламентувати іншу міру кримінально-правового впливу? Запровадження інституту кримінального проступку, внесення змін до класифікації злочинів, закріпленої у ст. 12 КК України, вимагає і перегляду існуючої системи покарань у цілому, що зумовлене корелятивним зв'язком між системою покарань як такою та класифікацією кримінально караних діянь (правопорушень) на проступки і злочини.

Дослідження законодавства європейських країн (Італії, Литви, Польщі, ФРН, Франції тощо¹), яке може слугувати підґрунтям для новелізації вітчизняного, можемо зробити такі висновки:

1) кримінальному законодавству європейських країн може бути характерна як одна система покарань, так і декілька підсистем заходів кримінального впливу (покарань основних та додаткових, так і покарань та інших кримінально-правових мір);

2) такі системи кримінально-правових заходів, їхня структура перебувають у діалектичному зв'язку з класифікацією кримінально караних діянь у цілому та, поряд з виокремленням поняття кримінального проступку, класифікацією самих злочинів зокрема. Особливо специфіка мір кримінально-правового характеру простежується при визначенні законодавчого підходу до правової природи кримінально караних діянь. Так, якщо законодавець виділяє кримінальний проступок та злочин, не проводячи класифікацію останнього, покарання за кримінальний проступок, крім іншого, полягає й у позбавленні волі. При наведенні поряд з кримінальним проступком ще й класифікації злочинів, при якій виділяються менш тяжкі злочини (фактично злочини невеликої тяжкості за українським кримінальним законодавством), покарання за кримінальний проступок будуть складати менш тяжкі його види, в деяких випадках максимальним покаранням буде арешт. При цьому покарання за кримінальні проступки в основному полягають в інших мірах кримінально-правового характеру. Як видається, такою закономірністю потрібно озброїтися при вирішенні питань введення інституту кримінального проступку до КК України;

¹ Юношев О. В. Особливості системи покарань за кримінальними кодексами європейських країн (на прикладі Швейцарії, Литви та Італії) [текст] / О. В. Юношев // Адвокат. — 2009. — № 9 (108). — С. 36–38.

3) фактично інші міри кримінально-правового впливу, які існують поряд з покаранням у КК європейських країн, є аналогом додаткових покарань за КК України.

У цьому зв'язку О. В. Юношев відмічає, що роль додаткових покарань у кримінальному праві України полягає у тому ж, у чому полягає роль більшості «заходів безпеки» у кримінальному праві держав Західної Європи — передусім, у запобіганні вчиненню нових злочинів засудженими. Разом з тим головною метою основних покарань — це кара і загальна превенція, а індивідуальна превенція і виправлення засуджених — це другорядна роль основних покарань. Тому, наприклад, позбавлення (обмеження) права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю не повинно бути як додатковим, так і основним покаранням. Його слід застосовувати тільки як додаткове¹.

М. М. Дмитрук за вчинення кримінального проступку пропонує застосовувати штраф, громадські роботи, арешт, позбавлення спеціальних прав, обмеження волі, позбавлення волі на строк до 2 років, готування чи замах на вчинення кримінального проступку, на його думку, не може тягти кримінальної відповідальності².

М. Хавронюк підкреслює, що формальну відмінність проступків від злочинів повинні виражати санкції. За злочини і проступки можуть бути передбачені однакові покарання (крім, зрозуміло, смертної кари, довічного позбавлення волі і позбавлення волі на певний строк), але в різних межах (як це передбачено у відношенні штрафу). Іншими словами, немає нічого поганого в тому, щоб за злочин призначалося, наприклад, покарання у виді двомісячного арешту або громадських робіт (скажімо, у порядку заміни більш м'яким), а за проступок — покарання у виді обмеження волі. Адже між злочинами і проступками не існує прірви, як не існує її між суспільно небезпечними діяннями і діями, яке не становить великої суспільної небезпеки³. І далі вчений зазначає, що поділ кримінальних правопорушень на два види є достатньо умовним: тільки за волею законодавця і часто всупереч волі і пропозиціям учених ті чи інші діяння будуть віднесені

¹ Юношев О. В. Особливості системи покарань за кримінальними кодексами європейських країн (на прикладі Швейцарії, Литви та Італії) [текст] / О. В. Юношев // Адвокат. — 2009. — № 9 (108). — С. 37.

² Дмитрук М. М. Категорія проступку у кримінально-правовій доктрині: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 [текст] / М. М. Дмитрук. — Одеса, 2012. — С. 11.

³ Хавронюк Н. Реформа уголовных правонарушений: обоснование и проблемы [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/Khavronyuk_reform_of_crimes.pdf

до злочинів або проступків і час від часу ті чи інші проступки будуть ставати злочинами і навпаки¹.

Ми розділяємо позицію цього науковця в тому, що за вчинення кримінального проступку не повинно призначатися покарання у виді позбавлення волі. І все ж таки, у кінцевому результаті, караність кримінальних проступків буде залежати від проведеної категоризації кримінальних правопорушень, а особливо від категоризації самих злочинів — чи будуть поряд з кримінальним проступком виділені злочини невеликої тяжкості чи ні.

Між тим пропозиція введення у діюче законодавство поняття «кримінальний проступок» викликає ще одну дискусію у доктрині права: які саме заходи державного примусу слід застосовувати — стягнення чи покарання.

У науковій літературі нема єдності думок щодо даного питання. Так, наприклад, М. І. Хавронюк², Н. А. Мирошніченко³, Н. Ф. Кузнецова⁴ вважають, що при вчиненні кримінального проступку правові наслідки повинні виражатись у покаранні.

Такі науковці, як І. В. Козич⁵ та П. Л. Фріс⁶, пропонують для визначення реакції держави на вчинення карного проступку застосовувати термін «спокута».

¹ Хавронюк Н. Реформа уголовных правонарушений: обоснование и проблемы [Электронный ресурс]. — Режим доступа: [http://www.pravo.org.ua/files/Criminal %20justice/Khavronyuk_reform_of_crimes.pdf](http://www.pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/Khavronyuk_reform_of_crimes.pdf)

² Хавронюк М. І. Концепцією визначено: адміністративні проступки, кримінальні проступки, злочини. Настав час розмежувати / М. І. Хавронюк // Основні напрямки розвитку кримінального права та шляхи вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність: матер. міжнарод. наук.-практ. конф., 11–12 жовтня 2012 р. — Х.: Право, 2012. — С. 185.

³ Мирошніченко Н. А. Уголовные правонарушения и их виды // Основні напрямки розвитку кримінального права та шляхи вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність: матер. міжнарод. наук.-практ. конф., 11–12 жовтня 2012 р. — Х.: Право, 2012. — С. 199.

⁴ Політова А. С. Кримінальний проступок: спірні питання впровадження у Кримінальний кодекс // Основні напрямки розвитку кримінального права та шляхи вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність: матер. міжнарод. наук.-практ. конф., 11–12 жовтня 2012 р. — Х.: Право, 2012. — С. 209.

⁵ Козич І. В. Деякі відмінності карної провини від злочину [Електронний ресурс]: матер. інтернет-конференції ВГО «Асоціація кримінального права» та ІВПЗ НАПрН України 10–15 червня 2012 р. — Режим доступу: <http://ivpz.org/golovna-konferents>

⁶ Фріс П. Л. Питання запровадження інституту карної провини // Основні напрямки розвитку кримінального права та шляхи вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність: матер. міжнарод. наук.-практ. конф., 11–12 жовтня 2012 р. — Х.: Право, 2012. — С. 192.

Деякі науковці, вважають, що в даному випадку слід говорити про стягнення. Наприклад, В. М. Куц наголошує, що з визнанням кримінальних проступків різновидом кримінального правопорушення доцільно запровадити ще одну форму відповідальності — кримінальне правове стягнення¹. Тобто за злочин буде наставати відповідальність у виді покарання, а за кримінальні проступки — кримінальне правове стягнення. Зацікавленість даною позицією висловлює також Г. А. Карелова².

Для вирішення даного питання розглянемо зазначені поняття. Так, відповідно до діючого законодавства «покарання є заходом примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні злочину, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого» (ст. 50 КК України). Поряд з іншими до обов'язкових ознак покарання належить наявність судимості, що і відрізняє його від інших заходів державного примусу. Із змісту зазначених законопроектів вбачається, що кримінальні проступки не можуть тягнути судимість, крім того, абсолютна більшість науковців України підтримують дану позицію. Слід погодитись з П. Ф. Фрісом, який зазначає, що покарання є найжорсткішим видом реагування держави на протиправне діяння і притаманне виключно злочину³.

На нашу думку, не можна зрівнювати правову природу наслідків за кримінальні проступки та злочини, оскільки зазначені категорії необхідно відмежовувати за ступенем суспільної небезпеки, а також за правовими наслідками. Оскільки кримінальні проступки не повинні тягнути судимість, тому не може йти мова про покарання. Слід зазначити, що деякі науковці пропонують вживати термін «покарання», але передбачити у законодавстві, що відносно кримінальних проступків судимість не настає. Зазначена думка є недостатньо обґрунтованою,

¹ Куц В. М. Впровадження кримінального проступку та кримінальної відповідальності юридичних осіб — важливі напрямки розвитку кримінального права України // Основні напрямки розвитку кримінального права та шляхи вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність: матер. міжнарод. наук.-практ. конф., 11–12 жовтня 2012 р. — Х.: Право, 2012. — С. 193.

² Карелова Г. А. Кримінальний проступок і кримінальна відповідальність: зміст термінопонять та їх співвідношення // Основні напрямки розвитку кримінального права та шляхи вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність: матер. міжнарод. наук.-практ. конф., 11–12 жовтня 2012 р. — Х.: Право, 2012. — С. 275.

³ Фріс П. Л. Злочин і кримінальна провина: проблеми нормативного закріплення // Право України. — 2011. — № 9. — С. 43.

оскільки у доктрині кримінального права протягом досить тривалого часу було розроблено поняття та ознаки поняття «покарання», і якщо забрати хоча одну ознаку, тоді дана категорія буде мати інший зміст, що є не допустимим, оскільки щодо злочинів покарання повинне тягнути судимість.

На підставі викладеного вважаємо, що недоцільно вживати термін «покарання» як форму реалізації кримінальної відповідальності за кримінальні проступки.

Досить цікавою є позиція про введення поняття кримінального стягнення за вчинення кримінальних проступків. Все більше науковців підтримують даний термін. Діюче кримінальне законодавство не використовує зазначене поняття. Проте тлумачний словник надає таке визначення стягнення — це міра впливу. Такий вид заходу не тягне за собою судимості, проте також може застосовуватись від імені держави, як і покарання, — полягає в обмеженні прав і свобод людини, тобто має також примусовий характер, як і покарання, основна відмінність тільки у відсутності судимості. Зазначене свідчить, що даний захід є більш м'яким, ніж покарання. Тому доцільно за вчинення кримінального проступку застосовувати саме стягнення. Оскільки даний вид стягнення буде закріплений у кримінальному кодексі і застосовуватися при вчиненні кримінальних проступків, слід виділяти його різновид, а саме кримінальне стягнення. Крім цього, покарання особи тягнутиме її судимість, а застосування кримінального стягнення не матиме цього наслідку¹. Сприйняття цієї ідеї гармонізувало б кількість форм кримінального правопорушення з кількістю форм відповідальності за їх вчинення: за злочин наставала б відповідальність у формі покарання; а за кримінальний проступок — у формі кримінального стягнення².

З огляду на зазначене пропонуємо при внесенні змін до кримінального законодавства щодо запровадження інституту кримінальних проступків врахувати зазначене і передбачити поряд з поняттям «покарання» поняття «кримінальне стягнення» такого змісту. «Кримінальне стягнення є заходом примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчи-

¹ Обговорення доцільності запровадження інституту кримінальних проступків у правову систему України [текст] / О. А. Банчук, І. П. Голосніченко, В. М. Куц та ін. // Право України. — 2007. — № 7. — С. 140.

² Музика А. Кримінальний проступок — нова правова реалія [текст] / А. Музика, В. Куц // Юридичний вісник України. — 2012. — № 27 (888), ч. 3. — С. 5.

ненні кримінального проступку, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого і не тягне за собою судимості».

Зазначені зміни допоможуть диференціювати такі поняття, як «злочин» та «кримінальні проступки», а також розмежувати правову природу їх наслідків. Тобто кримінальна відповідальність при вчиненні злочину буде реалізовуватись у формі покарання, а за кримінальні проступки у формі — кримінального стягнення.

Концепція реформування кримінальної юстиції України встановлює, що за вчинення кримінального проступку можуть бути передбачені такі стягнення, як: короткострокове позбавлення волі, штраф у певному обмеженому розмірі, позбавлення спеціальних прав, залучення до обов'язкових робіт, спеціальна конфіскація тощо.

У проекті Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо запровадження інституту кримінальних проступків» (№ 10126), внесеного народними депутатами України, запропоновано доповнити ст. 51 КК України частиною другою такого змісту: «2. До осіб, визнаних винними у вчиненні кримінального проступку, судом можуть бути застосовані такі види покарань:

- 1) штраф;
- 2) позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю;
- 3) громадські роботи».

Також у цьому проекті ст. 52–1 «Основні та додаткові покарання за вчинення кримінальних проступків» встановлює, що: 1. Основним покаранням за вчинення кримінальних проступків є штраф. 2. Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадські роботи можуть застосовуватися як основні, так і як додаткові покарання.

Проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо введення інституту кримінальних проступків» (№ 1202) містить пропозицію визначити статтею 51–1 такі види покарань, що застосовуватимуться до винних у вчиненні кримінального проступку:

- 1) штраф;
- 2) позбавлення спеціального права, наданого особі;
- 3) позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю;
- 4) громадські роботи;

- 5) виправні роботи;
- 6) арешт.

У проекті Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо запровадження інституту кримінальних проступків» (№ 3438) запропоновано статтю 51 КК доповнити новою частиною такого змісту: «До осіб, визнаних винними у вчиненні кримінального проступку, судом можуть бути застосовані такі види покарань:

- 1) штраф;
- 2) позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю;
- 3) громадські роботи;
- 4) виправні роботи;
- 5) службові обмеження для військовослужбовців;
- 6) арешт;
- 7) обмеження волі»

Як можемо спостерігати, єдиної позиції на рахунок того, яка форма відповідальності повинна наступати за вчинення кримінального проступку, серед законодавчих проектів та у наукових колах немає.

На нашу думку, слушним є зауваження О. П. Рябчинської, що пропозиція, щоб до осіб, визнаних винними у вчиненні кримінального проступку, судом застосовувались покарання, буде суперечити положенням ч. 1 ст. 50, згідно з якою покарання застосовується тільки до осіб, визнаних винними у вчиненні злочину, і має на меті «запобігання вчиненню нових злочинів», рівно як і іншим положенням чинного Кримінального кодексу, в яких регламентуються підстави притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення злочинів (готування та замах на злочин, співучасть у злочині та множинність злочинів тощо). В разі врахування подібної пропозиції порушиться системність кримінального права, яка виявляється у несуперечливості понять і термінів (понятійного апарату)¹.

Кара може мати місце виключно за вчинення крайніх, найтяжчих суспільно небезпечних діянь, до яких кримінальні проступки аж ніяк не належать. До них також слід застосовувати не покарання, а стягнення. Такий підхід має далекосяжні наслідки. По-перше, в суспільстві не буде зростати кількість судимих осіб (що у свою чергу по-

¹ Рябчинська О. П. Теоретичні та практичні питання встановлення адекватних заходів державного примусу за кримінальні проступки [текст] / О. П. Рябчинська // Держава та регіони. Сер. Право. — 2012. — Вип. 2. — С. 214–215.

зитивно впливатиме на криміногенну ситуацію). По-друге, не буде виникати потреба в існуванні ряду інститутів (умовного застосування стягнення, умовно-дострокового звільнення від застосування стягнення та т. ін.). І тут при розміщенні кримінальних проступків у КК відбудеться змішування понять — як це один нормативний акт для діянь одного виду визначає застосування покарання, а для другого — стягнень. Жодна галузь системи права не має такого змішування видів реагування на порушення її норм¹. Однак у ст. 2 визначено, що покарання та інші кримінально-правові наслідки вчинення злочину визначаються законом. Тим більше така система буде відображенням дихотомічного підходу: проступок — злочин = стягнення — покарання. Крім зазначених, є ще інші міри кримінально-правового реагування: заходи безпеки, фінансові санкції, заходи соціального захисту тощо, які поки не знайшли належного нормативного регламентування кримінальним законом.

В арсеналі кримінального закону існує певна кількість заходів, що можуть бути застосовані за вчинення кримінальних правопорушень. Тому постулат, що вчинення злочину тягне застосування покарання, не в повній мірі відображає реальну дійсність, тому що за вчинення злочинів може бути призначене не лише покарання і не завжди покарання. Крім цього, динаміка кримінального права, що пов'язана з оперуванням поняттям «кримінальне правопорушення», вимагає нормативного розширення кола заходів кримінально-правового характеру, що забезпечить адекватність кримінальної заборони.

Тому ми дотримуємося позиції, що відповідальність за кримінально карані діяння необхідно реалізовувати у формі таких заходів впливу, як покарання за вчинення злочинів, яке має тягти за собою судимість, та стягнення за вчинення кримінальних проступків без наслідку у вигляді судимості. Такі наслідки вчинення кримінальних правопорушень повинні мати структурований характер та перебувати у системному зв'язку з класифікацією правопорушень на проступки і злочини і категоризацією самих злочинів на злочини невеликої тяжкості, середньої тяжкості, тяжкі та особливо тяжкі. При цьому, зберігаючи категорію злочинів невеликої тяжкості, для підкреслення відмежування їхнього ступеня суспільної небезпеки від ступеня сус-

¹ Фріс П. Л. Щодо відмежування злочину від кримінального проступку [текст] / П. Л. Фріс // Кримінальний кодекс України: 10 років очікувань: тези доповідей та повідомлень учасників Міжнародного симпозіуму, 23–24 вересня 2011 р. — Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. — С. 431.

пільної небезпеки кримінального проступку, за вчинення злочинів невеликої тяжкості може бути призначене покарання у виді обмеження або позбавлення волі строком до двох років або більш м'який вид покарання, передбачений у системі покарань, яка може бути застосована лише за вчинення злочинів.

За вчинення кримінального проступку може бути накладене стягнення, яке не пов'язане з обмеженням або позбавленням волі. Як зрозуміло, система покарань, закріплена у ст. 51 КК України, повинна зазнати змін. У визначенні заходів реагування держави на вчинення злочинів та проступків необхідно закріпити дві окремі системи мір кримінально-правового впливу: за вчинення злочину — покарання, проступку — стягнення. Стягнення можуть відрізнитись від покарань за злочини за розмірами, якщо вести мову про штраф та позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. Однак за своєю суттю система стягнень має бути відмінна від системи покарань.

У цьому зв'язку ми приєднуємося до позиції В. О. Тулякова, на думку якого, звернення до потерпілого і застосування інших кримінально-правових заходів тягне розвантаження системи, її гуманізацію. Жорсткість санкцій щодо загальнокримінальних злочинів виконує стримуючу функцію¹. Таким чином, вчинення злочину буде тягти застосування найсуворіших заходів державного примусу — покарань, і існуючі на сьогодні в КК України види покарань володіють цією ознакою більшою чи меншою мірою.

Н. А. Мирошніченко, досліджуючи питання кримінальних правопорушень і малозначності діяння, доходить висновку, що малозначність діяння, яка виключає визнання діяння злочинним, може бути притаманна іншим правопорушенням, наприклад, адміністративному, дисциплінарному, а також кримінальному проступку². І далі вчена зазначає, що малозначність діяння як правова категорія повинна бути виключена з кримінального законодавства... «Розчистивши» кримінальний кодекс від малозначних діянь, їх слід перевести у

¹ Туляков В. А. Будущее уголовного права и уголовное право будущего [текст] / В. А. Туляков // Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку державності та права: матер. міжнар.наук. конф. (Одеса, 30 листопада 2012 р.) Т. 2 / відп. за випуск д. ю. н., проф. В. М. Дрьомін; Націон. ун-т «Одеська юридична академія». — Одеса: Фенікс, 2012. — С. 165.

² Мирошніченко Н. А. Уголовные правонарушения и малозначительность деяния [текст] / Н. А. Мирошніченко // Актуальні проблеми держави і права. — О., 2012. — Вип. 65. — С. 551.

категорію проступків, зміниться визначення злочину і його класифікація. Межа між злочинним і незлочинним діянням повинна бути встановлена на законодавчому рівні, а не передаватися на розсуд органів, які здійснюють правосуддя¹. Безсумнівно, з цими висновками необхідно погодитися. Вирішення питань категоризації кримінальних правопорушень, а також внесення змін до суміжних інститутів, що направлено на забезпечення системності кримінального права, матиме наслідком оптимізування кримінально-правового регулювання, елімінацію розсудового елемента, недопущення колізійності кримінально-правової матерії та усталення нової парадигми криміналізації суспільства у рамках вже існуючої кримінально-правової традиції.

Крім цього, існуюча система покарань, передбачена у ст. 51 КК України, повинна зазнати змін в аспекті закріплення різних підсистем покарань залежно від порядку призначення покарань — основні чи додаткові. На нашу думку, не можуть складати одну систему покарання різної юридичної сили (за порядком призначення), це порушує логічне правило побудови системних норм. До речі, інший алгоритм побудови системи покарань знаходить відображення у багатьох кодексах європейських держав, у яких дуже часто, як ми вже відзначали, роль додаткових покарань репрезентують інші заходи кримінального впливу, які тим більше закріплюються у вигляді окремої системи. Ще одним чинником, що дає право дотримуватися такого підходу, є намагання чітко підкреслити різні за ступенем «жорсткості» системи заходів державного примусу — основних покарань за злочини та стягнень за проступки. В останній системі всі міри пропонується закріпити одного порядку.

При цьому такий вид покарання, як тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців, необхідно виключити. Для забезпечення виконання покарання цього виду держава залучає таку кількість працівників, що в декілька разів перевищує число осіб, до яких застосовується покарання у виді тримання у дисциплінарному батальйоні військовослужбовців. Відтак, вбачається неефективним та недоцільним функціонування такої установи виконання покарань, як дисциплінарний батальйон у Збройних Силах України. Усі інші покарання, передбачені для засуджених військовослужбовців, слід

¹ Мирошніченко Н. А. Уголовные правонарушения и малозначительность деяния [текст] / Н. А. Мирошніченко // Актуальні проблеми держави і права. — О., 2012. — Вип. 65. — С. 552, 553.

визнати ефективними у випадку їх трансформації у стягнення за кримінальні проступки¹.

Службові обмеження для військовослужбовців за своїм змістом являють виправні роботи, які застосовуються з урахуванням того, що засуджений є військовослужбовцем. А тому дана міра примусу може не фігурувати як окремий вид покарання (стягнення), а бути прописана у статті про виправні роботи.

За своєю природою кримінальний проступок є кримінальним правопорушенням пониженого ступеня суспільної небезпеки у порівнянні зі злочинами невеликої тяжкості. Їх вчинення своїм наслідком мають порушення прав та інтересів людини та громадянина, юридичної особи тощо. У такому випадку є доцільним вести мову про відновлення таких порушених прав. Як видається, така ревіталізація об'єкта кримінально-правової охорони повинна здійснюватися саме в передбаченому кримінальним законом порядку. А тому закономірним є віднайдення мір кримінально-правового характеру (у пропонуваному нами варіанті мова йде про стягнення), яке буде володіти ретрибутивним характером. Тим більше це кореспондуватиме із законодавчо взятим курсом на гуманізацію кримінальної відповідальності, що втілюється у переорієнтації правотворчої та правозастосовчої дійсності на застосування альтернативних компенсаційних видів покарання (штраф, виправні роботи тощо). Саме такою мірою повинен стати обов'язок відшкодування завданого збитку або усуненням заподіяної шкоди, який, як умова застосування деяких інститутів (звільнення від кримінальної відповідальності, призначення покарання за наявності обставин, що пом'якшують покарання), не є зовсім новим для вітчизняної доктрини, законодавства і практики.

Тим більше, Кримінальний процесуальний кодекс 2012 року регламентує у ст. 127 питання відшкодування (компенсації) шкоди потерпілому, відповідно до ч. 1 якої підозрюваний, обвинувачений, а також за його згодою будь-яка інша фізична чи юридична особа має право на будь-якій стадії кримінального провадження відшкодувати шкоду, завдану потерпілому, територіальній громаді, державі внаслідок кримінального правопорушення. Як видається, така міра повинна отримати нове змістовне і концептуальне визначення у кримінально-правовій площині.

¹ Овчаренко А. Перспективи запровадження військових кримінальних проступків та стягнень за їх вчинення [текст] / А. Овчаренко // Вісник Національної академії прокуратури України. — 2012. — № 3. — С. 117.

До речі, у 2006 році побачив світ Проект Кримінального кодексу України, внесений на обговорення народним депутатом України О. Матковським. Специфічною ознакою цього Проекту було окреме виділення системи покарань, які можуть застосовуватись до фізичних та до юридичних осіб¹.

Частина 1 ст. 55 перелічувала 9 покарань, які могли застосовуватись до фізичних осіб, які вчинили карані діяння. Серед останніх згадувались і ті, які відносяться до майнових, а саме: а) кримінальна реституція; ...в) штраф; г) конфіскація майна, знарядь і засобів вчинення злочину... Передбачались майнові покарання і щодо юридичних осіб, які вчинили особливо тяжкий злочин, а саме: а) кримінальна реституція; б) штраф; в) конфіскація знарядь і засобів вчинення злочину... (ч.2 ст.55). Кримінальна реституція, тобто обов'язок відшкодування збитку, передбачалася ст. 56 Проекту².

Варто зазначити, що пропозиція запровадження цього виду покарання, незважаючи на здавалося б усю свою оригінальність, не була винаходом автора досліджуваного законопроекту. Про потребу запровадження кримінальної реституції говорилося ще у згаданому вище Проекті Кримінального кодексу України 1993 року, авторський колектив якого очолював В. Смітєнко³.

Відповідно до ч.1 зазначеної статті, кримінальна реституція полягає у примусовому та обов'язковому відшкодуванні засудженим завданої потерпілому матеріальної і моральної шкоди. Передбачалось, що питання про застосування кримінальної реституції підлягатиме обов'язковому розглядові судом у будь-якій кримінальній справі. Незастосування цього виду покарання повинно було бути мотивовано у вирокі з повідомленням про це потерпілого (ч. 2 ст. 56)⁴.

Як видається, такі міри кримінально-правового впливу мають право на нормативну регламентацію. Тим більше у наукових колах

¹ Марисюк К. Б. Система майнових покарань у чинному Кримінальному кодексі України могла би бути іншою (до 15-річчя одного з проектів КК України) [Електронний ресурс] // Форум права. — № 2. — 2011. — С. 581.

² Проект Кримінального кодексу України (від 04.11.1996 р., реєстр. № 0041/1) вноситься народним депутатом України Матковським О. Б. — К.: Верховна Рада України, 1996. — С. 25.

³ Проект Кримінального кодексу України (від 10.06.1993 р.) / вноситься Комісією Верховної Ради України з питань правопорядку та боротьби із злочинністю; авторський колектив: Смітєнко В., Криволапов В., Дубовик О. та ін. — К.: Б.м., 1993. — С. 28.

⁴ Проект Кримінального кодексу України (від 04.11.1996 р., реєстр. № 0041/1) вноситься народним депутатом України Матковським О. Б. — К.: Верховна Рада України, 1996. — С. 25.

уже давно доведена необхідність і підкреслена «зрілість» концепції поділу кримінально-правових мір не лише на покарання, а й на інші заходи, що знаходиться у корелятивному зв'язку з проведеною таксономією кримінально-правових діянь (правопорушень) з вичлененням серед останніх відмінного від злочину видового елемента (кримінального проступку).

Так, В. О. Туляков зазначає, що при стабільному зростанні злочинності сучасне кримінальне право вимушене бути у постійному пошуку заходів реагування: здебільшого це пов'язано із диспозитивністю відносин (зростання ролі потерпілого, компенсація та реституція) та пошуком альтернативних заходів реагування на кримінальні конфлікти. І далі, вчений пише, що заходи безпеки, інші кримінально-правові заходи — вид державного реагування на менш небезпечні, ніж злочини, девіації (кримінальні проступки) чи на кримінальний статус особистості з профілактичними, некаральними цілями¹.

Якщо говорити про законодавство зарубіжних країн, то міри компенсаційного характеру вже давно закріплені законодавчо і апробовані практикою. Ми вже зазначали, що роль таких мір репрезентують інші, відмінні від покарання, заходи кримінально-правового характеру, що застосовуються за вчинення незначних кримінальних правопорушень. Так, як було нами відзначено раніше, за КК Польщі до кримінально-правових заходів, крім іншого, відносяться:

- обов'язок відшкодувати шкоду;
- грошова компенсація (*nawiazka*);
- грошова виплата (*swiadczenie pieniezne*).

Так, відповідно до § 1 ст. 46 цього Кодексу у випадку засудження за злочин, який призвів до смерті, тяжкого розладу здоров'я, порушення органів тіла або розлад здоров'я, за злочини проти безпеки руху або злочини проти навколишнього середовища, власності або господарського обігу суд за заявою потерпілого або іншої уповноваженої особи зобов'язує відшкодувати шкоду повністю або частково; положення цивільного права про сплив строку давності за претензіями, а також можливості призначення платежів не застосовуються. А згідно з § 2 цієї ж статті КК Польщі замість обов'язку, передбаченого у § 1, суд може постановити на користь потерпілого про грошову компенсацію з метою відшкодування тяжкої шкоди здоров'ю, пору-

¹ Туляков В. О. Кримінальне право сучасності: криза доктрини чи криза юрисдикцій [текст] / В. О. Туляков // Право України. — 2010. — № 9. — С. 42, 44.

шення діяльності органів тіла, розладу здоров'я, а також за спричинений збиток.

Як відомо, КК РФ, на відміну від КК України, нормативно закріплює інститут інших кримінально-правових заходів. Так розділ VI КК РФ йменується як «Інші міри кримінально-правового характеру», до останніх відносяться примусові заходи медичного характеру» (глава 15) та конфіскація майна (глава 15.1). Крім цього, у даному розділі російський законодавець регламентує ще один кримінально-правовий захід — відшкодування завданого збитку. Відповідно до ч. 1 ст. 104.3 КК РФ при вирішенні питання про конфіскацію майна відповідно до статей 104.1 та 104.2 цього Кодексу у першу чергу повинно бути вирішене питання про відшкодування збитку, завданого законному власнику. А згідно з ч. 2 цієї ж статті при відсутності у винного іншого майна, на яке може бути звернене стягнення, крім указанного у частинах першій та другій статті 104.1 цього Кодексу, з його вартості відшкодовується шкода, завдана законному власникові, а частина, що залишилася, звертається у дохід держави. Отже, за КК РФ, така міра, як відшкодування завданого збитку, при вирішенні певних питань набуває обов'язкового характеру і є не чим іншим, як мірою стягнення, про що йде мова у тексті закону

Таким чином, як бачимо, такий вид кримінально-правової міри, як обов'язок відшкодування шкоди, направлений на компенсацію результатів вчинення кримінально караного діяння та відновлення порушеного стану об'єкта. Поряд з цим, такий захід безпеки існує поряд із грошовими компенсаціями та виплатами (аналог штрафу за українським законодавством), конфіскацією майна, що підкреслює відмінність правової природи таких мір кримінально-правового характеру та доцільність їхнього нормативного регламентування.

Система заходів реагування на вчинення кримінального проступку могла би бути іншою. Вирішення питання караності цього виду кримінального правопорушення залежить, по-перше, як від класифікації кримінальних правопорушень у цілому, так і категоризації самих злочинів, а звідси, по-друге, від того, чи буде у класифікації самих злочинів збережено злочини невеликої тяжкості. У законодавчих проектах, які були розглянуті, пропонується все-таки за вчинення кримінальних проступків призначати покарання. Такий підхід, на нашу думку, не узгоджується з самою ідеєю чіткого відмежування категорії кримінального проступку від злочинів у цілому та злочинів

невеликої тяжкості зокрема. Якщо виключити злочини невеликої тяжкості із таксономії самих злочинів або якщо навіть не проводити категоризацію злочинів, як це зроблено у КК Франції, за вчинення кримінальних проступків можна було б призначити покарання навіть у виді короткострокового позбавлення волі. Кримінальний проступок як вид кримінального правопорушення володіє пониженим ступенем суспільної небезпеки. Такий матеріальний критерій повинен бути екстрапольований на формальну ознаку. При цьому доцільно говорити не лише про менші розміри (строки) покарання, а й про інші кримінально-правові міри, що максимально чітко будуть виокремлювати кримінальний проступок від злочину та забезпечувати збереження категоризації злочинів залежно від ступеня тяжкості, проведеної у кримінальному законі. Хоча сама ст. 12 КК України, як уже було зазначено вище, з введенням кримінального проступку, повинна зазнати змін.

Таким чином, стабільність і жорсткість загальнокримінальної заборони поряд з гуманізацією і диверсифікацією відповідальності за кримінальні проступки визначає майбутнє розвитку системи і галузі¹. Саме такі запропоновані підсистеми заходів кримінально-правового впливу, що будуть діаметральним відображенням концепції поділу кримінальних правопорушень на проступки і злочини зі збереженням класифікації злочинів, яка, у свою чергу, безпосередньо визначає види таких заходів, сприятиме забезпеченню системності кримінального права та оптимізації правозастосовчої практики.

Передбачення багатокількісності заходів реагування на кримінальні девіації із закріпленням арсеналу кримінально-правових мір як щодо проступку, так і злочину, конкретизації таких мір на рівні закону сприятиме раціоналізації суддівського розсуду та недопущенню його зловживанням. Звичайно імплантація певного концепту до усталеної кримінально-правової традиції вимагає значної наукової апробації.

Однак динамічність суспільних процесів, яка не може обходити стороною і законодавчі практики, у т. ч. кримінально-правові, ставить на новий щабель усвідомлене і своєчасне реагування на інтер-

¹ Туляков В. А. Будущее уголовного права и уголовное право будущего [текст] / В. А. Туляков // Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку державності та права: матер. Міжнар.наук. конф. (Одеса, 30 листопада 2012 р.) Т: 2 / відп. за випуск д. ю. н., проф. В. М. Дрьомін; Націон. ун-т «Одеська юридична академія». — Одеса: Фенікс, 2012. — С. 165.

націоналізацію права¹, що зумовлює закономірну інтегративність вітчизняного кримінального законодавства.

Як видається, ідея введення кримінального проступку до кримінального закону України є достатньо зрілою, що підтверджують наявні підстави її імплементації, що на даний час вимагає єдності доктринальної думки та її толерантності у негайному вирішенні вказаного завдання.

¹ Зелінська Н. А. Міжнародно-правовий механізм інтернаціоналізації кримінального права [текст] / Н. А. Зелінська // Актуальні проблеми політики: Зб. наукових праць. — Одеса.: Фенікс, 2009. — Вип. 37. — С. 3–9.

Виконана праця з питань існування та реалізації концепції кримінальних проступків у діюче законодавство свідчить про те, що система кримінально-правових заборон має тенденцію до поширення та ускладнення. Водночас спрощення структури за рахунок кардинальних змін веде до зниження якості правового регулювання. З цього боку прийняття окремого закону про кримінальні проступки не понизить тиск кримінальності, а, навпаки, може зробити поле для погіршення криміногенної ситуації у державі. Водночас кримінально-правові заборони кореспондують із поширеністю дозволу на злочинну поведінку чи на зловживання правом серед населення. Відповідно культурна чи правова нейтралізація заборони та акультурація девіації через загальну кримінально-правову заборону ведуть до зниження тиску кримінальності у суспільстві. З цього боку за певний час ситуація буде більш усталеною та зрозумілою.

Подальший розвиток доктрини кримінального права у галузі характеристик інституту кримінальних проступків може бути поділено на дві стадії.

Перша — операціональна (узгодження існуючого та розробка нового кримінального законодавства, що базується на принципі наступності кримінально-правової заборони). Це вимагає від дослідників у майбутньому вирішення цілої низки питань, до яких можуть бути віднесені такі:

По-перше, питання співвідношення міжнародного кримінального законодавства із супранациональним та національним кримінальним законодавством. Мова йде про викликані процесами глобалізації та транскордонними міграційними потоками злочинності релятивістські характеристики розуміння кримінальних правопорушень, зловживань правом та злочинності на світовому рівні у порівнянні із характеристиками та нормативним визначенням злочинів на рівні міждержавних угруповань, співдружності окремих держав, які залежать від соціокультурних, етнополітичних, економіко-географічних та інших процесів. Отже потрібне теоретичне обґрунтування не техніки апроксимації міжнародно-правових норм, а форм та методів узгодження визначення складів загальнокримінальних злочинів та у майбутньому й санкцій за них у міждержавних угрупованнях (СНД,

ЄС), формування єдиного підходу до правил кваліфікації злочинів транснаціонального характеру (незаконний обіг наркотиків, зброї, людських ресурсів, природних ресурсів, предметів історичної спадщини, відмивання злочинних коштів, комп'ютерні злочини).

По-друге, аналіз закономірностей впливу транснаціональних правил корпоративної поведінки (*lex mercatoris*, *lex medici*, *lex sportive*) на динаміку криміналізації у національних юрисдикціях. Транскордонний характер дій МВФ, ВОЗ, ФІФА забезпечує системний вплив означених норм цих угруповань на законодавство окремих держав не потребує доказів. Але саме процеси інтерпретації кримінальних заборон згідно з вимогами транснаціональних угруповань потребують ретельного аналізу з точки зору відповідності останніх юрисдикційним процесам. Перспективним напрямком є також проведення наукового аналізу економічних вимог та зловживань правом окремих корпорацій та їх впливу на формування кримінальної політики окремих держав. Відома новела О'Генрі «Королі та капуста», але кількість бананових республік у світі не зменшується та взаємозв'язки між правом розвитку, корпоративною етикою транснаціональних корпорацій, субкультурою транснаціональних злочинних угруповань та суверенним кримінально-правовим регулюванням повинні бути більш ретельно розглянутими як з точки зору існування злочинів, так і проступків і зловживань правом.

По-третє, доктринальне обґрунтування новелізації кримінального закону, розробка типових модельних кодексів, чи відповідних розділів кримінального закону, спеціальних кримінальних законів. Обґрунтування існування декількох підстав кримінальної відповідальності (загальних, та особливого роду) та їх нормативне визначення поруч із розробкою єдиних стандартів непритягнення, звільнення та пом'якшення кримінальної відповідальності.

По-четверте, розробка модельних нормативних актів кримінально-правової спрямованості.

Кримінальне право України в сучасних умовах зазнало багато змін, обумовлених динамікою суспільних процесів. Одним із напрямків реформування кримінального законодавства відповідно до Концепції реформування кримінальної юстиції, схваленої Рішенням Ради національної безпеки та оборони України від 15.02.2008 р. «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів» та затвердженої Указом Президента України від 08.04.2008 р. № 311/2008, є запровадження в кримінальне законодавство України

кримінального (підсудного) проступку. Стан застосування та дії Кримінального кодексу України, досвід інших держав щодо диференціації кримінального діяння, акти інституцій Ради Європи обумовили актуальність підготовки законодавчих проектів щодо запровадження категорії проступку в кримінальне законодавство як одного із напрямків його реформування.

У зв'язку із цим члснами кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія» у складі проф. В. О. Тулякова, проф. Н. А. Мирошниченко, доц. Н. Л. Березовської, доц. Д. О. Балабанової, асистента Н. М. Мирошниченко, доц. Ю. Ю. Коломієць-Капустіної, доц. М. М. Дмитрука, асистентів О. М. Поліщук, М. П. Ігнатенко, Кравець Л. К. та інших було підготовлено модельний проект Кримінального кодексу України щодо запровадження інституту кримінальних проступків, який надається в Додатку.

Проект Кримінального кодексу України підготовлено в межах теми фундаментального дослідження «Наукове та законодавче забезпечення реалізації концепції кримінальних проступків у кримінальному праві України» (ДРН 011211000690), що проводиться на кафедрі кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія», та відповідно до Плану наукових досліджень кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія» «Механізм кримінально-правового впливу в умовах сталого розвитку» на 2011–2015 рр., який є складовою частиною наукового дослідження Національного університету «Одеська юридична академія» за темою «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» (державний реєстраційний номер 0110U000671).

Підготовлений проект Кримінального кодексу України спрямовано на реалізацію положень п. 1 розділу II «Концепції реформування кримінальної юстиції України», затвердженої Указом Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15.02.2008 р. «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів» від 08.04.2008 р. № 311/2008 (далі — Концепція), п.п. 2 п. 2 «Плану заходів щодо реалізації Концепції реформування кримінальної юстиції України», затвердженого Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27.08.2008р. № 1153-р., п.п. а) п. 1 розділу II Рекомендацій № 6 R (87) 18 Комітету міністрів Ради Європи «Стосовно спрощення кримінального правосуддя».

Сподіваємось на можливість широкого обговорення концептуальних моментів, які розробники виразили у цьому проекті.

Друга. Наступний крок пов'язаний із формуванням основ доктрини співвідношення публічних та диспозитивних засад у правотворенні та правореалізації та розробки новітніх підходів до розуміння сутності кримінального правопорушення та заходів кримінально-правового поводження із правопорушниками.

Саме *концепти кримінального правопорушення та кримінально-правового поводження* потребують найбільшої уваги при формуванні нового законодавства.

Але це справа майбутнього.

КРИМІНАЛЬНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ

ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

Розділ I
ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Завдання Кримінального кодексу України

1. Кримінальний кодекс України має своїм завданням правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від кримінальних правопорушень, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання кримінальним правопорушенням.

2. Для здійснення цього завдання Кримінальний кодекс України визначає, які суспільно небезпечні діяння є кримінальними правопорушеннями (злочинами або кримінальними проступками) та які покарання, інші заходи кримінально-правового впливу застосовуються до осіб, що їх вчинили.

Стаття 2. Підстава кримінальної відповідальності

1. Підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад кримінального правопорушення, передбаченого цим Кодексом.

2. Особа вважається невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення і не може бути піддана покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду.

3. Ніхто не може бути притягнений до кримінальної відповідальності за те саме кримінальне правопорушення більше одного разу.

Розділ II

ЗАКОН ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Стаття 3. Законодавство України про кримінальну відповідальність

1. Законодавство України про кримінальну відповідальність становить Кримінальний кодекс України, який ґрунтується на Конституції України та загальноvizначених принципах і нормах міжнародного права.

2. Закони України про кримінальну відповідальність, прийняті після набрання чинності цим Кодексом, включаються до нього після набрання ними чинності.

3. Кримінальна протиправність діяння, а також покарання за вчинення кримінального правопорушення, інші кримінально-правові наслідки визначаються тільки цим Кодексом.

4. Застосування закону про кримінальну відповідальність за аналогією заборонено.

5. Закони України про кримінальну відповідальність повинні відповідати положенням, що містяться в чинних міжнародних договорах, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

Стаття 4. Чинність закону про кримінальну відповідальність у часі

1. Закон про кримінальну відповідальність набирає чинності через десять днів з дня його офіційного оприлюднення, якщо інше не передбачено самим законом, але не раніше дня його опублікування.

2. Кримінальна протиправність, види покарань, а також інші кримінально-правові наслідки діяння визначаються законом про кримінальну відповідальність, що діяв на час вчинення цього діяння.

3. Часом вчинення кримінального правопорушення визнається час вчинення особою передбаченої законом про кримінальну відповідальність дії або бездіяльності.

Стаття 5. Зворотня дія закону про кримінальну відповідальність у часі

1. Закон про кримінальну відповідальність, що скасовує кримінальну протиправність діяння, пом'якшує кримінальну відповідальність або іншим чином поліпшує становище особи, має зворотню дію у часі, тобто поширюється на осіб, які вчинили відповідні діяння до набрання таким законом чинності, у тому числі на осіб, які відбувають покарання чи або відбули покарання, але мають судимість.

2. Закон про кримінальну відповідальність, що встановлює кримінальну протиправність діяння, посилює кримінальну відповідальність або іншим чином погіршує становище особи, не має зворотної дії в часі.

3. Закон про кримінальну відповідальність, що частково пом'якшує кримінальну відповідальність або іншим чином поліпшує становище особи, а частково посилює кримінальну відповідальність або іншим чином погіршує становище особи, має зворотню дію у часі лише в тій частині, що пом'якшує кримінальну відповідальність або іншим чином поліпшує становище особи.

4. Якщо після вчинення особою діяння, передбаченого цим Кодексом, закон про кримінальну відповідальність змінювався кілька разів, зворотню дію в часі має той закон, що скасовує кримінальну протиправність діяння, пом'якшує кримінальну відповідальність або іншим чином поліпшує становище особи.

Стаття 6. Чинність закону про кримінальну відповідальність щодо кримінальних правопорушень, вчинених на території України

1. Особи, які вчинили кримінальні правопорушення на території України, підлягають кримінальній відповідальності за цим Кодексом.

2. Кримінальне правопорушення визнається вчиненим на території України, якщо його було почато, продовжено, закінчено або припинено на території України.

3. Кримінальне правопорушення визнається вчиненим на території України, якщо його виконавець або хоча б один із співучасників діяв на території України.

4. Питання про кримінальну відповідальність дипломатичних представників іноземних держав та інших громадян, які за законами України і міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, не є підсудні у кримінальних справах судам України, в разі вчинення ними кримінального правопорушення на території України вирішується дипломатичним шляхом.

Стаття 7. Чинність закону про кримінальну відповідальність щодо кримінальних правопорушень, вчинених громадянами України або особами без громадянства за межами України

1. Громадяни України та особи без громадянства, що постійно проживають в Україні, які вчинили кримінальні правопорушення за її межами, підлягають кримінальній відповідальності за цим Кодек-

сом, якщо інше не передбачено міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

2. Якщо особи, зазначені у частині першій цієї статті, за вчинені кримінальні правопорушення зазнали покарання інших заходів кримінально-правового впливу за межами України, вони не можуть бути притягнені в Україні до кримінальної відповідальності за ці кримінальні правопорушення.

Стаття 8. Чинність закону про кримінальну відповідальність щодо кримінальних правопорушень, вчинених іноземцями або особами без громадянства за межами України

1. Іноземці або особи без громадянства, що не проживають постійно в Україні, які вчинили кримінальні правопорушення за її межами, підлягають в Україні відповідальності за цим Кодексом у випадках, передбачених міжнародними договорами або якщо вони вчинили передбачені цим Кодексом тяжкі або особливо тяжкі злочини проти прав і свобод громадян України або інтересів України.

Стаття 9. Правові наслідки засудження особи за межами України

1. Вирок суду іноземної держави може бути врахований, якщо громадянин України, іноземець або особа без громадянства були засуджені за кримінальне правопорушення, вчинене за межами України, та знову вчинили кримінальне правопорушення на території України.

2. Відповідно до частини першої цієї статті рецидив злочинів, невідбуте покарання або інші правові наслідки вироку суду іноземної держави враховуються при кваліфікації нового злочину, призначенні покарання, звільненні від кримінальної відповідальності або покарання.

Стаття 10. Вирішення питання про кримінальну відповідальність осіб, які підлягають кримінальній відповідальності за законодавством іноземної держави і перебувають на території України, та виконання вироків, винесених іноземними судами чи міжнародними судовими установами

1. Громадяни України, які вчинили кримінальні правопорушення поза межами України, не можуть бути видані іноземній державі для притягнення до кримінальної відповідальності та віддання до суду.

2. Іноземці та особи без громадянства, які вчинили кримінальні правопорушення поза межами України і перебувають на території

України, можуть бути видані іноземній державі для притягнення до кримінальної відповідальності і віддання до суду.

3. Україна може перейняти кримінальне провадження, в якому судовими органами іноземної держави не ухвалено вирок, щодо громадян України та іноземців, які вчинили кримінальні правопорушення за межами України і перебувають на території України, але які не можуть бути видані іноземній державі або у видачі яких відмовлено, якщо діяння, у зв'язку з яким запитується передача кримінального провадження, згідно з цим Кодексом визнається кримінальним правопорушенням.

4. Виконання в Україні вироку іноземного суду чи міжнародної судової установи можливо, якщо діяння, внаслідок вчинення якого було ухвалено вирок, згідно з цим Кодексом визнається кримінальним правопорушенням або було б кримінальним правопорушенням у разі його вчинення на території України.

Розділ III

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ЇХ ВИДИ ТА СТАДІЇ

Стаття 11. Поняття та види кримінальних правопорушень

1. Кримінальне правопорушення — це суспільно небезпечне, винне, кримінально протиправне діяння (дія або бездіяльність), суб'єкта кримінального правопорушення.

2. Кримінальний проступок — це вид кримінального правопорушення, що має знижений ступінь суспільної небезпеки, яке не тягне судимості.

3. Злочином є такий вид кримінального правопорушення, який має підвищений ступінь суспільної небезпеки, що може спричинити значну шкоду охоронюваним відносинам та тягне за собою судимість.

Стаття 12. Класифікація злочинів

1. Залежно від ступеня тяжкості злочини поділяються на злочини невеликої тяжкості, середньої тяжкості, тяжкі та особливо тяжкі.

2. Злочином невеликої тяжкості є злочин, за який передбачене покарання у виді обмеження або позбавлення волі на строк не більш двох років, або інше, більш м'яке покарання, у тому числі штраф у розмірі від тисячі до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

3. Злочином середньої тяжкості є злочин, за який передбачене покарання у виді обмеження або позбавлення волі на строк від двох до п'яти років або штраф у розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

4. Тяжким злочином є злочин, за який передбачене позбавлення волі на строк не більше десяти років.

5. Особливо тяжким злочином є злочин, за який передбачене позбавлення волі на строк понад десять років або довічне позбавлення волі.

6. Ступінь тяжкості злочину визначається виходячи зі строку покарання у виді позбавлення волі, передбаченого за відповідний злочин.

Стаття 13. Закінчене та незакінчене кримінальне правопорушення

1. Закінченим кримінальним правопорушенням визнається діяння, яке містить усі ознаки складу кримінального правопорушення, передбаченого відповідною статтею Особливої частини цього Кодексу.

2. Незакінченим злочином є готування до злочину та замах на злочин.

3. Готування та замах на кримінальний проступок — не тягнуть кримінальної відповідальності.

Стаття 14. Готування до злочину

1. Готуванням до злочину є підшукування або пристосування засобів чи знарядь, підшукування співучасників або змова на вчинення злочину, усунення перешкод, а також інше умисне створення умов для вчинення злочину.

2. Готування до злочину невеликої тяжкості не тягне за собою кримінальної відповідальності.

Стаття 15. Замах на злочин

1. Замахом на злочин є вчинення особою з прямим умислом діяння (дії або бездіяльності), безпосередньо спрямованого на вчинення злочину, передбаченого відповідною статтею Особливої частини цього Кодексу, якщо при цьому злочин не було доведено до кінця з причин, що не залежали від її волі.

2. Замах на вчинення злочину є закінченим, якщо особа виконала усі дії, які вважала необхідними для доведення злочину до кінця, але злочин не було закінчено з причин, які не залежали від її волі.

3. Замах на вчинення злочину є незакінченим, якщо особа з причин, що не залежали від її волі, не вчинила усіх дій, які вважала необхідними для доведення злочину до кінця.

Стаття 16. Кримінальна відповідальність за незакінчений злочин

Кримінальна відповідальність за готування до злочину і замах на злочин настає за статтею 14 або 15 і за тією статтею Особливої частини цього Кодексу, яка передбачає відповідальність за закінчений злочин.

Стаття 17. Добровільна відмова при незакінченому злочині

1. Добровільною відмовою є остаточне припинення особою за своєю волею готування до злочину або замаху на злочин, якщо при цьому вона усвідомлювала можливість доведення злочину до кінця.

2. Особа, яка добровільно відмовилася від доведення злочину до кінця, підлягає кримінальній відповідальності лише в тому разі, якщо фактично вчинене нею діяння містить склад іншого злочину.

Розділ IV

ОСОБА, ЯКА ПІДЛЯГАЄ

КРИМІНАЛЬНІЙ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

(СУБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ)

Стаття 18. Суб'єкт кримінального правопорушення

1. Суб'єктом кримінального правопорушення є фізична осудна особа (обмежена осудна), яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до цього Кодексу може наставати кримінальна відповідальність.

2. Спеціальним суб'єктом кримінального правопорушення є фізична осудна особа (обмежено осудна), яка вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, кримінальне правопорушення, суб'єктом якого може бути лише певна особа.

3. Службовими особами є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також постійно чи тимчасово обіймають в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом дер-

жавної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом.

4. Службовими особами також визнаються посадові особи іноземних держав (особи, які обіймають посади в законодавчому, виконавчому або судовому органі іноземної держави, у тому числі присяжні засідателі, інші особи, які здійснюють функції держави для іноземної держави, зокрема, для державного органу або державного підприємства), іноземні третейські судді, особи, уповноважені вирішувати цивільні, комерційні або трудові спори в іноземних державах у порядку, альтернативному судовому, посадові особи міжнародних організацій (працівники міжнародної організації чи будь-які інші особи, уповноважені такою організацією діяти від її імені), а також члени міжнародних парламентських асамблей, учасником яких є Україна, та судді і посадові особи міжнародних судів.

Стаття 19. Осудність

1. Осудною визнається особа, яка під час вчинення кримінального правопорушення могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними.

2. Не підлягає кримінальній відповідальності особа, яка під час вчинення суспільно небезпечного діяння, передбаченого цим Кодексом, перебувала в стані неосудності, тобто не могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними внаслідок хронічного психічного захворювання, тимчасового розладу психічної діяльності, недоумства або іншого хворобливого стану психіки. До такої особи за рішенням суду можуть бути застосовані примусові заходи медичного характеру.

3. Не підлягає покаранню особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у стані осудності, але до постановлення вироку захворіла на психічну хворобу, що позбавляє її можливості усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними. До такої особи за рішенням суду можуть застосовуватися примусові заходи медичного характеру, а після одужання така особа може підлягати покаранню.

Стаття 20. Обмежена осудність

1. Підлягає кримінальній відповідальності особа, визнана судом обмежено осудною, тобто така, яка під час вчинення кримінального правопорушення, через наявний у неї психічний розлад, не була

здатна повною мірою усвідомлювати свої дії (бездіяльність) та (або) керувати ними.

2. Визнання особи обмежено осудною враховується судом при призначенні покарання і стягнення може бути підставою для застосування примусових заходів медичного характеру.

Стаття 21. Кримінальна відповідальність за кримінальні правопорушення, вчинені у стані сп'яніння внаслідок вживання алкоголю, наркотичних засобів або інших одурманюючих речовин

Особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у стані сп'яніння внаслідок вживання алкоголю, наркотичних засобів або інших одурманюючих речовин, підлягає кримінальній відповідальності.

Стаття 22. Вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність

1. Кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до вчинення кримінального правопорушення виповнилося шістнадцять років.

2. Особи, що вчинили злочини у віці від чотирнадцяти до шістнадцяти років, підлягають кримінальній відповідальності лише за умисне вбивство (статті 128–130), умисне тяжке тілесне ушкодження (стаття 134,), умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження (стаття 135), бандитизм (стаття 283), терористичний акт (стаття 284), захоплення заручників (статті 160), зґвалтування (стаття 166), насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом (стаття 167), крадіжку (стаття 202), грабіж (статті 203), розбій (стаття 204), вимагання (статті 206), умисне знищення або пошкодження майна (частина друга статей 211), пошкодження шляхів сполучення і транспортних засобів (стаття 313), угон або захоплення залізничного рухомого складу, повітряного, морського чи річкового судна (стаття 314), незаконне заволодіння транспортним засобом (частини друга, третя статті 325), хуліганство (стаття 332).

Розділ V ВИНА ТА ЇЇ ФОРМИ

Стаття 23. Вина

Виною є психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, передбаченої цим Кодексом, та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності.

Стаття 24. Умисел і його види

1. Умисел поділяється на прямий і непрямий.
2. Прямим є умисел, якщо особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачала його суспільно небезпечні наслідки і бажала їх настання.
3. Непрямим є умисел, якщо особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачала його суспільно небезпечні наслідки і хоча не бажала, але свідомо припускала їх настання.

Стаття 25. Необережність та її види

1. Необережність поділяється на злочинну самовпевненість та злочинну недбалість.
2. Необережність є злочинною самовпевненістю, якщо особа передбачала можливість настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння (дії або бездіяльності), але легковажно розраховувала на їх відвернення.
3. Необережність є злочинною недбалістю, якщо особа не передбачала можливості настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння (дії або бездіяльності), хоча повинна була і могла їх передбачити.

Розділ VI

СПІВУЧАСТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВОПОРУШЕННІ

Стаття 26. Поняття співучасті

Співучастю у кримінальному правопорушенні є умисна спільна участь декількох суб'єктів кримінального правопорушення у вчиненні умисного злочину чи умисного кримінального проступку.

Стаття 27. Види співучасників

1. Співучасниками кримінального правопорушення поряд із виконавцем є організатор, підбурювач та пособник.
2. Виконавцем (співвиконавцем) є особа, яка у співучасті з іншими суб'єктами кримінального правопорушення безпосередньо чи шляхом використання інших осіб, що відповідно до закону не підлягають кримінальній відповідальності за скоєне, вчинила кримінальне правопорушення, передбачене цим Кодексом.

3. Організатором є особа, яка організувала вчинення кримінального правопорушення або керувала його підготовкою чи вчиненням. Організатором також є особа, яка утворила організовану групу чи злочинну організацію або керувала нею, або особа, яка забезпечувала фінансування чи організовувала приховування злочинної діяльності організованої групи або злочинної організації.

4. Підбурювачем є особа, яка умовлянням, підкупом, погрозою, примусом або іншим чином схилила іншого співучасника до вчинення кримінального правопорушення.

5. Пособником є особа, яка порадами, вказівками, наданням засобів чи знарядь або усуненням перешкод сприяла вчиненню кримінального правопорушення іншими співучасниками, а також особа, яка заздалегідь обіцяла переховати особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, знаряддя чи засоби вчинення кримінального правопорушення, сліди кримінального правопорушення чи предмети, здобуті злочинним шляхом, придбати чи збути такі предмети, або іншим чином сприяти приховуванню кримінального правопорушення.

6. Не є співучастю не обіцяне заздалегідь переховування злочинця, знарядь і засобів вчинення кримінального правопорушення, слідів кримінального правопорушення чи предметів, здобутих злочинним шляхом, або придбання чи збут таких предметів. Особи, які вчинили ці діяння, підлягають кримінальній відповідальності лише у випадках, передбачених статтями 217 та 446 цього Кодексу.

7. Не є співучастю обіцяне до закінчення вчинення кримінального проступку неповідомлення про достовірно відомий підготовлюваний або вчинюваний кримінальний проступок. Такі особи підлягають кримінальній відповідальності лише у випадках, коли вчинене ними діяння містить ознаки іншого кримінального правопорушення.

Стаття 28. Вчинення кримінального правопорушення групою осіб, групою осіб за попередньою змовою, організованою групою або злочинною організацією

1. Кримінальне правопорушення визнається таким, що вчинене групою осіб, якщо у ньому брали участь декілька (два або більше) виконавців без попередньої змови між собою.

2. Кримінальне правопорушення визнається вчиненим за попередньою змовою групою осіб, якщо його спільно вчинили декілька осіб (дві або більше), які заздалегідь, тобто до початку кримінального правопорушення, домовилися про спільне його вчинення.

3. Кримінальне правопорушення визнається вчинене організованою групою, якщо в його готуванні або вчиненні брали участь декілька осіб (три і більше), які попередньо зорганізувалися у стійке об'єднання для вчинення цього та іншого (інших) кримінального правопорушення, об'єднаних єдиним планом з розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім учасникам групи.

4. Кримінальне правопорушення визнається вчинене злочинною організацією, якщо воно скоєне стійким ієрархічним об'єднанням декількох осіб (п'ять і більше), члени якого або структурні частини якого за попередньою змовою зорганізувалися для спільної діяльності з метою безпосереднього вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів учасниками цієї організації, або керівництва чи координації злочинної діяльності інших осіб, або забезпечення функціонування як самої злочинної організації, так і інших злочинних груп.

Стаття 29. Кримінальна відповідальність співучасників

1. Виконавець (співвиконавець) підлягає кримінальній відповідальності за статтею Особливої частини цього Кодексу, яка передбачає вчинене ним кримінальне правопорушення.

2. Організатор, підбурювач та пособник підлягають кримінальній відповідальності за відповідною частиною статті 27 і тією статтею (частиною статті) Особливої частини цього Кодексу, яка передбачає кримінальне правопорушення, вчинене виконавцем. Пособник не підлягає кримінальній відповідальності за сприяння у вчиненні кримінального проступку.

3. Ознаки, що характеризують особу окремого співучасника кримінального правопорушення, ставляться у вину лише цьому співучасникові. Інші обставини, що обтяжують відповідальність і передбачені у статтях Особливої частини цього Кодексу як ознаки кримінального правопорушення, що впливають на кваліфікацію дій виконавця, ставляться у вину лише співучаснику, який усвідомлював ці обставини.

4. У разі вчинення виконавцем незакінченого злочину інші співучасники підлягають кримінальній відповідальності за співучасть у незакінченому злочині.

5. Співучасники не підлягають кримінальній відповідальності за діяння, вчинене виконавцем, якщо воно не охоплювалося їхнім умислом.

Стаття 30. Кримінальна відповідальність організаторів та учасників організованої групи чи злочинної організації

1. Організатор організованої групи чи злочинної організації підлягає кримінальній відповідальності за всі кримінальні правопорушення, вчинені організованою групою чи злочинною організацією, якщо вони охоплювалися його умислом.

2. Інші учасники організованої групи чи злочинної організації підлягають кримінальній відповідальності за кримінальні правопорушення, у підготовці або вчиненні яких вони брали участь, незалежно від тієї ролі, яку виконував у кримінальному правопорушенні кожен із них.

Стаття 31. Добровільна відмова співучасників

1. У разі добровільної відмови від вчинення кримінального правопорушення виконавець (співвиконавець) не підлягає кримінальній відповідальності за наявності умов, передбачених статтею 17 цього Кодексу. У цьому випадку інші співучасники підлягають кримінальній відповідальності за готування до того злочину або замах на той злочин, від вчинення якого добровільно відмовився виконавець.

2. Не підлягають кримінальній відповідальності при добровільній відмові організатор, підбурювач чи пособник, якщо вони відвернули вчинення злочину або своєчасно повідомили відповідні органи державної влади про злочин, що готується або вчиняється. Добровільною відмовою пособника є також ненадання ним засобів чи зброя для вчинення злочину або неусунення перешкод вчиненню злочину.

3. У разі добровільної відмови будь-кого із співучасників виконавець підлягає кримінальній відповідальності за готування до злочину або за замах на злочин, залежно від того, на якій із цих стадій його діяння було припинено.

Розділ VII

ПОВТОРНІСТЬ, СУКУПНІСТЬ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ТА РЕЦИДИВ ЗЛОЧИНІВ

Стаття 32. Повторність кримінального правопорушення

1. Повторністю кримінального правопорушення визнається вчинення двох або більше кримінальних правопорушень, передбачених тією самою статтею або частиною статті Особливої частини цього Кодексу.

2. Повторність, передбачена частиною першою цієї статті, відсутня при вчиненні продовжуваного кримінального правопорушення, який складається з двох або більше тотожних діянь, об'єднаних єдиним кримінальним наміром.

3. Вчинення двох або більше кримінальних правопорушень, передбачених різними статтями цього Кодексу, визнається повторним лише у випадках, передбачених в Особливій частині цього Кодексу.

4. Повторність відсутня, якщо за раніше вчинене кримінальне правопорушення особу було звільнено від кримінальної відповідальності за підставами, встановленими законом, або якщо судимість за злочин було погашено або знято.

Стаття 33. Сукупність кримінальних правопорушень

1. Сукупністю кримінальних правопорушень визнається вчинення особою двох або більше кримінальних правопорушень, передбачених різними статтями або різними частинами однієї статті Особливої частини цього Кодексу, за жоден з яких її не було засуджено. При цьому не враховуються кримінальні правопорушення, за які особу було звільнено від кримінальної відповідальності за підставами, встановленими законом.

2. При сукупності кримінальних правопорушень кожен з них підлягає кваліфікації за відповідною статтею або частиною статті Особливої частини цього Кодексу

Стаття 34. Рецидив злочинів

Рецидивом злочинів визнається вчинення нового умисного злочину особою, яка має судимість за умисний злочин.

Стаття 35. Правові наслідки повторності, сукупності кримінальних правопорушень та рецидиву злочинів

Повторність, сукупність кримінальних правопорушень та рецидив злочинів враховуються при кваліфікації кримінальних правопорушень та призначенні покарання, при вирішенні питання щодо можливості звільнення від кримінальної відповідальності та покарання у випадках, передбачених цим Кодексом.

Розділ VIII

ОБСТАВИНИ, ЩО ВИКЛЮЧАЮТЬ КРИМІНАЛЬНУ ПРОТИПРАВНІСТЬ ДІЯННЯ

Стаття 36. Необхідна оборона

1. Необхідною обороною визнаються дії, вчинені з метою захисту охоронюваних законом прав та інтересів особи, яка захищається, або іншої особи, а також суспільних інтересів та інтересів держави від суспільно небезпечного посягання шляхом заподіяння тому, хто посягає, шкоди, необхідної і достатньої в даній обстановці для негайного відвернення чи припинення посягання, якщо при цьому не було допущено перевищення меж необхідної оборони.

2. Кожна особа має право на необхідну оборону незалежно від можливості уникнути суспільно небезпечного посягання або звернутися за допомогою до інших осіб чи органів влади.

3. Перевищенням меж необхідної оборони визнається умисне заподіяння тому, хто посягає, тяжкої шкоди, яка явно не відповідає небезпечності посягання або обстановці захисту. Перевищення меж необхідної оборони тягне кримінальну відповідальність лише у випадках, спеціально передбачених у статтях 131 та 137 цього Кодексу.

4. Особа не підлягає кримінальній відповідальності, якщо через сильне душевне хвилювання, викликане суспільно небезпечним посяганням, вона не могла оцінити відповідність заподіяної нею шкоди небезпечності посягання чи обстановці захисту.

5. Не є перевищенням меж необхідної оборони і не має наслідком кримінальну відповідальність застосування зброї або будь-яких інших засобів чи предметів для захисту від нападу озброєної особи або нападу групи осіб, а також для відвернення протиправного насильницького вторгнення у житло чи інше приміщення, незалежно від тяжкості шкоди, яку заподіяно тому, хто посягає.

Стаття 37. Уявна оборона

1. Уявною обороною визнаються дії, пов'язані із заподіянням шкоди за таких обставин, коли реального суспільно небезпечного посягання не було, і особа, неправильно оцінюючи дії потерпілого, лише помилково припускала наявність такого посягання.

2. Уявна оборона виключає кримінальну відповідальність за заподіяну шкоду лише у випадках, коли обстановка, що склалася, давала особі достатні підстави вважати, що мало місце реальне посягання, і

вона не усвідомлювала і не могла усвідомлювати помилковості свого припущення.

3. Якщо особа не усвідомлювала і не могла усвідомлювати помилковості свого припущення, але при цьому перевищила межі захисту, що дозволяються в умовах відповідного реального посягання, вона підлягає кримінальній відповідальності як за перевищення меж необхідної оборони.

4. Якщо в обстановці, що склалася, особа не усвідомлювала, але могла усвідомлювати відсутність реального суспільно небезпечного посягання, вона підлягає кримінальній відповідальності за заподіяння шкоди через необережність.

Стаття 38. Затримання особи, що вчинила кримінальне правопорушення

1. Не визнаються кримінальним правопорушенням дії потерпілого та інших осіб безпосередньо після вчинення посягання, спрямовані на затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, і доставляння її відповідним органам влади, якщо при цьому не було допущено перевищення заходів, необхідних для затримання такої особи.

2. Перевищенням заходів, необхідних для затримання особи, що вчинила кримінальне правопорушення, визнається умисне заподіяння особі, що вчинила кримінальне правопорушення, тяжкої шкоди, яка явно не відповідає небезпечності посягання або обстановці затримання особи, що вчинила кримінальне правопорушення. Перевищення заходів, необхідних для затримання вказаної особи, має наслідком відповідальність лише у випадках, спеціально передбачених у статтях 131 та 137 цього Кодексу.

Стаття 39. Крайня необхідність

1. Не є кримінальним правопорушенням заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам у стані крайньої необхідності, тобто для усунення небезпеки, що безпосередньо загрожує особі чи охоронюваним законом правам цієї людини або інших осіб, а також суспільним інтересам чи інтересам держави, якщо цю небезпеку в даній обстановці не можна було усунути іншими засобами і якщо при цьому не було допущено перевищення меж крайньої необхідності.

2. Перевищенням меж крайньої необхідності є умисне заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам, якщо така шкода є більш значною, ніж відвернена шкода.

3. Особа не підлягає кримінальній відповідальності за перевищення меж крайньої необхідності, якщо внаслідок сильного душевного хвилювання, викликаного небезпекою, що загрожувала, вона не могла оцінити-відповідність заподіяної шкоди цій небезпеці.

Стаття 40. Фізичний або психічний примус

1. Не є кримінальним правопорушенням дія або бездіяльність особи, яка заподіяла шкоду правоохоронюваним інтересам, вчинена під безпосереднім впливом фізичного примусу, внаслідок якого особа не могла керувати своїми вчинками.

2. Питання про кримінальну відповідальність особи за заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам, якщо ця особа зазнала фізичного примусу, внаслідок якого вона зберігала можливість керувати своїми діями, а також психічного примусу, вирішується відповідно до положень статті 39 цього Кодексу.

Стаття 41. Виконання наказу або розпорядження

1. Дія або бездіяльність особи, що заподіяла шкоду правоохоронюваним інтересам, визнається правомірною, якщо вона була вчинена з метою виконання законного наказу або розпорядження.

2. Наказ або розпорядження є законними, якщо вони віддані відповідною особою в належному порядку та в межах її повноважень і за змістом не суперечать чинному законодавству та не пов'язані з порушенням конституційних прав та свобод людини і громадянина.

3. Не підлягає кримінальній відповідальності особа, яка відмовилася виконувати явно кримінальний наказ або розпорядження.

4. Особа, що виконала явно кримінальний наказ або розпорядження, за діяння, вчинені з метою виконання такого наказу або розпорядження, підлягає кримінальній відповідальності на загальних підставах.

5. Якщо особа не усвідомлювала і не могла усвідомлювати кримінальний характер наказу чи розпорядження, то за діяння, вчинене з метою виконання такого наказу чи розпорядження, відповідальності підлягає тільки особа, що віддала кримінальний наказ чи розпорядження.

Стаття 42. Діяння, пов'язане з ризиком

1. Не є кримінальним правопорушенням діяння (дія або бездіяльність), яке заподіяло шкоду правоохоронюваним інтересам, якщо це

діяння було вчинене в умовах виправданого ризику для досягнення значної суспільно корисної мети.

2. Ризик визнається виправданим, якщо мету, що була поставлена, не можна було досягти в даній обстановці дією (бездіяльністю), не поєднаною з ризиком, і особа, яка допустила ризик, обґрунтовано розраховувала, що вжиті нею заходи є достатніми для відвернення шкоди правоохоронюваним інтересам.

3. Ризик не визнається виправданим, якщо він завідомо створював загрозу для життя інших людей або загрозу екологічної катастрофи чи інших надзвичайних подій.

Стаття 43. Виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації

1. Не є кримінальним правопорушенням вимушене заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам особою, яка відповідно до закону виконувала спеціальне завдання, беручи участь в організованій групі чи злочинній організації з метою попередження чи розкриття їх злочинної діяльності.

2. Особа, зазначена у частині першій цієї статті, підлягає кримінальній відповідальності лише за вчинення у складі організованої групи чи злочинної організації злочину, за який передбачено покарання більше ніж десять років позбавлення волі, вчиненого умисно і поєданого з насильством над потерпілим, або злочину, вчиненого умисно і пов'язаного з спричиненням тяжкого тілесного ушкодження потерпілому або настанням інших тяжких або особливо тяжких наслідків.

3. Особа, яка вчинила злочин, що передбачений частиною другою цієї статті, не може бути засуджена до довічного позбавлення волі, а покарання у виді позбавлення волі не може бути призначене їй на строк, більший, ніж половина максимального строку позбавлення волі, передбаченого законом за цей злочин.

Розділ ІХ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Стаття 44. Правові підстави та порядок звільнення від кримінальної відповідальності

1. Особа, яка вчинила кримінальне правопорушення, звільняється від кримінальної відповідальності у випадках, передбачених цим

Кодексом, а також на підставі закону України про амністію чи акта помилування.

2. Звільнення від кримінальної відповідальності у випадках, передбачених цим Кодексом, здійснюються виключно судом. Порядок звільнення від кримінальної відповідальності встановлюється законом.

Стаття 45. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям

Особа, яка вчинила кримінальний проступок, злочин невеликої тяжкості або вперше злочин середньої тяжкості, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона після вчинення кримінального правопорушення щиро покаялася, активно сприяла розкриттю кримінального правопорушення і повністю відшкодувала завдані нею збитки або усунула заповідяну шкоду.

Стаття 46. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим

Особа, яка вчинила кримінальний проступок, злочин невеликої тяжкості або вперше злочин середньої тяжкості проти іншої фізичної або юридичної особи приватного права, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона примирилася з потерпілим та відшкодувала завдані нею збитки або усунула заповідяну шкоду.

Стаття 47. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із зміною обстановки

Особу, яка вчинила кримінальний проступок, злочин невеликої або вперше злочин середньої тяжкості, може бути звільнено від кримінальної відповідальності, якщо буде визнано, що на час кримінального провадження внаслідок зміни обстановки вчинене нею діяння втратило суспільну небезпечність або ця особа перестала бути суспільно небезпечною.

Стаття 48. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності

1. Особа звільняється від кримінальної відповідальності, якщо з дня вчинення нею кримінального правопорушення і до дня набрання вироком законної сили минули такі строки:

- 1) один рік — у разі вчинення кримінального проступку;

2) два роки — у разі вчинення злочину невеликої тяжкості, за який передбачене покарання менш суворе, ніж обмеження волі;

3) три роки — у разі вчинення злочину невеликої тяжкості, за який передбачене покарання у виді обмеження або позбавлення волі;

4) п'ять років — у разі вчинення злочину середньої тяжкості;

5) десять років — у разі вчинення тяжкого злочину;

6) п'ятнадцять років — у разі вчинення особливо тяжкого злочину.

2. Перебіг давності зупиняється, якщо особа, що вчинила кримінальне правопорушення, ухилилася від слідства або суду. У цих випадках перебіг давності відновлюється з дня з'явлення особи із зізнанням або її затримання. У цьому разі особа звільняється від кримінальної відповідальності, якщо з часу вчинення злочину минуло п'ятнадцять років, а з дня вчинення кримінального проступку п'ять років.

3. Перебіг давності переривається, якщо до закінчення зазначених у частинах першій та другій цієї статті строків особа вчинила новий злочин середньої тяжкості, тяжкий або особливо тяжкий злочин. Обчислення давності в цьому разі починається з дня вчинення нового злочину. При цьому строки давності обчислюються окремо за кожне кримінальне правопорушення.

4. Питання про застосування давності до особи, що вчинила особливо тяжкий злочин, за який згідно із законом може бути призначено довічне позбавлення волі, вирішується судом. Якщо суд не визнає за можливе застосувати давність, довічне позбавлення волі не може бути призначено і замінюється позбавленням волі на певний строк.

5. Давність не застосовується у разі вчинення злочинів проти миру та безпеки людства, передбачених у статтях 487–489 і частині першій статті 492 цього Кодексу.

Розділ X **ПОКАРАННЯ І СТЯГНЕННЯ**

Стаття 49. Поняття покарання та стягнення

1. Покарання є заходом примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні злочину, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого і тягне судимість.

2. Стягнення є заходом примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні про-

ступку, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого. Стягнення не тягне судимості.

3. Покарання та стягнення мають на меті не тільки кару, а й виправлення осіб, а також запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень як засудженими, так і іншими особами.

4. Покарання і стягнення не має на меті завдати фізичних страждань або принизити людську гідність.

Стаття 50. Види покарань, що застосовуються за вчинення злочину

До осіб, визнаних винними у вчиненні злочину, судом можуть бути застосовані такі види покарань:

- 1) штраф;
- 2) позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу;
- 3) позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю;
- 4) громадські роботи;
- 5) виправні роботи;
- 6) службові обмеження для військовослужбовців;
- 7) конфіскація майна;
- 8) арешт;
- 9) обмеження волі;
- 10) тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців;
- 11) позбавлення волі на певний строк;
- 12) довічне позбавлення волі.

Стаття 51. Види стягнень, що застосовуються за вчинення кримінального проступку

До осіб, визнаних винними у вчиненні кримінального проступку, судом можуть бути застосовані такі види стягнень:

- 1) штраф;
- 2) позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю;
- 3) громадські роботи;
- 4) виправні роботи;
- 5) арешт.

Стаття 52. Основні та додаткові покарання і стягнення за кримінальні правопорушення

1. Основними покараннями є громадські роботи, виправні роботи, службові обмеження для військовослужбовців, арешт, обмеження волі, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців, позбавлення волі на певний строк, довічне позбавлення волі.

2. Додатковими покараннями є позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу та конфіскація майна.

3. Штраф та позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю можуть застосовуватися як основні, так і як додаткові покарання.

4. За один злочин може бути призначено лише одне основне покарання, передбачене в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини цього Кодексу. До основного покарання може бути приєднане одне чи кілька додаткових покарань у випадках та порядку, передбачених цим Кодексом.

5. Ухилення від покарання, призначеного вироком суду, має наслідком відповідальність, передбачену статтями 439 і 440 цього Кодексу. Ухилення від стягнення, призначеного вироком суду, має наслідком відповідальність, передбачену статтями 439 цього Кодексу.

6. Основними стягненнями за вчинення кримінальних проступків є штраф, громадські роботи, виправні роботи, арешт.

7. Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю може застосовуватися як основне, так і як додаткове стягнення за вчинення кримінальних проступків.

8. За один кримінальний проступок може бути призначено лише одне основне стягнення, передбачене в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини цього Кодексу

Стаття 53. Штраф

1. Штраф, як майновий захід державного примусу, накладається судом у випадках і розмірі, встановлених в Особливій частині цього Кодексу, з урахуванням положень цієї статті.

2. Розмір штрафу за вчинення злочину визначається судом залежно від тяжкості вчиненого злочину та з урахуванням майнового стану винного в межах від тисячі до п'ятдесяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, якщо статтями Особливої частини цього Кодексу не передбачено вищого розміру штрафу. За вчинення злочи-

ну, за якии передбачене основне покарання у виді штрафу понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, розмір штрафу, що призначається судом, не може бути меншим за розмір майнової шкоди, завданої злочином, або отриманого внаслідок вчинення злочину доходу, незалежно від граничного розміру штрафу, передбаченого санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини цього Кодексу. Суд, встановивши, що такий злочин вчинено у співучасті і роль виконавця (співвиконавця), підбурювача або пособника у його вчиненні є незначною, може призначити таким особам покарання у виді штрафу в розмірі, передбаченому санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини цього Кодексу, без урахування розміру майнової шкоди, завданої злочином, або отриманого внаслідок вчинення злочину доходу.

3. Штраф як додаткове покарання за вчинення злочину може бути призначений лише тоді, коли його спеціально передбачено в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини цього Кодексу.

4. Розмір штрафу за вчинення кримінального проступку визначається судом залежно від ступеня суспільної небезпечності вчиненого кримінального проступку та з урахуванням майнового стану винного в межах від тридцяти до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян.

5. З урахуванням майнового стану особи суд може призначити штраф із розстрочкою виплати певними частинами строком до одного року.

6. У разі неможливості сплати штрафу (частини штрафу) за вчинення кримінального проступку суд може змінити несплачену суму штрафу покаранням у виді громадських робіт із розрахунку одна година громадських робіт за один установлений законодавством неоподаткований мінімум доходів громадян штрафу, але на строк не більше ста двадцяти годин, або виправними роботами із розрахунку один місяць виправних робіт за двадцять установлених законодавством неоподаткованих мінімумів доходів громадян, але на строк не більше одного року.

7. У разі неможливості сплати штрафу (частини штрафу) за вчинення злочину суд може змінити несплачену суму штрафу покаранням у виді громадських робіт із розрахунку десять годин громадських робіт за один установлений законодавством неоподаткований мінімум доходів громадян або виправними роботами із розрахунку один місяць виправних робіт за чотири установлених законодавством нео-

податкованих мінімумів доходів громадян, але на строк не більше двох років.

Стаття. 54. Позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу

Засуджена за тяжкий чи особливо тяжкий злочин особа, яка має військове, спеціальне звання, ранг, чин або кваліфікаційний клас, може бути позбавлена за вироком суду цього звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу.

Стаття. 55. Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю

1. Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю за вчинення злочину може бути призначене як основне покарання на строк від двох до п'яти років або як додаткове покарання на строк від одного до трьох років, а за вчинення кримінального проступку — як основне стягнення на строк від одного до двох років або як додаткове покарання або стягнення на строк від шести місяців до одного року.

2. Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як додаткове покарання чи стягнення може бути призначене й у випадках, коли воно не передбачене в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини цього Кодексу за умови, що з урахуванням характеру кримінального правопорушення, вчиненого за посадою або у зв'язку із заняттям певною діяльністю, особи засудженого та інших обставин справи суд визнає за неможливе збереження за ним права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

3. При призначенні позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як додаткового покарання чи стягнення до арешту, обмеження волі, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців або позбавлення волі на певний строк — воно поширюється на увесь час відбування основного покарання і, крім цього, на строк, встановлений вироком суду, що набрав законної сили. При цьому строк додаткового покарання чи стягнення обчислюється з моменту відбуття основного покарання чи стягнення, а при призначенні покарання чи стягнення у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як додаткове до інших основних покарань чи стягнень, а також у разі застосу-

вання статті 78 цього Кодексу — з моменту набрання законної сили вироком.

4. У разі позбавлення особи права займатися певною діяльністю, яке полягає у позбавленні, анулюванні, скасуванні, відкликанні або припиненні дії ліцензії (дозволу, сертифікату, посвідчення тощо), ця особа не має права протягом одного року після виконання рішення про позбавлення права займатися діяльністю звертатися до відповідного органу за отриманням нової ліцензії (дозволу, сертифікату, посвідчення тощо).

Стаття. 56. Громадські роботи

1. Громадські роботи полягають у виконанні засудженим у вільний від роботи чи навчання час безоплатних суспільно корисних робіт, від яких визначають органи місцевого самоврядування.

2. Громадські роботи за вчинення кримінального проступку встановлюються на строк від шістдесяти до ста двадцяти годин, а за вчинення злочину — на строк від ста двадцяти до двохсот сорока годин і відбуваються не більш як чотири години на день.

3. Громадські роботи не призначаються особам, визнаним інвалідами першої або другої групи, вагітним жінкам, особам, які досягли пенсійного віку, а також військовослужбовцям строкової служби.

Стаття. 57. Виправні роботи

1. Виправні роботи полягають в залученні засудженого за місцем роботи до праці, з якої заборонено звільнитися за власним бажанням без дозволу контролюючого органу, та встановлюється за вчинення кримінального проступку на строк від трьох місяців до одного року, а за вчинення злочину — на строк від одного до двох років.

2. З урахуванням майнового стану винного, із суми його заробітку провадиться відрахування в доход держави у розмірі, встановленому вироком суду, в межах від десяти до двадцяти відсотків.

3. Виправні роботи не застосовуються до вагітних жінок та жінок, які перебувають у відпустці по догляду за дитиною, до непрацездатних, до осіб, що не досягли шістнадцяти років, та тих, що досягли пенсійного віку, а також до військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, працівників правоохоронних органів, нотаріусів, суддів, прокурорів, адвокатів, державних службовців, посадових осіб органів місцевого самоврядування, а також до інших

осіб, які обіймають посади, що відповідно до закону несумісні з судимістю.

4. Виправні роботи не призначаються особам, що вчинили кримінальне правопорушення, пов'язане з використанням ними службових чи професійних обов'язків, якщо винний продовжує працювати на тій самій посаді або роботі.

5. Особам, які стали непрацездатними після постановлення вироку суду, виправні роботи суд може замінити штрафом із розрахунку двадцять встановлених законодавством неоподатковуваних мінімумів доходів громадян за один місяць виправних робіт.

Стаття. 58. Службові обмеження для військовослужбовців

1. Покарання у виді службового обмеження застосовується до засуджених військовослужбовців, крім військовослужбовців строкової служби, на строк від шести місяців до двох років у випадках, передбачених цим Кодексом, а також у випадках, коли суд, враховуючи обставини справи та особу засудженого, вважатиме за можливе замість обмеження волі чи позбавлення волі на строк не більше двох років призначити службове обмеження на той самий строк.

2. Із суми грошового забезпечення засудженого до службового обмеження провадиться відрахування в доход держави у розмірі, встановленому вироком суду, в межах від десяти до двадцяти відсотків. Під час відбування цього покарання засуджений не може бути підвищений за посадою, у військовому званні, а строк покарання не зараховується йому в строк вислуги років для присвоєння чергового військового звання.

Стаття. 59. Конфіскація майна

1. Покарання у виді конфіскації майна полягає в примусовому безоплатному вилученні у власність держави всього або частини майна, яке є власністю засудженого. Якщо конфіскується частина майна, суд повинен зазначити, яка саме частина майна конфіскується, або перелічити предмети, що конфіскуються.

2. Конфіскація майна встановлюється за тяжкі та особливо тяжкі корисливі злочини і може бути призначена лише у випадках, спеціально передбачених в Особливій частині цього Кодексу.

3. Перелік майна, що не підлягає конфіскації, визначається законом України.

Стаття. 60. Арешт

1. Арешт полягає в триманні засудженого в умовах ізоляції і встановлюється на строк від двох до шести місяців за вчинення злочину, а також на строк від п'ятнадцяти днів до двох місяців за вчинення кримінального проступку.

2. Військовослужбовці відбувають арешт на гауптвахті.

3. За вчинення злочину арешт не застосовується до осіб віком до шістнадцяти років, вагітних жінок та до жінок, які мають дітей віком до семи років, а за вчинення кримінального проступку — до осіб віком до вісімнадцяти років, вагітних жінок та до жінок, які мають дітей віком до дванадцяти років.

Стаття. 61. Обмеження волі

1. Покарання у виді обмеження волі полягає у триманні особи в кримінально-виконавчих установах відкритого типу без ізоляції від суспільства в умовах здійснення за нею нагляду з обов'язковим залученням засудженого до праці.

2. Обмеження волі встановлюється на строк від одного до п'яти років.

3. Обмеження волі не застосовується до неповнолітніх, вагітних жінок і жінок, що мають дітей віком до чотирнадцяти років, до осіб, що досягли пенсійного віку, військовослужбовців строкової служби та до інвалідів першої і другої групи.

Стаття. 62. Тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців

1. Покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні призначається військовослужбовцям строкової служби на строк від шести місяців до двох років у випадках, передбачених цим Кодексом, а також якщо суд, враховуючи обставини справи та особу засудженого, вважає за можливе замінити позбавлення волі на строк не більше двох років триманням у дисциплінарному батальйоні на той самий строк.

2. Тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців замість позбавлення волі не може застосовуватися до осіб, які раніше відбували покарання у виді позбавлення волі.

Стаття. 63. Позбавлення волі на певний строк

1. Покарання у виді позбавлення волі полягає в ізоляції засудженого та поміщенні його на певний строк до кримінально-виконавчої установи закритого типу

2. Позбавлення волі встановлюється на строк від одного до п'ятнадцяти років, за винятком випадків, передбачених Загальною частиною цього Кодексу.

Стаття 64. Довічне позбавлення волі

1. Довічне позбавлення волі встановлюється за вчинення особливо тяжких злочинів і застосовується лише у випадках, спеціально передбачених цим Кодексом, якщо суд не вважає за можливе застосувати позбавлення волі на певний строк.

2. Довічне позбавлення волі не застосовується до осіб, що вчинили злочини у віці до 18 років і до осіб у віці понад 65 років, а також до жінок, що були в стані вагітності під час вчинення злочину або на момент постановлення вироку.

Розділ XI

ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ, СТЯГНЕНЬ

Стаття 65. Загальні засади призначення покарання та стягнень

1. Суд, керуючись принципами справедливості та індивідуалізації, призначає покарання та стягнення:

1) у межах, установлених у санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини цього Кодексу, що передбачає відповідальність за вчинене кримінальне правопорушення, за винятком випадків, передбачених частиною другою статті 53 цього Кодексу;

2) відповідно до положень Загальної частини цього Кодексу;

3) враховуючи ступінь тяжкості вчиненого злочину, особу винного, особу потерпілого, обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання та стягнення, а також вплив призначеного покарання та стягнення на виправлення засудженого і на умови життя його сім'ї та осіб, які знаходяться на його утриманні;

4) беручи до уваги позицію потерпілого щодо меж та обсягів покарання та стягнення.

2. Особі, яка вчинила кримінальне правопорушення, має бути призначене покарання або стягнення, необхідне й достатнє для її виправлення та попередження нових кримінальних правопорушень. Більш суворий вид покарання або стягнення з числа передбачених за вчинене кримінальне правопорушення призначається лише у разі, якщо менш суворий вид покарання або стягнення буде недостатньо

для виправлення особи та попередження вчинення нею нових кримінальних правопорушень.

3. Підстави для призначення більш м'якого покарання або стягнення, ніж це передбачено відповідною статтею Особливої частини цього Кодексу за вчинене кримінальне правопорушення, визначаються статтею 69 цього Кодексу.

4. Більш суворе покарання або стягнення, ніж передбачене відповідними статтями Особливої частини цього Кодексу за вчинене кримінальне правопорушення, може бути призначене за сукупністю кримінальних правопорушень і за сукупністю вироків згідно зі статтями 71 та 72 цього Кодексу.

5. При призначенні покарання та стягнення суд враховує ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, виходячи з:

1) класифікації кримінальних правопорушень, закріпленої у статті 12 цього Кодексу;

2) особливостей конкретного кримінального правопорушення та обставин його вчинення: форма вини, час, місце, спосіб, стадія вчинення, кількість епізодів кримінальної діяльності, роль кожного зі співучасників, якщо кримінальне правопорушення вчинено групою осіб, поширеність кримінального правопорушення;

3) наявності, характеру і ступеня тяжкості наслідків, що спричинені потерпілому, державі та третім особам у результаті вчинення кримінального правопорушення;

4) характеру відносин винної особи з потерпілим.

6. При призначенні покарання та стягнення суд враховує характеристику особи винного, виходячи з:

1) віку, стану фізичного та психічного здоров'я;

2) поведінки до вчинення кримінального правопорушення, способу життя, характеристики за місцем роботи чи навчання;

3) наявності не знятих чи не погашених судимостей, адміністративних стягнень;

4) наявності на утриманні дітей та осіб похилого віку;

5) матеріального стану винної особи;

6) мотивів та мети кримінального правопорушення.

7. При призначенні покарання та стягнення суд враховує характеристику особи потерпілого, виходячи з:

1) особливостей поведінки до, у момент і після вчинення кримінального правопорушення;

2) способу життя потерпілого, його матеріального стану.

8. У випадку затвердження вироком угоди про примирення або про визнання вини суд призначає покарання та стягнення, узгоджене сторонами угоди.

Стаття 66. Обставини, які пом'якшують покарання та стягнення

1. При призначенні покарання або стягнень обставинами, які його пом'якшують, визнаються:

1) з'явлення із зізнанням, щире каяття або активне сприяння розкриттю кримінального правопорушення;

2) добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди;

3) надання медичної або іншої допомоги потерпілому безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення;

4) вчинення кримінального правопорушення неповнолітнім;

5) вчинення кримінального правопорушення жінкою в стані вагітності;

6) вчинення кримінального правопорушення внаслідок збігу тяжких особистих, сімейних чи інших обставин;

7) вчинення кримінального правопорушення під впливом погрози, примусу або через матеріальну, службову чи іншу залежність;

8) вчинення кримінального правопорушення під впливом сильного душевного хвилювання, викликаного неправомірними або аморальними діями потерпілого;

9) вчинення кримінального правопорушення з перевищенням меж крайньої необхідності;

10) виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації, поєднане з вчиненням кримінальних правопорушень у випадках, передбачених цим Кодексом.

2. При призначенні покарання або стягнення суд може визнати такими, що його пом'якшують, і інші обставини, не зазначені в частині першій цієї статті.

3. Якщо будь-яка з обставин, що пом'якшує покарання або стягнення, передбачена в статті Особливої частини цього Кодексу як ознака кримінального правопорушення, що впливає на його кваліфікацію, суд не може ще раз враховувати її при призначенні покарання або стягнення як таку, що його пом'якшує.

4. У разі вчинення злочину повторно або за попередньою змовою групою осіб строк або розмір основного покарання, передбаченого

санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини цього Кодексу, збільшується на одну третину.

5. У разі вчинення злочину організованою групою строк або розмір основного покарання, передбаченого санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини цього Кодексу, збільшується на дві третини.

6. Правила частини четвертої цієї статті застосовуються також у разі вчинення кримінального правопорушення службовою особою, крім кримінальних правопорушень, передбачених Розділом XVII Особливої частини цього Кодексу

Стаття 67. Обставини, які обтяжують покарання або стягнення

1. При призначенні покарання або стягнення обставинами, які його обтяжують, визнаються:

1) вчинення кримінального правопорушення особою повторно та рецидив злочинів;

2) вчинення кримінального правопорушення групою осіб за попередньою змовою;

3) вчинення кримінального правопорушення на ґрунті расової, національної чи релігійної ворожнечі або розбрату;

4) вчинення кримінального правопорушення у зв'язку з виконанням потерпілим службового або громадського обов'язку;

5) тяжкі наслідки, завдані кримінальним правопорушенням;

6) вчинення кримінального правопорушення щодо малолітнього, особи похилого віку або особи, що перебуває в безпорадному стані;

7) вчинення кримінального правопорушення щодо жінки, яка завідомо для винного перебувала у стані вагітності;

8) вчинення кримінального правопорушення щодо особи, яка перебуває в матеріальній, службовій чи іншій залежності від винного;

9) вчинення кримінального правопорушення з використанням малолітнього або особи, що страждає психічним захворюванням чи недоумством;

10) вчинення кримінального правопорушення з особливою жорстокістю;

11) вчинення кримінального правопорушення з використанням умов воєнного або надзвичайного стану, інших надзвичайних подій;

12) вчинення кримінального правопорушення загальнонебезпечним способом;

13) вчинення кримінального правопорушення особою, що перебуває у стані алкогольного сп'яніння або у стані, викликаному вживанням наркотичних або інших одурманюючих засобів.

2. Суд має право, залежно від характеру вчиненого кримінального правопорушення, не визнати будь-яку із зазначених у частині першій цієї статті обставин, за винятком обставин, зазначених у пунктах 2, 6, 7, 9, 10, 12, такою, що обтяжує покарання або стягнення, навітьши мотиви свого рішення у вирокі.

3. При призначенні покарання або стягнення суд не може визнати такими, що його обтяжують, обставини, не зазначені в частині першій цієї статті.

4. Якщо будь-яка з обставин, що обтяжує покарання або стягнення, передбачена в статті Особливої частини цього Кодексу як ознака кримінального правопорушення, що впливає на його кваліфікацію, суд не може ще раз враховувати її при призначенні покарання або стягнення як таку, що його обтяжує.

Стаття 68. Призначення покарання за незакінчений злочин та покарання або стягнень за кримінальне правопорушення, вчинене у співучасті

1. При призначенні покарання за незакінчений злочин суд, керуючись положеннями статей 65–67 цього Кодексу, враховує ступінь тяжкості вчиненого особою діяння, ступінь здійснення злочинного наміру та причини, внаслідок яких злочин не було доведено до кінця.

2. За вчинення готування до злочину строк або розмір покарання не може перевищувати половини максимального строку або розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого санкцією статті Особливої частини цього Кодексу.

3. За вчинення замаху на злочин строк або розмір покарання не може перевищувати двох третин максимального строку або розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого санкцією статті Особливої частини цього Кодексу.

4. При призначенні покарання або стягнення співучасникам кримінального правопорушення суд, керуючись положеннями статей 65–67 цього Кодексу, враховує характер та ступінь участі кожного з них у вчиненні кримінального правопорушення.

Стаття 69. Призначення більш м'якого покарання або стягнення, ніж передбачено законом

1. За наявності кількох обставин, що пом'якшують покарання або стягнення та істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, з урахуванням особи винного суд, умотивувавши своє рішення, може призначити основне покарання або стягнення, нижче від найнижчої межі, встановленої в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини цього Кодексу, або перейти до іншого, більш м'якого виду основного покарання або стягнення, не зазначеного в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини цього Кодексу за цей злочин. У цьому випадку суд не має права призначити покарання або стягнення, нижче від найнижчої межі, встановленої для такого виду покарання або стягнення в Загальній частині цього Кодексу. За вчинення злочину, за який передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, суд з підстав, передбачених цією частиною, може призначити основне покарання у виді штрафу, розмір якого не більше ніж на чверть нижчий від найнижчої межі, встановленої в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини цього Кодексу.

2. На підставах, передбачених у частині першій цієї статті, суд може не призначати додаткового покарання або стягнення, що передбачене в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини цього Кодексу як обов'язкове, за винятком випадків призначення покарання за вчинення злочину, за який передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 70. Призначення покарань або стягнень за наявності обставин, що їх пом'якшують, та з урахуванням позиції потерпілої особи

1. За наявності обставин, що пом'якшують покарання або стягнення, передбачених пунктами 1 та 2 частини першої статті 66 цього Кодексу, відсутності обставин, що обтяжують покарання або стягнення, а також при визнанні підсудним своєї вини, строк (розмір) покарання або стягнення не може перевищувати двох третин максимального строку (розміру) найбільш суворого виду покарання або стягнення, передбаченого відповідною санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини цього Кодексу.

2. За наявності окремого волевиявлення особи, потерпілої від злочину, строк або розмір покарання не може перевищувати двох третин

максимального строку або розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини цього Кодексу

Стаття 71. Призначення покарання та стягнення за сукупністю кримінальних правопорушень

1. При сукупності кримінальних правопорушень суд, призначивши покарання або стягнення (основне і додаткове) за кожне кримінальне правопорушення окремо, визначає остаточне покарання або стягнення шляхом поглинення менш суворого покарання більш суворим покаранням, поглинення менш суворого стягнення більш суворим стягненням. У випадку сукупності злочину та кримінального проступку, суд, призначивши покарання та стягнення за кожне кримінальне правопорушення окремо, визначає остаточне покарання шляхом поглинання стягнення покаранням.

2. При складанні покарань остаточне покарання за сукупністю кримінальних правопорушень визначається в межах, встановлених санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини цього Кодексу, яка передбачає більш суворе покарання або стягнення. Якщо хоча б одне із кримінальних правопорушень є умисним тяжким або особливо тяжким злочином, суд може призначити остаточне покарання за сукупністю кримінальних правопорушень у межах максимального строку, встановленого для даного виду покарання за злочин в Загальній частині цього Кодексу. Якщо хоча б за один із вчинених злочинів призначено довічне позбавлення волі, то остаточне покарання за сукупністю кримінальних правопорушень визначається шляхом поглинення будь-яких менш суворих покарань довічним позбавленням волі.

3. До основного покарання або стягнення, призначеного за сукупністю кримінальних правопорушень, можуть бути приєднані додаткові покарання або стягнення, призначені судом за кримінальні правопорушення, у вчиненні яких особо було визнано винною.

4. За правилами, передбаченими в частинах першій — третій цієї статті, призначається покарання або стягнення, якщо після постановлення вироку в справі буде встановлено, що засуджений винен ще і в іншому кримінальному правопорушенні, вчиненому ним до постановлення попереднього вироку. У цьому випадку в строк покарання або стягнення, остаточного призначеного за сукупністю кримінальних правопорушень, зараховується покарання або стягнення,

відбуте повністю або частково за попереднім вироком, за правилами, передбаченими в статті 73 цього Кодексу.

Стаття 72. Призначення покарання за сукупністю вироків

1. Якщо засуджений після постановлення вироку, але до повного відбуття покарання або стягнення вчинив нове кримінальне правопорушення, суд до покарання або стягнення призначеного за новим вироком, повністю або частково приєднує невідбуту частину покарання або стягнення за попереднім вироком.

2. При складанні покарань або стягнень за сукупністю вироків загальний строк покарання або стягнення не може перевищувати максимального строку, встановленого для даного виду покарання або стягнення для відповідного кримінального правопорушення (кримінального проступку або злочину) в Загальній частині цього Кодексу. При складанні покарань у виді позбавлення волі за злочини загальний строк покарання, остаточно призначеного за сукупністю вироків, не повинен перевищувати п'ятнадцяти років, а у випадку, якщо хоча б один із злочинів є особливо тяжким злочином, загальний строк позбавлення волі може бути більшим п'ятнадцяти років, але не повинен перевищувати двадцяти п'яти років. При складанні покарань у виді довічного позбавлення волі та будь-яких менш суворих покарань або стягнень загальний строк покарання, остаточно призначеного за сукупністю вироків, визначається шляхом поглинення стягнення або менш суворого покарання довічним позбавленням волі.

3. Призначене хоча б за одним із вироків додаткове покарання та стягнення або невідбута його частина за попереднім вироком підлягає приєднанню до основного покарання або стягнення, остаточно призначеного за сукупністю вироків.

4. Остаточне покарання або стягнення за сукупністю вироків, крім випадків, коли воно визначається шляхом поглинення одного покарання або стягнення іншим, призначеним у максимальному розмірі, має бути більшим від покарання або стягнення, призначеного за нове кримінальне правопорушення, а також від невідбутої частини покарання або стягнення за попереднім вироком.

5. Якщо засуджений після постановлення вироку, але до повного відбуття покарання або стягнення вчинив два або більше кримінальних правопорушення, суд призначає покарання або стягнення за ці нові кримінальні правопорушення за правилами, передбаченими у статті 71 цього Кодексу, а потім до остаточного покарання або стягнення,

призначеного за сукупністю кримінальних правопорушень, повністю чи частково приєднує невідбуту частину покарання або стягнення за попереднім вироком у межах, встановлених у частині другій цієї статті.

Стаття 73. Правила складання покарань і стягнень, зарахування строку попереднього ув'язнення

1. При складанні покарань та/або стягнень за сукупністю кримінальних правопорушень та сукупністю вироків менш суворий вид покарання та/або стягнення переводиться в більш суворий вид виходячи з такого їх співвідношення:

1) одному дню позбавлення волі відповідають:

а) один день тримання в дисциплінарному батальйоні військово-службовців або арешту;

б) два дні обмеження волі;

в) три дні службового обмеження для військовослужбовців або три дні виправних робіт;

г) вісім годин громадських робіт;

2) одному дню тримання в дисциплінарному батальйоні військово-службовців або арешту відповідають:

а) два дні обмеження волі;

б) три дні службового обмеження для військовослужбовців або три дні виправних робіт;

3) одному дню обмеження волі відповідають три дні службового обмеження для військовослужбовців або три дні виправних робіт;

4) одному дню обмеження волі або арешту відповідають вісім годин громадських робіт.

2. При призначенні покарання та стягнення за сукупністю кримінальних правопорушень або вироків у виді виправних робіт або службових обмежень для військовослужбовців за вчинене правопорушення складанню підлягають лише строки цих покарань та стягнень. Розміри відрахувань із заробітку засудженого складанню не підлягають і обчислюються за кожним вироком самостійно.

3. Основні покарання та/або стягнення у виді штрафу та позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю при призначенні їх за сукупністю кримінальних правопорушень і за сукупністю вироків складанню з іншими видами покарань не підлягають і виконуються самостійно.

4. Додаткові покарання або стягнення різних видів у всіх випадках виконуються самостійно.

5. Попереднє ув'язнення зараховується судом у строк покарання у разі засудження до позбавлення волі день за день або за правилами, передбаченими у частині першій цієї статті. При призначенні покарань та стягнень, не зазначених в частині першій цієї статті, суд, враховуючи попереднє ув'язнення, може пом'якшити покарання та стягнення, або повністю звільнити засудженого від його відбування.

6. Встановлені в частині першій цієї статті правила співвідношення видів покарань та стягнень можуть застосовуватись і в інших випадках, передбачених Загальною частиною цього Кодексу.

Стаття 74. Обчислення строків покарання та стягнення

Строки покарання та стягнення обчислюються відповідно в роках, місяцях та годинах. При заміні або складанні покарань та/або стягнень, а також у разі зарахування попереднього ув'язнення допускається обчислення строків покарання або стягнень у днях.

Розділ XII ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ПОКАРАННЯ, СТЯГНЕННЯ ТА ЇХ ВІДБУВАННЯ

Стаття 75. Звільнення від стягнення, покарання та його відбування

1. Звільнення засудженого від покарання або стягнення, звільнення від подальшого відбування покарання, заміна покарання або стягнення більш м'яким, а також пом'якшення призначеного покарання або стягнення, крім звільнення від покарання та стягнення або пом'якшення покарання на підставі закону України про амністію чи акта про помилування, може застосовуватися тільки судом у випадках, передбачених цим Кодексом.

2. Особа, засуджена за діяння, караність якого законом усунена, підлягає негайному звільненню від призначеного судом покарання та/або стягнення.

3. Призначена засудженому міра покарання та/або стягнення, що перевищує санкцію нового кримінального правопорушення, знижується до максимальної межі покарання та/або стягнення, встановлених санкцією нового закону. У разі якщо така межа передбачає більш м'який вид покарання або стягнення, відбусте засудженим покарання або стягнення зараховується з перерахуванням за правилами, встановленими частиною першою статті 73 цього Кодексу

4. Особа, яка вчинила кримінальне правопорушення, може бути за вироком суду звільнена від покарання або стягнення, якщо буде визнано, що з урахуванням бездоганної поведінки і сумлінного ставлення до праці цю особу на час розгляду справи в суді не можна вважати суспільно небезпечною.

5. Особа також може бути за вироком суду звільнена від покарання та/або стягнення на підставах, передбачених статтею 48 цього Кодексу

Стаття 76. Звільнення від відбування покарання з випробуванням

1. Якщо суд при призначенні покарання у виді виправних робіт, службового обмеження для військовослужбовців, обмеження волі, а також позбавлення волі на строк не більше п'яти років, враховуючи тяжкість злочину, особу винного та інші обставини справи, дійде висновку про можливість виправлення засудженого без відбування покарання, він може прийняти рішення про звільнення від відбування покарання з випробуванням.

2. Суд приймає рішення про звільнення від відбування покарання з випробуванням у випадку затвердження угоди про примирення або про визнання вини, якщо сторонами угоди узгоджено покарання у виді виправних робіт, службового обмеження для військовослужбовців, обмеження волі, позбавлення волі на строк не більше п'яти років, а також узгоджено звільнення від відбування покарання з випробуванням.

3. У випадках, передбачених частинами першою, другою цієї статті, суд ухвалює звільнити засудженого від відбування призначеного покарання, якщо він протягом визначеного іспитового строку не вчинить нового злочину і виконає покладені на нього обов'язки. Тривалість іспитового строку та обов'язки, які покладаються на особу, звільнену від відбування покарання з випробуванням, визначаються судом.

4. Іспитовий строк встановлюється судом тривалістю від одного року до трьох років.

Стаття 77. Обов'язки, які покладає суд на особу, звільнену від відбування покарання з випробуванням

1. У разі звільнення від відбування покарання з випробуванням суд може покласти на засудженого такі обов'язки:

1) попросити публічно або в іншій формі пробачення у потерпілого;

2) не виїжджати за межі України на постійне проживання без дозволу кримінально-виконавчої інспекції;

3) повідомляти кримінально-виконавчу інспекцію про зміну місця проживання, роботи або навчання;

4) періодично з'являтися для реєстрації в кримінально-виконавчій інспекції;

5) пройти курс лікування від алкоголізму, наркоманії або захворювання, що становить небезпеку для здоров'я інших осіб.

2. Контроль за поведінкою таких засуджених здійснюється кримінально-виконавчою інспекцією за місцем проживання засудженого, а щодо засуджених військовослужбовців — командирами військових частин.

Стаття 78. Застосування додаткових покарань у разі звільнення від відбування основного покарання з випробуванням

У разі звільнення від відбування покарання з випробуванням можуть бути призначені додаткові покарання у виді штрафу, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю та позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу.

Стаття 79. Правові наслідки звільнення від відбування покарання з випробуванням

1. Після закінчення іспитового строку засуджений, який виконав покладені на нього обов'язки та не вчинив нового кримінального правопорушення, звільняється судом від призначеного йому покарання.

2. Якщо засуджений не виконує покладені на нього обов'язки або систематично вчинює правопорушення, що потягли за собою адміністративні стягнення, стягнення і свідчать про його небажання стати на шлях виправлення, суд направляє засудженого для відбування призначеного покарання.

3. У разі вчинення засудженим протягом іспитового строку нового кримінального правопорушення суд призначає йому покарання за правилами, передбаченими в статтях 72, 73 цього Кодексу.

Стаття 80. Звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років

1. У разі призначення покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі вагітним жінкам або жінкам, які мають дітей віком

до семи років, крім засуджених до позбавлення волі на строк більше п'яти років за тяжкі і особливо тяжкі злочини, суд може звільнити таких засуджених від відбування як основного, так і додаткового покарання з встановленням іспитового строку у межах строку, на який згідно з законом жінку може бути звільнено від роботи у зв'язку з вагітністю, пологами і до досягнення дитиною семирічного віку.

2. У разі звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років, суд може покласти на засуджену обов'язки, передбачені у статті 77 цього Кодексу.

3. Контроль за поведінкою засуджених здійснюється кримінально-виконавчою інспекцією.

4. Після закінчення іспитового строку суд, залежно від поведінки засудженої, звільняє її від покарання або направляє для відбування покарання, призначеного вироком.

5. У разі, коли звільнена від відбування покарання з випробуванням жінка відмовилася від дитини, передала її в дитячий будинок, зникла з місця проживання, ухиляється від виховання дитини, догляду за нею, не виконує покладених на неї судом обов'язків або систематично вчинює правопорушення, що потягли за собою адміністративні стягнення і свідчать про її небажання стати на шлях виправлення, суд за поданням контролюючого органу направляє засуджену для відбування покарання згідно з вироком суду.

6. Якщо засуджена вчинила в період іспитового строку нове кримінальне правопорушення, суд призначає їй покарання за правилами, передбаченими у статтях 72 і 73 цього Кодексу.

Стаття 81. Звільнення від відбування покарання та стягнення у зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку

1. Особа звільняється від відбування покарання та/або стягнення, якщо з дня набрання чинності обвинувальним вироком його не було виконано в такі строки:

1) два роки — у разі засудження за вчинення кримінального проступку;

2) три роки — у разі засудження за вчинення злочину до покарання менш суворого, ніж обмеження волі;

3) п'ять років — у разі засудження до покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі за злочини, за які передбачене позбавлення волі на строк до двох років;

4) десять років — у разі засудження до покарання у виді позбавлення волі на строк понад п'ять років за тяжкий злочин, а також при засудженні до позбавлення волі на строк не більше десяти років за особливо тяжкий злочин;

5) п'ятнадцять років — у разі засудження до покарання у виді позбавлення волі на строк більше десяти років за особливо тяжкий злочин.

2. Строки давності щодо додаткових покарань та/або стягнень визначаються основним покаранням та/або стягненням, призначеним за вироком суду.

3. Перебіг давності зупиняється, якщо засуджений ухиляється від відбування покарання та/або стягнення. У цих випадках перебіг давності відновлюється з дня з'явлення засудженого для відбування покарання та/або стягнення або з дня його затримання. У цьому разі строки давності, передбачені пунктами 1–3 частини першої цієї статті, подвоюються.

4. Перебіг давності переривається, якщо до закінчення строків, зазначених у частинах першій та третій цієї статті, засуджений вчинить нове кримінальне правопорушення. Обчислення давності в цьому випадку починається з дня вчинення нового кримінального правопорушення.

5. Питання про застосування давності до особи, засудженої до довічного позбавлення волі, вирішується судом. Якщо суд не визнає за можливе застосувати давність, довічне позбавлення волі заміняється позбавленням волі.

6. Давність не застосовується у разі засудження за кримінальні правопорушення проти миру та безпеки людства, передбачені статтями 487–489 та частиною першою статті 492 цього Кодексу.

Стаття 82. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання

1. До осіб, що відбувають покарання у виді виправних робіт, службових обмежень для військовослужбовців, обмеження волі, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців або позбавлення волі, може бути застосоване умовно-дострокове звільнення від відбування покарання. Особу може бути умовно-достроково звільнено повністю або частково і від відбування додаткового покарання.

2. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання може бути застосоване, якщо засуджений сумлінною поведінкою і ставленням до праці довів своє виправлення.

3. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання може бути застосоване після фактичного відбуття засудженим:

1) не менше половини строку покарання, призначеного судом за кримінальний проступок, а також за необережний злочин;

2) не менше двох третин строку покарання, призначеного судом за умисний злочин, за який передбачено покарання до десяти років позбавлення волі чи необережний злочин, за який передбачене покарання понад десять років позбавлення волі, а також у разі, якщо особа раніше відбувала покарання у виді позбавлення волі за умисний злочин і до погашення або зняття судимості знову вчинила умисний злочин, за який вона засуджена до позбавлення волі;

3) не менше трьох чвертей строку покарання, призначеного судом за умисний злочин, за який передбачене позбавлення волі понад десять років позбавлення волі, а також покарання, призначеного особі, яка раніше звільнялася умовно-достроково і знову вчинила умисний злочин протягом невідбутої частини покарання.

4. У разі вчинення особою, до якої було застосовано умовно-дострокове звільнення від відбування покарання, протягом невідбутої частини покарання нове кримінальне правопорушення суд призначає їй покарання за правилами, передбаченими статтями 72 і 73 цього Кодексу.

Стаття 83. Заміна невідбутої частини покарання більш м'яким

1. Особам, що відбувають покарання у виді обмеження або позбавлення волі, невідбута частина покарання може бути замінена судом більш м'яким покаранням. У цих випадках більш м'яке покарання призначається в межах строків, установлених у Загальній частині цього Кодексу для даного виду покарання, і не повинне перевищувати невідбутого строку покарання, призначеного вироком.

2. У разі заміни невідбутої частини основного покарання більш м'яким засудженого може бути звільнено також і від додаткового покарання у виді позбавлення права займати певні посади чи займатися певною діяльністю.

3. Заміна невідбутої частини покарання більш м'яким може бути застосована, якщо засуджений став на шлях виправлення.

4. Заміна невідбутої частини покарання більш м'яким можлива після фактичного відбуття засудженим:

1) не менше третини строку покарання, призначеного судом за злочин невеликої або середньої тяжкості, а також за необережний злочин;

2) не менше половини строку покарання, призначеного судом за умисний злочин, за який передбачене покарання до десяти років позбавлення волі чи необережний злочин, за який передбачене покарання понад десять років позбавлення волі, а також у разі, коли особа раніше відбувала покарання у виді позбавлення волі за злочин і до погашення або зняття судимості знову вчинила умисний злочин, за який вона була засуджена до позбавлення волі;

3) не менше двох третин строку покарання, призначеного судом за умисний злочин, а також покарання, призначеного особі, яка раніше звільнялася умовно-достроково і вчинила нове умисне кримінальне правопорушення протягом невідбутої частини покарання.

5. До осіб, яким покарання замінене більш м'яким, може бути застосоване умовно-дострокове звільнення за правилами, передбаченими статтею 82 цього Кодексу.

6. Якщо особа, відбуваючи більш м'яке покарання, вчинить нове кримінальне правопорушення, суд до покарання за знову вчинене кримінальне правопорушення приєднує невідбуту частину більш м'якого покарання за правилами, передбаченими у статтях 72 і 73 цього Кодексу.

Стаття 84. Звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років

1. Засуджених до обмеження волі або до позбавлення волі жінок, які стали вагітними або народили дітей під час відбування покарання, крім засуджених до позбавлення волі на строк більше п'яти років за умисні злочини, суд може звільнити від відбування покарання в межах строку, на який згідно з законом жінку може бути звільнено від роботи у зв'язку з вагітністю, пологами і до досягнення дитиною трирічного віку.

2. Звільнення від відбування покарання застосовується до засудженої, яка має сім'ю або родичів, що дали згоду на спільне з нею проживання, або яка має можливість самостійно забезпечити належні умови для виховання дитини.

3. Контроль за поведінкою таких жінок здійснюється кримінально-виконавчою інспекцією за місцем проживання.

4. Після досягнення дитиною трирічного віку або в разі її смерті суд залежно від поведінки засудженої може звільнити її від покарання або замінити його більш м'яким покаранням чи направити засуджену для відбування покарання, призначеного за вироком. У цьому разі

суд може повністю або частково зарахувати у строк відбування покарання час, протягом якого засуджена не відбувала покарання.

5. Якщо засуджена, яка була звільнена від відбування покарання, відмовляється від дитини, передала її у дитячий будинок, зникла з місця проживання або ухиляється від виховання дитини, догляду за нею, або систематично вчинює правопорушення, що потягли за собою адміністративні стягнення і свідчать про небажання стати на шлях виправлення, суд може за поданням контролюючого органу направити засуджену для відбування покарання, призначеного за вироком.

6. Якщо в період звільнення від відбування покарання засуджена вчинила нове кримінальне правопорушення, суд призначає їй покарання за правилами, передбаченими у статтях 72 і 73 цього Кодексу.

Стаття 85. Звільнення від покарання або стягнення за хворобою

1. Звільняється від покарання або стягнення особа, яка під час його відбування захворіла на психічну хворобу, що позбавляє її можливості усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними. До такої особи можуть застосовуватися примусові заходи медичного характеру відповідно до статей 95–97 цього Кодексу.

2. Особа, яка після вчинення кримінального правопорушення або постановлення вироку захворіла на іншу тяжку хворобу, що перешкоджає відбуванню покарання або стягнення, може бути звільнена від покарання та стягнення або від подальшого його відбування. При вирішенні цього питання суд враховує тяжкість вчиненого кримінального правопорушення, характер захворювання, особу засудженого та інші обставини справи.

3. Військовослужбовці, засуджені до службового обмеження, арешту або тримання в дисциплінарному батальйоні, в разі визнання їх непридатними до військової служби за станом здоров'я звільняються від покарання або стягнення.

4. У разі одужання осіб, зазначених у частинах першій та другій цієї статті, вони повинні бути направлені для відбування покарання, якщо не закінчилися строки давності, передбачені статтями 48 або 83 цього Кодексу, або відсутні інші підстави для звільнення від покарання або стягнення. При цьому час, протягом якого до осіб застосовувалися примусові заходи медичного характеру, зараховується в строк покарання або стягнення за правилами, передбаченими в частині п'ятій статті 73 цього Кодексу, а один день позбавлення волі дорівнює одному дню застосування примусових заходів медичного характеру.

Стаття 86. Звільнення від покарання або стягнення на підставі закону України про амністію або акта про помилування

На підставі закону України про амністію або акта про помилування засуджений може бути повністю звільнений від основного і додаткового покарання або стягнення або частково звільнений від основного і додаткового покарання або стягнення.

Стаття 87. Амністія

1. Амністія оголошується законом України стосовно певної категорії осіб.

2. Законом про амністію особи, визнані винними у вчиненні кримінального правопорушення обвинувальним вироком суду, або кримінальні справи стосовно яких розглянуті судами, але вироки стосовно цих осіб не набрали законної сили, можуть бути повністю або частково звільнені від відбування покарання або стягнення.

Стаття 88. Помилування

1. Помилування здійснюється Президентом України стосовно індивідуально визначеної особи.

2. Актом про помилування може бути здійснена заміна засудженому призначеного судом покарання у виді довічного позбавлення волі на позбавлення волі на строк не менше двадцяти п'яти років.

Розділ XIII СУДИМІСТЬ

Стаття 89. Правові наслідки судимості

1. Особа, що вчинила злочин визнається такою, яка має судимість, з дня набрання законної сили обвинувальним вироком і до погашення або зняття судимості.

2. Судимість має правове значення у разі вчинення нового кримінального правопорушення, а також в інших випадках, передбачених законами України.

3. Особи, засуджені за вироком суду без призначення покарання або звільнені від покарання чи такі, що відбули покарання за діяння, кримінальність і караність якого усунута законом, визнаються такими, що не мають судимості.

4. Особи, які були реабілітовані, визнаються такими, що не мають судимості.

Стаття 90. Строки погашення судимості

Такими, що не мають судимості, визнаються:

1) особи, засуджені відповідно до статті 76 цього Кодексу, якщо протягом іспитового строку вони не вчинять нового кримінального правопорушення і якщо протягом зазначеного строку рішення про звільнення від відбування покарання з випробуванням не буде скасоване з інших підстав, передбачених законом. Якщо строк додаткового покарання перевищує тривалість іспитового строку, особа визнається такою, що не має судимості, після відбуття цього додаткового покарання;

2) жінки, засуджені відповідно до статті 80 цього Кодексу, якщо протягом іспитового строку вони не вчинять нового кримінального правопорушення і якщо після закінчення цього строку не буде прийняте рішення про направлення для відбування покарання, призначеного вироком суду. Якщо засуджена не була звільнена від додаткового покарання і його строк перевищує тривалість іспитового строку, то жінка визнається такою, що не має судимості, після відбуття цього додаткового покарання;

3) особи, засуджені до позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю після виконання цього покарання ;

4) особи, які відбули покарання у виді службового обмеження для військовослужбовців або тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців чи достроково звільнені від цих покарань, а також військовослужбовці, які відбули покарання на гауптвахті замість арешту;

5) особи, засуджені до основного покарання у виді штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, громадських робіт, виправних робіт або арешту, якщо вони протягом року з дня відбуття покарання (основного та додаткового) не вчинять нового кримінального правопорушення;

6) особи, засуджені до обмеження волі, а також засуджені за злочин невеликої тяжкості до позбавлення волі, якщо вони протягом двох років з дня відбуття покарання (основного та додаткового) не вчинять нового кримінального правопорушення;

7) особи, засуджені до позбавлення волі або основного покарання у виді штрафу за злочин середньої тяжкості, якщо вони протягом

трьох років з дня відбуття покарання (основного та додаткового) не вчинять нового кримінального правопорушення;

8) особи, засуджені до позбавлення волі або основного покарання у виді штрафу за тяжкий злочин, якщо вони протягом шести років з дня відбуття покарання (основного та додаткового) не вчинять нового кримінального правопорушення;

9) особи, засуджені до позбавлення волі або основного покарання у виді штрафу за особливо тяжкий злочин, якщо вони протягом восьми років з дня відбуття покарання (основного та додаткового) не вчинять нового кримінального правопорушення.

Стаття 91. Обчислення строків погашення судимості

1. Строки погашення судимості обчислюються з дня відбуття основного і додаткового покарання.

2. До строку погашення судимості зараховується час, протягом якого вирок не було виконано, якщо при цьому давність виконання вироку не переривалася. Якщо вирок не було виконано, судимість погашається по закінченні строків давності виконання вироку.

3. Якщо особу було достроково звільнено від відбування покарання, то строк погашення судимості обчислюється з дня дострокового звільнення її від відбування покарання (основного та додаткового).

4. Якщо невідбуту частину покарання було замінено більш м'яким покаранням, то строк погашення судимості обчислюється з дня відбуття більш м'якого покарання (основного та додаткового).

5. Якщо особа, що відбула покарання, до закінчення строку погашення судимості вчинить кримінальне правопорушення, перебіг строку погашення судимості переривається і обчислюється заново. У цих, якщо вчинене кримінальне правопорушення є злочином, строки погашення судимості обчислюються окремо за кожний злочин після фактичного відбуття покарання (основного та додаткового) за останній злочин.

Стаття 92. Зняття судимості

1. Якщо особа після відбуття покарання у виді позбавлення волі зразковою поведінкою і сумлінним ставленням до праці довела своє виправлення, то суд може зняти з неї судимість до закінчення строків, зазначених у статті 90 цього Кодексу.

2. Зняття судимості допускається лише після закінчення не менш як половини строку погашення судимості, зазначеного у статті 90 цього Кодексу.

3. Порядок зняття судимості встановлюється Кримінальним процесуальним кодексом України.

Розділ XIV ЗАХОДИ БЕЗПЕКИ

Стаття 93. Види заходів безпеки

1. До особи, визнаної винною у вчиненні суспільно небезпечно-го діяння, передбаченого цим Кодексом, за вмотивованим рішенням суду можуть бути застосовувані інші заходи, які не пов'язані з покаранням та стягненнями (заходи безпеки):

- 1) спеціальна конфіскація майна;
- 2) примусові заходи медичного характеру;
- 3) примусове лікування;
- 4) примусові заходи виховного характеру.

2. Підстави застосування інших заходів, не пов'язаних з покаранням та стягненням, визначаються цим Кодексом

Стаття 94. Примусові заходи медичного характеру

1. Примусовими заходами медичного характеру є надання амбулаторної психіатричної допомоги, поміщення особи, яка вчинила небезпечне діяння, що підпадає під ознаки кримінального правопорушення, передбачених Особливою частиною цього Кодексу, в спеціальний лікувальний заклад з метою її обов'язкового лікування, а також запобігання вчиненню нею суспільно небезпечних діянь.

2. Примусові заходи медичного характеру можуть бути застосовані судом до осіб:

- 1) які вчинили у стані неосудності суспільно небезпечні діяння;
- 2) які вчинили у стані обмеженої осудності кримінальне правопорушення;
- 3) які вчинили кримінальне правопорушення у стані осудності, але захворіли на психічну хворобу до постановлення вироку або під час відбування покарання.

Стаття 95. Види примусових заходів медичного характеру

1. Залежно від характеру та тяжкості захворювання, тяжкості вчиненого діяння, з урахуванням ступеня небезпечності психічно хворо-

го для себе або інших осіб, суд може застосувати такі примусові заходи медичного характеру:

- 1) надання амбулаторної психіатричної допомоги в примусовому порядку;
- 2) госпіталізація до психіатричного закладу із звичайним наглядом;
- 3) госпіталізація до психіатричного закладу з посиленням наглядом;
- 4) госпіталізація до психіатричного закладу із суворим наглядом.

2. Надання амбулаторної психіатричної допомоги в примусовому порядку може бути застосоване судом стосовно особи, яка страждає на психічні розлади і вчинила суспільно небезпечне діяння, якщо особа за станом свого психічного здоров'я не потребує госпіталізації до психіатричного закладу, у тому числі до обмежено осудних осіб.

3. Госпіталізація до психіатричного закладу із звичайним наглядом може бути застосована судом щодо психічно хворого, який за своїм психічним станом і характером вчиненого суспільно небезпечного діяння потребує тримання у психіатричному закладі і лікування у примусовому порядку.

4. Госпіталізація до психіатричного закладу з посиленням наглядом може бути застосована судом щодо психічно хворого, який вчинив суспільно небезпечне діяння, не пов'язане з посяганням на життя інших осіб, і за своїм психічним станом не становить загрози для суспільства, але потребує тримання у психіатричному закладі та лікування в умовах посиленого нагляду.

5. Госпіталізація до психіатричного закладу із суворим наглядом може бути застосована судом щодо психічно хворого, який вчинив суспільно небезпечне діяння, пов'язане з посяганням на життя інших осіб, а також щодо психічно хворого, який за своїм психічним станом і характером вчиненого суспільно небезпечного діяння становить особливу небезпеку для суспільства і потребує тримання у психіатричному закладі та лікування в умовах суворого нагляду.

6. Якщо не буде визнано за необхідне застосування до психічно хворого примусових заходів медичного характеру, а також у разі припинення застосування таких заходів, суд може передати його на піклування родичам або опікунам з обов'язковим лікарським наглядом.

Стаття 96. Продовження, зміна або припинення застосування примусових заходів медичного характеру

1. Продовження, зміна або припинення застосування примусових заходів медичного характеру здійснюється судом за заявою представника психіатричного закладу (лікаря-психіатра), який надає особі таку психіатричну допомогу, до якої додається висновок комісії лікарів-психіатрів, який обґрунтовує необхідність продовження, зміни або припинення застосування таких примусових заходів.

2. Особи, до яких застосовані примусові заходи медичного характеру, підлягають огляду комісією лікарів-психіатрів не рідше одного разу на 6 місяців для вирішення питання про наявність підстав для звернення до суду із заявою про припинення або про зміну застосування такого заходу. У разі відсутності підстав для припинення або зміни застосування примусового заходу медичного характеру представник психіатричного закладу (лікар-психіатр), який надає особі таку психіатричну допомогу, направляє до суду заяву, до якої додається висновок комісії лікарів-психіатрів, який містить обґрунтування про необхідність продовження застосування примусового заходу медичного характеру. У разі необхідності продовження застосування примусового заходу медичного характеру понад 6 місяців представник психіатричного закладу (лікар-психіатр), який надає особі таку психіатричну допомогу, повинен направити до суду за місцем знаходження психіатричного закладу заяву про продовження застосування примусового заходу. До заяви додається висновок комісії лікарів-психіатрів, який містить обґрунтування про необхідність продовження надання особі такої психіатричної допомоги. В подальшому продовження застосовування примусового заходу медичного характеру проводиться кожного разу на строк, який не може перевищувати 6 місяців.

3. У разі припинення застосування примусових заходів медичного характеру через зміну психічного стану особи на краще, суд може передати її на піклування родичам або опікунам з обов'язковим лікарським наглядом.

4. У разі припинення застосування примусових заходів медичного характеру через видужання особи, які вчинили кримінальне правопорушення у стані осудності, але захворіли на психічну хворобу до постановлення вироку, підлягають покаранню на загальних засадах, а особи, які захворіли на психічну хворобу під час відбування покарання, можуть підлягати подальшому відбуванню покарання.

Стаття 97. Примусове лікування

1. Примусове лікування може бути застосоване судом, незалежно від призначеного покарання та стягнення, до осіб, які вчинили кримінальне правопорушення та мають хворобу, що становить небезпеку для здоров'я інших осіб.

2. У разі призначення покарання у виді позбавлення волі або обмеження волі примусове лікування здійснюється за місцем відбування покарання. У разі призначення інших видів покарань, а також стягнень примусове лікування здійснюється у спеціальних лікувальних закладах.

Стаття 98. Виховні заходи безпеки до неповнолітніх

1. Виховні заходи безпеки суд може застосувати до осіб, яким виповнилось одинадцять років, але які не досягли віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, які вчинили суспільно небезпечне діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого Особливою частиною цього Кодексу.

2. До осіб зазначених у частині першій можуть бути застосовані наступні заходи:

- 1) застереження;
- 2) обмеження дозвілля і встановлення особливих вимог до поведінки неповнолітнього;
- 3) передача неповнолітнього під нагляд батьків чи осіб, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічного або трудового колективу за його згодою, а також окремих громадян на їхнє прохання.

Стаття 99. Спеціальна конфіскація майна

1. Спеціальна конфіскація майна полягає в примусовому безоплатному вилученні у власність держави належних особі на момент засудження наступних предметів та іншого майна:

- 1) виготовленого, підшуканого, пристосованого чи використаного як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення;
- 2) наданого особі з метою схилити її до вчинення кримінального правопорушення чи як винагорода за його вчинення;
- 3) яке є предметом кримінального правопорушення, пов'язаного з його незаконним обігом;
- 4) здобутого в результаті вчинення кримінального правопорушення або на яке було спрямовано кримінальне правопорушення.

2. Спеціальна конфіскація майна застосовується незалежно від характеру вчиненого кримінального правопорушення чи його тяжкості

і може бути застосовано у випадках, коли вона не передбачена в санкції статті Особливої частини цього Кодексу.

3. Спеціальна конфіскація майна застосовується незалежно від звільнення особи від покарання або його відбування.

4. Спеціальна конфіскація майна застосовується також у випадках звільнення від кримінальної відповідальності або вчинення особою суспільно небезпечного діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого Особливою частиною цього Кодексу, у стані неосудності чи до досягнення віку, з якого відповідно до цього Кодексу може наставати кримінальна відповідальність.

5. Спеціальна конфіскація майна застосовується крім випадків, коли речі згідно з вимогами закону підлягають поверненню потерпілому або іншій особі.

Розділ XV ЗАХОДИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ ЩОДО ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Стаття 100. Підстави для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру

1. Підставами для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру є вчинення її уповноваженою особою:

1) від імені та в інтересах юридичної особи будь-якого із злочинів, передбачених статтями 230, 343, частиною першою і другою статті 414, частиною першою і другою статті 415, статтями 416, 417 цього Кодексу;

2) від імені юридичної особи будь-якого із злочинів, передбачених статтями 284–289 цього Кодексу.

Примітка. 1. Під уповноваженими особами юридичної особи слід розуміти службових осіб юридичної особи, а також інших осіб, які відповідно до закону, установчих документів юридичної особи чи договору мають право діяти від імені юридичної особи.

2. Злочини, передбачені статтями 230, 343, частиною першою і другою статті 414, частиною першою і другою статті 415 статтями 416, 417 цього Кодексу, визнаються вчиненими в інтересах юридичної особи, якщо вони спрямовані на отримання нею неправомірної вигоди або створення умов для отримання такої вигоди, а так само на ухилення від передбаченої законом відповідальності.

Стаття 101. Юридичні особи, до яких застосовуються заходи кримінально-правового характеру

1. Заходи кримінально-правового характеру можуть бути застосовані судом до підприємства, установи чи організації, крім державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, організацій, створених ними у встановленому порядку, що повністю утримуються за рахунок відповідно державного чи місцевого бюджетів, фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, а також міжнародних організацій.

Стаття 102. Підстави для звільнення юридичної особи від застосування заходів кримінально-правового характеру

1. Юридична особа звільняється від застосування до неї заходів кримінально-правового характеру, якщо з дня вчинення її уповноваженою особою будь-якого злочину, зазначеного у статті 100 цього Кодексу, і до дня набрання вироком законної сили минули такі строки:

- 1) три роки — у разі вчинення злочину невеликої тяжкості;
- 2) п'ять років — у разі вчинення злочину середньої тяжкості;
- 3) десять років — у разі вчинення тяжкого злочину;
- 4) п'ятнадцять років — у разі вчинення особливо тяжкого злочину

2. Перебіг давності застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру зупиняється, якщо її уповноважена особа, яка вчинила будь-який злочин, зазначений у статті 100 цього Кодексу, переховується від органів досудового слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та її місцезнаходження невідоме. У таких випадках перебіг давності відновлюється з дня встановлення місцезнаходження цієї уповноваженої особи.

3. Перебіг давності застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру переривається, якщо до закінчення передбачених у частинах першій та другій цієї статті строків її уповноважена особа повторно вчинила будь-який злочин, зазначений у статті 100 цього Кодексу

4. Обчислення давності в цьому разі починається з дня вчинення уповноваженою особою юридичної особи будь-якого злочину, зазначеного у статті 100 цього Кодексу. При цьому строки давності обчислюються окремо за кожний злочин.

Стаття 103. Види заходів кримінально-правового характеру, що застосовуються до юридичних осіб

1. До юридичних осіб судом можуть бути застосовані такі заходи кримінально-правового характеру:

- 1) штраф;
- 2) конфіскація майна;
- 3) ліквідація.

2. До юридичних осіб штраф та ліквідація можуть застосовуватися лише як основні заходи кримінально-правового характеру, а конфіскація майна — лише як додатковий.

Стаття 104. Штраф

1. Суд може застосувати до юридичної особи штраф у розмірі від п'яти тисяч до сімдесяти п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

2. Залежно від ступеня тяжкості злочину, вчиненого уповноваженою особою юридичної особи, суд застосовує штраф у таких розмірах: за злочин невеликої тяжкості — від п'яти тисяч до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

за злочин середньої тяжкості — від десяти тисяч до двадцяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

за тяжкий злочин — від двадцяти тисяч до п'ятдесяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

за особливо тяжкий злочин — від п'ятдесяти тисяч до сімдесяти п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

3. З урахуванням майнового стану юридичної особи суд може призначити штраф із розстрочкою виплати певними частинами строком до трьох років.

Стаття 105. Конфіскація майна

1. Конфіскація майна полягає у примусовому безоплатному вилученні у власність держави майна юридичної особи і застосовується судом у разі ліквідації юридичної особи згідно з цим Кодексом.

Стаття 106. Ліквідація

1. Ліквідація юридичної особи застосовується судом у разі вчинення її уповноваженою особою будь-якого із злочинів, передбачених статтями 285–289 цього Кодексу.

2. Ліквідація юридичної особи здійснюється в порядку, передбаченому Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців».

3. У разі якщо юридична особа належить до об'єктів, що мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави, ліквідація до неї не застосовується.

Стаття 107. Загальні правила застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру

1. При застосуванні до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру судом враховуються ступінь тяжкості вчиненого її уповноваженою особою злочину, ступінь здійснення злочинного наміру, розмір завданої шкоди, характер та розмір неправомірної вигоди, яка отримана або могла бути отримана юридичною особою, вжиті юридичною особою заходи для запобігання злочину.

Стаття 108. Застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру за сукупністю злочинів

1. За сукупністю злочинів в межах одного провадження суд, застосувавши до юридичної особи заходи кримінально-правового характеру за кожен злочин окремо, визначає остаточний основний захід шляхом поглинення менш суворого заходу більш суворим.

2. При застосуванні до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру за злочин за наявності невиконаного заходу за попереднім вироком (вироками) суду кожне з них виконується самостійно, крім випадків застосування судом ліквідації юридичної особи згідно з цим Кодексом.

Розділ XVI ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ, ПОКАРАННЯ ТА СТЯГНЕННЯ ДО НЕПОВНОЛІТНІХ

Стаття 109. Звільнення від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру

1. Неповнолітнього, який вчинив кримінальний проступок або вперше вчинив злочин невеликої тяжкості або необережний злочин середньої тяжкості, може бути звільнено від кримінальної відпові-

дальності, якщо його виправлення можливе без застосування покарання чи стягнення. У цих випадках суд застосовує до неповнолітнього примусові заходи виховного характеру, передбачені частиною другою статті 119 цього Кодексу.

2. У разі ухилення неповнолітнього, що вчинив кримінальне правопорушення, від застосування до нього примусових заходів виховного характеру ці заходи скасовуються і він притягується до кримінальної відповідальності.

Стаття 110. Види покарань та стягнень

1. До неповнолітніх, визнаних винними у вчиненні злочину, судом можуть бути застосовані такі основні види покарань:

- 1) штраф;
- 2) громадські роботи;
- 3) виправні роботи;
- 4) арешт;
- 5) обмеження волі;
- 6) позбавлення волі на певний строк.

2. До неповнолітніх, визнаних винними у вчиненні кримінального проступку, судом, у випадках передбачених законом, можуть бути застосовані такі основні види стягнень:

- 1) штраф;
- 2) громадські роботи;
- 3) виправні роботи.

3. До неповнолітніх, визнаних винними у вчиненні злочину, можуть бути застосовані додаткові покарання у виді штрафу та позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

Стаття 111. Штраф

1. Штраф застосовується лише до неповнолітніх, що мають самостійний доход, власні кошти або майно, на яке може бути звернене стягнення.

2. Розмір штрафу, в тому числі за вчинення злочину, за який передбачено основне покарання лише у виді штрафу понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, встановлюється судом залежно від тяжкості вчиненого злочину та з урахуванням майнового стану неповнолітнього в межах від ста до п'ятисот встановлених законодавством неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

3. Розмір штрафу за вчинення кримінального проступку встановлюється судом виходячи із характеру кримінального проступку та з урахуванням майнового стану неповнолітнього в межах до заподіяної шкоди потерпілому, але не вище ста неоподаткованих мінімумів доходів громадян.

4. До неповнолітнього, що не має самостійного доходу, власних коштів або майна, на яке може бути звернене стягнення, засудженого за вчинення кримінального проступку, за який передбачено основне покарання лише у виді штрафу понад п'ятсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а також за вчинення злочину, за який передбачено основне покарання лише у виді штрафу понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, може бути застосовано покарання у виді громадських робіт або виправних робіт згідно з положеннями статей 112, 116 цього Кодексу.

Стаття 112. Громадські та виправні роботи

1. Громадські роботи можуть бути призначені неповнолітньому у віці від 14 до 18 років за вчинення злочину на строк від тридцяти до ста двадцяти годин, а за вчинення кримінального проступку на строк до тридцяти годин, і полягають у виконанні неповнолітнім робіт у вільний від навчання чи основної роботи час. Тривалість виконання громадських робіт не може перевищувати двох годин на день для неповнолітніх з 16 до 18 років, і однієї години для неповнолітніх до 16 років.

2. Виправні роботи можуть бути призначені неповнолітньому в віці від 16 до 18 років за місцем роботи за вчинення злочину на строк від двох місяців до одного року, а за вчинення кримінального проступку на строк до двох місяців.

3. Із заробітку неповнолітнього, засудженого до виправних робіт, здійснюється відрахування в доход держави в розмірі, встановленому вищим судом, в межах від п'яти до десяти відсотків при засудженні за злочин; в межах до п'яти відсотків при засудженні за кримінальний проступок.

Стаття 113. Арешт

1. Арешт полягає у триманні неповнолітнього, який досяг 16-річного віку, в умовах ізоляції у спеціально пристосованих установах — арештних домах, з обов'язковим залученням до праці.

2. У залежності від особистості неповнолітнього засудженого та тяжкості вчиненого ним діяння, суд при поставленні обвинувального

вироку може призначити один із таких видів арешту: короткостроковий арешт, арешт на вихідні, довгостроковий арешт.

3. Короткостроковий арешт призначається строком до шести днів; арешт на вихідні дні — строком від однієї та чотирьох субот та неділь; довгостроковий арешт — строком від одного до чотирьох тижнів.

Стаття 114. Обмеження волі

1. Покарання у виді обмеження волі полягає у триманні неповнолітнього, який досяг 16-річного віку, у спеціальному виправно-виховному центрі без ізоляції від суспільства в умовах здійснення за ним нагляду з обов'язковим залученням засудженого до праці.

2. Обмеження волі встановлюється на строк від шести місяців до чотирьох років.

Стаття 115. Позбавлення волі на певний строк

1. Позбавлення волі на певний строк є найсуворішим видом покарання, що може бути застосований до неповнолітнього, визнаного винним у вчиненні злочину на строк від шести місяців до десяти років.

2. Позбавлення волі не може бути призначене неповнолітньому, який вперше вчинив злочин невеликої тяжкості.

2. Покарання у виді позбавлення волі на певний строк призначається неповнолітньому:

1) за вчинений повторно злочин невеликої тяжкості — на строк не більше одного року шести місяців;

2) за злочин середньої тяжкості — на строк не більше чотирьох років;

3) за тяжкий злочин — на строк не більше семи років;

4) за особливо тяжкий злочин — на строк не більше десяти років;

3. Неповнолітні, засуджені до покарання у виді позбавлення волі на певний строк, відбувають його у спеціальних виховних установах.

Стаття 116. Призначення покарання чи стягнення

1. При призначенні покарання чи стягнення неповнолітньому суд, крім обставин, передбачених у статтях 66–68 цього Кодексу, враховує умови його життя та виховання, вплив дорослих, рівень розвитку та інші особливості особи неповнолітнього.

2. При призначенні покарання неповнолітньому за сукупністю злочинів або вироків остаточне покарання у виді позбавлення волі не може перевищувати десяти років.

Стаття 117 Призначення покарання неповнолітнім, які мають відставання у психічному розвитку

При встановленні у неповнолітнього відставання у психічному розвитку, не пов'язаного з психічними розладами (захворюваннями), що знижують рівень здатності усвідомлення суспільної небезпеки або фактичний характер свого діяння або керування своїми діями (бездіяльністю), строк або розмір покарання не може перевищувати двох третин максимального строку або розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого відповідною санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини цього Кодексу.

Стаття 118. Звільнення від відбування покарання з випробуванням

1. Звільнення від відбування покарання з випробуванням застосовується до неповнолітніх відповідно до статей 76–79 цього Кодексу, з урахуванням положень, передбачених цією статтею.

2. Звільнення від відбування покарання з випробуванням може бути застосоване до неповнолітнього лише у разі його засудження до арешту, обмеження волі або позбавлення волі.

3. Испитовий строк устанавлюється тривалістю від одного до двох років.

4. У разі звільнення неповнолітнього від відбування покарання з випробуванням суд може покласти на окрему особу, за її згодою або на її прохання, обов'язок щодо нагляду за засудженим та проведення з ним виховної роботи.

Стаття 119. Звільнення від покарання чи стягнення із застосуванням примусових заходів виховного характеру

1. Неповнолітній, який вчинив кримінальний проступок, злочин невеликої або середньої тяжкості, може бути звільнений судом від покарання чи стягнення, якщо буде визнано, що внаслідок широкого каяття та подальшої бездоганної поведінки він на момент постановлення вироку не потребує застосування покарання чи стягнення.

2. У цьому разі суд застосовує до неповнолітнього такі примусові заходи виховного характеру:

- 1) застереження;
- 2) обмеження дозвілля і встановлення особливих вимог до поведінки неповнолітнього;

3) передача неповнолітнього під нагляд батьків чи осіб, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічного або трудового колективу за його згодою, а також окремих громадян на їхнє прохання;

4) покладення на неповнолітнього, який досяг п'ятнадцятирічного віку і має майно, кошти або заробіток, обов'язку відшкодування заподіяних майнових збитків.

5) направлення неповнолітнього до спеціальної навчально-виховної установи для дітей і підлітків до його виправлення, але на строк, що не перевищує трьох років. Умови перебування в цих установах неповнолітніх та порядок їх залишення визначаються законом.

3. До неповнолітнього може бути застосовано кілька примусових заходів виховного характеру, що передбачені у частині другій цієї статті. Тривалість заходів виховного характеру, передбачених у пунктах 2 та 3 частини другої цієї статті, встановлюється судом, який їх призначає.

4. Суд може також визнати за необхідне призначити неповнолітньому вихователя в порядку, передбаченому законом.

Стаття 120. Звільнення від кримінальної відповідальності та відбування покарання чи стягнення у зв'язку із закінченням строків давності

1. Строки давності при звільненні від кримінальної відповідальності та відбування покарання не застосовуються.

2. Звільнення від кримінальної відповідальності та відбування покарання у зв'язку із закінченням строків давності до осіб, які вчинили кримінальне правопорушення у віці до вісімнадцяти років, застосовується відповідно до статей 48 та 81 цього Кодексу з урахуванням положень, передбачених цією статтею.

3. Щодо осіб, зазначених у частині першій цієї статті, встановлюються такі строки давності:

- 1) один рік — у разі вчинення кримінального проступку;
- 2) два роки — у разі вчинення злочину невеликої тяжкості;
- 3) три роки — у разі вчинення злочину середньої тяжкості;
- 4) п'ять років — у разі вчинення тяжкого злочину;
- 5) сім років — у разі вчинення особливо тяжкого злочину.

4. Щодо осіб, зазначених у частині першій цієї статті, встановлюються такі строки виконання обвинувального вироку:

- 1) один рік — у разі засудження за вчинення кримінального проступку;

2) два роки — у разі засудження до покарання, не пов'язаного з позбавленням волі за злочин невеликої тяжкості, а також при засудженні до покарання у виді позбавлення волі за злочин невеликої тяжкості;

3) три роки — у разі засудження до покарання у виді позбавлення волі за злочин середньої тяжкості, а також при засудженні до покарання у виді позбавлення волі на строк до трьох років за тяжкий злочин;

4) п'ять років — у разі засудження до покарання у виді позбавлення волі на строк більше п'яти років за тяжкий злочин;

5) сім років — у разі засудження до покарання у виді позбавлення волі за особливо тяжкий злочин.

Стаття 121. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання

1. До осіб, які відбувають покарання у виді позбавлення волі за злочин, вчинений у віці до вісімнадцяти років, може бути застосоване умовно-дострокове звільнення від відбування покарання незалежно від тяжкості вчиненого злочину.

2. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання може бути застосоване, якщо засуджений сумлінною поведінкою та ставленням до праці та навчання довів своє виправлення.

3. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання може бути застосоване до засуджених за злочин, вчинений у віці до вісімнадцяти років, після фактичного відбуття:

1) не менше третини призначеного строку покарання за необережний тяжкий злочин;

2) не менше половини строку покарання, призначеного судом за умисний тяжкий злочин чи необережний особливо тяжкий злочин, а також, якщо особа раніше відбувала покарання у виді позбавлення волі за умисний злочин і до погашення або зняття судимості знову вчинила у віці до вісімнадцяти років новий умисний злочин, за який вона засуджена до позбавлення волі;

3) не менше двох третин строку покарання, призначеного судом за умисний особливо тяжкий злочин, а також, якщо особа раніше відбувала покарання у виді позбавлення волі і була умовно-достроково звільнена від відбування покарання, але до закінчення невідбутої частини покарання та до досягнення вісімнадцятирічного віку знову вчинила умисний злочин, за який вона засуджена до позбавлення волі.

4. До неповнолітніх заміна невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням не застосовується.

5. У разі вчинення особою, щодо якої застосоване умовно-дострокове звільнення від відбування покарання, протягом невідбутої частини покарання нового злочину суд призначає їй покарання за правилами, передбаченими у статтях 72 і 73 цього Кодексу.

ОСОБЛИВА ЧАСТИНА

Розділ I ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Стаття 122. Дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади

1. Дії, вчинені з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, а також змова про вчинення таких дій, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.

2. Публічні заклики до насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або до захоплення державної влади, а також розповсюдження матеріалів із закликами до вчинення таких дій, —

караються обмеженням волі на строк до трьох років або позбавленням волі на той самий строк.

3. Дії, передбачені частиною другою цієї статті, вчинені особою, яка є представником влади, або повторно, або організованою групою, або з використанням засобів масової інформації, —

караються обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

Стаття 123. Посягання на територіальну цілісність і недоторканність України

1. Умисні дії, вчинені з метою зміни меж території або державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України, а також публічні заклики чи розповсюдження матеріалів із закликами до вчинення таких дій, —

караються обмеженням волі на строк до трьох років або позбавленням волі на той самий строк.

2. Ті самі дії, якщо вони вчинені особою, яка є представником влади, або повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або поєднані з розпалюванням національної чи релігійної ворожнечі, —

караються обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, які призвели до загибелі людей або інших тяжких наслідків, —

караються позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років.

Стаття 124. Державна зрада

1. Державна зрада, тобто діяння, умисно вчинене громадянином України на шкоду суверенітету, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України: перехід на бік ворога в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту, шпигунство, надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України, —

карається позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років.

2. Звільняється від кримінальної відповідальності громадянин України, якщо він на виконання злочинного завдання іноземної держави, іноземної організації або їх представників ніяких дій не вчинив і добровільно заявив органам державної влади про свій зв'язок з ними та про отримане завдання.

Стаття 125. Посягання на життя державного чи громадського діяча

Посягання на життя Президента України, Голови Верховної Ради України, народного депутата України, Прем'єр-міністра України, члена Кабінету Міністрів України, Голови чи судді Конституційного Суду України або Верховного Суду України, або вищих спеціалізованих судів України, Генерального прокурора України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Голови Рахункової палати, Голови Національного банку України, керівника політичної партії, вчинене у зв'язку з їх державною чи громадською діяльністю, —

карається позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі.

Стаття 126. Диверсія

Вчинення з метою ослаблення держави вибухів, підпалів або інших дій, спрямованих на масове знищення людей, заподіяння тілесних ушкоджень чи іншої шкоди їхньому здоров'ю, на зруйнування або пошкодження об'єктів, які мають важливе народногосподарське чи оборонне значення, а також вчинення з тією самою метою дій, спрямованих на радіоактивне забруднення, масове отруєння, поширення епідемій, епізоотій чи епіфітотій, —

карається позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років.

Стаття 127. Шпигунство

1. Передача або збирання з метою передачі іноземній державі, іноземній організації або їх представникам відомостей, що становлять державну таємницю, якщо ці дії вчинені іноземцем або особою без громадянства, —

караються позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років.

2. Звільняється від кримінальної відповідальності особа, яка припинила діяльність, передбачену частиною першою цієї статті, та добровільно повідомила органи державної влади про вчинене, якщо внаслідок цього і вжитих заходів було відвернено заподіяння шкоди інтересам України.

Розділ II

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ

Стаття 128. Умисне вбивство

1. Вбивство, тобто умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині, —

карається позбавленням волі на строк від семи до п'ятнадцяти років.

2. Умисне вбивство:

- 1) двох або більше осіб;
- 2) малолітньої дитини або жінки, яка завідомо для винного перебувала у стані вагітності;
- 3) заручника або викраденої людини;

- 4) вчинене з особливою жорстокістю;
- 5) вчинене способом, небезпечним для життя багатьох осіб;
- 6) з корисливих мотивів;
- 7) з хуліганських мотивів;
- 8) особи чи її близького родича у зв'язку з виконанням цією особою службового або громадського обов'язку;
- 9) з метою приховати інший злочин або полегшити його вчинення;
- 10) поєднане із зґвалтуванням або насильницьким задоволенням статевої пристрасті неприродним способом;
- 11) вчинене на замовлення;
- 12) вчинене за попередньою змовою групою осіб;
- 13) вчинене особою, яка раніше вчинила умисне вбивство, за винятком вбивства, передбаченого статтями 129–131 цього Кодексу;
- 14) з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості, — карається позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі, — з конфіскацією майна у випадку, передбаченому пунктом 6 частини другої цієї статті.

Стаття 129. Умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання

Умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання, що раптово виникло внаслідок протизаконного насильства, систематичного знущання або тяжкої образи з боку потерпілого, — карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

Стаття 130. Умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини

Умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини під час пологів або відразу після пологів, — карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

Стаття 131. Умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця

Умисне вбивство, вчинене при перевищенні меж необхідної оборони, а також у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця, —

карається виправними роботами на строк до двох років або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на строк до двох років.

Стаття 132. Вбивство через необережність

1. Вбивство, вчинене через необережність, — карається обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.
2. Вбивство двох або більше осіб, вчинене через необережність, — карається позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років.

Стаття 133. Доведення до самогубства

1. Доведення особи до самогубства або до замаху на самогубство, що є наслідком жорстокого з нею поводження, шантажу, примусу до протиправних дій або систематичного приниження її людської гідності, — карається обмеженням волі на строк до трьох років або позбавленням волі на той самий строк.
2. Те саме діяння, вчинене щодо особи, яка перебувала в матеріальній або іншій залежності від винуватого, або щодо двох або більше осіб, — карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.
3. Діяння, передбачене частинами першою або другою цієї статті, якщо воно було вчинене щодо неповнолітнього, — карається позбавленням волі на строк від семи до десяти років.

Стаття 134. Умисне тяжке тілесне ушкодження

1. Умисне тяжке тілесне ушкодження, тобто умисне тілесне ушкодження, небезпечне для життя в момент заподіяння, чи таке, що спричинило втрату будь-якого органу або його функцій, психічну хворобу або інший розлад здоров'я, поєднаний зі стійкою втратою працездатності не менш як на одну третину, або переривання вагітності чи непоправне знівечення обличчя, — карається позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років.
2. Умисне тяжке тілесне ушкодження, вчинене способом, що має характер особливого мучення, або вчинене групою осіб, а також з метою залякування потерпілого або інших осіб, чи з мотивів расової,

національної або релігійної нетерпимості, або вчинене на замовлення, або таке, що спричинило смерть потерпілого, —
карається позбавленням волі на строк від семи до десяти років.

Стаття 135. Умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження

1. Умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження, тобто умисне ушкодження, яке не є небезпечним для життя і не потягло за собою наслідків, передбачених у статті 134 цього Кодексу, але таке, що спричинило тривалий розлад здоров'я або значну стійку втрату працездатності менш як на одну третину, —

карається виправними роботами на строк до двох років або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на строк до трьох років.

2. Ті самі дії, вчинені з метою залякування потерпілого або його родичів чи примусу до певних дій або з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості, —

караються позбавленням волі від трьох до п'яти років.

Стаття 136. Умисне тяжке тілесне ушкодження, заподіяне у стані сильного душевного хвилювання

Умисне тяжке тілесне ушкодження, заподіяне у стані сильного душевного хвилювання, що раптово виникло внаслідок протизаконного насильства або тяжкої образи з боку потерпілого, —

карається громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на строк до двох років.

Стаття 137. Умисне заподіяння тяжких тілесних ушкоджень у разі перевищення меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця

Умисне заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, вчинене у разі перевищення меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця, —

карається громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин або виправними роботами на строк до двох років, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до двох років.

Стаття 138. Умисне легке тілесне ушкодження

Умисне легке тілесне ушкодження, —

тягне штраф до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк до ста двадцяти годин, або виправні роботи на строк до одного року.

2. Умисне легке тілесне ушкодження, що спричинило короткочасний розлад здоров'я або незначну втрату працездатності, —

карається штрафом від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста двадцяти до двохсот сорока годин або виправними роботами на строк до двох років, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до двох років.

Стаття 139. Побої і мордування

1. Умисне завдання удару, побоїв або вчинення інших насильницьких дій, які завдали фізичного болю і не спричинили тілесних ушкоджень, —

тягне накладення штрафу до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк до ста двадцяти годин, або виправні роботи на строк до одного року.

2. Ті самі діяння, що мають характер мордування, вчинені групою осіб, або з метою залякування потерпілого чи його близьких, або з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості, —

караються обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

Стаття 140. Каткування

1. Каткування, тобто умисне заподіяння сильного фізичного болю або фізичного чи морального страждання шляхом нанесення побоїв, мучення або інших насильницьких дій з метою примусити потерпілого чи іншу особу вчинити дії, що суперечать їх волі, у тому числі отримати від нього або іншої особи відомості чи визнання, або з метою покарати його чи іншу особу за дії, скоєні ним або іншою особою чи у скоєнні яких він або інша особа підозрюється, а також з метою залякування чи дискримінації його або інших осіб, —

карається позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості, — караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.

Стаття 141. Необережне тяжке або середньої тяжкості тілесне ушкодження

Необережне тяжке або середньої тяжкості тілесне ушкодження, —

карається громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин або виправними роботами на строк від одного до трьох років, або обмеженням волі на строк до двох років.

Стаття 142. Погроза вбивством

1. Погроза вбивством, якщо були реальні підстави побоюватися здійснення цієї погрози, —

карається арештом на строк до шести місяців або обмеженням волі на строк до двох років.

2. Те саме діяння, вчинене членом організованої групи або з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості, —

карається позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років.

Стаття 143. Зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби

1. Свідоме поставлення іншої особи в небезпеку зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби, що є небезпечною для життя людини, —

карається арештом на строк до трьох місяців або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до трьох років.

2. Зараження іншої особи вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби особою, яка знала про те, що вона є носієм цього вірусу, —

карається позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

3. Дії, передбачені частиною другою цієї статті, вчинені щодо двох чи більше осіб або неповнолітнього, —

караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років.

4. Умисне зараження іншої особи вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби, що є небезпечною для життя людини, —

карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.

Стаття 144. Неналежне виконання професійних обов'язків, що спричинило зараження особи вірусом імунодефіциту людини чи іншою невиліковною інфекційною хворобою

1. Неналежне виконання медичним, фармацевтичним або іншим працівником своїх професійних обов'язків внаслідок недбалого чи несумлінного ставлення до них, що спричинило зараження особи вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби, що є небезпечною для життя людини, —

карається обмеженням волі на строк до трьох років або позбавленням волі на той самий строк з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

2. Те саме діяння, якщо воно спричинило зараження двох чи більше осіб, —

карається позбавленням волі на строк від трьох до восьми років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Стаття 145. Розголошення відомостей про проведення медичного огляду на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншою невиліковною інфекційною хворобою

1. Розголошення службовою особою лікувального закладу, допоміжним працівником, який самочинно здобув інформацію, або медичним працівником відомостей про проведення медичного огляду особи на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби, що є небезпечною для життя людини, або захворювання на синдром набутого імунодефіциту (СНІД) та його результатів, що стали їм відомі у зв'язку з виконанням службових або професійних обов'язків, —

тягне накладення штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк до ста двадцяти годин, або виправні роботи на строк до одного року.

2. Те саме діяння, якщо воно спричинило тяжкі наслідки, —

карається обмеженням волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

Стаття 146. Зараження венеричною хворобою

1. Зараження іншої особи венеричною хворобою особою, яка знала про наявність у неї цієї хвороби, але легковажно розраховувала на те, що зараження не відбудеться, —

тягне виправні роботи на строк до одного року, або арешт до двох місяців.

2. Ті самі дії вчиненні умисно, —

карається арештом на строк від двох до шести місяців, або обмеженням волі на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк.

3. Дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, вчинені особою, раніше судимою за зараження іншої особи венеричною хворобою, а також зараження двох чи більше осіб або неповнолітнього, —

караються обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на строк до трьох років.

4. Дії, передбачені частинами першою, другою або третьою цієї статті, якщо вони спричинили тяжкі наслідки, —

караються позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

Стаття 147. Незаконне проведення аборту

1. Проведення аборту особою, яка не має спеціальної медичної освіти, —

карається штрафом від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста двадцяти до двохсот сорока годин, або виправними роботами на строк від одного до двох років, або обмеженням волі на строк до двох років.

2. Проведення аборту особою, яка не має спеціальної медичної освіти, —

карається громадськими роботами на строк від ста двадцяти до двохсот сорока годин, або виправними роботами на строк від одного року до двох років, або обмеженням волі на строк до двох років

3. Незаконне проведення аборту, якщо воно спричинило тривалий розлад здоров'я, безплідність або смерть потерпілої, —

карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

Стаття 148. Залишення в небезпеці

1. Завідоме залишення без допомоги особи, яка перебуває в небезпечному для життя стані і позбавлена можливості вжити заходів до самозбереження через малолітство, старість, хворобу або внаслідок іншого безпорадного стану, якщо той, хто залишив без допомоги, зобов'язаний був піклуватися про цю особу і мав змогу надати їй допомогу, а також у разі, коли він сам поставив потерпілого в небезпечний для життя стан, — карається обмеженням волі на строк до двох років або позбавленням волі на той самий строк.

2. Ті самі дії, вчинені матір'ю стосовно новонародженої дитини, якщо матір не перебувала в обумовленому пологами стані, — караються обмеженням волі на строк до трьох років або позбавленням волі на той самий строк.

3. Діяння, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони спричинили смерть особи або інші тяжкі наслідки, — караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років.

Стаття 149. Ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані

1. Ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, при можливості надати таку допомогу або повідомлення про такий стан особи належним установам чи особам, якщо це спричинило тяжкі тілесні ушкодження, —

караються громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин, або арештом на строк від двох до шести місяців.

2. Ненадання допомоги малолітньому, який завідомо перебуває в небезпечному для життя стані, при можливості надати таку допомогу або повідомлення про такий стан дитини належним установам чи особам, —

караються арештом на строк від двох до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років.

3. Діяння, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони спричинили смерть потерпілого, —

караються обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

Стаття 150. Неналежне виконання обов'язків щодо охорони життя та здоров'я дітей

1. Невиконання або неналежне виконання професійних чи службових обов'язків щодо охорони життя та здоров'я неповнолітніх внаслідок недбалого або несумлінного до них ставлення, якщо це спричинило короткочасний розлад здоров'я або незначну втрату працездатності потерпілому, —

тягне накладення штрафу від ста до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк до ста двадцяти годин.

2. Ті самі діяння, якщо вони спричинили середньої тяжкості тілесне ушкодження потерпілому, —

карається обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

3. Діяння, передбачені частиною першою цієї статті, якщо вони спричинили тяжкі тілесні ушкодження або смерть неповнолітнього, —

караються обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

Стаття 151. Незаконна лікувальна діяльність

Заняття лікувальною діяльністю без спеціального дозволу, здійснюване особою, яка не має належної медичної освіти, якщо це спричинило тяжкі наслідки для хворого, —

карається виправними роботами на строк від одного до двох років, або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на строк до трьох років.

Стаття 152. Ненадання допомоги хворому медичним працівником

1. Ненадання без поважних причин допомоги хворому медичним працівником, який зобов'язаний, згідно з установленими правилами, надати таку допомогу, якщо йому завідомо відомо, що це може мати тяжкі наслідки для хворого, —

карається штрафом від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років, або

громадськими роботами на строк до двохсот годин, або виправними роботами на строк до двох років.

2. Те саме діяння, якщо воно спричинило смерть хворого або інші тяжкі наслідки, —

карається обмеженням волі на строк до чотирьох років або позбавленням волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

Стаття 153. Неналежне виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником

1. Невиконання чи неналежне виконання медичним або фармацевтичним працівником своїх професійних обов'язків внаслідок недбалого чи несумлінного до них ставлення, якщо це спричинило тяжкі наслідки для хворого, —

карається позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до п'яти років або виправними роботами на строк від одного до двох років, або обмеженням волі на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк.

2. Те саме діяння, якщо воно спричинило тяжкі наслідки неповнолітньому, —

карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Стаття 154. Порушення прав пацієнта

Проведення клінічних випробувань лікарських засобів без письмової згоди пацієнта або його законного представника, або стосовно неповнолітнього чи недієздатного, якщо ці дії спричинили смерть пацієнта або інші тяжкі наслідки, —

карається обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

Стаття 155. Незаконне проведення дослідів над людиною

1. Незаконне проведення медико-біологічних, психологічних або інших дослідів над людиною, якщо це створювало небезпеку для її життя чи здоров'я, —

карається виправними роботами на строк від одного до двох років, або обмеженням волі на строк до чотирьох років, з позбавлен-

ням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

2. Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені щодо неповнолітнього, двох або більше осіб, шляхом примушування або обману, а так само якщо вони спричинили тривалий розлад здоров'я потерпілого, —

караються обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

Стаття 156. Порухення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини

1. Порухення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини, якщо органи та тканини вилучаються в донора-трупа, —

тягне накладення штрафу до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до одного року.

2. Порухення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини, якщо органи та тканини вилучаються в живого донора, —

карається виправними роботами на строк від одного до двох років або обмеженням волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

3. Вилучення у людини шляхом примушування або обману її органів або тканин з метою їх трансплантації,

— карається обмеженням волі на строк до трьох років або позбавленням волі на той самий строк з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

4. Дії, передбачені частиною третьою цієї статті, вчинені щодо особи, яка перебувала в безпорадному стані або в матеріальній чи іншій залежності від винного, —

караються обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

5. Незаконна торгівля органами або тканинами людини, —

карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

6. Дії, передбачені частинами третьою, четвертою чи п'ятою цієї статті, вчинені за попередньою змовою групою осіб, або участь у транснаціональних організаціях, які займаються такою діяльністю, — караються позбавленням волі на строк від п'яти до семи років з позбавленням права обіймати певні посади і займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Стаття 157. Насильницьке донорство

1. Насильницьке або шляхом обману вилучення крові у людини з метою використання її як донора, —

карається позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або виправними роботами на строк від одного до двох років, або обмеженням волі на строк до двох років, з штрафом від ста до тисячі ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян чи без такого.

2. Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені щодо неповнолітнього або особи, яка перебувала в безпорадному стані чи в матеріальній залежності від винного, —

караються обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

3. Дії, передбачені частинами першою і другою цієї статті, вчинені за попередньою змовою групою осіб або з метою продажу, —

караються позбавленням волі на строк до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Стаття 158. Незаконне розголошення лікарської таємниці

Умисне розголошення лікарської таємниці особою, якій вона стала відома у зв'язку з виконанням професійних чи службових обов'язків, якщо таке діяння спричинило тяжкі наслідки, —

карається штрафом від однієї до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк до двохсот сорока годин, або позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років, або виправними роботами на строк до двох років.

Розділ III

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ВОЛІ, ЧЕСТІ ТА ГІДНОСТІ ОСОБИ

Стаття 159. Незаконне позбавлення волі або викрадення людини

1. Незаконне позбавлення волі або викрадення людини, — караються обмеженням волі на строк до трьох років або позбавленням волі на той самий строк.

2. Ті самі діяння, вчинені щодо малолітнього або з корисливих мотивів, щодо двох чи більше осіб або за попередньою змовою групою осіб, або способом, небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, або таке, що супроводжувалося заподіянням йому фізичних страждань, або із застосуванням зброї, або здійснюване протягом тривалого часу, —

караються обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

3. Діяння, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені організованою групою, або такі, що спричинили тяжкі наслідки, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.

Стаття 160. Захоплення заручників

1. Захоплення або тримання особи як заручника з метою спонукання родичів затриманого, державної або іншої установи, підприємства чи організації, фізичної або службової особи до вчинення чи утримання від вчинення будь-якої дії як умови звільнення заручника, —

карається позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років.

2. Ті самі дії, якщо вони були вчинені щодо неповнолітнього або організованою групою, або були поєднані з погрозою знищення людей, або такі, що спричинили тяжкі наслідки, —

караються позбавленням волі на строк від семи до п'ятнадцяти років.

Стаття 161. Підміна дитини

Підміна чужої дитини, вчинена з корисливих або інших особистих мотивів, —

карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

Стаття 162. Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини

1. Торгівля людьми або здійснення іншої незаконної угоди, об'єктом якої є людина, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням обману, шантажу чи уразливого стану особи, —

караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років.

2. Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені щодо неповнолітнього або щодо кількох осіб, або повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або службовою особою з використанням службового становища, або особою, від якої потерпілий був у матеріальній чи іншій залежності, або поєднані з насильством, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого чи його близьких, або з погрозою застосування такого насильства, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років з конфіскацією майна або без такої.

3. Дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, вчинені щодо малолітнього, або організованою групою, або поєднані з насильством, небезпечним для життя або здоров'я потерпілого чи його близьких, або з погрозою застосування такого насильства, або якщо вони спричинили тяжкі наслідки, —

караються позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна або без такої.

Примітка 1. Під експлуатацією людини в цій статті слід розуміти всі форми сексуальної експлуатації, використання в порнобізнесі, примусову працю або примусове надання послуг, рабство або звичаї, подібні до рабства, підневільний стан, залучення в боргову кабалу, вилучення органів, проведення дослідів над людиною без її згоди, усиновлення (удочеріння) з метою наживи, примусову вагітність, втягнення у злочинну діяльність, використання у збройних конфліктах тощо.

2. У статтях 162 та 340 цього Кодексу під уразливим станом особи слід розуміти зумовлений фізичними чи психічними властивостями або зовнішніми обставинами стан особи, який позбавляє або обмежує її здатність усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними, приймати за своєю волею самостійні рішення, чинити опір насильницьким чи іншим незаконним діям, збіг тяжких особистих, сімейних або інших обставин.

3. Відповідальність за вербування, переміщення, переховування, передачу або одержання малолітнього чи неповнолітнього за цією

статтею має наставати незалежно від того, чи вчинені такі дії з використанням обману, шантажу чи уразливого стану зазначених осіб або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, використання службового становища, або особою, від якої потерпілий був у матеріальній чи іншій залежності.

Стаття 163. Експлуатація дітей

1. Експлуатація дитини, яка не досягла віку, з якого законодавством дозволяється працевлаштування, шляхом використання її праці, — тягне громадські роботи на строк до ста двадцяти годин або арешт на строк до двох місяців з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до одного року.

2. Ті самі дії, вчинені щодо кількох дітей або якщо вони спричинили істотну шкоду для здоров'я, фізичного розвитку або освітнього рівня дитини, або поєднані з використанням дитячої праці в шкідливому виробництві, —

караються позбавленням волі на строк від двох до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені організованою групою, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Стаття 164. Використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом

1. Використання батьками або особами, які їх замінюють, малолітньої дитини для заняття жебрацтвом (систематичного випрошування грошей, речей, інших матеріальних цінностей у сторонніх осіб), —

карається обмеженням волі на строк до трьох років або позбавленням волі на той самий строк.

2. Ті самі дії, вчинені щодо чужої малолітньої дитини або пов'язані із застосуванням насильства чи погрозою його застосування, а так само вчинені повторно або особою, яка раніше скоїла один із злочинів, передбачених статтями 163, 340, 341 цього Кодексу, або за попередньою змовою групою осіб, —

караються обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на строк від трьох до восьми років.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені організованою групою, а також якщо внаслідок таких дій дитині спричинені середньої тяжкості чи тяжкі тілесні ушкодження, — караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.

Стаття 165. Незаконне поміщення в психіатричний заклад

1. Поміщення в психіатричний заклад завідомо психічно здорової особи, —

карається арештом на строк від трьох до шести місяців або обмеженням волі на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

2. Те саме діяння, що спричинило тяжкі наслідки, —

карається позбавленням волі на строк від двох до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Розділ IV

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ ОСОБИ

Стаття 166. Зґвалтування

1. Зґвалтування, тобто статеві зносини із застосуванням фізичного насильства, погрози його застосування або з використанням безпорадного стану потерпілої особи, —

карається позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років.

2. Зґвалтування, вчинене повторно або особою, яка раніше вчинила будь-який із злочинів, передбачених статтями 167–169 цього Кодексу, —

карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.

3. Зґвалтування, вчинене групою осіб, або зґвалтування неповнолітньої чи неповнолітнього —

карається позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років.

4. Зґвалтування, що спричинило особливо тяжкі наслідки, а також зґвалтування малолітньої чи малолітнього, —

карається позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років.

Стаття 167. Насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом

1. Задоволення статевої пристрасті неприродним способом із застосуванням фізичного насильства, погрози його застосування або з використанням безпорадного стану потерпілої особи, —

карається позбавленням волі на строк до п'яти років.

2. Те саме діяння, вчинене повторно або групою осіб, або особою, яка раніше вчинила будь-який із злочинів, передбачених статтями 166 або 168 цього Кодексу, а також вчинене щодо неповнолітньої чи неповнолітнього, —

карається позбавленням волі на строк від трьох до семи років.

3. Те саме діяння, вчинене щодо малолітньої чи малолітнього або, якщо воно спричинило особливо тяжкі наслідки, —

карається позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років.

Стаття 168. Примушування до вступу в статевий зв'язок

1. Примушування жінки чи чоловіка, які поводяться провокуюче, до вступу в статевий зв'язок природним або неприродним способом особою, від якої жінка чи чоловік матеріально або службово залежні, —

тягне накладення штрафу від п'ятдесяти до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк до ста двадцяти годин або арешт на строк до двох місяців.

2. Примушування жінки чи чоловіка до вступу в статевий зв'язок природним або неприродним способом особою, від якої жінка чи чоловік матеріально або службово залежні, —

карається арештом на строк від двох до шести місяців.

3. Ті самі дії, поєднані з погрозою знищення, пошкодження або вилучення майна потерпілої (потерпілого) чи її (його) близьких родичів або розголошення відомостей, що ганьблять її (його) чи близьких родичів, —

караються арештом на строк від двох до шести місяців або обмеженням волі на строк до трьох років.

Стаття 169. Статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості

1. Статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості, —

караються обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

2. Ті самі дії, вчинені батьком, матір'ю, вітчимом, мачухою, опікуном чи піклувальником, особою, на яку покладено обов'язки щодо виховання потерпілого або піклування про нього, або якщо вони спричинили безплідність чи інші тяжкі наслідки, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

Стаття 170. Розбещення неповнолітніх

1. Вчинення розпусних дій щодо особи, яка не досягла шістнадцятирічного віку, —

караються обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

2. Ті самі дії, вчинені щодо малолітньої особи або батьком, матір'ю, вітчимом, мачухою, опікуном чи піклувальником, особою, на яку покладено обов'язки щодо виховання потерпілого або піклування про нього, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

Розділ V

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ВИБОРЧИХ, ТРУДОВИХ ТА ІНШИХ ОСОБИСТИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Стаття 171. Перешкоджання здійсненню виборчого права або права брати участь у референдумі, роботі виборчої комісії або комісії з референдуму чи діяльності офіційного спостерігача

1. Перешкоджання вільному здійсненню громадянином свого виборчого права або права брати участь у референдумі, перешкоджання діяльності іншого суб'єкта виборчого процесу, ініціативної групи референдуму, комісії з референдуму, члена виборчої комісії, члена ініціативної групи референдуму, члена комісії з референдуму або офіційного спостерігача при виконанні ними своїх повноважень, поєднані з підкупом, обманом або примушуванням, а також ухилення члена виборчої комісії у роботі комісії без поважних причин, —

тягне накладення штрафу від трьохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

2. Перешкоджання вільному здійсненню громадянином свого виборчого права або права брати участь у референдумі, перешкоджання діяльності іншого суб'єкта виборчого процесу, ініціативної групи референдуму, комісії з референдуму, члена виборчої комісії, члена ініціативної групи референдуму, члена комісії з референдуму або офіційного спостерігача при виконанні ними своїх повноважень, поєднані з підкупом, обманом або примушуванням, а також ухилення члена виборчої комісії у роботі комісії без поважних причин, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, —

караються обмеженням волі на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від одного до трьох років.

3. Ті самі діяння, поєднані із застосуванням насильства, знищенням чи пошкодженням майна, погрозою застосування насильства або знищення чи пошкодження майна, —

караються обмеженням волі на строк до трьох років або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від одного до трьох років.

4. Діяння, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені за попередньою змовою групою осіб або членом виборчої комісії чи іншою службовою особою з використанням свого службового становища, —

караються обмеженням волі на строк від двох до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від двох до трьох років.

5. Втручання службової особи з використанням службового становища у здійснення виборчою комісією чи комісією з референдуму їх повноважень, установлених законом, вчинене шляхом незаконної вимоги чи вказівки з метою вплинути на рішення виборчої комісії чи комісії з референдуму, —

тягне накладення штрафу від п'ятисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

6. Діяння, передбачене частиною п'ятою цієї статті, вчинене повторно або за попередньою змовою групою осіб —

карається позбавленням волі на строк від двох до п'яти років, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від двох до трьох років.

Стаття 172. Фальсифікація виборчих документів, документів референдуму чи фальсифікація підсумків голосування, надання неправдивих відомостей до органів Державного реєстру виборців чи фальсифікація відомостей Державного реєстру виборців

1. Незаконне виготовлення або зберігання чи використання завідомо незаконно виготовлених виборчих бюлетенів, бланків відкріпних посвідчень, бюлетенів для голосування на референдумі, —

тягне накладення штрафу від двохсот до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до одного року.

2. Незаконне виготовлення або використання завідомо незаконно виготовлених виборчих бюлетенів, бланків відкріпних посвідчень, бюлетенів для голосування на референдумі, якщо такі дії вплинули на результати голосування виборців на виборчій дільниці або у межах виборчого округу, або призвели до неможливості визначити волевиявлення виборців на виборчій дільниці чи у відповідних виборах (референдумі), —

караються виправними роботами на строк від одного до двох років або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від одного до трьох років.

3. Підробка виборчих документів, документів референдуму, а так само використання завідомо підроблених виборчих документів, документів референдуму, вчинені членом виборчої комісії, комісії з референдуму, кандидатом, його уповноваженим представником, уповноваженою особою політичної партії (блоку), членом ініціативної групи референдуму, —

тягне накладення штрафу від трьохсот до шестисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

4. Підробка виборчих документів, документів референдуму, а так само використання завідомо підроблених виборчих документів, документів референдуму, вчинені членом виборчої комісії, комісії з референдуму, кандидатом, його уповноваженим представником, уповноваженою особою політичної партії (блоку), членом ініціативної

групи референдуму, якщо такі дії вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, —

караються обмеженням волі на строк від одного до чотирьох років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від одного до трьох років.

5. Підrobка виборчих документів, документів референдуму, а так само використання завідомо підроблених виборчих документів, документів референдуму, вчинені членом виборчої комісії, комісії з референдуму, кандидатом, його уповноваженим представником, уповноваженою особою політичної партії (блоку), членом ініціативної групи референдуму, що вплинуло на результати голосування виборців на виборчій дільниці або у межах виборчого округу, або призвело до неможливості визначити волевиявлення виборців на виборчій дільниці чи у відповідних виборах (референдумі) —

караються обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від одного до трьох років.

6. Незаконна передача іншій особі виборчого бюлетеня виборцем, —

карається обмеженням волі на строк від одного до трьох років або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від одного до трьох років.

7. Викрадення чи приховування виборчого бюлетеня, бюлетеня для голосування на референдумі, виборчого протоколу чи протоколу комісії з референдуму або скриньки з бюлетенями або незаконне знищення чи псування скриньки з бюлетенями, —

тягне накладення штрафу від двохсот до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

8. Викрадення чи приховування виборчого бюлетеня, бюлетеня для голосування на референдумі, виборчого протоколу чи протоколу комісії з референдуму або скриньки з бюлетенями або незаконне знищення чи псування скриньки з бюлетенями, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб,

— караються обмеженням волі на строк до двох років, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до двох років.

9. Викрадення чи приховування виборчого бюлетеня, бюлетеня для голосування на референдумі, виборчого протоколу чи протоколу комісії з референдуму або скриньки з бюлетенями або незаконне знищення чи псування скриньки з бюлетенями, що вплинуло на результати голосування виборців на виборчій дільниці або у межах виборчого округу, або призвело до неможливості визначити волевиявлення виборців на виборчій дільниці чи у відповідних виборах (референдумі), —

караються обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від двох до трьох років.

10. Підписання виборчого протоколу чи протоколу комісії з референдуму до остаточного підрахунку голосів чи встановлення результатів голосування або включення неврахованих виборчих бюлетенів чи бюлетенів для голосування на референдумі до числа бюлетенів, використаних при голосуванні, або підміна дійсних виборчих бюлетенів з позначками виборців чи громадян, які мають право брати участь у референдумі, або незаконне внесення до протоколу змін після його заповнення, або викрадення чи приховування виборчого бюлетеня, бюлетеня для голосування на референдумі, виборчого протоколу чи протоколу комісії з референдуму або скриньки з бюлетенями, або незаконне знищення чи псування скриньки з бюлетенями, що призвело до неможливості визначити волевиявлення виборців чи встановити результати референдуму, вчинені членом виборчої комісії, комісії з референдуму, —

караються обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років, або позбавленням волі на строк від трьох до шести років, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від двох до трьох років.

11. Умисне надання членом виборчої комісії чи комісії з референдуму громадянину можливості проголосувати за іншу особу чи проголосувати більше ніж один раз у ході голосування або надання виборчого бюлетеня чи бюлетеня для голосування на референдумі особі, яка не включена до списку виборців (громадян, які мають право брати участь у референдумі) на відповідній виборчій дільниці (дільниці з референдуму), або надання виборцю заповненого виборчого бюлетеня (бюлетеня для голосування на референдумі), —

караються обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років або позбавленням волі на строк від трьох до шести років, з позбавлен-

ням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від двох до трьох років.

12. Умисне надання неправдивих відомостей до органу Державного реєстру виборців, —

тягне накладення штрафу від п'ятдесяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян

13. Дія, передбачена частиною дванадцятю цієї статті, вчинена службовою особою з використанням службового становища, а також розпорядження щодо внесення завідомо неправдивих відомостей до бази даних Державного реєстру виборців, видане службовою особою органу Державного реєстру виборців, —

тягне накладення штрафу від чотирьохсот до семисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

14. Дія, передбачена частиною дванадцятю цієї статті, вчинена службовою особою з використанням службового становища, а також розпорядження щодо внесення завідомо неправдивих відомостей до бази даних Державного реєстру виборців, видане службовою особою органу Державного реєстру виборців, якщо вони вплинули на здійснення громадянином свого виборчого права, —

караються обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від одного до трьох років.

15. Умисне внесення неправдивих відомостей до бази даних Державного реєстру виборців, несанкціоновані дії з інформацією, що міститься у базі даних Державного реєстру виборців, чи інше несанкціоноване втручання у роботу Державного реєстру виборців, вчинене службовою особою, яка має право доступу до цієї інформації, або іншою особою шляхом несанкціонованого доступу до бази даних Державного реєстру виборців, —

тягне накладення штрафу від шестисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян та з конфіскацією програмних та технічних засобів, за допомогою яких було вчинене несанкціоноване втручання, які є власністю винної особи.

16. Умисне внесення неправдивих відомостей до бази даних Державного реєстру виборців, несанкціоновані дії з інформацією, що міститься у базі даних Державного реєстру виборців, чи інше несанкціоноване втручання у роботу Державного реєстру виборців, вчинене службовою особою, яка має право доступу до цієї інформації,

або іншою особою шляхом несанкціонованого доступу до бази даних Державного реєстру виборців, якщо такі дії вплинули на здійснення громадянином свого виборчого права,

караються обмеженням волі на строк від двох до п'яти років, або позбавленням волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від одного до трьох років та з конфіскацією програмних та технічних засобів, за допомогою яких було вчинене несанкціоноване втручання, які є власністю винної особи.

17. Дії, передбачені частинами дванадцятою — шістнадцятою цієї статті, що вплинули на результати голосування виборців на виборчій ділянці або у межах виборчого округу, або призвели до неможливості визначити волевиявлення виборців на виборчій ділянці чи у відповідних виборах, а також вчинені за попередньою змовою групою осіб, —

караються обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років або позбавленням волі на строк від трьох до шести років, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від двох до трьох років та з конфіскацією програмних та технічних засобів, за допомогою яких було вчинене несанкціоноване втручання, які є власністю винної особи.

Стаття 173. Голосування виборцем на виборчій ділянці більше ніж один раз

1. Голосування виборцем, який бере участь у виборах або референдумі на виборчій ділянці більше ніж один раз, —

тягне накладення штрафу від ста до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до одного року.

2. Діяння передбачене частиною першою цієї статті, вчинене за змовою з членом виборчої комісії або комісії з референдуму, —

тягне накладення штрафу від трьохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

3. Голосування виборцем, який бере участь у виборах або референдумі на виборчій ділянці більше ніж один раз, якщо воно призвело до неможливості визначити волевиявлення виборців на виборчій ділянці чи у відповідних виборах (референдумі), —

карається виправними роботами на строк від одного до двох років або обмеженням волі на строк до трьох років.

4. Голосування виборцем, який бере участь у виборах або референдумі на виборчій дільниці більше ніж один раз, вчинене за змовою з членом виборчої комісії або комісії з референдуму, якщо воно призвело до неможливості визначити волевиявлення виборців на виборчій дільниці чи у відповідних виборах (референдумі), —

карається обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк.

Стаття 174. Незаконне знищення виборчої документації або документів референдуму

1. Незаконне знищення виборчої документації або документів референдуму поза встановленим законом строком зберігання у державних архівних установах та в Центральній виборчій комісії України після проведення виборів або референдуму, а так само пошкодження виборчої документації або документів референдуму, —

карається обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років або позбавленням волі на строк від двох до чотирьох років.

2. Ті самі діяння, вчинені за попередньою змовою групою осіб або членом виборчої комісії чи іншою службовою особою з використанням влади або службового становища, —

караються позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

Стаття 175. Порушення таємниці голосування

1. Умисне порушення таємниці голосування під час проведення виборів або референдуму; що виявилось у розголошенні змісту волевиявлення громадянина, який взяв участь у виборах або референдумі, —

тягне накладення штрафу від ста до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до одного року.

2. Те саме діяння, що призвело до прямого чи непрямого обмеження або позбавлення прав та свобод громадянина, —

карається виправними роботами на строк від одного до двох років або обмеженням волі на строк до трьох років.

3. Умисне порушення таємниці голосування під час проведення виборів або референдуму, що виявилось у розголошенні змісту волевиявлення громадянина, який взяв участь у виборах або референ-

думі, вчинене членом виборчої комісії або комісії з референдуму чи іншою службовою особою з використанням свого службового становища, —

тягне накладення штрафу від трьохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

4. Те саме діяння, вчинене членом виборчої комісії або комісії з референдуму чи іншою службовою особою з використанням свого службового становища, що призвело до прямого чи непрямого обмеження або позбавлення прав та свобод громадянина, —

карається обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від одного до трьох років.

Стаття 176. Порушення порядку фінансування виборчої кампанії кандидата, політичної партії (блоку)

1. Надання фінансової (матеріальної) підтримки у великому розмірі для здійснення виборчої кампанії кандидату, політичній партії (блоку), з порушенням встановленого законом порядку, шляхом передачі грошових коштів або матеріальних цінностей на безоплатній основі чи за необґрунтовано заниженими розцінками, виготовлення або поширення агітаційних матеріалів, не оплачених з виборчого фонду чи оплачених з виборчого фонду за необґрунтовано заниженими розцінками, або оплати виготовлення чи поширення таких матеріалів, —

тягне накладення штрафу від ста до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до одного року.

2. Те саме діяння, вчинене після притягнення до адміністративної відповідальності за порушення порядку надання фінансової (матеріальної) підтримки для здійснення виборчої кампанії, —

карається виправними роботами на строк від одного до двох років або обмеженням волі на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк.

3. Умисне використання у великому розмірі фінансової (матеріальної) підтримки у здійсненні виборчої кампанії кандидата, політичної партії (блоку) кандидатом, його уповноваженим представником, довіреною особою кандидата чи уповноваженою особою з порушенням встановленого законом порядку, —

тягне накладення штрафу від ста до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до одного року.

4. Те саме діяння, якщо воно поставило інших кандидатів або політичної партії (блоку) в нерівні умови під час здійснення виборчої кампанії, —

карається виправними роботами на строк від одного до двох років або обмеженням волі на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк.

5. Дії, передбачені частинами першою, другою, третьою або четвертою цієї статті, вчинені за попередньою змовою групою осіб, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.

Примітка. Великим розміром у цій статті визнається розмір суми грошей, вартість майна чи вигод майнового характеру, що перевищує чотириста мінімальних розмірів заробітної плати.

Стаття 177. Порушення законодавства про референдум

1. Перешкоджання вільному здійсненню громадянином права брати або не брати участь у референдумі, вести агітацію до дня проведення референдуму, поєднане підкупом, обманом або примушуванням, —

тягне накладення штрафу до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до одного року.

2. Ті самі дії, поєднані із застосуванням насильства, знищенням чи пошкодження майна, погрозою застосування насильства або знищенням чи пошкодження майна, —

караються виправними роботами на строк від одного до двох років або позбавленням волі на строк до трьох років.

3. Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені членом комісії з проведення референдуму або іншою службовою особою, або за попередньою змовою групою осіб, —

тягне накладення штрафу до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до одного року.

4. Дії, передбачені частиною другою цієї статті, вчинені членом комісії з проведення референдуму або іншою службовою особою, або за попередньою змовою групою осіб, —

караються виправними роботами на строк від одного до двох років або позбавленням волі на строк до п'яти років.

5. Підроблення документів референдуму, приписування, завідомо неправильний підрахунок голосів, порушення таємниці голосування,

вчинені членом комісії з проведення референдуму або іншою службовою особою, —

тягне накладення штрафу до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до одного року.

6. Підроблення документів референдуму, приписування, завідомо неправильний підрахунок голосів, порушення таємниці голосування, вчинені членом комісії з проведення референдуму або іншою службовою особою, якщо такі дії вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, —

караються виправними роботами на строк від одного до двох років або позбавленням волі на строк від одного до п'яти років.

Стаття 178. Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності або релігійних переконань

1. Умисні дії, спрямовані на приниження національної честі та гідності, або образа почуттів громадян у зв'язку з їхніми релігійними переконаннями, а також пряме чи непряме обмеження прав або встановлення прямих чи непрямих привілеїв громадян за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками, —

тягне накладення штрафу від двохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

2. Умисні дії, спрямовані на розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, — караються обмеженням волі на строк до п'яти років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

3. Дії, передбачені частиною першою та другою цієї статті, поєднанні з насильством, обманом чи погрозами, а також вчинені службовою особою, —

тягне накладення штрафу від п'ятисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

4. Дії, передбачені частиною першою та другою цієї статті, поєднанні з насильством, обманом чи погрозами, а також вчинені службовою особою, —

караються позбавленням волі на строк від двох до п'яти років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

3. Дії, передбачені частинами першою, другою або четвертою цієї статті, які були вчинені організованою групою осіб або спричинили тяжкі наслідки, — караються позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років.

Стаття 179. Порухення недоторканності житла

1. Незаконне проникнення до житла чи до іншого володіння особи, незаконне проведення в них огляду чи обшуку, —

тягне накладення штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до одного року.

2. Незаконне виселення чи інші дії, що порушують недоторканність житла громадян, —

караються виправними роботами на строк від одного до двох років або обмеженням волі на строк до трьох років.

3. Дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, вчинені службовою особою або із застосуванням насильства чи з погрозою його застосування, —

караються позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

Стаття 180. Порухення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер

1. Порухення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер, —

тягне накладення штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до одного року.

2. Порухення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер, якщо такі дії спричинили тяжкі наслідки для потерпілого, —

караються виправними роботами на строк від одного до двох років або обмеженням волі до трьох років.

3. Ті самі дії, вчинені щодо державних чи громадських діячів або вчинені службовою особою, або з використанням спеціальних засобів, призначених для негласного зняття інформації, —

караються позбавленням волі на строк від трьох до семи років.

Стаття 181. Ухилення від сплати аліментів на утримання дітей

1. Злісне ухилення від сплати встановлених рішенням суду коштів на утримання дітей (аліментів), а також злісне ухилення батьків від утримання неповнолітніх або непрацездатних дітей, що перебувають на їх утриманні, —

тягне накладення штрафу від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від вісімдесяти до ста двадцяти годин або виправні роботи на строк до одного року.

2. Злісне ухилення від сплати встановлених рішенням суду коштів на утримання дітей (аліментів), а також злісне ухилення батьків від утримання неповнолітніх або непрацездатних дітей, що перебувають на їх утриманні, —

карається обмеженням волі на строк до двох років.

3. Те саме діяння, вчинене особою, раніше судимою за злочин, передбачений цією статтею, —

карається громадськими роботами на строк від ста двадцяти до двохсот сорока годин або виправними роботами на строк від одного до двох років, або обмеженням волі на строк від двох до трьох років.

Примітка. У статтях 181 і 182 цього Кодексу під злісним ухиленням від сплати коштів на утримання дітей (аліментів) або на утримання непрацездатних батьків слід розуміти будь-які діяння боржника, спрямовані на невиконання рішення суду (приховування доходів, зміну місця проживання чи місця роботи без повідомлення державного виконавця тощо), які призвели до виникнення заборгованості із сплати таких коштів у розмірі, що сукупно складають суму виплат за шість місяців відповідних платежів.

Стаття 182. Ухилення від сплати коштів на утримання непрацездатних батьків

1. Злісне ухилення від сплати встановлених рішенням суду коштів на утримання непрацездатних батьків, —

тягне накладення штрафу від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від вісімдесяти до ста двадцяти годин або виправними роботами на строк до одного року.

2. Злісне ухилення від сплати встановлених рішенням суду коштів на утримання непрацездатних батьків, —

карається обмеженням волі на строк до двох років.

3. Те саме діяння, вчинене особою, раніше судимою за злочин, передбачений цією статтею, —

карається громадськими роботами на строк від ста двадцяти до двохсот сорока годин або виправними роботами на строк від одного до двох років, або обмеженням волі на строк від двох до трьох років.

Стаття 183. Вчинення насильства в сім'ї, невиконання захисного припису, непроходження корекційної програми або злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною чи особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування

1. Вчинення насильства в сім'ї, тобто умисне вчинення будь-яких дій фізичного, психологічного чи економічного характеру (застосування фізичного насильства, що не завдало фізичного болю і не спричинило тілесних ушкоджень, погрози, образи чи переслідування, позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які потерпілий має передбачене законом право, тощо), внаслідок чого могла бути чи була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого, а так само невиконання захисного припису особою, стосовно якої він винсений, непроходження корекційної програми особою, яка вчинила насильство в сім'ї, —

тягне накладення штрафу від тридцяти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від шестидесяти до вісімдесяти годин, або виправні роботи на строк від трьох до п'яти місяців або арешт на строк від п'ятнадцяти до тридцяти діб.

2. Ті самі дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано покаранню за одне із діянь, передбачених частиною першою цієї статті, —

тягне накладення штрафу від п'яти до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин, або виправні роботи на строк від одного до двох місяців або арешт на строк до п'ятнадцяти діб.

3. Злісне невиконання батьками, опікунами чи піклувальниками встановлених законом обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, що спричинило тяжкі наслідки, —

карається обмеженням волі на строк від двох до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

Стаття 184. Зловживання опікунськими правами

1. Використання опіки чи піклування з корисливою метою на шкоду підопічному (зайняття житлової площі, використання майна тощо), —

тягне накладення штрафу від ста до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

2. Те саме діяння, що заподіяло потерпілому шкоду у великих розмірах, —

карається обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк.

Стаття 185. Розголошення таємниці усиновлення (удочеріння)

1. Розголошення таємниці усиновлення (удочеріння) всупереч волі усиновителя (удочерителя), —

тягне накладення штрафу до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк до ста двадцяти годин, або виправні роботи на строк до одного року.

2. Діяння, передбачене частиною першою цієї статті, вчинене службовою особою або працівником медичного закладу, яким відомості про усиновлення (удочеріння) стали відомі по службі чи по роботі, —

тягне накладенням штрафу до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

3. Діяння, передбачене частиною другою цієї статті, якщо воно спричинило тяжкі наслідки, —

карається обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

Стаття 186. Незаконні дії щодо усиновлення (удочеріння)

1. Незаконна посередницька діяльність або інші незаконні дії щодо усиновлення (удочеріння) дитини, передачі її під опіку (піклування) чи на виховання в сім'ю громадян, —

караються обмеженням волі на строк до трьох років або позбавленням волі на той самий строк.

2. Ті самі дії, вчинені щодо кількох дітей, повторно, за попередньою змовою групою осіб, з використанням службового становища або якщо вони спричинили тяжкі наслідки, —

караються позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років.

Стаття 187. Перешкоджання законній діяльності професійних спілок, політичних партій, громадських організацій

Умисне перешкоджання законній діяльності професійних спілок, політичних партій, громадських організацій або їх органів, —

карається виправними роботами на строк від одного до двох років або позбавленням волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Стаття 188. Перешкоджання законній професійній діяльності журналістів

1. Умисне перешкоджання законній професійній діяльності журналістів, —

тягне накладення штрафу до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арешт на строк від п'ятнадцяти днів до двох місяців.

2. Переслідування журналіста за виконання професійних обов'язків, за критику, здійснюване службовою особою або групою осіб за попередньою змовою, —

тягне накладення штрафу до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

4. Переслідування журналіста за виконання професійних обов'язків, за критику, здійснюване службовою особою або групою осіб за попередньою змовою, —

карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням права обіймати певні посади на строк до трьох років.

Стаття 189. Грубе порушення законодавства про працю

1. Незаконне звільнення працівника з роботи з особистих мотивів, а також інше грубе порушення законодавства про працю, —

тягне накладення штрафу до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до двох років або виправні роботи на строк до одного року.

2. Ті самі дії, вчинені щодо неповнолітнього, вагітної жінки чи матері, яка має дитину віком до чотирнадцяти років або дитину-інваліда, —

караються штрафом від п'ятисот до тисячі ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням права обіймати певні

посади чи займатися певною діяльністю на строк від двох до п'яти років, або виправними роботами на строк до двох років, або арештом на строк до шести місяців.

Стаття 190. Грубе порушення угоди про працю

1. Грубе порушення угоди про працю службовою особою підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, а також окремим громадянином або уповноваженою ними особою шляхом обману чи зловживання довірою або примусом до виконання роботи, не обумовленої угодою, —

тягне накладення штрафу до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до двох років або арешт на строк від п'ятнадцяти днів до двох місяців.

2. Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені стосовно громадянина, з яким укладена угода щодо його роботи за межами України, —

тягне накладення штрафу від п'ятдесяти до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 191. Примушування до участі у страйку або перешкоджання участі у страйку

1. Примушування до участі у страйку або перешкоджання участі у страйку шляхом незаконних дій, —

тягне накладення штрафу до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

2. Примушування до участі у страйку або перешкоджання участі у страйку шляхом насильства чи погрози застосування насильства, —

карається громадськими роботами на строк від ста двадцяти до двохсот сорока годин, або арештом на строк від двох до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років.

Стаття 192. Невиплата заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат

1. Безпідставна невиплата заробітної плати, стипендії, пенсії чи іншої установленої законом виплати громадянам більш як за один місяць, вчинена умисно керівником підприємства, установи або організації незалежно від форми власності чи громадянином-суб'єктом підприємницької діяльності, —

тягне накладення штрафу від п'ятисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

2. Діяння, передбачене частиною першою цієї статті, здійснюване протягом тривалого часу, —

карається виправними роботами на строк від одного до двох років, або позбавленням волі на строк до двох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

3. Діяння, передбачене частиною першою або другою цієї статті, якщо воно було вчинене внаслідок нецільового використання коштів, призначених для виплати заробітної плати, стипендії, пенсії та інших встановлених законом виплат, —

карається штрафом від тисячі до півтори тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на строк до п'яти років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

4. Особа звільняється від кримінальної відповідальності, якщо до притягнення до кримінальної відповідальності нею здійснено виплату заробітної плати, стипендії, пенсії чи іншої встановленої законом виплати громадянам.

Стаття 193. Порушення авторського права і суміжних прав

1. Незаконне відтворення, розповсюдження творів науки, літератури і мистецтва, комп'ютерних програм і баз даних, а так само незаконне відтворення, розповсюдження виконань, фонограм, відеограм і програм мовлення, їх незаконне тиражування та розповсюдження на аудіо- та відеокасетах, дискетах, інших носіях інформації, або інше умисне порушення авторського права і суміжних прав, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі, —

тягне накладення штрафу від двохсот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

2. Незаконне відтворення, розповсюдження творів науки, літератури і мистецтва, комп'ютерних програм і баз даних, а так само незаконне відтворення, розповсюдження виконань, фонограм, відеограм і програм мовлення, їх незаконне тиражування та розповсюдження на аудіо- та відеокасетах, дискетах, інших носіях інформації, або інше умисне порушення авторського права і суміжних прав, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі, —

караються виправними роботами на строк від одного до двох років, або позбавленням волі на той самий строк, з конфіскацією та знищенням всіх примірників творів, матеріальних носіїв комп'ютерних програм, баз даних, виконань, фонограм, відеограм, програм мовлення та знарядь і матеріалів, які спеціально використовувались для їх виготовлення.

2. Ті самі дії, якщо вони вчинені повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або завдали матеріальної шкоди у великому розмірі, —

караються штрафом від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк від одного до двох років, або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років, з конфіскацією та знищенням всіх примірників творів, матеріальних носіїв комп'ютерних програм, баз даних, виконань, фонограм, відеограм, програм мовлення та знарядь і матеріалів, які спеціально використовувались для їх виготовлення.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені службовою особою з використанням службового становища або організованою групою, або якщо вони завдали матеріальної шкоди в особливо великому розмірі, —

караються штрафом від двох до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк від трьох до шести років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого та з конфіскацією та знищенням всіх примірників творів, матеріальних носіїв комп'ютерних програм, баз даних, виконань, фонограм, відеограм, програм мовлення та знарядь і матеріалів, які спеціально використовувались для їх виготовлення. Примітка. У статтях 193 та 194 цього Кодексу матеріальна шкода вважається завданою в значному розмірі, якщо її розмір у двадцять і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, у великому розмірі — якщо її розмір у двісті і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, а завданою в особливо великому розмірі — якщо її розмір у тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Стаття 194. Порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію

1. Незаконне використання винаходу, корисної моделі, промислового зразка, топографії інтегральної мікросхеми, сорту рослин, раціоналізаторської пропозиції, привласнення авторства на них, або інше умисне порушення права на ці об'єкти, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі, —

тягне накладення штрафу від двохсот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

2. Незаконне використання винаходу, корисної моделі, промислового зразка, топографії інтегральної мікросхеми, сорту рослин, раціоналізаторської пропозиції, привласнення авторства на них, або інше умисне порушення права на ці об'єкти, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі, —

караються виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк, з конфіскацією та знищенням відповідної продукції та знарядь і матеріалів, які спеціально використовувались для її виготовлення.

3. Ті самі дії, якщо вони вчинені повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або завдали матеріальної шкоди у великому розмірі, —

караються штрафом від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк від одного до двох років, або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років, з конфіскацією та знищенням відповідної продукції та знарядь і матеріалів, які спеціально використовувались для її виготовлення.

4. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені службовою особою з використанням службового становища або організованою групою, або якщо вони завдали матеріальної шкоди в особливо великому розмірі, —

караються штрафом від двох тисяч до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк від трьох до шести років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого та з конфіскацією та знищенням відповідної продукції та знарядь і матеріалів, які спеціально використовувалися для її виготовлення.

Стаття 195. Пошкодження релігійних споруд чи культових будинків

1. Пошкодження релігійної споруди або культового будинку, — тягне накладення штрафу до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від шістдесяти до ста двадцяти годин, або арешт від п'ятнадцяти днів до двох місяців.

2. Зруйнування релігійної споруди або культового будинку — карається громадськими роботами на строк від ста двадцяти до двохсот сорока годин, або арештом від двох до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років або позбавленням волі на той самий строк.

Стаття 196. Незаконне утримування, осквернення або знищення релігійних святинь

1. Незаконне утримування релігійних святинь, — тягне накладення штрафу до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від шістдесяти до ста двадцяти годин, або арешт на строк від п'ятнадцяти днів до двох місяців.

2. Осквернення або незаконне знищення релігійних святинь — караються громадськими роботами на строк від ста двадцяти до двохсот сорока годин, або арештом на строк від двох до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк.

Стаття 197. Перешкоджання здійсненню релігійного обряду

1. Незаконне перешкоджання здійсненню релігійного обряду, що поставило під загрозу зриву релігійний обряд, —

тягне накладення штрафу до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арешт від п'ятнадцяти днів до двох місяців.

2. Незаконне перешкоджання здійсненню релігійного обряду, що зірвало релігійний обряд, —

карається громадськими роботами на строк від ста двадцяти до двохсот сорока годин, або арештом на строк від двох до шести місяців, або обмеженням волі на строк до двох років.

3. Примушування священнослужителя шляхом психічного насильства до проведення релігійного обряду, —

тягне накладення штрафу до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арешт на строк від п'ятнадцяти днів до двох місяців.

4. Примушування священнослужителя шляхом фізичного насильства до проведення релігійного обряду, — карається арештом на строк від двох до шести місяців.

Стаття 198. Посягання на здоров'я людей під приводом проповідання релігійних віровчень чи виконання релігійних обрядів

1. Організація або керівництво групою, діяльність якої здійснюється під приводом проповідання релігійних віровчень чи виконання релігійних обрядів і поєднана із заподіянням шкоди здоров'ю людей або статевою розпустою, —

тягне накладення штрафу від ста до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арешт на строк від п'ятнадцяти днів до двох місяців.

2. Ті самі дії, поєднані із втягуванням в діяльність групи неповнолітніх, —

караються позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років.

Стаття 199. Порушення недоторканності приватного життя

1. Незаконне збирання, зберігання, використання, знищення, поширення конфіденційної інформації про особу або незаконна зміна такої інформації, крім випадків, передбачених іншими статтями цього Кодексу, —

тягне накладення штрафу від п'ятисот до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до одного року, або арешт на строк від п'ятнадцяти днів до двох місяців.

2. Ті самі дії, вчинені повторно, або якщо вони заподіяли істотну шкоду охоронюваним законом правам, свободам та інтересам особи, —

караються арештом на строк від трьох до шести місяців або обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років, або позбавленням волі на той самий строк.

Примітка. Істотною шкодою у цій статті, якщо вона полягає у заподіянні матеріальних збитків, вважається така шкода, яка в сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Стаття 200. Порушення права на отримання освіти

1. Незаконна відмова у прийнятті до навчального закладу будь-якої форми власності, —

тягне накладення штрафу до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до одного року.

2. Незаконна вимога оплати за навчання у державних чи комунальних навчальних закладах, —

тягне накладення штрафу до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

3. Дії, передбачені частиною другою цієї статті, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, —

карається обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Стаття 201. Порушення права на безоплатну медичну допомогу

1. Незаконна вимога плати за надання медичної допомоги в державних чи комунальних закладах охорони здоров'я, —

тягне накладення штрафу до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арешт на строк від п'ятнадцяти днів до двох місяців.

2. Незаконне скорочення мережі державних і комунальних закладів охорони здоров'я, —

тягне накладення штрафу до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до одного року.

Розділ VI

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ

Стаття 202. Крадіжка

1. Таємне викрадення чужого дрібного майна (дрібна крадіжка) — тягне накладення штрафу від тридцяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до шести місяців, або арешт на строк до тридцяти діб.

2. Таємне викрадення чужого майна (крадіжка), —

карається штрафом від п'ятисот до тисячі ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від вісімдесяти до двохсот сорока годин, або виправними роботами на строк до двох років, або арештом на строк до шести місяців, або позбавленням волі на строк до трьох років.

3. Крадіжка, вчинена повторно або за попередньою змовою групою осіб, —

карається арештом на строк від трьох до шести місяців або обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

4. Крадіжка, поєднана з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище або що завдала значної шкоди потерпілому, — карається позбавленням волі на строк від трьох до шести років.

5. Крадіжка, вчинена у великих розмірах, —

карається позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років.

6. Крадіжка, вчинена в особливо великих розмірах або організованою групою, —

карається позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років з конфіскацією майна.

Примітка.:

1. У статтях 202, 203, 207 привласнення чужого майна вважається дрібним, якщо вартість такого майна на момент вчинення кримінального правопорушення не перевищує 0,2 неоподаткованого мінімуму доходів громадян.

2. У статтях 202, 203 та 206–208 повторним визнається злочин, вчинений особою, яка раніше вчинила будь-який із злочинів, передбачених цими статтями або статтями 204, 293 цього Кодексу.

3. У статтях 202, 203, 206 та 207 цього Кодексу значна шкода визнається із врахуванням матеріального становища потерпілого та якщо йому спричинені збитки на суму від ста до двохсот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

4. У статтях 202–208, 211 цього Кодексу у великих розмірах визнається злочин, що вчинений однією особою чи групою осіб на суму, яка в двісті п'ятдесят і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян на момент вчинення злочину.

5. У статтях 202–204 та 206–208, 211 цього Кодексу в особливо великих розмірах визнається злочин, що вчинений однією особою чи групою осіб на суму, яка в шістьсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян на момент вчинення злочину

Стаття 203. Грабіж

1. Відкрите викрадення чужого майна (грабіж), —

карається штрафом від однієї до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від

ста двадцяти до двохсот сорока годин, або виправними роботами на строк до двох років, або арештом на строк до шести місяців, або позбавленням волі на строк до чотирьох років.

2. Грабіж, поєднаний з насильством, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, або з погрозою застосування такого насильства, або вчинений повторно, або за попередньою змовою групою осіб, —

карається позбавленням волі на строк від чотирьох до шести років.

3. Грабіж, поєднаний з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище або що завдав значної шкоди потерпілому, —

карається позбавленням волі на строк від чотирьох до восьми років.

4. Грабіж, вчинений у великих розмірах, —

карається позбавленням волі на строк від семи до десяти років.

5. Грабіж, вчинений в особливо великих розмірах або організованою групою, —

карається позбавленням волі на строк від восьми до тринадцяти років із конфіскацією майна.

Стаття 204. Розбій

1. Напад з метою заволодіння чужим майном, поєднаний із насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу, або з погрозою застосування такого насильства (розбій), —

карається позбавленням волі на строк від трьох до семи років.

2. Розбій, вчинений за попередньою змовою групою осіб, або особою, яка раніше вчинила розбій або бандитизм, —

карається позбавленням волі на строк від семи до десяти років із конфіскацією майна.

3. Розбій, поєднаний з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище, —

карається позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років із конфіскацією майна.

4. Розбій, спрямований на заволодіння майном у великих чи особливо великих розмірах або вчинений організованою групою, або поєднаний із заподіянням тяжких тілесних ушкоджень, —

карається позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років із конфіскацією майна.

Стаття 205. Викрадення електричної або теплової енергії шляхом її самовільного використання

1. Викрадення електричної або теплової енергії шляхом її самовільного використання без приладів обліку (якщо використання приладів обліку обов'язкове) або внаслідок умисного пошкодження приладів обліку чи у будь-який інший спосіб, якщо такими діями завдано значної шкоди, —

тягне накладення штрафу від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до одного року, або арешт до двох місяців.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або якщо вони завдали шкоду у великих розмірах, — караються позбавленням волі на строк до трьох років.

Примітка. Шкода, передбачена цією статтею, визнається значною, якщо вона в сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, а у великих розмірах — якщо вона в двісті п'ятдесят і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Стаття 206. Вимагання

1. Вимога передачі чужого майна чи права на майно або вчинення будь-яких дій майнового характеру з погрозою насильства над потерпілим чи його близькими родичами, обмеження прав, свобод або законних інтересів цих осіб, пошкодження чи знищення їхнього майна або майна, що перебуває в їхньому віданні чи під охороною, або розіолошення відомостей, які потерпілий чи його близькі родичі бажають зберегти в таємниці (вимагання), —

караються обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

2. Вимагання, вчинене повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або службовою особою з використанням свого службового становища, або з погрозою вбивства чи заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, або з пошкодженням чи знищенням майна, або таке, що завдало значної шкоди потерпілому, —

карається позбавленням волі на строк від трьох до семи років.

3. Вимагання, поєднане з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, або таке, що завдало майнової шкоди у великих розмірах, —

карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років із конфіскацією майна.

4. Вимагання, що завдало майнової шкоди в особливо великих розмірах, або вчинене організованою групою, або поєднане із заподіанням тяжкого тілесного ушкодження, —

карається позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років з конфіскацією майна.

Стаття 207. Шахрайство

1. Заволодіння чужим дрібним майном або придбання права на дрібне майно шляхом обману чи зловживання довірою (шахрайство), — тягне накладення штрафу від тридцяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до шести місяців, або арешт на строк до тридцяти діб.

2. Заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою, —

карається штрафом від однієї до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк до двохсот сорока годин, або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до трьох років.

3. Шахрайство, вчинене повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або таке, що завдало значної шкоди потерпілому, —

карається штрафом від однієї до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк від одного до двох років, або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до трьох років.

4. Шахрайство, вчинене у великих розмірах, або шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки, — карається позбавленням волі на строк від трьох до восьми років.

5. Шахрайство, вчинене в особливо великих розмірах або організованою групою, —

карається позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років з конфіскацією майна.

Стаття 208. Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем

1. Привласнення чи розтрата чужого дрібного майна, яке було ввірене особі чи перебувало в її віданні, —

тягне накладення штрафу від тридцяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до шести місяців, або арешт на строк до тридцяти діб.

2. Привласнення чи розтрата чужого майна, яке було ввірене особі чи перебувало в її віданні, —

карається штрафом від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до чотирьох років, або позбавленням волі на строк до чотирьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

3. Привласнення, розтрата або заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем —

карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

4. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, —

караються обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років або позбавленням волі на строк від трьох до восьми років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

5. Дії, передбачені частинами першою, другою або третьою цієї статті, якщо вони вчинені у великих розмірах, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

6. Дії, передбачені частинами першою, другою, третьою або четвертою цієї статті, якщо вони вчинені в особливо великих розмірах або організованою групою, —

караються позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна.

Стаття 209. Заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою

1. Заподіяння значної майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою за відсутності ознак шахрайства, —

тягне накладення штрафу до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк до ста двадцяти годин, або виправні роботи на строк до одного року, або арешт на строк до двох місяців.

2. Ті самі діяння, вчинені за посередньою змовою групою осіб, або такі, що заподіяли майнову шкоду у великих розмірах, —

караються штрафом від п'ятисот до тисячі ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років.

Примітка. Відповідно до цієї статті майнова шкода визнається значною, якщо вона у п'ятдесят і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, а у великих розмірах — така, що у сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Стаття 210. Незаконне привласнення особою знайденого або чужого майна, що випадково опинилося у неї

1. Незаконне привласнення особою знайденого чи такого, що випадково опинилося у неї, чужого майна або скарбу, які мають особливу історичну, наукову, художню чи культурну цінність, —

тягне накладення штрафу від ста до ста п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк до ста двадцяти годин, або виправні роботи на строк до одного року, або арешт на строк до двох місяців.

Стаття 211. Умисне знищення або пошкодження майна

1. Умисне знищення або пошкодження чужого майна, що заподіяло шкоду у великих розмірах, —

карається штрафом від однієї до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста двадцяти до двохсот сорока годин, або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк.

2. Те саме діяння, вчинене шляхом підпалу, вибуху чи іншим загальнонебезпечним способом, або заподіяло майнову шкоду в особливо великих розмірах, або спричинило загибель людей чи інші тяжкі наслідки, —

карається позбавленням волі на строк від трьох до десяти років.

Стаття 212. Умисне пошкодження об'єктів електроенергетики

1. Умисне пошкодження або руйнування об'єктів електроенергетики, якщо ці дії призвели або могли призвести до порушення нормальної роботи цих об'єктів, або спричинило небезпеку для життя людей, —

карається штрафом від однієї до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або загальнонебезпечним способом, — караються позбавленням волі на строк від трьох до десяти років.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони спричинили загибель людей або інші тяжкі наслідки, — караються позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років.

Стаття 213. Погроза знищення майна

Погроза знищення чужого майна шляхом підпалу, вибуху або іншим загальнонебезпечним способом, якщо були реальні підстави побоюватися здійснення цієї погрози, —

тягне накладення штрафу від п'ятдесяти до ста п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від шістдесяти до ста двадцяти годин, або виправні роботи на строк до одного року, або арешт на строк до двох місяців.

Стаття 214. Необережне знищення або пошкодження майна

Необережне знищення або пошкодження чужого майна, що спричинило тяжкі тілесні ушкодження або загибель людей, —

карається виправними роботами на строк до двох років або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк.

Стаття 215. Порушення обов'язків щодо охорони майна

Невиконання або неналежне виконання особою, якій доручено зберігання чи охорона чужого майна, своїх обов'язків, якщо це спричинило тяжкі наслідки для власника майна, —

карається штрафом від однієї до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста двадцяти до двохсот сорока годин, або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на той самий строк.

Стаття 216. Самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво

1. Самовільне зайняття земельної ділянки, яким завдано значної шкоди її законному володільцю або власнику, —

тягне накладення штрафу від двохсот до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арешт на строк до двох місяців

2. Самовільне зайняття земельної ділянки, вчинене особою, раніше судимою за злочин, передбачений цією статтею, або групою осіб, або щодо земельних ділянок особливо цінних земель, земель в охоронних зонах, зонах санітарної охорони, санітарно-захисних зонах чи зонах особливого режиму використання земель, —

карається обмеженням волі на строк від двох до чотирьох років або позбавленням волі на строк до двох років.

3. Самовільне будівництво будівель або споруд на самовільно зайнятій земельній ділянці, зазначеній у частині першій цієї статті, —

карається штрафом від однієї до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років.

4. Самовільне будівництво будівель або споруд на самовільно зайнятій земельній ділянці, зазначеній у частині другій цієї статті, або вчинене особою, раніше судимою за такий самі злочин або злочин, передбачений частиною третьою цієї статті, —

карається позбавленням волі на строк від одного до трьох років.

Примітка. Відповідно до цієї статті шкода, передбачена частиною першою цієї статті, визнається значною, якщо вона у сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Стаття 217. Придбання, отримання, зберігання чи збут майна, одержаного злочинним шляхом

1. Заздалегідь не обіцяне придбання або отримання, зберігання чи збут майна, завідомо одержаного злочинним шляхом за відсутності ознак легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, —

тягне накладення штрафу від тридцяти неоподаткованих мінімумів доходів громадян до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи до ста двадцяти годин або виправні роботи до одного року або арешт до двох місяців.

2. Дії передбачені частиною першої вчиненні повторно або за попередньою змовою групою осіб, —

карається арештом на строк до шести місяців або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк.

Розділ VII КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Стаття 218. Виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою використання при продажу товарів, збуту або збут підроблених грошей, державних цінних паперів, білетів державної лотереї, марок акцизного збору чи голографічних захисних елементів

1. Виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою використання при продажу товарів, збуту, а також збут незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених марок акцизного збору, голографічних захисних елементів, підробленої національної валюти України у виді банкнот чи металевої монети, іноземної валюти, державних цінних паперів чи білетів державної лотереї, — караються позбавленням волі на строк від трьох до семи років.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб чи у великому розмірі, — караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з конфіскацією майна.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені організованою групою чи в особливо великому розмірі, — караються позбавленням волі на строк від восьми до дванадцяти років з конфіскацією майна.

Примітка. Дії, передбачені цією статтею, вважаються вчиненими у великому розмірі, якщо сума підробки у двісті і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян; в особливо великому розмірі — якщо сума підробки у чотириста і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Стаття 219. Незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, електронними грошима, обладнанням для їх виготовлення

1. Підробка документів на переказ, платіжних карток чи інших засобів доступу до банківських рахунків, електронних грошей, а так

само придбання, зберігання, перевезення, пересилання з метою збуту підроблених документів на переказ, платіжних карток або їх використання чи збут, а також неправомірний випуск або використання електронних грошей, —

тягне накладення штрафу до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк до ста двадцяти годин або виправні роботи на строк до одного року або арешт до двох місяців.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, —

караються штрафом від п'яти до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Примітка. Під документами на переказ слід розуміти документ в паперовому або електронному виді, що використовується банками чи їх клієнтами для передачі доручень або інформації на переказ грошових коштів між суб'єктами переказу грошових коштів (розрахункові документи, документи на переказ готівкових коштів, а також ті, що використовуються при проведенні міжбанківського переказу та платіжного повідомлення, інші).

Стаття 220. Контрабанда

1. Контрабанда, тобто переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, зброї та боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї та бойових припасів до неї), а також спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації, —

карається позбавленням волі на строк від трьох до семи років з конфіскацією предметів контрабанди.

2. Та сама дія, вчинена за попередньою змовою групою осіб або особою, раніше судимою за злочин, передбачений цією статтею, або службовою особою з використанням службового становища, —

карається позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років з конфіскацією предметів контрабанди та з конфіскацією майна.

Стаття 221. Порушення порядку зайняття господарською діяльністю та діяльністю з надання фінансових послуг

1. Здійснення без державної реєстрації, як суб'єкта підприємницької діяльності, що містить ознаки підприємницької та яка під-

лягає ліцензуванню, або здійснення без одержання ліцензії видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню відповідно до законодавства, чи здійснення таких видів господарської діяльності з порушенням умов ліцензування, якщо це було пов'язано з отриманням доходу у великих розмірах, —

тягне накладення штрафу від ста до двохсот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк до ста годин або арешт на строк до двох місяців.

2. Здійснення банківської діяльності, банківських операцій або іншої діяльності з надання фінансових послуг, а також професійної діяльності на ринку цінних паперів без набуття статусу фінансової установи чи без спеціального дозволу (ліцензії), якщо законом передбачено набуття статусу фінансової установи чи одержання спеціального дозволу (ліцензії) для здійснення зазначених видів діяльності, або з порушенням умов ліцензування, якщо це було пов'язано з отриманням доходу у великих розмірах, —

тягне накладення штрафу до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк до ста двадцяти годин або виправні роботи на строк до одного року, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до одного року.

Примітка. Отримання доходу у великому розмірі має місце, коли його сума у тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Стаття 222. Зайняття забороненими видами господарської діяльності

1. Зайняття видами господарської діяльності, щодо яких є спеціальна заборона, встановлена законом, крім випадків, передбачених іншими статтями цього Кодексу, —

тягне накладення штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до одного року.

2. Ті самі дії, якщо вони були пов'язані з отриманням доходу у великих розмірах або якщо вони були вчинені особою, раніше судимою за зайняття забороненими видами господарської діяльності, —

тягне накладення штрафу до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арешт на строк до двох місяців з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до одного року.

Примітка. Отримання доходу у великому розмірі має місце, коли його сума у тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Стаття 223. Незаконний обіг дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва

1. Незаконне виробництво, експорт, імпорт, зберігання, реалізація та переміщення дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва, якщо ці дії вчинені у значних розмірах, —

тягне накладення штрафу від тридцяти до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи до ста двадцяти годин до одного року або арешт до двох місяців.

2. Ті самі дії, якщо вони вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або вчинені у великих розмірах, —

караються штрафом від п'яти тисяч до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією та знищенням дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання чи сировини для їх виробництва.

Примітка. Під значним розміром слід розуміти вартість дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання чи сировини для їх виробництва, що у двадцять разів і більше перевищує рівень неоподаткованого мінімуму доходів громадян; під великим розміром слід розуміти вартість дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання чи сировини для їх виробництва, що у сто разів і більше перевищує рівень неоподаткованого мінімуму доходів громадян.

Стаття 224. Зайняття гральним бізнесом

1. Зайняття гральним бізнесом, —

тягне накладення штрафу від тридцяти до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або арешт до двох місяців.

2. Ті самі дії, якщо вони були вчинені особою, раніше судимою за зайняття гральним бізнесом, —

караються штрафом від сорока тисяч до п'ятдесяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією грального обладнання.

Стаття 225. Незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів

1. Незаконне придбання з метою збуту або зберігання з цією метою, а також збут чи транспортування з метою збуту незаконно виготовлених алкогольних напоїв, тютюнових виробів або інших підакцизних товарів, —

тягне накладення штрафу від тридцяти до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи до ста двадцяти годин або арешт до двох місяців.

2. Незаконне виготовлення алкогольних напоїв, тютюнових виробів або інших підакцизних товарів, шляхом відкриття підпільних цехів або з використанням обладнання, що забезпечує масове виробництво таких товарів, або вчинене особою, яка раніше була засуджена за цією статтею, —

карається штрафом від трьох тисяч до десяти тисяч неоподаткованих мінімумів доходів громадян з конфіскацією незаконно виготовленої продукції та обладнання для її виготовлення.

3. Незаконне виготовлення товарів, зазначених у частинах першій або другій цієї статті, з недоброякісної сировини (матеріалів), що становлять загрозу для життя і здоров'я людей, а так само незаконний збут таких товарів, що призвело до отруєння людей чи інших тяжких наслідків, —

карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з вилученням та знищенням вироблених товарів та з конфіскацією обладнання для її виготовлення.

Стаття 226. Фіктивне підприємництво

1. Фіктивне підприємництво, тобто створення або придбання суб'єктів підприємницької діяльності (юридичних осіб) з метою прикриття незаконної діяльності або здійснення видів діяльності, щодо яких є заборона, —

тягне накладення штрафу від тридцяти до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи від шістдесяти до ста двадцяти годин або арешт до двох місяців.

2. Ті самі дії, якщо вони вчинені повторно або заподіяли велику матеріальну шкоду державі, банкові, кредитним установам, іншим юридичним особам або громадянам, —

караються штрафом від трьох тисяч до п'яти тисяч неоподаткованих мінімумів доходів громадян.

Примітка. Матеріальна шкода, яка заподіяна фізичним особам, вважається великою, якщо вона у двісті і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, а матеріальна шкода, яка заподіяна державі або юридичним особам, вважається великою, якщо вона у тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Стаття 227. Протидія законній господарській діяльності

1. Протидія законній господарській діяльності, тобто протиправна вимога припинити займатися господарською діяльністю чи обмежити її, укласти угоду або не виконувати укладену угоду, виконання (невиконання) якої може заподіяти матеріальної шкоди або обмежити законні права чи інтереси того, хто займається господарською діяльністю, поєднана з погрозою насильства над потерпілим або близькими йому особами, пошкодження чи знищення їхнього майна за відсутності ознак вимагання, —

тягне накладення штрафу від тридцяти до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи від шістдесяти до ста двадцяти годин або арешт до двох місяців.

2. Ті самі дії, вчинені повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або з погрозою вбивства чи заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, або поєднані з насильством, що не є небезпечним для життя і здоров'я, або з пошкодженням чи знищенням майна, —

караються штрафом від трьох тисяч до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років.

3. Протидія законній господарській діяльності, вчинена організованою групою, або службовою особою з використанням службового становища, або поєднана з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я, або така, що заподіяла велику шкоду чи спричинила інші тяжкі наслідки, —

караються штрафом від десяти тисяч до двадцяти п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.

Примітка. Матеріальна шкода вважається великою, якщо вона у п'ятсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Стаття 228. Ухилення від повернення виручки в іноземній валюті

1. Умисне ухилення службових осіб підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності або осіб, які здійснюють господарську діяльність без створення юридичної особи, від повернення в Україну у передбачені законом строки виручки в іноземній валюті від реалізації на експорт товарів (робіт, послуг), або інших матеріальних цінностей, отриманих від цієї виручки, а також умисне приховування будь-яким способом такої виручки, товарів або інших матеріальних цінностей, —

тягне накладення штрафу від трьохсот до семисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи до шести місяців.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, а також умисне ухилення від повернення виручки в іноземній валюті, товарів або інших матеріальних цінностей, отриманих від цієї виручки, або умисне приховування будь-яким способом такої виручки, товарів або інших матеріальних цінностей у великих розмірах, —

тягне накладення штрафу від семисот до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до одного року.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони вчинені в особливо великих розмірах, —

тягне арешт до двох місяців.

Примітка. 1. Ухилення від повернення виручки в іноземній валюті, товарів або інших матеріальних цінностей, отриманих від цієї виручки, чи приховування будь-яким способом такої виручки, товарів або інших матеріальних цінностей визнаються вчиненими у великому розмірі, якщо ця виручка, товари або інші матеріальні цінності в тисячу і більше разів перевищують неоподатковуваний мінімум доходів громадян (у перерахунку у валюту України за офіційним курсом національної валюти, визначеним Національним банком України, на останній день строку, передбаченого законодавством для перерахування виручки в іноземній валюті з-за кордону).

2. Ухилення від повернення виручки в іноземній валюті, товарів або інших матеріальних цінностей, отриманих від цієї виручки, чи приховування будь-яким способом такої виручки, товарів або інших матеріальних цінностей визнаються вчиненими в особливо великому розмірі, якщо ця виручка, товари або інші матеріальні цінності у три тисячі і більше разів перевищують неоподатковуваний мінімум дохо-

дів громадян (у перерахунку у валюту України за офіційним курсом національної валюти, визначеним Національним банком України, на останній день строку, передбаченого законодавством для перерахування виручки в іноземній валюті з-за кордону).

Стаття 229. Незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків

1. Незаконне, з порушенням встановленого законом порядку, відкриття або використання за межами України валютних рахунків фізичних осіб, вчинене громадянином України, що постійно проживає на її території, а так само валютних рахунків юридичних осіб, що діють на території України, вчинене службовою особою підприємства, установи чи організації або за її дорученням іншою особою, а також вчинення зазначених дій особою, яка здійснює підприємницьку діяльність без створення юридичної особи, —

тягне накладення штрафу від п'ятисот до семисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до одного року, з конфіскацією валютних цінностей, що знаходяться на зазначених вище рахунках.

2. Ті самі дії, вчинені повторно, або за попередньою змовою групою осіб, —

тягне накладення штрафу від семисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арешт на строк до двох місяців з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до одного року та з конфіскацією валютних цінностей, що знаходяться на зазначених вище рахунках.

Стаття 230. Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом

1. Вчинення фінансової операції чи правочину з коштами або іншим майном, одержаними внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів, а також вчинення дій, спрямованих на приховання чи маскування незаконного походження таких коштів або іншого майна чи володіння ними, прав па такі кошти або майно, джерела їх походження, місцезнаходження, переміщення, а так само набуття, володіння або використання коштів чи іншого майна, одержаних внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів, —

караються позбавленням волі на строк від трьох до шести років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років з конфіскацією коштів або іншого майна, одержаних злочинним шляхом, та з конфіскацією майна.

2. Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або у великому розмірі, — караються позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років з конфіскацією коштів або іншого майна, одержаних злочинним шляхом, та з конфіскацією майна.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені організованою групою або в особливо великому розмірі, — караються позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років з конфіскацією коштів або іншого майна, одержаних злочинним шляхом, та з конфіскацією майна.

Примітка. 1. Суспільно небезпечним протиправним діянням, що передувало легалізації (відмиванню) доходів, відповідно до цієї статті є діяння, за яке Кримінальним кодексом України передбачено основне покарання у виді позбавлення волі або штрафу понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (за винятком діянь, передбачених статтями 234 і 235 Кримінального кодексу України), або діяння, вчинене за межами України, якщо воно визнається суспільно небезпечним протиправним діянням, що передувало легалізації (відмиванню) доходів, за кримінальним законом держави, де воно було вчинене, і є злочином за Кримінальним кодексом України та внаслідок вчинення якого незаконно одержані доходи.

2. Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, визнається вчиненою у великому розмірі, якщо предметом злочину були кошти або інше майно на суму, що перевищує шість тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

3. Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, визнається вчиненою в особливо великому розмірі, якщо предметом злочину були кошти або інше майно на суму, що перевищує вісімнадцять тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

**Стаття 231. Умисне порушення вимог законодавства яро залобіган-
ня та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним
шляхом, або фінансування тероризму**

1. Умисне неподання, несвоєчасне подання або подання недостовірної інформації про фінансові операції, що відповідно до закону підлягають фінансовому моніторингу, спеціально уповноваженому центральному органу виконавчої влади із спеціальним статусом з питань фінансового моніторингу, якщо такі діяння заподіяли істотну шкоду охоронюваним законом правам, свободам чи інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам окремих юридичних осіб, —

караються штрафом від однієї тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

2. Розголошення у будь-якому вигляді інформації, яка відповідно до закону надається спеціально уповноваженому центральному органу виконавчої влади із спеціальним статусом з питань фінансового моніторингу, особою, якій ця інформація стала відома у зв'язку з професійною або службовою діяльністю, якщо такі дії заподіяли істотну шкоду охоронюваним законом правам, свободам чи інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам окремих юридичних осіб, —

карається штрафом від трьох тисяч до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

**Стаття 232. Нецільове використання бюджетних коштів, здійснення
видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бю-
джетних призначень або з їх перевищенням**

1. Нецільове використання бюджетних коштів службовою особою, а так само здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням всупереч Бюджетному кодексу України чи закону про Державний бюджет України на відповідний рік, якщо предметом таких дій були бюджетні кошти у великих розмірах, —

караються штрафом від однієї тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк

від одного до двох років, або обмеженням волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

2. Ті самі діяння, предметом яких були бюджетні кошти в особливо великих розмірах або вчинені повторно, або за попередньою змовою групою осіб, —

караються обмеженням волі на строк від двох до п'яти років або позбавленням волі на строк від двох до шести років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Примітка. 1. До бюджетних коштів належать кошти, що включаються до державного бюджету і місцевих бюджетів незалежно від джерела їх формування.

2. Великим розміром бюджетних коштів відповідно до статей 232, 233 цього Кодексу вважається сума, що в тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

3. Особливо великим розміром бюджетних коштів відповідно до статей 232, 233 цього Кодексу вважається сума, що в три тисячі і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Стаття 233. Видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону

1. Видання службовою особою нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону, якщо предметом таких дій були бюджетні кошти у великих розмірах, —

карається штрафом від однієї до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк від одного до двох років, або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до чотирьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

2. Ті самі дії, предметом яких були бюджетні кошти в особливо великих розмірах або вчинені повторно, —

караються позбавленням волі на строк від двох до шести років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Стаття 234. Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)

1. Умисне ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), що входять в систему оподаткування, введених у встановленому законом порядку, вчинене службовою особою підприємства, установи, організації, незалежно від форми власності або особою, що займається підприємницькою діяльністю без створення юридичної особи чи будь-якою іншою особою, яка зобов'язана їх сплачувати, якщо ці діяння призвели до фактичного ненадходження до бюджетів чи державних цільових фондів коштів у значних розмірах, —

карається штрафом від однієї тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом до шести місяців із позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

2. Ті самі діяння, вчинені за попередньою змовою групою осіб, або якщо вони призвели до фактичного ненадходження до бюджетів чи державних цільових фондів коштів у великих розмірах, —

караються штрафом від двох тисяч до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

3. Діяння, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені особою, раніше судимою за ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), або якщо вони призвели до фактичного ненадходження до бюджетів чи державних цільових фондів коштів в особливо великих розмірах, —

караються штрафом від п'ятнадцяти тисяч до двадцяти п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років з конфіскацією майна.

4. Особа, яка вчинила діяння, передбачені частинами першою, другою, або діяння, передбачені частиною третьою (якщо вони призвели до фактичного ненадходження до бюджетів чи державних цільових фондів коштів в особливо великих розмірах) цієї статті, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона до притягнення до кримінальної відповідальності сплатила податки, збори (обов'язкові платежі), а також відшкодувала шкоду, завдану державі їх несвоєчасною сплатою (фінансові санкції, пеня).

Примітка. Під значним розміром коштів слід розуміти суми податків, зборів і інших обов'язкових платежів, які в тисячу і більше разів

перевищують установлений законодавством неоподатковуваний мінімум доходів громадян, під великим розміром коштів слід розуміти суми податків, зборів і інших обов'язкових платежів, які в три тисячі і більше разів перевищують установлений законодавством неоподатковуваний мінімум доходів громадян, під особливо великим розміром коштів слід розуміти суми податків, зборів, інших обов'язкових платежів, які в п'ять тисяч і більше разів перевищують установлений законодавством неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Стаття 235. Ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування

1. Умисне ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування чи страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, вчинене службовою особою підприємства, установи, організації незалежно від форми власності або особою, яка здійснює підприємницьку діяльність без створення юридичної особи, чи будь-якою іншою особою, яка зобов'язана його сплачувати, якщо таке діяння призвело до фактичного ненадходження до фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування коштів у значних розмірах, —

тягне накладення штрафу від п'ятисот до тисячі п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до двох років.

2. Ті самі діяння, вчинені за попередньою змовою групою осіб, або якщо вони призвели до фактичного ненадходження до фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування коштів у великих розмірах, —

караються штрафом від тисячі п'ятисот до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

3. Діяння, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені особою, раніше судимою за ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування чи страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, або якщо вони призвели до фактичного ненадходження до фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування коштів в особливо великих розмірах, —

караються штрафом від десяти тисяч до двадцяти п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років з конфіскацією майна.

4. Особа, яка вперше вчинила діяння, передбачені частинами першою або другою цієї статті, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона до притягнення до кримінальної відповідальності сплатила єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування чи страхові внески на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, а також відшкодувала шкоду, завдану фондам загальнообов'язкового державного соціального страхування їх несвоєчасною сплатою (штрафні санкції, пеня).

Примітка. Під значним розміром коштів слід розуміти суми єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування чи страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, які в тисячу і більше разів перевищують установлений законом неоподатковуваний мінімум доходів громадян, під великим розміром коштів слід розуміти суми єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування чи страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, які в три тисячі і більше разів перевищують установлений законом неоподатковуваний мінімум доходів громадян, під особливо великим розміром коштів слід розуміти суми єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування чи страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, які в п'ять тисяч і більше разів перевищують установлений законом неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Стаття 236. Порушення порядку здійснення операцій з металобрухтом

1. Здійснення операцій з брухтом кольорових і чорних металів без державної реєстрації або без спеціального дозволу (ліцензії), одержання якого передбачено законодавством, або надання приміщень та споруд для розташування незаконних пунктів прийому, схову та збуту металобрухту, організація незаконних пунктів прийому, схову та збуту металобрухту, —

тягне накладення штрафу від п'ятисот до тисячі п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи до ста двадцяти годин або арешт до двох місяців.

2. Дії, передбачені частиною першою цієї статті, якщо вони вчинені особою, раніше судимою за злочин, передбачений цією статтею, — караються штрафом від тисячі п'ятисот до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 237. Порушення правил здачі дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння

Ухилення від передбачених законом обов'язкової здачі на афінаж або обов'язкового продажу видобутих із надр, отриманих із вторинної сировини, піднятих чи знайдених дорогоцінних металів чи дорогоцінного каміння, якщо це діяння вчинене у великому розмірі, а також ухилення від обов'язкової здачі на афінаж або для обов'язкового продажу скуплених дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння, ювелірних чи побутових виробів з них або лому таких виробів, —

тягне накладення штрафу від трьохсот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арешт до двох місяців.

Примітка. Порушення правил здачі дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння визнається здійсненим у великому розмірі, якщо вартість вказаних у цій статті предметів, не зданих або не проданих, перевищує п'ятсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 238. Підроблення знаків поштової оплати і проїзних квитків

Виготовлення з метою збуту, збут або використання завідомо підроблених знаків поштової оплати, маркованої продукції, міжнародних купонів для відповіді, посвідчень особи для міжнародного поштового обміну, відбитків маркувальних машин, а також квитків залізничного, водного, повітряного або автомобільного транспорту та інших проїзних документів і документів на перевезення вантажу, —

тягне накладення штрафу до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк до ста двадцяти годин, або виправні роботи на строк до одного року.

Стаття 239. Незаконне виготовлення, підроблення, використання або збут незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених контрольних марок

1. Незаконне виготовлення, підроблення, використання або збут незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених контрольних марок для маркування упаковок примірників аудіовізуальних творів,

фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних чи голографічних захисних елементів, —

тягне накладення штрафу від п'ятисот до семисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, —

тягне накладення штрафу від семисот до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арешт до двох місяців з конфіскацією товарів, промаркованих підробленими марками чи голографічними захисними елементами.

Стаття 240. Незаконне виготовлення, збут або використання державного пробірного клейма

1. Незаконне виготовлення, збут або використання державного пробірного клейма, —

тягне накладення штрафу від ста до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи до шести місяців.

2. Ті самі дії, вчинені повторно, —

тягне накладення штрафу від трьохсот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арешт до двох місяців.

Стаття 241. Фіктивне банкрутство

Завідомо неправдива офіційна заява громадянина — засновника (учасника) або службової особи суб'єкта господарської діяльності, а так само громадянина — підприємця про фінансову неспроможність виконання вимог з боку кредиторів і зобов'язань перед бюджетом, якщо такі дії завдали великої матеріальної шкоди кредиторам або державі, —

тягне накладення штрафу від семисот п'ятдесяти до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арешт до двох місяців.

Примітка. У статтях 241–245 цього Кодексу матеріальна шкода вважається великою, якщо вона у п'ятсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Стаття 242. Доведення до банкрутства

Доведення до банкрутства, тобто умисне, з корисливих мотивів, іншої особистої заінтересованості або в інтересах третіх осіб вчинення громадянином — засновником (учасником) або службовою осо-

бою суб'єкта господарської діяльності дій, що призвели до стійкої фінансової неспроможності суб'єкта господарської діяльності, якщо це завдало великої матеріальної шкоди державі чи кредитору, —

карається штрафом від двох тисяч до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом до шести місяців з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Стаття 243. Приховування стійкої фінансової неспроможності

Умисне приховування громадянином — засновником (учасником) або службовою особою суб'єкта господарської діяльності своєї стійкої фінансової неспроможності шляхом подання недостовірних відомостей, якщо це завдало великої матеріальної шкоди кредиторів, —

тягне накладення штрафу до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арешт до двох місяців, із позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до одного року.

Стаття 244. Незаконні дії у разі банкрутства

Умисне приховування майна, відомостей про майно, передача майна в інше володіння або його відчуження чи знищення, а також фальсифікація, приховування або знищення документів, які відображають господарську чи фінансову діяльність, якщо ці дії вчинені громадянином — засновником (учасником) або службовою особою суб'єкта господарської діяльності в період провадження у справі про банкрутство і завдали великої матеріальної шкоди, —

тягне накладення штрафу від п'ятисот до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арешт на строк до двох місяців з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до одного року.

Стаття 245. Шахрайство з фінансовими ресурсами

1. Надання завідомо неправдивої інформації органам державної влади, органам влади Автономної Республіки Крим чи органам місцевого самоврядування, банкам або іншим кредиторам з метою одержання субсидій, субвенцій, дотацій, кредитів чи пільг щодо податків у разі відсутності ознак злочину проти власності, —

карається штрафом від однієї тисячі до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обійма-

ти певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

2. Ті самі дії, якщо вони вчинені повторно або завдали великої матеріальної шкоди, —

караються штрафом від трьох тисяч до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Стаття 246. Маніпулювання на фондовому ринку

1. Умисні дії службової особи учасника фондового ринку, що мають ознаки маніпулювання на фондовій біржі, встановлені відповідно до закону щодо державного регулювання ринку цінних паперів, що призвели до отримання професійним учасником фондового ринку або фізичною особою чи третіми особами прибутку у значних розмірах, або уникнення такими особами збитків у значних розмірах, або якщо це заподіяло значну шкоду охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб, —

караються штрафом від трьох тисяч до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або якщо вони спричинили тяжкі наслідки, —

караються штрафом від п'яти тисяч до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Примітка. 1. Значним розміром у цій статті вважається розмір, який у п'ятсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

2. Значною шкодою у цій статті вважається шкода, яка у п'ятсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

3. Тяжкими наслідками у цій статті вважається шкода, яка у тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Стаття 247. Розміщення цінних паперів без реєстрації їх випуску

1. Розміщення уповноваженою особою цінних паперів у значних розмірах без реєстрації їх випуску в установленому законом порядку, —

тягне накладення штрафу до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до одного

року з позбавленням права обіймати певні посади займатися певною діяльністю на строк до одного року.

Примітка. Розміщення цінних паперів вважається у значних розмірах, якщо номінальна вартість таких цінних паперів у двадцять і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Стаття 248. Підроблення документів, які подаються для реєстрації випуску цінних паперів

Внесення уповноваженою особою в документи, які подаються для реєстрації випуску цінних паперів, завідомо неправдивих відомостей, якщо це заподіяло значну матеріальну шкоду інвесторові в цінні папери,

– карається штрафом від однієї тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до п'яти років.

Примітка. Шкода, передбачена цією статтею, вважається значною, якщо вона в двадцять і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Стаття 249. Порухення порядку ведення реєстру власників іменних цінних паперів

1. Невнесення службовою особою емітента чи професійного учасника фондового ринку змін або внесення завідомо недостовірних змін до системи реєстру власників іменних цінних паперів або до системи депозитарного обліку, а так само інше порушення порядку ведення реєстру власників іменних цінних паперів, якщо воно призвело до втрати системи реєстру (її частини), —

тягне накладення штрафу від тридцяти до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи від шістдесяти до ста двадцяти годин або виправні роботи від трьох місяців до одного року або арешт до двох місяців.

Стаття 250. Виготовлення, збут та використання підроблених недержавних цінних паперів

1. Виготовлення з метою збуту, збут чи використання іншим чином підроблених недержавних цінних паперів, —

караються штрафом від однієї тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

2. Дії, передбачені частиною першою цієї статті, якщо вони вчинені повторно або якщо вони завдали великої матеріальної шкоди, — караються штрафом від трьох тисяч до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони вчинені організованою групою або якщо вони завдали особливо великої матеріальної шкоди, —

караються штрафом від десяти тисяч до п'ятнадцяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Примітка. 1. Повторним у статті 250 визнається злочин, вчинений особою, яка раніше вчинила злочин, передбачений цією статтею або статтею 218 цього Кодексу.

2. Відповідно до цієї статті матеріальна шкода вважається великою, якщо вона у триста і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, а особливо великою — така, що у тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Стаття 251. Обман покупців та замовників

1. Умисне обмірювання, обважування, обраховування чи інший обман покупців або замовників під час реалізації товарів або надання послуг, якщо ці дії вчинені у значних розмірах, —

тягне накладення штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від ста до двохсот годин, або виправні роботи на строк до одного року, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до одного року.

2. Ті самі діяння, вчинені особою, раніше судимою за обман покупців чи замовників, —

тягне накладення штрафу від ста до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арешт до двох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до одного року.

Примітка. Обманом покупців та замовників у значних розмірах слід вважати обман, що спричинив громадянинуві матеріальну шкоду в сумі, що перевищує три неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 252. Фальсифікація засобів вимірювання

1. Виготовлення або перероблення з метою використання чи збуту, а також збут фальсифікованих вимірювальних приладів чи інструментів, —

тягне накладення штрафу до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк до сто двадцяти годин, або виправні роботи на строк до одного року.

2. Ті самі дії, вчинені особою, яка була засуджена за цією статтею, —

тягне накладення штрафу від п'ятисот до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арешт до двох місяців.

Стаття 253. Умисне введення в обіг на ринку України (випуск на ринок України) небезпечної продукції

Умисне введення в обіг (випуск на ринок України) небезпечної продукції, тобто такої продукції, що не відповідає вимогам щодо безпечності продукції, встановленим нормагивно-правовими актами, якщо такі дії вчинені у великих розмірах, —

тягне накладення штрафу від п'ятисот до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або арешт до двох місяців.

Примітка. Під введенням в обіг (випуском на ринок України) небезпечної продукції, вчиненим у великих розмірах, слід вважати введення в обіг продукції, загальна вартість якої перевищує п'ятсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 254. Незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару

1. Незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару, або інше умисне порушення права на ці об'єкти, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі, —

тягне накладення штрафу від п'ятисот до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи від шістдесяти до ста двадцяти годин або арешт до двох місяців.

2. Ті самі дії, якщо вони вчинені повторно або завдали матеріальної шкоди у великому розмірі, —

караються штрафом від трьох тисяч до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією і знищенням від-

повідної продукції та знарядь і матеріалів, які спеціально використовувалися для її виготовлення.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені службовою особою з використанням службового становища або організованою групою, або якщо вони завдали матеріальної шкоди в особливо великому розмірі, —

караються штрафом від десяти тисяч до п'ятнадцяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого та з конфіскацією і знищенням відповідної продукції та знарядь і матеріалів, які спеціально використовувалися для її виготовлення.

Примітка. Матеріальна шкода вважається завданою в значному розмірі, якщо її розмір у двадцять і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, у великому розмірі — якщо її розмір у двісті і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, а завданою в особливо великому розмірі — якщо її розмір у тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Стаття 255. Незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю

1. Умисні дії, спрямовані на отримання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю, з метою розголошення чи іншого використання цих відомостей, а також незаконне використання таких відомостей, якщо це спричинило істотну шкоду суб'єкту господарської діяльності, —

тягне накладення штрафу до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до одного року.

Стаття 256. Розголошення комерційної або банківської таємниці

1. Умисне розголошення комерційної або банківської таємниці без згоди її власника особою, якій ця таємниця відома у зв'язку з професійною або службовою діяльністю, якщо воно вчинене з корисливих чи інших особистих мотивів і завдало істотної шкоди суб'єкту господарської діяльності, —

тягне накладення штрафу до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи від шістдесяти до ста двадцяти годин або арешт до двох місяців.

Стаття 257. Незаконне використання інсайдерської інформації

1. Умисне незаконне розголошення, передача або надання доступу до інсайдерської інформації, а так само надання з використанням такої інформації рекомендацій стосовно придбання або відчуження цінних паперів чи похідних (деривативів), якщо це призвело до отримання особою, яка вчинила зазначені дії, чи третіми особами необгрунтованого прибутку в значному розмірі, або уникнення учасником фондового ринку чи третіми особами значних збитків, або якщо це заподіяло значну шкоду охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб, —

тягне накладення штрафу від тридцяти до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи від шістдесяти до ста двадцяти годин або арешт до двох місяців.

2. Вчинення з використанням інсайдерської інформації на власну користь або на користь інших осіб правочинів, спрямованих на придбання або відчуження цінних паперів чи похідних (деривативів), яких стосується інсайдерська інформація, якщо це призвело до отримання особою, яка вчинила зазначені дії, чи третіми особами необгрунтованого прибутку в значному розмірі, або уникнення учасником фондового ринку чи третіми особами значних збитків, або якщо це заподіяло значну шкоду охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб, —

караються штрафом від трьох тисяч до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або якщо такі дії спричинили тяжкі наслідки, —

карається штрафом від п'яти тисяч до восьми тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

4. Дії, передбачені частинами першою — третьою цієї статті, якщо вони вчинені організованою групою, —

караються штрафом від восьми тисяч до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обійма-

ти певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Примітка: 1. Значним розміром (значним збитком, значною шкодою) у цій статті вважається розмір (збиток, шкода), який в п'ятсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

2. Тяжкими наслідками у цій статті, якщо вони полягають у заподіянні матеріальних збитків, вважаються такі, які у тисячу і більше разів перевищують неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

3. Під особами, які вчинили дії, передбачені цією статтею, розуміються: посадові особи емітента, у тому числі ті, які були посадовими особами емітента на момент ознайомлення з інсайдерською інформацією; особи, які мають доступ до інсайдерської інформації у зв'язку з виконанням ними трудових (службових) обов'язків або договірних зобов'язань незалежно від відносин з емітентом, у тому числі співробітники професійних учасників фондового ринку; державні службовці, яким відома інсайдерська інформація внаслідок виконання ними посадових (службових) обов'язків; особи, які ознайомилися з інсайдерською інформацією неправомірним шляхом; аудитори, нотаріуси, експерти, оцінювачі, арбітражні керуючі або інші особи, які виконують надані законом публічні повноваження.

Стаття 258. Приховування інформації про діяльність емітента

1. Ненадання службовою особою емітента інвестору в цінні папери (у тому числі акціонеру) на його письмовий запит інформації про діяльність емітента в межах, передбачених законом, або надання йому недостовірної інформації, якщо це заподіяло інвестору в цінні папери (у тому числі акціонеру) матеріальну шкоду в значному розмірі, —

тягне накладення штрафу від п'ятисот до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи від шістдесяти до ста двадцяти годин або арешт до двох місяців з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до одного року.

2. Ті самі діяння, вчинені повторно, —

караються штрафом від двох тисяч до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Примітка. У цій статті матеріальна шкода вважається заподіяною у значному розмірі, якщо її розмір у п'ятсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Стаття 259. Незаконна приватизація державного, комунального майна

1. Приватизація державного, комунального майна шляхом заниження його вартості через визначення її у спосіб, не передбачений законом, або використання підроблених приватизаційних документів, а також сама приватизація майна, яке не підлягає приватизації згідно з законом, або приватизація неправомочною особою, —

караються штрафом від п'яти тисяч до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

2. Діяння, передбачене частиною першою цієї статті, якщо воно призвело до незаконної приватизації майна державної чи комунальної власності в великих розмірах або вчинене групою осіб за попередньою змовою, —

карається штрафом від двадцяти п'яти тисяч до тридцяти п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією майна або без такої.

Примітка. Великим розміром, передбаченим у цій статті, визнається незаконна приватизація майна на суму, що у тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Розділ VIII

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ

Стаття 260. Порушення правил екологічної безпеки

Порушення порядку проведення екологічної експертизи, правил екологічної безпеки під час проектування, розміщення, будівництва, реконструкції, введення в експлуатацію, експлуатації та ліквідації підприємств, споруд, пересувних засобів та інших об'єктів, якщо це спричинило загибель людей, екологічне забруднення значних територій або інші тяжкі наслідки, —

карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Стаття 261. Невжиття заходів щодо ліквідації наслідків екологічного забруднення

Ухилення від проведення або неналежне проведення на території, що зазнала забруднення небезпечними речовинами або випромінюванням, дезактиваційних чи інших відновлювальних заходів щодо ліквідації або усунення наслідків екологічного забруднення особою, на яку покладено такий обов'язок, якщо це спричинило загибель людей або інші тяжкі наслідки, —

карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Стаття 262. Приховування або перекручення відомостей про екологічний стан або захворюваність населення

1. Приховування або умисне перекручення службовою особою відомостей про екологічний, в тому числі радіаційний, стан, який пов'язаний із забрудненням земель, водних ресурсів, атмосферного повітря, харчових продуктів і продовольчої сировини і такий, що негативно впливає на здоров'я людей, рослинний та тваринний світ, а також про стан захворюваності населення в районах з підвищеною екологічною небезпекою, —

тягне накладення штрафу до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи від шістдесяти до ста двадцяти годин або арешт до двох місяців з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до одного року або без такого.

2. Ті самі діяння, вчинені повторно або в місцевості, оголошеній зоною надзвичайної екологічної ситуації, або такі, що спричинили загибель людей чи інші тяжкі наслідки, —

караються обмеженням волі на строк від двох до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

Стаття 263. Забруднення або псування земель

1. Забруднення або псування земель речовинами, відходами чи іншими матеріалами, шкідливими для життя, здоров'я людей або довкілля, внаслідок порушення спеціальних правил, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля, —

тягне накладення штрафу від тридцяти до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи від шістдесяти до ста двадцяти годин або арешт до двох місяців громадян або позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до двох років.

2. Ті самі діяння, що спричинили загибель людей, їх масове захворювання або інші тяжкі наслідки, —

караються обмеженням волі на строк від двох до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

Стаття 264. Незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель

1. Незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи для довкілля, —

тягне накладення штрафу від тридцяти до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи від шістдесяти до ста двадцяти годин або арешт до двох місяців громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до одного року.

2. Та сама дія, якщо вона вчинена повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або заподіяла матеріальну шкоду у великому розмірі, —

карається обмеженням волі на строк від двох до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони вчинені шляхом підпалу, вибуху чи іншим загальнонебезпечним способом або спричинили загибель людей, масову загибель об'єктів тваринного чи рослинного світу або інші тяжкі наслідки, —

караються обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією знярядь і засобів заволодіння.

Примітка. У цій статті матеріальна шкода вважається заподіяною у великому розмірі, якщо її розмір у сто або більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Стаття 265. Незаконне заволодіння землями водного фонду в особливо великих розмірах

1. Незаконне заволодіння поверхневим (грунтовим) шаром земель водного фонду в особливо великих розмірах, —

тягне накладення штрафу від п'ятисот до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи від шістдесяти до ста двадцяти годин або арешт до двох місяців громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до одного року або без такого.

2. Та сама дія, вчинена повторно або за попередньою змовою групою осіб, —

карається обмеженням волі на строк від двох до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією знярядь і засобів заволодіння.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони спричинили тяжкі наслідки, —

караються обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією знярядь і засобів заволодіння.

Примітка. Особливо великим розміром у цій статті слід розуміти обсяг поверхневого (грунтового) шару земель, який становить більше, ніж десять кубічних метрів.

Стаття 266. Порушення правил охорони або використання надр

1. Порушення встановлених правил охорони надр, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля, —

тягне накладення штрафу від п'ятисот до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або арешт до двох місяців громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до одного року або без такого.

2. Порушення встановлених правил використання надр, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля, а також незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення —

караються штрафом від тисячі до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк.

3. Діяння, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені на територіях чи об'єктах природно-заповідного фонду або вчинені повторно, —

караються обмеженням волі на строк від двох до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк, з конфіскацією незаконно добутого і знарядь видобування.

4. Діяння, передбачені частинами першою, другою або третьою цієї статті, якщо вони вчинені шляхом підпалу, вибуху чи іншим загальнонебезпечним способом або спричинили загибель людей, їх масове захворювання або інші тяжкі наслідки, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років з конфіскацією незаконно добутого і знарядь видобування.

Стаття 267. Забруднення атмосферного повітря

1. Забруднення або інша зміна природних властивостей атмосферного повітря шкідливими для життя, здоров'я людей або для довкілля речовинами, відходами або іншими матеріалами промислового чи іншого виробництва внаслідок порушення спеціальних правил, якщо це створило небезпеску для життя, здоров'я людей чи для довкілля, —

караються штрафом від тисячі до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на той самий строк або без такого.

2. Ті самі діяння, якщо вони спричинили загибель людей або інші тяжкі наслідки, —

караються обмеженням волі на строк від двох до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк, із позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

Стаття 268. Порушення правил охорони вод

1. Порушення правил охорони вод (водних об'єктів), якщо це спричинило забруднення поверхневих чи підземних вод і водоносних горизонтів, джерел питних, лікувальних вод або зміну їхніх природних властивостей, або виснаження водних джерел і створило небезпеску для життя, здоров'я людей чи для довкілля, —

тягне накладення штрафу від семисот до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи від шістдесяти до ста двадцяти годин або арешт до двох місяців громадян з позбавлен-

ням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до одного року або без такого.

2. Ті самі діяння, якщо вони спричинили загибель або захворювання людей, масову загибель об'єктів тваринного і рослинного світу або інші тяжкі наслідки, —

караються обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

Стаття 269. Забруднення моря

1. Забруднення моря в межах внутрішніх морських чи територіальних вод України або в межах вод виключної (морської) економічної зони України матеріалами чи речовинами, шкідливими для життя чи здоров'я людей, або відходами внаслідок порушення спеціальних правил, якщо це створило небезпеку для життя чи здоров'я людей або живих ресурсів моря чи могло перешкодити законним видам використання моря, а також незаконне скидання чи поховання в межах внутрішніх морських чи територіальних вод України або у відкритому морі зазначених матеріалів, речовин і відходів, —

караються штрафом від тисячі до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

2. Ті самі діяння, якщо вони спричинили загибель або захворювання людей, масову загибель об'єктів тваринного і рослинного світу або інші тяжкі наслідки, —

караються позбавленням волі на строк від двох до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

3. Неповідомлення спеціально відповідальними за те особами морських та повітряних суден або інших засобів і споруд, що знаходяться в морі, адміністрації найближчого порту України, іншому уповноваженому органу або особі, а у разі скидання з метою поховання — і організації, яка видає дозволи на скидання, інформації про підготовлене або здійснене внаслідок крайньої потреби скидання чи невідворотні втрати ними в межах внутрішніх морських і територіальних вод України або у відкритому морі шкідливих речовин чи сумішей, що містять такі речовини понад встановлені норми, інших відходів, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей або живих ресурсів

моря чи могло завдати шкоди зонам лікування і відпочинку або перешкодити іншим законним видам використання моря, —

карається штрафом від тисячі до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до п'яти років, або обмеженням волі на строк до трьох років.

Стаття 270. Порушення законодавства про континентальний шельф України

1. Порушення законодавства про континентальний шельф України, що заподіяло істотну шкоду, а також невжиття особою, що відповідає за експлуатацію технологічних установок або інших джерел небезпеки в зоні безпеки, заходів для захисту живих організмів моря від дії шкідливих відходів або небезпечних випромінювань та енергії, якщо це створило небезпеку їх загибелі або загрожувало життю чи здоров'ю людей, —

караються штрафом від тисячі до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на строк до двох років, з конфіскацією всіх знарядь, якими користувалася винувата особа для вчинення злочину або без такої.

2. Дослідження, розвідування, розробка природних багатств та інші роботи на континентальному шельфі України, які провадяться іноземцями, якщо це не передбачено договором між Україною і заінтересованою іноземною державою, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України або спеціальним дозволом, виданим у встановленому законом порядку, —

караються штрафом від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців, з конфіскацією обладнання.

Стаття 271. Знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу

1. Знищення або пошкодження лісових масивів, зелених насаджень навколо населених пунктів, вздовж залізниць, а також стерні, сухих дикоростучих трав, рослинності або її залишків на землях сільськогосподарського призначення вогнем чи іншим загальнонебезпечним способом, —

тягне накладення штрафу від п'ятисот до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи від шістдесяти до ста двадцяти годин або арешт до двох місяців громадян з позбавлен-

ням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до одного року або без такого.

2. Ті самі дії, якщо вони спричинили загибель людей, масову загибель тварин або інші тяжкі наслідки, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.

Стаття 272. Незаконна порубка лісу

Незаконна порубка дерев і чагарників у лісах, захисних та інших лісових насадженнях, що заподіяло істотну шкоду, а також вчинення таких дій у заповідниках або на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду, або в інших особливо охоронюваних лісах, —

тягне накладення штрафу від п'ятисот до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи від шістдесяти до ста двадцяти годин або арешт до двох місяців громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до одного року або без такого.

Стаття 273. Порушення законодавства про захист рослин

Порушення правил, установлених для боротьби зі шкідниками і хворобами рослин, та інших вимог законодавства про захист рослин, що спричинило тяжкі наслідки, —

тягне накладення штрафу від п'ятисот до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи від шістдесяти до ста двадцяти годин або арешт до двох місяців громадян.

Стаття 274. Незаконне полювання

1. Порушення правил полювання, якщо воно заподіяло істотну шкоду, а також незаконне полювання в заповідниках або на інших територіях та об'єктах природно-заповідного фонду, або полювання на звірів, птахів чи інші види тваринного світу, що занесені до Червоної книги України, —

тягне накладення штрафу від п'ятисот до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи від шістдесяти до ста двадцяти годин або арешт до двох місяців.

2. Ті самі дії, якщо вони вчинені службовою особою з використанням службового становища, або за попередньою змовою групою осіб, або способом масового знищення звірів, птахів чи інших видів тваринного світу, або з використанням транспортних засобів, або особою, раніше судимою за злочин, передбачений цією статтею, —

караються штрафом від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на той самий строк, з конфіскацією знарядь і засобів полювання та всього добутого.

Примітка. Істотною шкодою у цій статті, якщо вона полягає у заподіянні матеріальних збитків, вважається така шкода, яка у двісті п'ятдесят і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Стаття 275. Незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом

1. Незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, якщо воно заподіяло істотну шкоду, -

тягне накладення штрафу від п'ятисот до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або арешт до двох місяців громадян.

2. Ті самі діяння, якщо вони вчинені із застосуванням вибухових, отруйних речовин, електроструму або іншим способом масового знищення риби, звірів чи інших видів тваринного світу або особою, раніше судимою за злочин, передбачений цією статтею, -

караються штрафом від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк, з конфіскацією знарядь і засобів промислу та всього добутого.

Стаття 276. Проведення вибухових робіт з порушенням правил охорони рибних запасів

Проведення вибухових робіт з порушенням правил охорони рибних запасів або диких водних тварин, -

тягне накладення штрафу від п'ятисот до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або арешт до двох місяців громадян.

Стаття 277. Порушення ветеринарних правил

Порушення ветеринарних правил, яке спричинило поширення епізоотії або інші тяжкі наслідки, -

тягне накладення штрафу від п'ятисот до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи від шістдесяти до ста двадцяти годин або арешт до двох місяців громадян або позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до двох років.

Стаття 278. Умисне знищення або пошкодження територій, взятих під охорону держави, та об'єктів природно-заповідного фонду

1. Умисне знищення або пошкодження територій, взятих під охорону держави, та об'єктів природно-заповідного фонду, —

тягне накладення штрафу від п'ятисот до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи від шістдесяти до ста двадцяти годин або арешт до двох місяців громадян.

2. Ті самі дії, вчинені шляхом підпалу або іншим загальнонебезпечним способом, якщо це спричинило загибель людей або інші тяжкі наслідки, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років.

Стаття 279. Проектування чи експлуатація споруд без систем захисту довкілля

1. Розробка і здача проектів, іншої аналогічної документації замовнику службовою чи спеціально уповноваженою особою без обов'язкових інженерних систем захисту довкілля або введення (прийом) в експлуатацію споруд без такого захисту, якщо вони створили небезпеку тяжких технологічних аварій або екологічних катастроф, загибелі або масового захворювання населення або інших тяжких наслідків, —

тягне накладення штрафу від п'ятисот до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи від шістдесяти до ста двадцяти годин або арешт до двох місяців громадян.

2. Ті самі дії, якщо вони спричинили наслідки, передбачені частиною першою цієї статті, —

караються обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років або позбавленням волі на строк до п'яти років.

Стаття 280. Безгосподарське використання земель

Безгосподарське використання земель, якщо це спричинило тривале зниження або втрату їх родючості, виведення земель з сільськогосподарського обороту, змивання гумусного шару, порушення структури ґрунту, —

тягне накладення штрафу від п'ятисот до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи від шістдесяти до ста двадцяти годин або арешт до двох місяців громадян з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до одного року або без такого.

Розділ ІХ

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

Стаття 281. Створення злочинної організації

1. Створення злочинної організації з метою вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину, а також керівництво такою організацією або участь у ній, або участь у злочинах, вчинюваних такою організацією, а також організація, керівництво чи сприяння зустрічі (сходці) представників злочинних організацій або організованих груп для розроблення планів і умов спільного вчинення злочинів, матеріального забезпечення злочинної діяльності чи координації дій об'єднаних злочинних організацій або організованих груп, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років.

2. Звільняється від кримінальної відповідальності особа, крім організатора або керівника злочинної організації, за вчинення злочину, передбаченого частиною першою цієї статті, якщо вона добровільно заявила про створення злочинної організації або участь у ній та активно сприяла її розкриттю.

Стаття 282. Сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності

1. Заздалегідь не обіцяне сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності шляхом надання приміщень, сховищ, транспортних засобів, інформації, документів, технічних пристроїв, грошей, цінних паперів, а також заздалегідь не обіцяне здійснення інших дій по створенню умов, які сприяють їх злочинній діяльності, —

караються позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років.

2. Ті самі дії, вчинені службовою особою або повторно, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років із позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Стаття 283. Бандитизм

Організація озброєної банди з метою нападу на підприємства, установи, організації чи на окремих осіб, а також участь у такій банді або у вчинюваному нею нападі, —

Караються позбавленням волі на строк від п'яти до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна.

Стаття 284. Терористичний акт

1. Терористичний акт, тобто застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків, якщо такі дії були вчинені з метою порушення громадської безпеки, залякування населення, провокації воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення, або з метою впливу на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами, або привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного (терориста), а також погроза вчинення зазначених дій з тією самою метою, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або якщо вони призвели до заподіяння значної майнової шкоди чи інших тяжких наслідків, —

караються позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, що призвели до загибелі людини, —

караються позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі.

Стаття 285. Втягнення у вчинення терористичного акту

1. Втягнення особи у вчинення терористичного акту або примушування до вчинення терористичного акту з використанням обману, шантажу, уразливого стану особи, або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, —

карається позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років.

2. Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені щодо кількох осіб або повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або службовою особою з використанням службового становища, —

Караються позбавленням волі на строк від чотирьох до семи років.

Стаття 286. Публічні заклики до вчинення терористичного акту

1. Публічні заклики до вчинення терористичного акту, а також розповсюдження, виготовлення чи зберігання з метою розповсюдження матеріалів з такими закликами, —

тягне накладення штрафу від п'ятисот до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи від шістдесяти до ста двадцяти годин або арешт до двох місяців громадян.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або з використанням засобів масової інформації, —

караються обмеженням волі на строк до чотирьох років або позбавленням волі на строк до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Стаття 287. Створення терористичної групи чи терористичної організації

1. Створення терористичної групи чи терористичної організації, керівництво такою групою чи організацією або участь у ній, а так само організаційне чи інше сприяння створенню або діяльності терористичної групи чи терористичної організації, —

караються позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років.

2. Звільняється від кримінальної відповідальності за діяння, передбачене частиною першою цієї статті, особа, крім організатора і керівника терористичної групи чи терористичної організації, яка добровільно повідомила правоохоронний орган про відповідну терористичну діяльність, сприяла її припиненню або розкриттю злочинів, вчинених у зв'язку із створенням або діяльністю такої групи чи організації, якщо в її діях немає складу іншого злочину.

Стаття 288. Сприяння вчиненню терористичного акту

1. Вербування, озброєння, навчання особи з метою вчинення терористичного акту, а так само використання особи з цією метою, —

караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років.

2. Ті самі дії, вчинені щодо кількох осіб або повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або службовою особою з використанням свого службового становища, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.

Стаття 289. Фінансування тероризму

1. Фінансування тероризму, тобто дії, вчинені з метою фінансового або матеріального забезпечення окремого терориста чи терористичної групи (організації), організації, підготовки або вчинення терористичного акту, втягнення у вчинення терористичного акту, публічних закликів до вчинення терористичного акту, сприяння вчиненню терористичного акту, створення терористичної групи (організації),

– караються позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або з корисливих мотивів, або за попередньою змовою групою осіб, або у великому розмірі, або якщо вони призвели до заподіяння значної майнової шкоди, —

караються позбавленням волі на строк від восьми до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені організованою групою чи в особливо великому розмірі, або якщо вони призвели до інших тяжких наслідків, —

караються позбавленням волі на строк від десяти до дванадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна.

4. Особа, крім організатора або керівника терористичної групи (організації), звільняється від кримінальної відповідальності за дії, передбачені цією статтею, якщо вона добровільно до притягнення до кримінальної відповідальності повідомила про відповідну терористичну діяльність або іншим чином сприяла її припиненню або запобіганню злочину, який вона фінансувала або вчиненню якого сприяла, за умови, що в її діях немає складу іншого злочину

Примітка. 1. Фінансування тероризму визнається вчиненим у великому розмірі, якщо розмір фінансового або матеріального забезпечення перевищує шість тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

2. Фінансування тероризму визнається вчиненим в особливо великому розмірі, якщо розмір фінансового або матеріального забезпечення перевищує вісімнадцять тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 290. Завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності

1. Завідомо неправдиве повідомлення про підготовку вибуху, підпалу або інших дій, які загрожують загибеллю людей чи іншими тяжкими наслідками, —

тягне накладення штрафу від п'ятисот до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи від шістдесяти до ста двадцяти годин або арешт до двох місяців громадян.

2. Те саме діяння, якщо воно спричинило тяжкі наслідки або вчинене повторно, —

карається позбавленням волі на строк від чотирьох до восьми років.

Стаття 291. Створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань

1. Створення не передбачених законами України воєнізованих формувань або участь у їх діяльності —

карається позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

2. Створення не передбачених законом збройних формувань або участь у їх діяльності, —

карається позбавленням волі на строк від трьох до восьми років.

3. Керівництво зазначеними в частинах першій або другій цієї статті формуваннями, їх фінансування, постачання їм зброї, боєприпасів, вибухових речовин чи військової техніки, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.

4. Участь у складі передбачених частинами першою або другою цієї статті формувань у нападі на підприємства, установи, організації чи на громадян, —

карається позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років.

5. Діяння, передбачене частиною четвертою цієї статті, що призвело до загибелі людей чи інших тяжких наслідків, —

карається позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років.

6. Звільняється від кримінальної відповідальності за цією статтю особа, яка перебувала в складі зазначених у цій статті формувань, за дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вона добровільно вийшла з такого формування і повідомила про його існування органи державної влади чи органи місцевого самоврядування.

Примітка.

1. Під воєнізованими слід розуміти формування, які мають організаційну структуру військового типу, а саме: єдиноначальність, підпорядкованість та дисципліну, і в яких проводиться військова або стрійова чи фізична підготовка.

2. Під збройними формуваннями слід розуміти воєнізовані групи, які незаконно мають на озброєнні придатну для використання вогнепальну, вибухову чи іншу зброю.

Стаття 292. Напад на об'єкти, на яких є предмети, що становлять підвищену небезпеку для оточення

Напад на об'єкти, на яких виготовляються, зберігаються, використовуються або якими транспортуються радіоактивні, хімічні, біологічні чи вибухонебезпечні матеріали, речовини, предмети, з метою захоплення, пошкодження або знищення цих об'єктів, —

карається позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років.

Стаття 293. Викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживанням службовим становищем

1. Викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства, —

караються позбавленням волі на строк від трьох до семи років.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, а також заволодіння предметами, що перелічені в частині першій цієї статті, шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.

3. Дії, передбачені частинами першою чи другою цієї статті, якщо вони вчинені організованою групою, розбій з метою викрадення вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або радіоактивних матеріалів, а також вимагання цих предметів, поєднане з насильством, небезпечним для життя і здоров'я, —

караються позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна.

Стаття 294. Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами

1. Носіння, зберігання, придбання, передача чи збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв без передбаченого законом дозволу, —

караються позбавленням волі на строк від трьох до семи років.

2. Носіння, виготовлення, ремонт або збут кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї без передбаченого законом дозволу, —

тягне накладення штрафу від п'ятисот до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи від шістдесяти до ста двадцяти годин або арешт до двох місяців громадян.

3. Звільняється від кримінальної відповідальності особа, яка вчинила злочин, передбачений частиною другою цієї статті, якщо вона добровільно здала органам влади зброю, бойові припаси, вибухові речовини або вибухові пристрої.

Стаття 295. Законне виготовлення, переробка чи ремонт вогнепальної зброї або фальсифікація, незаконне видалення чи зміна її маркування, або незаконне виготовлення бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв

1. Незаконне виготовлення, переробка чи ремонт вогнепальної зброї або фальсифікація, незаконне видалення чи зміна її маркування, або незаконне виготовлення бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв, —

караються позбавленням волі на строк від трьох до семи років.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, — караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені організованою групою, —

караються позбавленням волі на строк від восьми до дванадцяти років.

Стаття 296. Недбале зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів

Недбале зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів, якщо це спричинило загибель людей або інші тяжкі наслідки, —

карається обмеженням волі на строк до трьох років або позбавленням волі на той самий строк.

Стаття 297. Незаконне поводження з радіоактивними матеріалами

1. Придбання, носіння, зберігання, використання, передача, видозмінення, знищення, розпилення або руйнування радіоактивних матеріалів (джерел іонізуючого випромінювання, радіоактивних речовин або ядерних матеріалів, що перебувають у будь-якому фізичному стані в установці або виробі чи в іншому вигляді) без передбаченого законом дозволу, —

караються позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

2. Ті самі дії, вчинені з метою спричинення загибелі людей, шкоди здоров'ю людей, майнової шкоди у великому розмірі або значного забруднення довкілля, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років.

3. Дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або якщо вони спричинили загибель людей, майнову шкоду у великому розмірі, значне забруднення довкілля чи інші тяжкі наслідки, — караються позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років.

Примітка. У статтях 297, 298 цього Кодексу майнова шкода вважається заповіною у великому розмірі, якщо прямі збитки становлять суму, яка в триста і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Стаття 298. Незаконне виготовлення ядерного вибухового пристрою чи пристрою, що розсіює радіоактивний матеріал або випромінює радіацію

1. Незаконне виготовлення будь-якого ядерного вибухового пристрою чи пристрою, що розсіює радіоактивний матеріал або випромінює радіацію і може через свої властивості спричинити загибель людей, шкоду здоров'ю людей, майнову шкоду у великому розмірі або значне забруднення довкілля, —

карається штрафом від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк від двох до п'яти років, або позбавленням волі на той самий строк.

2. Та сама дія, вчинена з метою спричинення загибелі людей, шкоди здоров'ю людей, майнової шкоди у великому розмірі або значного забруднення довкілля, —

карається позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років.

3. Дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або якщо вони спричинили загибель людей, майнову шкоду у великому розмірі, значне забруднення довкілля чи інші тяжкі наслідки, — караються позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років.

Стаття 299. Погроза вчинити викрадання або використати радіоактивні матеріали

1. Погроза вчинити викрадання радіоактивних матеріалів з метою примусити фізичну або юридичну особу, міжнародну організацію або державу вчинити будь-яку дію або утриматися від неї, якщо були підстави побоюватися здійснення цієї погрози, —

тягне накладення штрафу від п'ятисот до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи від шістдесяти до ста двадцяти годин або арешт до двох місяців громадян

2. Погроза використати радіоактивні матеріали з метою спричинення загибелі людей або інших тяжких наслідків, якщо були підстави побоюватися здійснення цієї погрози, —

карається позбавленням волі на строк до п'яти років.

Стаття 300. Порушення правил поведження з вибуховими, легкозаймистими та їдкими речовинами або радіоактивними матеріалами

1. Порушення правил зберігання, використання, обліку, перевезення вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або інших правил поведження з ними, а також незаконне пересилання цих речовин чи матеріалів поштою або вантажем, якщо це порушення створило небезпеку загибелі людей або настання інших тяжких наслідків, —

караються штрафом від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на строк до трьох років.

2. Ті самі діяння, а також незаконне пересилання поштою або багажем легкозаймистих або їдких речовин, якщо вони спричинили загибель людей або інші тяжкі наслідки, —

караються позбавленням волі на строк від трьох до дванадцяти років.

Стаття 301. Порушення вимог режиму радіаційної безпеки

1. **Переміщення** будь-яким способом за межі зони відчуження чи зони безумовного (обов'язкового) відселення без надання передбаченого законом дозволу або проведення дозиметричного контролю продуктів харчування рослинного і тваринного походження, промислової або іншої продукції, тварин, риби, рослин або будь-яких інших об'єктів — тягне накладення штрафу від тридцяти до двохсот неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи від шістдесяти до ста двадцяти годин або арешт до двох місяців громадян.

2. **Придбання з метою використання або збуту об'єктів, визначених у частині першій цієї статті, якщо факт їх походження із зони відчуження чи зони безумовного (обов'язкового) відселення заздалегідь відомий винній особі, —**

карається штрафом від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк від двох до чотирьох років, або позбавленням волі на той самий строк.

3. **Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені з метою збуту, або збут об'єктів, визначених у частині першій цієї статті, —**

караються штрафом від трьохсот до тисячі трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк від двох до п'яти років, або позбавленням волі на той самий строк.

4. **Дії, передбачені частинами першою, другою або третьою цієї статті, вчинені службовою особою або повторно, а також якщо вони спричинили загибель людей або інші тяжкі наслідки, —**

караються позбавленням волі на строк від трьох до семи років.

Стаття 302. Незаконне ввезення на територію України відходів і вторинної сировини

1. **Ввезення на територію України чи транзит через її територію відходів або вторинної сировини без належного дозволу, —**

тягне накладення штрафу до п'ятисот неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи від шістдесяти до ста двадцяти годин або арешт до двох місяців громадян.

2. **Ввезення на територію України чи транзит через її територію речовин або матеріалів, що належать до категорії небезпечних відходів, які забороняються до ввезення, —**

караються штрафом від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк до трьох років.

Стаття 303. Незаконне перевезення на повітряному судні вибухових або легkozаймистих речовин

1. Незаконне перевезення на повітряному судні вибухових або легkozаймистих речовин, —

тягне накладення штрафу від п'ятисот до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи від шістдесяти до ста двадцяти годин або арешт до двох місяців громадян.

2. Ті самі дії, що спричинили загибель людей чи інші тяжкі наслідки, —

караються позбавленням волі на строк від трьох до десяти років.

Стаття 304. Порухення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки

1. Порухення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки, якщо воно спричинило виникнення пожежі, якою заподіяно шкоду здоров'ю людей або майнову шкоду у великому розмірі,

— тягне накладення штрафу до п'ятисот неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи від шістдесяти до ста двадцяти годин або арешт до двох місяців громадян.

2. Те саме діяння, якщо воно спричинило загибель людей, майнову шкоду в особливо великому розмірі або інші тяжкі наслідки, — карається позбавленням волі на строк від трьох до восьми років.

Примітка. Майнова шкода вважається заподіяною у великих розмірах, якщо прямі збитки становлять суму, яка в триста і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, а в особливо великих розмірах — якщо прямі збитки становлять суму, яка в тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Стаття 305. Умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства

1. Умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства, якщо це призвело або могло призвести до неможливості експлуатації, порушення нормального функціонування таких об'єктів, що спричинило небезпеку для життя чи здоров'я людей або майнову шкоду у великому розмірі, —

тягне накладення штрафу від ста до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до одного року, або арешт від одного місяця до двох місяців.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або загальнонебезпечним способом, —

караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони спричинили майнову шкоду в особливо великому розмірі або загибель людини чи інші тяжкі наслідки, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років.

Примітка. 1. Під об'єктами житлово-комунального господарства в цій статті слід розуміти житловий фонд, об'єкти благоустрою, тепlopостачання, водopостачання та водовідведення, а також їх мережі чи складові (кришки люків, решітки на них тощо).

2. Майнова шкода вважається заподіяною у великих розмірах, якщо прямі збитки становлять суму, що в триста і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, а в особливо великих розмірах — якщо прямі збитки становлять суму, що в тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Розділ X КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ БЕЗПЕКИ ВИРОБНИЦТВА

Стаття 306. Порушення вимог законодавства про охорону праці

1. Порушення вимог законодавчих та інших нормативно-правових актів про охорону праці службовою особою підприємства, установи, організації або громадянином — суб'єктом підприємницької діяльності, якщо це порушення заподіяло шкоду здоров'ю потерпілого, — тягне накладення штрафу від ста до трьохсот неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи від шістдесяти до ста двадцяти годин або арешт до двох місяців.

2. Те саме діяння, якщо воно спричинило загибель людей або інші тяжкі наслідки, —

карається виправними роботами на строк до двох років або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до семи років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

Стаття 307. Порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою

1. Порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою на виробництві або будь-якому підприємстві особою, яка зобов'язана їх дотримувати, якщо це порушення створило загрозу загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків або заподіяло шкоду здоров'ю потерпілого, —

тягне накладення штрафу від п'ятисот до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи від шістдесяти до ста двадцяти годин або арешт до двох місяців, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк одного року або без такого.

2. Те саме діяння, якщо воно спричинило загибель людей або інші тяжкі наслідки, —

карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на строк до восьми років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Стаття 308. Порушення правил безпеки на вибухонебезпечних підприємствах або у вибухонебезпечних цехах

1. Порушення правил безпеки на вибухонебезпечних підприємствах або у вибухонебезпечних цехах особою, яка зобов'язана їх дотримувати, якщо воно створило загрозу загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків або заподіяло шкоду здоров'ю потерпілого, —

карається виправними роботами на строк до двох років або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

2. Те саме діяння, якщо воно спричинило загибель людей або інші тяжкі наслідки, —

карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на строк від двох до десяти років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Стаття 309. Порушення правил ядерної або радіаційної безпеки

1. Порушення на виробництві правил ядерної або радіаційної безпеки особою, яка зобов'язана їх дотримувати, якщо воно створило

загрозу загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків або заподіяло шкоду здоров'ю потерпілого, —

карається обмеженням волі на строк до чотирьох років або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

2. Те саме діяння, якщо воно спричинило загибель людей або інші тяжкі наслідки, —

карається позбавленням волі на строк від трьох до дванадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Стаття 310. Порушення правил, що стосуються безпечного використання промислової продукції або безпечної експлуатації будівель і споруд

1. Порушення під час розроблення, конструювання, виготовлення чи зберігання промислової продукції правил, що стосуються безпечного її використання, а також порушення під час проектування чи будівництва правил, що стосуються безпечної експлуатації будівель і споруд, особою, яка зобов'язана дотримувати таких правил, якщо це створило загрозу загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків або заподіяло шкоду здоров'ю потерпілого, —

тягне накладення штрафу від ста до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до одного року, або арешт на строк до двох місяців, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до одного року або без такого.

2. Те саме діяння, якщо воно спричинило загибель людей або інші тяжкі наслідки, —

карається виправними роботами на строк до двох років або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Розділ XI
КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ
ПРОТИ БЕЗПЕКИ РУХУ ТА ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТРАНСПОРТУ

Стаття 311. Порухення правил безпеки руху або експлуатації залізничного, водного чи повітряного транспорту

1. Порухення працівником залізничного, водного або повітряного транспорту правил безпеки руху або експлуатації транспорту, а також недоброякісний ремонт транспортних засобів, колій, засобів сигналізації та зв'язку, якщо це створило небезпеку для життя людей або настання інших тяжких наслідків, —

тягне накладення штрафу від тридцяти до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи від шістдесяти до ста двадцяти годин або арешт до двох місяців.

2. Ті самі діяння, якщо вони спричинили потерпілому середньої тяжкості чи тяжкі тілесні ушкодження або заподіяли велику матеріальну шкоду, —

караються позбавленням волі на строк від двох до семи років.

3. Діяння, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони спричинили загибель людей, —

караються позбавленням волі на строк від 11'яги до десяти років.

Стаття 312. Керування транспортними засобами або суднами, здійснення професійної діяльності членом екіпажу або обслуговування повітряного руху диспетчером управління повітряним рухом (диспетчером служби руху) особами, які перебувають у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції

1. Керування транспортними засобами особами в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції, а також передача керування транспортним засобом особі, яка перебуває в стані такого сп'яніння чи під впливом таких лікарських препаратів, а так само відмова особи, яка керує транспортним засобом, від проходження відповідно до встановленого порядку огляду на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або щодо вживання лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, —

тягне накладення штрафу від ста п'ятдесяти до двохсот неоподаткованих мінімумів доходів громадян або позбавлення права керу-

вання транспортними засобами на строк від одного до двох років, або громадські роботи на строк від шістдесяти до вісімдесяти годин.

2. Повторне протягом року вчинення будь-якого з діянь, передбачених частиною першою цієї статті, —

тягне позбавлення права керування транспортними засобами на строк від одного до двох років або громадські роботи на строк від вісімдесяти до ста двадцяти годин з конфіскацією транспортного засобу чи без такого.

3. Вживання водієм транспортного засобу після дорожньо-транспортної пригоди за його участю алкоголю, наркотиків, а також лікарських препаратів, виготовлених на їх основі (крім тих, що входять до офіційно затвердженого складу аптечки або призначені медичним працівником), або після того, як транспортний засіб був зупинений на вимогу працівника міліції, до проведення уповноваженою особою медичного огляду з метою встановлення стану алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або щодо вживання лікарських препаратів, що знижують його увагу та швидкість реакції, чи до прийняття рішення про звільнення від проведення такого огляду, —

тягне позбавлення права керування транспортними засобами на строк від одного до двох років або арешт на строк до двох місяців.

4. Керування річковими або маломірними суднами судноводіями, членом екіпажу в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції, а так само передача керування судном особі, яка перебуває в стані такого сп'яніння чи під впливом таких лікарських препаратів, а також відмова осіб, які керують річковими або маломірними суднами від проходження відповідно до встановленого порядку огляду на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або щодо вживання лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, —

тягнуть за собою накладення штрафу від ста п'ятдесяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення права керування всіма видами плавучих засобів на строк від одного до трьох років, або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин, або адміністративний арешт на строк від десяти до п'ятнадцяти діб.

5. Дії, передбачені частиною п'ятою цієї статті, вчинені особами, які не мають права керування річковими або маломірними суднами, —

тягнуть за собою накладення штрафу від ста п'ятдесяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або адміністративний арешт на строк від десяти до п'ятнадцяти діб.

6. Здійснення професійної діяльності членом екіпажу або обслуговування повітряного руху диспетчером управління повітряним рухом (диспетчером служби руху) у стані алкогольного сп'яніння або під впливом наркотичних чи психотропних речовин, —

карається виправними роботами на строк до одного року або арештом на строк до двох місяців.

7. Здійснення професійної діяльності членом екіпажу або обслуговування повітряного руху диспетчером управління повітряним рухом (диспетчером служби руху) у стані алкогольного сп'яніння або під впливом наркотичних чи психотропних речовин, —

тягне виправні роботи на строк до одного року або арешт до двох місяців із позбавленням права займати певні посади або займатися певною діяльністю строком до одного року.

Стаття 313. Пошкодження шляхів сполучення і транспортних засобів

1. Умисне руйнування або пошкодження шляхів сполучення, споруд на них, рухомого складу або суден, засобів зв'язку чи сигналізації, а також інші дії, спрямовані на приведення зазначених предметів у непридатний для експлуатації стан, якщо це спричинило чи могло спричинити аварію поїзда, судна або порушило нормальну роботу транспорту, або створило небезпеку для життя людей чи настання інших тяжких наслідків, —

тягне накладення штрафу від п'ятисот до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи від шістдесяти до ста двадцяти годин або арешт до двох місяців.

2. Ті самі діяння, якщо вони спричинили потерпілому середньої тяжкості чи тяжкі тілесні ушкодження або завдали великої матеріальної шкоди, —

караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років.

3. Діяння, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони спричинили загибель людей, —

караються позбавленням волі на строк від семи до п'ятнадцяти років.

Стаття 314. Угон або захоплення залізничного рухомого складу, повітряного, морського чи річкового судна

1. Угон або захоплення залізничного рухомого складу, повітряного, морського чи річкового судна —

караються позбавленням волі на строк від трьох до шести років.

2. Ті самі дії, вчинені за попередньою змовою групою осіб або поєднані з насильством, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені організованою групою або поєднані з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, або такі, що спричинили загибель людей чи інші тяжкі наслідки. —

караються позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років.

Стаття 315. Блокування транспортних комунікацій, а також захоплення транспортного підприємства

1. Блокування транспортних комунікацій шляхом влаштування перешкод, відключення енергопостачання чи іншим способом, яке порушило нормальну роботу транспорту або створювало небезпеку для життя людей, або настання інших тяжких наслідків, —

тягне накладення штрафу від трьохсот до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи від шістдесяти до ста двадцяти годин або арешт до двох місяців.

2. Захоплення вокзалу, аеродрому, порту, станції або іншого транспортного підприємства, установи або організації, —

карається позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони спричинили загибель людей або інші тяжкі наслідки, — караються позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років.

Стаття 316. Примушування працівника транспорту до невиконання своїх службових обов'язків

1. Примушування працівника залізничного, повітряного, водного, автомобільного, міського електричного чи магістрального трубопровідного транспорту до невиконання своїх службових обов'язків шляхом погрози вбивством, заподіянням тяжких тілесних ушкоджень або знищенням майна цього працівника чи близьких йому осіб, —

тягне накладення штрафу від ста до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи від шістдесяти до ста двадцяти годин або арешт до двох місяців.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, —

караються обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені організованою групою або поєднані з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, або такі, що спричинили загибель людей чи інші тяжкі наслідки, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років.

Стаття 317. Порушення правил повітряних польотів

1. Порушення правил безпеки польотів повітряних суден особами, які не є працівниками повітряного транспорту, якщо це створило небезпеку для життя людей або настання інших тяжких наслідків, —

тягне накладення штрафу від ста до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи від шістдесяти до ста двадцяти годин або арешт до двох місяців.

2. Ті самі діяння, якщо вони спричинили потерпілому середньої тяжкості тілесні ушкодження або завдали великої матеріальної шкоди, — караються позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

3. Діяння, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони спричинили загибель людей або інші тяжкі наслідки, — караються позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років.

Стаття 318. Порушення правил використання повітряного простору

1. Порушення правил пуску ракет, проведення всіх видів стрільби, вибухових робіт або вчинення інших дій у повітряному просторі, якщо це створило загрозу безпеці повітряних польотів, —

караються штрафом від тисячі до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до п'яти років.

2. Ті самі діяння, якщо вони спричинили потерпілому середньої тяжкості чи тяжкі тілесні ушкодження або завдали великої матеріальної шкоди, —

караються позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

3. Діяння, передбачені частиною першою або другою цієї статті, якщо вони спричинили загибель людей, — караються позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років.

Стаття 319. Самовільне без нагальної потреби зупинення поїзда

1. Самовільне без нагальної потреби зупинення поїзда стопкраном чи шляхом роз'єднання повітряної гальмової магістралі або іншим способом, якщо це створило загрозу загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків або заподіяло шкоду здоров'ю потерпілого, —

тягне накладення штрафу від трьохсот до семисот неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи від шістдесяти до ста двадцяти годин або арешт до двох місяців.

2. Ті самі дії, якщо вони спричинили загибель людей або інші тяжкі наслідки, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.

Стаття 320. Ненадання допомоги судну та особам, що зазнали лиха

Ненадання допомоги капітаном судна в разі зіткнення з іншим судном екіпажу та пасажиром останнього, а також зустрінутим у морі або на іншому водному шляху особам, які зазнали лиха, якщо він мав можливість надати таку допомогу без серйозної небезпеки для свого судна, його екіпажу і пасажирів, —

тягне накладення штрафу від трьохсот до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи від шістдесяти до ста двадцяти годин або арешт до двох місяців.

Стаття 321. Неповідомлення капітаном назви свого судна при зіткненні суден

Неповідомлення капітаном судна іншому судну, що зіткнулося з ним на морі, назви і порту приписки свого судна, а також місця свого відправлення та призначення, незважаючи на наявність можливості подати ці відомості, —

тягне накладення штрафу від трьохсот до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи від шістдесяти до ста двадцяти годин або арешт до двох місяців.

Стаття 322. Порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами

1. Порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особою, яка керує транспортним засобом, що спричинило потерпілому середньої тяжкості тілесне ушкодження, —

тягне накладення штрафу від трьохсот до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи від шістдесяти до ста двадцяти годин або арешт до двох місяців, з позбавленням права керувати транспортними засобами на строк до одного року або без такого

2. Ті самі діяння, якщо вони спричинили смерть потерпілого або заподіяли тяжке тілесне ушкодження, —

караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років з позбавленням права керувати транспортними засобами на строк до трьох років або без такого.

3. Діяння, передбачені частиною першою цієї статті, якщо вони спричинили загибель кількох осіб, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з позбавленням права керувати транспортними засобами на строк до трьох років.

Примітка. Під транспортними засобами в цій статті та статтях 323, 325 і 326 слід розуміти всі види автомобілів, трактори та інші самохідні машини, трамваї і тролейбуси, а також мотоцикли та інші механічні транспортні засоби.

Стаття 323. Випуск в експлуатацію технічно несправних транспортних засобів або інше порушення їх експлуатації

Випуск в експлуатацію завідомо технічно несправних транспортних засобів, допуск до керування транспортним засобом особи, яка перебуває в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують її увагу та швидкість реакції, або не має права на керування транспортним засобом, чи інше грубе порушення правил експлуатації транспорту, що забезпечують дорожній рух, вчинене особою, відповідальною за технічний стан або експлуатацію транспортних засобів, якщо це спричинило потерпілому середньої тяжкості тілесне ушкодження, тяжке тілесне ушкодження або його смерть, —

караються штрафом від тисячі до трьох тисячі п'ятисот неоподаткованих мінімумів доходів громадян або виправними роботами на

строк до двох років, або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до п'яти років, з позбавленням права обіймати посади, пов'язані з відповідальністю за технічний стан або експлуатацію транспортних засобів, на строк до трьох років або без такого.

Стаття 324. Порушення правил, норм і стандартів, що стосуються забезпечення дорожнього руху

Порушення правил, норм і стандартів, що стосуються забезпечення дорожнього руху, вчинене особою, відповідальною за будівництво, реконструкцію, ремонт чи утримання автомобільних доріг, вулиць, залізничних переїздів, інших дорожніх споруд, або особою, яка виконує такі роботи, якщо це порушення спричинило потерпілому середньої тяжкості тілесне ушкодження, тяжке тілесне ушкодження або смерть, —

карається штрафом від тисячі до трьох тисяч п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до п'яти років.

Стаття 325. Незаконне заволодіння транспортним засобом

1. Незаконне заволодіння транспортним засобом, —

карається штрафом від однієї тисячі до однієї тисячі двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років, або позбавленням волі на той самий строк.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або поєднані з насильством, що не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, або з погрозою застосування такого насильства, або вчинені з проникненням у приміщення чи інше сховище, або якщо вони завдали значної матеріальної шкоди, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років з конфіскацією майна або без такої.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені організованою групою або поєднані з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, або з погрозою застосування такого насильства, або якщо вони завдали великої матеріальної шкоди, —

караються позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років з конфіскацією майна або без такої.

4. Звільняється від кримінальної відповідальності судом особа, яка вперше вчинила дії, передбачені цією статтею (за винятком випадків незаконного заволодіння транспортним засобом із застосуванням насильства до потерпілого чи погрозою застосування такого насильства), але добровільно заявила про це правоохоронним органам, повернула транспортний засіб власнику і повністю відшкодувала завдані збитки.

Примітка.

1. Під незаконним заволодінням транспортним засобом у цій статті слід розуміти вчинене умисно, з будь-якою метою протиправне вилучення будь-яким способом транспортного засобу у власника чи користувача всупереч їх волі.

2. Відповідно до частини другої цієї статті під повторністю слід розуміти вчинення таких дій особою, яка раніше вчинила незаконне заволодіння транспортним засобом або злочин, передбачений статтями 202, 203–204, 206–208, 293, 460 цього Кодексу.

3. Відповідно до частин другої і третьої цієї статті матеріальна шкода визнається значною у разі заповдіння реальних збитків на суму від ста до двохсот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а великою — у разі заповдіння реальних збитків на суму понад двісті п'ятдесят неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 326. Знищення, підробка або заміна номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу

1. Знищення, підробка або заміна ідентифікаційного номера, номерів двигуна, шасі або кузова, або заміна без дозволу відповідних органів номерної панелі з ідентифікаційним номером транспортного засобу —

тягне накладення штрафу від ста п'ятдесяти до двохсот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арешт на строк до двох місяців.

2. Діяння передбачене частиною першою цієї статті вчинене повторно або за попередньою змовою групою осіб, —

караються штрафом від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до трьох років.

Стаття 327. Порушення чинних на транспорті правил

Порушення чинних на транспорті правил, що забезпечують рух, а також правил, норм і стандартів виготовлення, переобладнання, ремонту транспортних засобів, якщо це спричинило загибель людей або інші тяжкі наслідки, —

карається штрафом від тисячі до двох тисяч п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до п'яти років.

Стаття 328. Пошкодження об'єктів магістральних або промислових нафто-, газо-, конденсатопроводів та нафтопродуктопроводів

1. Пошкодження чи руйнування магістральних або промислових нафто-, газо-, конденсатопроводів чи нафтопродуктопроводів, відводів від них, технологічно пов'язаних з ними об'єктів, споруд, засобів обліку, автоматики, телемеханіки, зв'язку, сигналізації, а також незаконне втручання в роботу технологічного обладнання, якщо ці дії призвели до порушення нормальної роботи зазначених трубопроводів або створили небезпеку для життя людей, —

караються штрафом від тисячі до тисячі ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на той самий строк.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, а також загальнонебезпечним способом, —

караються обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на строк від трьох до восьми років.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони спричинили загибель людей, інші нещасні випадки з людьми або призвели до аварії, пожежі, значного забруднення довкілля чи інших тяжких наслідків, або вчинені організованою групою, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років.

Розділ XII

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ТА МОРАЛЬНОСТІ

Стаття 329. Групове порушення громадського порядку

Організація групових дій, що призвели до грубого порушення громадського порядку або суттєвого порушення роботи транспорту, підприємства, установи чи організації, а також активна участь у таких діях, —

тягне накладення штрафу від п'ятдесяти до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи від шістдесяти до ста двадцяти годин або арешт на строк до двох місяців.

Стаття 330. Масові заворушення

1. Організація масових заворушень, що супроводжувалися насильством над особою, погромами, підпалами, знищенням майна, захопленням будівель або споруд, насильницьким виселенням громадян, опором представникам влади із застосуванням зброї або інших предметів, які використовувалися як зброя, а також активна участь у масових заворушеннях —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років.

2. Ті самі дії, якщо вони призвели до загибелі людей або до інших тяжких наслідків, —

караються позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років.

Стаття 331. Заклики до вчинення дій, що загрожують громадському порядку

Публічні заклики до погромів, підпалів, знищення майна, захоплення будівель чи споруд, насильницького виселення громадян, що загрожують громадському порядку, а також розповсюдження, виготовлення чи зберігання з метою розповсюдження матеріалів такого змісту, —

тягне накладення штрафу від п'ятдесяти до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи від шістдесяти до ста двадцяти годин або арешт на строк до двох місяців.

Стаття 332. Хуліганство

1. Дрібне хуліганство, тобто нецензурна лайка в громадських місцях, образливе чіпляння до громадян та інші подібні дії, що порушують громадський порядок і спокій громадян, —

тягне накладення штрафу від тридцяти до п'ятдесяти неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи від шістдесяти до вісімдесяти годин або арешт до одного місяця.

2. Хуліганство, тобто грубе порушення громадського порядку з мотивів явної неповаги до суспільства, що супроводжується особливою зухвалістю чи винятковим цинізмом, —

карається штрафом від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до п'яти років.

3. Ті самі дії, вчинені групою осіб, —

караються обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на строк до чотирьох років.

4. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони були вчинені особою, раніше судимою за хуліганство, чи пов'язані з опором представникові влади або представникові громадськості, який виконує обов'язки з охорони громадського порядку, чи іншим громадянам, які припиняли хуліганські дії, —

караються позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

5. Дії, передбачені частинами першою, другою або третьою цієї статті, якщо вони вчинені із застосуванням вогнепальної або холодної зброї чи іншого предмета, спеціально пристосованого або заздалегідь заготовленого для нанесення тілесних ушкоджень, —

караються позбавленням волі на строк від трьох до семи років.

Стаття 333. Наруга над могилою, іншим місцем поховання або над тілом померлого

1. Наруга над могилою, іншим місцем поховання, над тілом (останками, прахом) померлого або над урною з прахом померлого, а також незаконне заволодіння тілом (останками, прахом) померлого, урною з прахом померлого, предметами, що знаходяться на (в) могилі, в іншому місці поховання, на тілі (останках, прахові) померлого, —

тягне накладення штрафу від п'ятдесяти до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи від шістдесяти до ста двадцяти годин або арешт на строк до двох місяців.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою, групою осіб, або з корисливих чи хуліганських мотивів, або щодо братської могили чи могили Невідомого солдата, або поєднані із застосуванням насильства чи погрозою його застосування, —

караються обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони спричинили тяжкі наслідки, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років.

Стаття 334. Незаконне проведення пошукових робіт на об'єкті археологічної спадщини, знищення, руйнування або пошкодження об'єктів культурної спадщини

1. Незаконне проведення археологічних розвідок, розкопок, інших земляних чи підводних робіт на об'єкті археологічної спадщини, —

тягне накладення штрафу від п'ятдесяти до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи від шістдесяти до ста двадцяти годин або арешт на строк до двох місяців, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до одного року або без такого.

2. Умисне незаконне знищення, руйнування або пошкодження об'єктів культурної спадщини чи їх частин, —

караються штрафом від тисячі до двох тисяч неоподаткованих мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

3. Дії, передбачені частиною другою цієї статті, вчинені щодо пам'яток національного значення, —

караються позбавленням волі на строк до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

4. Дії, передбачені частинами другою або третьою цієї статті, вчинені з метою пошуку рухомих предметів, що походять із об'єктів археологічної спадщини, —

караються позбавленням волі на строк від двох до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

5. Дії, передбачені частинами другою або третьою цієї статті, вчинені службовою особою з використанням службового становища, — караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

Стаття 335. Знищення, пошкодження або приховування документів чи унікальних документів Національного архівного фонду

1. Умисне знищення, пошкодження або приховування документів Національного архівного фонду, —

тягне накладення штрафу від п'ятдесяти до п'ятисот неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи від шістдесяти до ста двадцяти годин або арешт на строк до двох місяців.

2. Ті самі дії, вчинені щодо унікальних документів Національного архівного фонду, —

караються позбавленням волі на строк до трьох років.

3. Діяння, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені службовою особою з використанням службового становища, — караються позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років.

Стаття 336. Жорстоке поводження з тваринами

1. Знущання над тваринами, що відносяться до хребетних, вчинене із застосуванням жорстоких методів або з хуліганських мотивів, а також нащукання зазначених тварин одна на одну, вчинене з хуліганських чи корисливих мотивів, —

тягне накладення штрафу від п'ятдесяти до п'ятисот неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи від шістдесяти до вісімдесяти годин або арешт на строк до одного місяця.

2. Ті самі дії, вчинені у присутності малолітнього, —

тягне накладення штрафу від п'ятисот до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи від вісімдесяти до ста двадцяти годин або арешт на строк від одного до двох місяців.

Стаття 337. Ввезення, виготовлення або розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію

1. Ввезення в Україну творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію, з метою збуту чи розповсюдження або їх виготовлення.

зберігання, перевезення чи інше переміщення з тією самою метою або їх збут чи розповсюдження, а також примушування до участі в їх створенні, —

тягне накладення штрафу від семисот до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи від вісімдесяти до ста двадцяти годин або арешт на строк від одного до двох місяців.

2. Ті самі дії щодо кіно- та відеопродукції, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію, а також збут неповнолітнім чи розповсюдження серед них творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію, —

караються штрафом від тисячі до двох тисяч п'ятисот неоподаткованих мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до п'яти років, з конфіскацією кіно- та відеопродукції, що пропагує культ насильства і жорстокості, расову, національну та релігійну нетерпимість та дискримінацію, засобів її виготовлення і демонстрування.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони вчинені повторно чи за попередньою змовою групою осіб, а також примушування неповнолітніх до участі у створенні творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію, —

караються позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією творів, кіно- та відеопродукції, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію, засобів їх виготовлення і демонстрування.

Стаття 338. Ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів

1. Ввезення в Україну творів, зображень або інших предметів порнографічного характеру з метою збуту чи розповсюдження або їх виготовлення, зберігання, перевезення чи інше переміщення з тією самою метою, або їх збут чи розповсюдження, а також примушування до участі в їх створенні, —

тягне накладення штрафу від п'ятисот до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи від вісімдесяти до ста двадцяти годин або арешт на строк від одного до двох місяців.

2. Ті самі дії, вчинені щодо кіно- та відеопродукиї, комп'ютерних програм порнографічного характеру, а також збут неповнолітнім чи розповсюдження серед них творів, зображень або інших предметів порнографічного характеру, —

караються штрафом від однієї тисячі до тисячі п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на той самий строк, з конфіскацією порнографічної кіно- та відеопродукції, засобів її виготовлення і демонстрування.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або з отриманням доходу у великому розмірі, —

караються позбавленням волі на строк від трьох до семи років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією порнографічних предметів, кіно- та відеопродукції, матеріальних носіїв комп'ютерних програм, засобів їх виготовлення, розповсюдження і демонстрування.

4. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені щодо творів, зображень або інших предметів порнографічного характеру, що містять дитячу порнографію, або примушування неповнолітніх до участі у створенні творів, зображень або кіно- та відеопродукції, комп'ютерних програм порнографічного характеру, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією порнографічних предметів, кіно- та відеопродукції, матеріальних носіїв комп'ютерних програм, засобів їх виготовлення, розповсюдження і демонстрування.

5. Дії, передбачені частиною четвертою цієї статті, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або з отриманням доходу у великому розмірі, —

караються позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією порнографічних предметів, кіно- та відеопродукції, матеріальних носіїв комп'ютерних програм, засобів їх виготовлення, розповсюдження і демонстрування.

Примітка. Отримання доходу у великому розмірі має місце, коли його сума у двісті і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Стаття 339. Створення або утримання місць розпусти і звідництва

1. Створення або утримання місць розпусти, а також звідництва для розпусти, —

тягне накладення штрафу від п'ятисот до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи від вісімдесяти до ста двадцяти годин або арешт на строк від одного до двох місяців.

2. Ті самі дії, вчинені з метою наживи або особою, раніше судимою за цей злочин, або вчинені організованою групою, —

караються обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені із залученням неповнолітнього, —

караються позбавленням волі на строк від двох до семи років.

Стаття 340. Сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією

1. Втягнення особи в заняття проституцією або примушування її до зайняття проституцією з використанням обману, шантажу чи уразливого стану цієї особи, або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, або сутенерство, —

караються позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років.

2. Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені щодо кількох осіб або повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або службовою особою з використанням службового становища, або особою, від якої потерпілий був у матеріальній чи іншій залежності, —

караються позбавленням волі на строк від чотирьох до семи років.

3. Дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, вчинені щодо неповнолітнього або організованою групою, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з конфіскацією майна або без такої.

4. Дії, передбачені частинами першою, другою або третьою цієї статті, вчинені щодо малолітнього, або якщо вони спричинили тяжкі наслідки, —

караються позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна або без такої.

Примітка. 1. Під сутенерством у цій статті слід розуміти дії особи по забезпеченню заняття проституцією іншою особою. 2. Відповідальність за втягнення малолітнього чи неповнолітнього в заняття проституцією чи примушування їх до заняття проституцією за цією статтею має наставати незалежно від того, чи вчинені такі дії з ви-

користанням обману, шантажу, уразливого стану зазначених осіб або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, використанням службового становища, або особою, від якої потерпілий був у матеріальній чи іншій залежності.

Стаття 341. Втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність

1. Втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність, у пияцтво, у заняття жебрацтвом, азартними іграми, —

карається обмеженням волі на строк від двох до п'яти років.

2. Ті самі дії, вчинені щодо малолітньої особи або батьком, матір'ю, вітчимом, мачухою, опікуном чи піклувальником, або особою, на яку покладено обов'язки щодо виховання потерпілого чи піклування про нього, —

караються позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

Розділ XIII

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ АБО ПРЕКУРСОРІВ ТА ІНШІ ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ

Стаття 342. Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів

1. Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів, тобто їх переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю, —

карається позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років з конфіскацією наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів, що були предметом контрабанди.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, а також якщо предметом цих дій були особливо небезпечні наркотичні засоби чи психотропні речовини або наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги чи прекурсори або фальсифіковані лікарські засоби у великих розмірах, —

караються позбавленням волі на строк від восьми до десяти років з конфіскацією наркотичних засобів, психотропних речовин, їх анало-

гів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів, що були предметом контрабанди, та з конфіскацією майна.

3. Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів, вчинена організованою групою, а також якщо предметом контрабанди були наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги чи прекурсори або фальсифіковані лікарські засоби в особливо великих розмірах, —

карається позбавленням волі на строк від десяти до дванадцяти років із конфіскацією наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів, що були предметом контрабанди, та з конфіскацією майна.

Примітка. Поняття великий та особливо великий розмір наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, а також отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів, або фальсифікованих лікарських засобів, що застосовується в цьому розділі, визначається спеціально утвореним органом виконавчої влади у галузі охорони здоров'я.

Стаття 343. Використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів

1. Розміщення коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів, у банках, на підприємствах, в установах, організаціях та їх підрозділах або використання таких коштів для придбання об'єктів, майна, що підлягають приватизації, чи обладнання для виробничих чи інших потреб, або використання таких доходів (коштів і майна) з метою продовження незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів, —

караються позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років з конфіскацією коштів або іншого майна, одержаних злочинним шляхом, та з конфіскацією майна.

2. Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або у великих розмірах, — караються позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років з конфіскацією коштів або іншого майна, одержаних злочинним шляхом, та з конфіскацією майна.

Примітка. Під великим розміром слід розуміти кошти, сума яких становить двісті та більше неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 344. Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів

1. Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання з метою збуту, а також незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, — караються позбавленням волі на строк від чотирьох до восьми років.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або особою, яка раніше вчинила один із злочинів, передбачених статтями 345–347, 349, 351, 352, 354 цього Кодексу, або із залученням неповнолітнього, а також збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у місцях, що призначені для проведення навчальних, спортивних і культурних заходів, та в інших місцях масового перебування громадян, або збут чи передача цих речовин у місця позбавлення волі, або якщо предметом таких дій були наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги у великих розмірах чи особливо небезпечні наркотичні засоби або психотропні речовини, —

караються позбавленням волі на строк від шести до десяти років з конфіскацією майна.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені організованою групою, а також якщо предметом таких дій були наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги в особливо великих розмірах, або вчинені із залученням малолітнього або щодо малолітнього, —

караються позбавленням волі на строк від дев'яти до дванадцяти років з конфіскацією майна.

4. Особа, яка добровільно здала наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги і вказала джерело їх придбання або сприяла розкриттю злочинів, пов'язаних з їх незаконним обігом, звільняється від кримінальної відповідальності за незаконне їх виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання (частина перша цієї статті, частина перша статті 346 цього Кодексу).

Стаття 345. Викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем

1. Викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи заволодіння ними шляхом шахрайства, —

караються позбавленням волі на строк від трьох до шести років.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або із застосуванням насильства, що не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, або з погрозою застосування такого насильства, або особою, яка раніше вчинила один із злочинів, передбачених статтями 343, 344, 347, 348, 349, 351, 354 цього Кодексу, або у великих розмірах, а також заволодіння наркотичними засобами, психотропними речовинами або їх аналогами шляхом зловживання службової особи своїм службовим становищем, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони вчинені в особливо великих розмірах, або організованою групою, розбій з метою викрадення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, а також вимагання цих засобів чи речовин, поєднане з насильством, небезпечним для життя і здоров'я, —

караються позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років з конфіскацією майна.

Стаття 346. Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту

1. Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту в невеликих розмірах, —

тягне накладення штрафу від тридцяти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від шістдесяти до вісімдесяти годин, або арешт на строк до одного місяця.

2. Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту, —

тягне накладення штрафу від п'ятисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до одного року або арешт на строк до двох місяців.

3. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб чи особою, яка раніше вчинила один із злочинів, передбачених статтями 344, 345, 347, 354 цього Кодексу, або якщо предметом таких дій були наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги у великих розмірах, —

караються позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

4. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені із залученням неповнолітнього, а також якщо предметом таких дій були наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги в особливо великих розмірах, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років.

5. Особа, що добровільно здала наркотичні засоби або психотропні речовини, які були у неї в невеликих розмірах і які вона виробила, виготовила, придбала, зберігала, перевозила, пересилала без мети збуту, звільняється від кримінальної відповідальності за дії, передбачені частиною першої цієї статті. Особа, яка добровільно звернулася до лікувального закладу і розпочала лікування від наркоманії, звільняється від кримінальної відповідальності за дії, передбачені частиною другою цієї статті.

Стаття 347. Посів або вирощування снотворного маку чи конопель

1. Незаконний посів або незаконне вирощування снотворного маку в кількості від ста до п'ятисот рослин чи конопель у кількості від десяти до п'ятдесяти рослин, —

тягне накладення штрафу від ста до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арешт на строк до двох місяців.

2. Незаконний посів або незаконне вирощування снотворного маку чи конопель особою, яка була засуджена за цією статтею чи яка раніше вчинила один із злочинів, передбачених статтями 344, 346, 348, 354 цього Кодексу, або вчинені за попередньою змовою групою

осіб з метою збуту, а також незаконний посів або незаконне вирощування снотворного маку в кількості п'ятисот і більше рослин чи конопель у кількості п'ятдесят і більше рослин, —

караються позбавленням волі на строк від трьох до семи років.

Стаття 348. Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання прекурсорів

1. Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання прекурсорів з метою їх використання для виробництва або виготовлення наркотичних засобів чи психотропних речовин, —

тягне накладення штрафу від ста до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арешт на строк до двох місяців.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або у великих розмірах, або з метою збуту, а також незаконний збут прекурсорів, —

караються позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

3. Дії, передбачені частиною першою, вчинені організованою групою або в особливо великих розмірах, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років з конфіскацією майна.

4. Особа, яка добровільно здала прекурсори, що призначалися для виробництва або виготовлення наркотичних засобів чи психотропних речовин, і вказала джерело їх придбання або сприяла розкриттю злочинів, пов'язаних із незаконним обігом прекурсорів, наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, звільняється від кримінальної відповідальності за незаконні їх виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання (частина перша цієї статті).

Стаття 349. Викрадення, привласнення, вимагання прекурсорів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем

1. Викрадення, привласнення, вимагання прекурсорів або заволодіння ними шляхом шахрайства з метою подальшого збуту, а також їх збут для виробництва або виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, —

караються штрафом до сімдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців, або обме-

женням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або із застосуванням насильства, що не є небезпечним для життя або здоров'я, чи з погрозою застосування такого насильства, або у великих розмірах, а також заволодіння прекурсорами шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем, —

караються позбавленням волі на строк від трьох до семи років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені організованою групою або в особливо великих розмірах, розбій з метою викрадення прекурсорів, а також їх вимагання, поєднане з насильством, небезпечним для життя і здоров'я, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна.

Стаття 350. Викрадення, привласнення, вимагання обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, чи заволодіння ним шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем та інші незаконні дії з таким обладнанням

1. Викрадення, привласнення, вимагання обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, чи заволодіння ним шляхом шахрайства, а також незаконне виготовлення, придбання, зберігання, передача чи продаж іншим особам такого обладнання, —

тягне накладення штрафу від ста п'ятдесяти до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арешт на строк від одного до двох місяців.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб або особою, яка раніше вчинила один із злочинів, передбачених статтями 343, 349, 351, 352, 354, 355 цього Кодексу, а також заволодіння обладнанням, призначеним для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем, —

караються позбавленням волі на строк від двох до шести років.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони вчинені організованою групою або з метою виготовлення осо-

бливо небезпечних наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, розбій з метою викрадення обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, а також його вимагання, поєднане з насильством, небезпечним для життя і здоров'я, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років з конфіскацією майна.

Стаття 351. Незаконне введення в організм наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів

1. Незаконне введення будь-яким способом наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів в організм іншої особи проти її волі, —

карається позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

2. Ті самі дії, якщо вони призвели до наркотичної залежності потерпілого або вчинені повторно або особою, яка раніше вчинила один із злочинів, передбачених статтями 343–349 та 351–355 цього Кодексу, або вчинені щодо двох чи більше осіб, або якщо вони заподіяли середньої тяжкості чи тяжке тілесне ушкодження потерпілому, —

караються позбавленням волі на строк від трьох до десяти років.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені щодо неповнолітнього або особи, яка перебуває в безпорадному стані, чи вагітної жінки, або якщо вони були пов'язані з введенням в організм іншої особи особливо небезпечних наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, а також якщо внаслідок таких дій настала смерть потерпілого, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років.

Стаття 352. Схиляння до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів

1. Схиляння певної особи до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, —

карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

2. Та сама дія, вчинена повторно або щодо двох чи більше осіб, або щодо неповнолітнього, а також особою, яка раніше вчинила один із злочинів, передбачених статтями 344, 345, 347, 351, 354 цього Кодексу, —

карається позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років.

Стаття 353. Незаконне публічне вживання наркотичних засобів

1. Публічне або вчинене групою осіб незаконне вживання наркотичних засобів у місцях, що призначені для проведення навчальних, спортивних і культурних заходів, та в інших місцях масового перебування громадян, —

тягне накладення штрафу від двохсот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арешт на строк від одного до двох місяців.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або особою, яка раніше вчинила один із злочинів, передбачених статтями 344, 347, 351, 352, 354, 355 цього Кодексу, —

караються позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років.

Стаття 354. Організація або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів

1. Організація або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, а також надання приміщення з цією метою, —

караються позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або з корисливих мотивів, або групою осіб, або із залученням неповнолітнього, —

караються позбавленням волі на строк від чотирьох до восьми років з конфіскацією майна.

Стаття 355. Незаконне виготовлення, підроблення, використання чи збут підроблених документів на отримання наркотичних засобів, психотропних речовин або прекурсорів

1. Незаконне виготовлення, підроблення, використання або збут підроблених чи незаконно одержаних документів, які дають право на отримання наркотичних засобів чи психотропних речовин або прекурсорів, призначених для вироблення або виготовлення цих засобів чи речовин,

— тягне накладення штрафу від п'ятдесяти до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арешт на строк до двох місяців.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або особою, яка раніше вчинила один із злочинів, передбачених статтями 343–354 цього Кодексу, —

караються позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

Стаття 356. Незаконна видача рецепта на право придбання наркотичних засобів або психотропних речовин

1. Незаконна видача рецепта на право придбання наркотичних засобів або психотропних речовин з корисливих мотивів чи в інших особистих інтересах, —

тягне накладення штрафу від ста до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від шістьдесяти до ста двадцяти годин, або арешт на строк від одного до двох місяців, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до одного року.

2. Та сама дія, вчинена повторно, —

карається позбавленням волі на строк від двох до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Стаття 357. Порушення встановлених правил обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів

1. Порушення встановлених правил посіву або вирощування снотворного маку чи конопель, а також порушення правил виробництва, виготовлення, зберігання, обліку, відпуску, розподілу, торгівлі, перевезення, пересилання чи використання наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, призначених для виробництва чи виготовлення цих засобів чи речовин, —

тягне накладення штрафу від двохсот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арешт на строк до двох місяців, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до одного року.

2. Ті самі дії, вчинені повторно, або якщо вони спричинили нестачу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів у великих розмірах, або призвели до викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовою особою своїм службовим становищем, —

караються штрафом від тисячі п'ятсот до двох тисяч п'ятсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк від трьох до шести місяців, або позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Стаття 358. Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, перевезення, пересилання, зберігання з метою збуту або збут отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів

1. Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, перевезення, пересилання, зберігання з метою збуту, збут отруйних або сильнодіючих речовин, що не є наркотичними або психотропними чи їх аналогами, або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів, а також здійснення таких дій щодо обладнання, призначеного для виробництва чи виготовлення отруйних або сильнодіючих речовин, або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів, вчинені без спеціального на те дозволу, —

тягне накладення штрафу від ста до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арешт на строк від одного до двох місяців.

2. Порушення встановлених правил виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, відпуску, обліку, перевезення, пересилання отруйних чи сильнодіючих речовин, що не є наркотичними або психотропними чи їх аналогами, або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів, —

карається штрафом від тисячі п'ятсот до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк від трьох до шести місяців, або позбавленням волі на строк до трьох років.

3. Дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, вчинені повторно, за попередньою змовою групою осіб, або якщо предметом таких дій були отруйні чи сильнодіючі речовини, що не є наркотичними або психотропними чи їх аналогами, або отруйні чи сильнодіючі лікарські засоби у великих розмірах, —

караються позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років.

4. Дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, вчинені організованою групою, або якщо предметом таких дій були отруйні чи сильнодіючі речовини, що не є наркотичними або психотропними чи їх аналогами, або отруйні чи сильнодіючі лікарські засоби в особливо великих розмірах, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.

5. Особа, яка добровільно здала отруйні чи сильнодіючі речовини, що не є наркотичними або психотропними чи їх аналогами, або отруйні чи сильнодіючі лікарські засоби та вказала джерело їх придбання або сприяла розкриттю злочинів, пов'язаних з їх незаконним обігом, звільняється від кримінальної відповідальності за незаконне

виробництво, виготовлення, придбання, перевезення, пересилання, зберігання отруйних чи сильнодіючих речовин, що не є наркотичними або психотропними чи їх аналогами, або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів, а також за вчинення таких дій без спеціального на те дозволу (частина перша цієї статті) щодо обладнання, призначеного для виробництва чи виготовлення отруйних чи сильнодіючих речовин, що не є наркотичними або психотропними чи їх аналогами, або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів.

Стаття 359. Фальсифікація лікарських засобів або обіг фальсифікованих лікарських засобів

1. Виготовлення, придбання, перевезення, пересилання, зберігання з метою збуту або збут завідомо фальсифікованих лікарських засобів —

тягне накладення штрафу від шестисот до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян з конфіскацією фальсифікованих лікарських засобів, сировини та обладнання для їх виготовлення.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або у великих розмірах, або якщо вони спричинили тривалий розлад здоров'я особи, а так само виробництво фальсифікованих лікарських засобів, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років з конфіскацією фальсифікованих лікарських засобів, сировини, обладнання для їх виготовлення та майна.

3. Дії, перелічені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони спричинили смерть особи або інші тяжкі наслідки, або вчинені в особливо великих розмірах, —

караються позбавленням волі на строк від восьми до десяти років або довічним позбавленням волі, з конфіскацією фальсифікованих лікарських засобів, сировини, обладнання для їх виготовлення та майна.

4. Особа, яка добровільно здала фальсифіковані лікарські засоби та вказала джерело їх придбання або сприяла розкриттю злочинів, пов'язаних з їх обігом, звільняється від кримінальної відповідальності за придбання, перевезення, пересилання чи зберігання з метою збуту, збут завідомо фальсифікованих лікарських засобів, їх ввезення на територію України, вивезення з території України, транзит через її територію (частина перша цієї статті, якщо такі дії не створили загрози для життя чи здоров'я людей).

Стаття 360. Порушення встановленого порядку доклінічного вивчення, клінічних випробувань і державної реєстрації лікарських засобів

1. Умисне порушення встановленого порядку доклінічного вивчення, клінічних випробувань лікарських засобів, фальсифікація їх результатів, а також порушення встановленого порядку державної реєстрації лікарських засобів, —

караються позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк від одного до трьох років.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк від двох до трьох років.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони спричинили смерть потерпілого або інші тяжкі наслідки, —

караються позбавленням волі на строк від восьми до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк від одного до трьох років.

Стаття 361. Незаконна організація або утримання місць для вживання одурманюючих засобів

Незаконна організація або утримання місць для вживання з метою одурманювання лікарських та інших засобів, що не є наркотичними або психотропними чи їх аналогами, а також надання приміщень з такою метою, —

караються штрафом від тисячі п'ятсот до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк.

Стаття 362. Спонування неповнолітніх до застосування допінгу

1. Спонування неповнолітніх до застосування допінгу, —

тягне накладення штрафу від ста до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до двох років.

2. Та сама дія, вчинена батьком, матір'ю, вітчимою, мачухою, опікуном чи піклувальником або особою, на яку покладено обов'язки щодо виховання потерпілого чи піклування про нього, його трене-

ром, або повторно, або особою, яка раніше вчинила один із злочинів, передбачених статтями 351, 352, 354, 363 цього Кодексу, —

карається обмеженням волі на строк до двох років або позбавленням волі на той самий строк.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені щодо двох чи більше осіб, або якщо вони заподіяли шкоду здоров'ю потерпілого, —

караються обмеженням волі на строк до трьох років або позбавленням волі на той самий строк.

4. Дії, передбачені частинами першою, другою або третьою цієї статті, якщо вони заподіяли істотну шкоду здоров'ю потерпілого або інші тяжкі наслідки, —

караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років.

Примітка. Допінг — це засоби і методи, які входять до переліку заборонених Антидопінговим кодексом Олімпійського руху.

Стаття 363. Схиляння неповнолітніх до вживання одурманюючих засобів

Схиляння неповнолітніх до вживання одурманюючих засобів, що не є наркотичними або психотропними чи їх аналогами, —

карається обмеженням волі на строк до трьох років або позбавленням волі на той самий строк.

Стаття 364. Порушення санітарних правил і норм щодо запобігання інфекційним захворюванням та масовим отруєнням

1. Порушення правил та норм, встановлених з метою запобігання епідемічним та іншим інфекційним захворюванням, а також масовим неінфекційним захворюванням (отруєнням) і боротьби з ними, якщо такі дії спричинили або завдомо могли спричинити поширення цих захворювань, —

тягне накладення штрафу від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арешт на строк до двох місяців.

2. Ті самі діяння, якщо вони спричинили загибель людей чи інші тяжкі наслідки, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років.

Стаття 365. Порушення правил поводження з мікробіологічними або іншими біологічними агентами чи токсинами

1. Порушення правил зберігання, використання, обліку, перевезення мікробіологічних або інших біологічних агентів чи токсинів, інших правил поводження з ними, якщо воно створило загрозу загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків або заподіяло шкоду здоров'ю потерпілого, —

тягне накладення штрафу від ста п'ятдесяти до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до одного року, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до одного року або без такого.

2. Те саме діяння, якщо воно спричинило загибель людей чи інші тяжкі наслідки, —

карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Стаття 366. Заготівля, перероблення або збут радіоактивно забруднених продуктів харчування чи іншої продукції

1. Заготівля, перероблення з метою збуту або збут продуктів харчування чи іншої продукції, радіоактивно забруднених понад допустимі рівні, якщо вони створили загрозу загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків або заподіяли шкоду здоров'ю потерпілого, —

тягне накладення штрафу від тридцяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від шестидесяти до ста двадцяти годин або арешт на строк до двох місяців.

2. Заготівля, перероблення з метою збуту або збут продуктів харчування чи іншої продукції, радіоактивно забруднених понад допустимі рівні, якщо вони спричинили загибель людей чи інші тяжкі наслідки, —

караються позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

Розділ XIV

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОЇ ТАЄМНИЦІ, НЕДОТОРКАНОСТІ ДЕРЖАВНИХ КОРДОНІВ, ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИЗОВУ ТА МОБІЛІЗАЦІЇ

Стаття 367. Розголошення державної таємниці

1. Розголошення відомостей, що становлять державну таємницю, особою, якій ці відомості були довірені або стали відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків, за відсутності ознак державної зради або шпигунства, —

карається позбавленням волі на строк від двох до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

2. Те саме діяння, якщо воно спричинило тяжкі наслідки, — карається позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років.

Стаття 368. Втрата документів, що містять державну таємницю

1. Втрата документів або інших матеріальних носіїв секретної інформації, що містять державну таємницю, а також предметів, відомості про які становлять державну таємницю, особою, якій вони були довірені, якщо втрата стала результатом порушення встановленого законом порядку поводження із зазначеними документами та іншими матеріальними носіями секретної інформації або предметами, —

карається позбавленням волі на строк до трьох років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

2. Те саме діяння, якщо воно спричинило тяжкі наслідки, — карається позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

Стаття 369. Передача або збирання відомостей, що становлять конфіденційну інформацію, яка знаходиться у володінні держави

1. Передача або збирання з метою передачі іноземним підприємствам, установам, організаціям або їх представникам економічних, науково-технічних або інших відомостей, що становлять конфіденційну інформацію, яка знаходиться у володінні держави, особою, якій ці відомості були довірені або стали відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків, за відсутності ознак державної зради або шпигунства, —

караються обмеженням волі на строк до трьох років або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

2. Ті самі дії, вчинені з корисливих мотивів, або такі, що спричинили тяжкі наслідки для інтересів держави, або вчинені повторно, або за попередньою змовою групою осіб, —

караються позбавленням волі на строк від чотирьох до восьми років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Стаття 370. Незаконне переправлення осіб через державний кордон України

1. Незаконне переправлення осіб через державний кордон України, організація незаконного переправлення осіб через державний кордон України, керівництво такими діями або сприяння їх вчиненню порадами, вказівками, наданням засобів або усуненням перешкод, —

караються позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років з конфіскацією транспортних засобів або інших засобів вчинення злочину.

2. Ті самі дії, вчинені способом, небезпечним для життя чи здоров'я особи, яку незаконно переправляли через державний кордон України, чи вчинені щодо кількох осіб, або повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або службовою особою з використанням службового становища, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до семи років з конфіскацією транспортних засобів або інших засобів вчинення злочину, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років, або без такої.

3. Дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, вчинені організованою групою або вчинені з корисливих мотивів, — караються позбавленням волі на строк від семи до дев'яти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років, з конфіскацією транспортних засобів або інших засобів вчинення злочину та з конфіскацією майна.

Стаття 371. Порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю

1. Порушення встановленого порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю, — карається штрафом від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

2. Те саме діяння, вчинене повторно або організованою групою, — карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Стаття 372. Порушення правил міжнародних польотів

Вліт в Україну або виліт з України без відповідного дозволу, а також недодержання зазначених у дозволі маршрутів, місць посадки, повітряних трас, коридорів або ешелонів, —

караються штрафом від однієї тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на той самий строк, із конфіскацією повітряного судна.

Стаття 373. Ухилення від призову на строкову військову службу

Ухилення від призову на строкову військову службу, —

тягне накладення штрафу від тридцяти до ста неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи до ста двадцяти годин або виправні роботи до одного року або арешт до двох місяців.

Стаття 374. Ухилення від призову за мобілізацією

Ухилення від призову за мобілізацією, —

карається обмеженням волі на строк до трьох років.

Стаття 375. Ухилення від військового обліку або спеціальних зборів

1. Ухилення військовозобов'язаного від військового обліку після попередження, зробленого відповідним військовим комісаріатом, — тягне накладення штрафу від тридцяти до п'ятдесяти неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи до ста двадцяти годин або арешт до одного місяців.

2. Ухилення військовозобов'язаного від навчальних (чи переві- рних) або спеціальних зборів, —

тягне накладення штрафу від тридцяти до ста неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи до ста двадцяти годин або арешт до одного місяців.

Розділ XV

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОЇ ТАЄМНИЦІ, НЕДОТОРКАНОСТІ ДЕРЖАВНИХ КОРДОНІВ, ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИЗОВУ ТА МОБІЛІЗАЦІЇ

Стаття 376. Наруга над державними символами

1. Публічна наруга над Державним Прапором України, Державним Гербом України або Державним Гімном України, —

тягне накладення штрафу від п'ятисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від вісімдесяти до ста годин або арешт до двох місяців.

2. Публічна наруга над офіційно встановленим або піднятим прапором чи гербом іноземної держави, —

тягне накладення штрафу від трьохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арешт на строк до одного місяця.

Стаття 377. Незаконне підняття Державного Прапора України на річковому або морському судні

Підняття Державного Прапора України на річковому або морському судні без права на цей Прапор, —

тягне накладення штрафу від тридцяти до ста неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи до ста двадцяти годин або виправні роботи до одного року або арешт до двох місяців.

Стаття 378. Незаконне перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій

Незаконне перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій, якщо це діяння було вчинене службовою особою або із застосуванням фізичного насильства, —

карається виправними роботами на строк до двох років або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на той самий строк.

Стаття 379. Захоплення державних або громадських будівель чи споруд

Захоплення будівель чи споруд, що забезпечують діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, з метою незаконного користування ними або перешкоджання нормальній роботі підприємств, установ, організацій, —

карається арештом на строк до шести місяців або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк.

Стаття 380. Злісна непокора або опір представникові влади, працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцеві, уповноваженій особі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб

1. Злісна непокора законному розпорядженню чи вимозі військовослужбовця або працівника Державної прикордонної служби України під час виконання ним службових обов'язків, пов'язаних з охороною державного кордону чи суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні, або члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, який бере участь в охороні державного кордону України, —

тягне накладення штрафу від тридцяти до сорока неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від шестидесяти до восьмидесяти годин, або виправні роботи на строк від трьох до шести місяців або арешт на строк від п'ятнадцяти до тридцяти діб.

2. Злісна непокора законному розпорядженню або вимозі працівника міліції при виконанні ним службових обов'язків, а також вчинення таких же дій щодо члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця у зв'язку з їх участю в охороні громадського порядку, —

тягне накладення штрафу від тридцяти до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від шестидесяти до ста годин, або виправні роботи на строк від чотирьох до шести місяців або арешт на строк від одного місяця до двох місяців.

3. Опір представникові влади, крім державного виконавця, під час виконання ним службових обов'язків —

карається штрафом від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до

двох років, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років.

4. Олір працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю під час виконання ним службових обов'язків, члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцеві під час виконання цими особами покладених на них обов'язків щодо охорони громадського порядку або уповноваженій особі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, —

карається штрафом від тисячі п'ятсот до двох тисяч неоподаткованих мінімумів доходів громадян або арештом на строк від трьох до шести місяців, або обмеженням волі на строк до чотирьох років, або позбавленням волі на строк до двох років.

5. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, поєднані з примушенням цих осіб шляхом насильства або погрози застосування такого насильства до виконання явно незаконних дій, —

караються обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

Стаття 381. Втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, працівника державної виконавчої служби

1. Вплив у будь-якій формі на працівника правоохоронного органу чи працівника державної виконавчої служби з метою перешкодити виконанню ним службових обов'язків або добитися прийняття незаконного рішення, —

тягне накладення штрафу від тридцяти до двохсот неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи до ста двадцяти годин або виправні роботи до одного року або арешт до двох місяців.

2. Ті самі дії, якщо вони перешкодили запобіганню злочину чи затриманню особи, яка його вчинила, або вчинені службовою особою з використанням свого службового становища, —

караються позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до п'яти років або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до чотирьох років.

Стаття 382. Втручання у діяльність державного діяча

1. Незаконний вплив у будь-якій формі на Президента України, Голову Верховної Ради України, народного депутата України, Прем'єр-

міністра України, члена Кабінету Міністрів України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини або його представника, Голову Рахункової палати або члена Рахункової палати, Голову або члена Центральної виборчої комісії, Голову Національного банку України, члена Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Голову Антимонопольного комітету України, Голову Фонду державного майна України, Голову Державного комітету телебачення і радіомовлення України з метою перешкодити виконанню ними службових обов'язків або добитися прийняття незаконних рішень, —

карається штрафом від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк від трьох до шести місяців, або обмеженням волі на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк.

2. Ті самі дії, якщо вони вчинені особою з використанням свого службового становища, —

караються штрафом від тисячі п'ятсот до трьох тисяч п'ятсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

Стаття 383. Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу

1. Погроза вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна щодо працівника правоохоронного органу, а також щодо його близьких родичів у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків, —

карається виправними роботами на строк до двох років або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк.

2. Умисне заподіяння працівникові правоохоронного органу чи його близьким родичам побоїв, легких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків, —

карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

3. Умисне заподіяння працівникові правоохоронного органу або його близьким родичам тяжкого тілесного ушкодження у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків, —

карається позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років.

4. Дії, передбачені частинами першою, другою або третьою цієї статті, вчинені організованою групою, —

караються позбавленням волі на строк від семи до чотирнадцяти років.

Стаття 384. Погроза або насильство щодо державного чи громадського діяча

1. Погроза вбивством, заподіянням шкоди здоров'ю, знищенням або пошкодженням майна, а також викраденням або позбавленням волі щодо Президента України, Голови Верховної Ради України, народного депутата України, Прем'єр-міністра України, члена Кабінету Міністрів України, Голови чи судді Конституційного Суду України або Верховного Суду України чи вищих спеціалізованих судів України, Генерального прокурора України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Голови Рахункової палати, Голови Національного банку України, керівника політичної партії України, а також щодо їх близьких родичів, вчинена у зв'язку з їх державною чи громадською діяльністю, —

карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

2. Умисне заподіяння особам, зазначеним в частині першій цієї статті, середньої тяжкості тілесних ушкоджень чи легких тілесних ушкоджень, нанесення побоїв чи вчинення інших насильницьких дій у зв'язку з їх державною або громадською діяльністю, —

караються позбавленням волі на строк від чотирьох до семи років.

3. Умисне заподіяння особам, зазначеним в частині першій цієї статті, тяжких тілесних ушкоджень у зв'язку з їх державною або громадською діяльністю, —

карається позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років.

Стаття 385. Умисне знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу

1. Умисне знищення або пошкодження майна, що належить працівникові правоохоронного органу чи його близьким родичам, у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків, —

караються штрафом від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до п'яти років.

2. Ті самі дії, вчинені шляхом підпалу, вибуху або іншим загальнонебезпечним способом, або такі, що спричинили загибель людей чи інші тяжкі наслідки, —

караються позбавленням волі на строк від шести до п'ятнадцяти років.

Стаття 386. Посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця

Вбивство або замах на вбивство працівника правоохоронного органу чи його близьких родичів у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків, а також члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця у зв'язку з їх діяльністю щодо охорони громадського порядку, —

караються позбавленням волі на строк від дев'яти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі.

Стаття 387. Захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника

Захоплення або тримання як заручника представника влади, працівника правоохоронного органу чи їх близьких родичів з метою спонукання державної чи іншої установи, підприємства, організації або службової особи вчинити або утриматися від вчинення будь-якої дії як умови звільнення заручника, —

караються позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років.

Стаття 388. Погроза або насильство щодо службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок

1. Погроза вбивством, заподіянням тяжких тілесних ушкоджень або знищенням чи пошкодженням майна загальнонебезпечним способом щодо службової особи чи її близьких або щодо громадянина, який виконує громадський обов'язок, застосована з метою припинення діяльності службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок, або зміни її характеру в інтересах того, хто погрожує, —

карається арештом на строк до шести місяців або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на строк до двох років.

2. Умисне нанесення побоїв або заподіяння легкого чи середньої тяжкості тілесного ушкодження службовій особі або громадянину, який виконує громадський обов'язок, у зв'язку з їхньою службовою чи громадською діяльністю, а також вчинення таких дій щодо їх близьких, —

караються обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

3. Умисне заподіяння тяжкого тілесного ушкодження службовій особі або громадянину, який виконує громадський обов'язок, у зв'язку з їхньою службовою чи громадською діяльністю, а також вчинення такої дії щодо їх близьких, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років.

Стаття 389. Перешкоджання діяльності народного депутата України та депутата місцевої ради

1. Невиконання службовою особою законних вимог народного депутата України, депутата місцевої ради, створення штучних перешкод у їх роботі, надання їм завідомо неправдивої інформації, —

тягне накладення штрафу від ста до однієї тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи до ста двадцяти годин або виправні роботи до одного року або арешт до двох місяців.

2. Невиконання службовою особою законних вимог комітетів Верховної Ради України чи тимчасових слідчих комісій Верховної Ради України, створення штучних перешкод у їх роботі, надання недостовірної інформації, —

караються штрафом від п'ятисот до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Стаття 390. Умисне знищення або пошкодження майна службовій особі чи громадянина, який виконує громадський обов'язок

1. Умисне знищення або пошкодження майна, що належить службовій особі чи громадянину, який виконує громадський обов'язок, у зв'язку з їхньою службовою чи громадською діяльністю, а також вчинення таких дій щодо їх близьких родичів, —

караються штрафом від тисячі двохсот до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців, або позбавленням волі на строк до чотирьох років.

2. Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені шляхом підпалу, вибуху або іншим загальнонебезпечним способом, або такі, що спричинили загибель людей чи інші тяжкі наслідки, — караються позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років.

Стаття 391. Самовільне присвоєння владних повноважень або звання службової особи

1. Самовільне присвоєння владних повноважень або звання службової особи, поєднане із вчиненням будь-яких суспільно небезпечних діянь, —

карається штрафом від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років.

2. Те саме діяння, пов'язане з використанням форменого одягу чи службового посвідчення працівника правоохоронного органу, —

карається обмеженням волі на строк до чотирьох років або позбавленням волі на строк до трьох років.

Стаття 392. Підкуп працівника державного підприємства, установи чи організації

1. Пропозиція чи обіцянка працівнику державного підприємства, установи чи організації, який не є службовою особою, надати йому або третій особі неправомірну вигоду, а так само надання такої вигоди за вчинення чи невчинення працівником будь-яких дій з використанням становища, яке він займає, в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає таку вигоду, або в інтересах третьої особи, —

тягне накладення штрафу від ста до двохсот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк до ста годин.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, —

караються штрафом від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста до двохсот годин, або виправними роботами на строк до двох років.

3. Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання працівником державного підприємства, установи чи організації, який не є службовою особою, неправомірної вигоди для себе чи третьої особи за

вчинення чи невчинення будь-яких дій з використанням становища, яке він займає на підприємстві, в установі чи організації, в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає таку вигоду, або в інтересах третьої особи, —

караються штрафом від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк до двохсот годин.

4. Дії, передбачені частиною третьою цієї статті, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб чи поєднані з вимаганням неправомірної вигоди, —

караються штрафом від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста шістдесяти до двохсот сорока годин, або виправними роботами на строк від одного до двох років, або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк.

5. Особа, яка пропонувала, обіцяла або надала неправомірну вигоду, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо стосовно неї були вчинені дії щодо вимагання неправомірної вигоди і після пропозиції, обіцянки чи надання неправомірної вигоди вона до повідомлення їй про підозру у вчиненні нею злочину добровільно заявила про те, що сталося, органу, службова особа якого наділена законом правом повідомляти про підозру.

Примітка. 1. У цій статті під неправомірною вигодою слід розуміти грошові кошти чи інше майно, переваги, пільги, послуги, що перевищують 0,5 неоподаткованого мінімуму доходів громадян, або нематеріальні активи, які пропонують, обіцяють, надають чи одержують без законних на те підстав.

2. Повторним у статтях 392, 412, 414, 415 та 416 цього Кодексу визнається злочин, вчинений особою, яка раніше вчинила будь-який із злочинів, передбачених зазначеними статтями.

3. У статтях 392, 412, 414 та 415 під вимаганням неправомірної вигоди слід розуміти вимогу щодо надання неправомірної вигоди з погрозою вчинення дій або бездіяльності з використанням свого становища, наданих повноважень, влади, службового становища стосовно особи, яка надає неправомірну вигоду, або умисне створення умов, за яких особа вимушена надати неправомірну вигоду з метою запобігання шкідливим наслідкам щодо своїх прав і законних інтересів.

Стаття 393. Примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань

1. Примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань, тобто вимога виконати чи не виконати договір, угоду чи інше цивільно-правове зобов'язання з погрозою насильства над потерпілим або його близькими родичами, пошкодження чи знищення їх майна за відсутності ознак вимагання, —

тягне накладення штрафу від тридцяти до двохсот неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи до ста двадцяти годин або арешт до двох місяців.

2. Примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань, вчинене повторно або за попередньою змовою групою осіб, або із погрозою вбивства чи заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, або поєднане з насильством, що не є небезпечним для життя і здоров'я, або з пошкодженням чи знищенням майна, —

карається позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років.

3. Примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань, вчинене організованою групою або поєднане з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я, або таке, що завдало великої шкоди чи спричинило інші тяжкі наслідки, —

карається позбавленням волі на строк від чотирьох до восьми років.

Стаття 394. Самоправство

Самоправство, тобто самовільне, всупереч установленому законом порядку, вчинення будь-яких дій, правомірність яких оспорується окремим громадянином або підприємством, установою чи організацією, якщо такими діями була заподіяна значна шкода інтересам громадянина, державним чи громадським інтересам або інтересам власника, —

тягне накладення штрафу до тридцяти неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи до ста двадцяти годин або виправні роботи до одного року або арешт до двох місяців.

Стаття 395. Викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження

1. Викрадення, привласнення, вимагання офіційних документів, штампів чи печаток або заволодіння ними шляхом шахрайства чи зло-

вживання особи своїм службовим становищем, а так само їх умисне знищення, пошкодження чи приховування, а також здійснення таких самих дій відносно приватних документів, що знаходяться на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форми власності, вчинене з корисливих мотивів або в інших особистих інтересах, —

караються штрафом від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років.

2. Ті самі дії, якщо вони спричинили порушення роботи підприємства, установи чи організації або вчинені щодо особливо важливих документів, штампів, печаток, —

караються штрафом від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк.

3. Незаконне заволодіння будь-яким способом паспортом або іншим важливим особистим документом,

— карається штрафом до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до трьох місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років.

Стаття 396. Підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів

1. Підроблення посвідчення або іншого офіційного документа, який видається чи посвідчується підприємством, установою, організацією, громадянином-підприємцем, приватним нотаріусом, аудитором чи іншою особою, яка має право видавати чи посвідчувати такі документи, і який надає права або звільняє від обов'язків, з метою використання його підроблювачем чи іншою особою або збут такого документа, а також виготовлення підроблених печаток, штампів чи бланків підприємств, установ чи організацій незалежно від форми власності, інших офіційних печаток, штампів чи бланків з тією самою метою або їх збут, —

караються штрафом від однієї тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до двох років.

2. Складання чи видача працівником юридичної особи будь-якої форми власності, який не є службовою особою, приватним підприємцем, аудитором, експертом, оцінювачем, адвокатом або іншою особою, яка здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням

публічних послуг, завідомо підроблених офіційних документів, які посвідчують певні факти, що мають юридичне значення або надають певні права чи звільняють від обов'язків, підроблення з метою використання або збуту посвідчень, інших офіційних документів, що складені у визначеній законом формі та містять передбачені законом реквізити, виготовлення підроблених офіційних печаток, штампів чи бланків з метою їх збуту або їх збут чи збут завідомо підроблених офіційних документів, у тому числі особистих документів особи, —

караються штрафом від однієї до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк від трьох до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, —

караються обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

4. Використання завідомо підробленого документа, —

карається штрафом до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до двох років.

Примітка. Під офіційним документом у цій статті та статтях 395 і 410 цього Кодексу слід розуміти документи, що містять зафіксовану на будь-яких матеріальних носіях інформацію, яка підтверджує чи посвідчує певні події, явища або факти, які спричинили чи здатні спричинити наслідки правового характеру, чи може бути використана як документи — докази у правозастосовчій діяльності, що складаються, видаються чи посвідчуються повноважними (компетентними) особами органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, юридичних осіб незалежно від форми власності та організаційно-правової форми, а також окремими громадянами, у тому числі самозайнятими особами, яким законом надано право у зв'язку з їх професійною чи службовою діяльністю складати, видавати чи посвідчувати певні види документів, що складені з дотриманням визначених законом форм та містять передбачені законом реквізити.

Стаття 397. Незаконні придбання, збут або використання спеціальних технічних засобів отримання інформації

1. Незаконне придбання або збут спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації, а також незаконне їх використання, —

караються штрафом від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до чотирьох років, або позбавленням волі на той самий строк.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, —

караються позбавленням волі на строк від чотирьох до семи років.

3. Дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, вчинені організованою групою або якщо вони заподіяли істотну шкоду охоронюваним законом правам, свободам чи інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам окремих юридичних осіб, —

караються позбавленням волі на строк від семи до десяти років.

Стаття 398. Умисне пошкодження ліній зв'язку

Умисне пошкодження кабельної, радіорелейної, повітряної лінії зв'язку, проводового мовлення або споруд чи обладнання, які входять до їх складу, якщо воно спричинило тимчасове припинення зв'язку, —

карається штрафом від однієї до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до одного року, або обмеженням волі на строк до двох років.

Розділ XVI

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННО-ОБЧИСЛЮВАЛЬНИХ МАШИН (КОМП'ЮТЕРІВ), СИСТЕМ ТА КОМП'ЮТЕРНИХ МЕРЕЖ І МЕРЕЖ ЕЛЕКТРОЗВ'ЯЗКУ

Стаття 399. Несанкціоноване втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку

1. Несанкціоноване втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку, що призвело до витоку, втрати, підробки, блокування інформації, спотворення процесу обробки інформації або до порушення встановленого порядку її маршрутизації, —

карається штрафом від однієї тисячі до тисячі п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк

від двох до п'яти років, або позбавленням волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого та з конфіскацією програмних та технічних засобів, за допомогою яких було вчинено несанкціоноване втручання, які є власністю винної особи.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або якщо вони заподіяли значну шкоду, —

караються позбавленням волі на строк від трьох до шести років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією програмних та технічних засобів, за допомогою яких було вчинено несанкціоноване втручання, які є власністю винної особи.

Примітка. Значною шкодою у статтях 399–404, якщо вона полягає у заподіянні матеріальних збитків, вважається така шкода, яка в сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Стаття 400. Створення з метою використання, розповсюдження або збуту шкідливих програмних чи технічних засобів, а також їх розповсюдження або збут

1. Створення з метою використання, розповсюдження або збуту, а також розповсюдження або збут шкідливих програмних чи технічних засобів, призначених для несанкціонованого втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку, —

караються штрафом від однієї тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк, з конфіскацією програмних чи технічних засобів, призначених для несанкціонованого втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку, які є власністю винної особи.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або якщо вони заподіяли значну шкоду, —

караються позбавленням волі на строк до п'яти років з конфіскацією програмних чи технічних засобів, призначених для несанкціонованого втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку, які є власністю винної особи.

Стаття 401. Несанкціоновані збут або розповсюдження інформації з обмеженим доступом, яка зберігається в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або на носіях такої інформації

1. Несанкціоновані збут або розповсюдження інформації з обмеженим доступом, яка зберігається в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або на носіях такої інформації, створеної та захищеної відповідно до чинного законодавства, —

тягне накладення штрафу від тридцяти до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи до ста двадцяти годин або виправні роботи до одного року або арешт до двох місяців з конфіскацією програмних або технічних засобів, за допомогою яких було здійснено несанкціоновані збут або розповсюдження інформації з обмеженим доступом, які є власністю винної особи.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або якщо вони заподіяли значну шкоду, —

караються позбавленням волі на строк від двох до п'яти років з конфіскацією програмних або технічних засобів, за допомогою яких було здійснено несанкціоновані збут або розповсюдження інформації з обмеженим доступом, які є власністю винної особи.

Стаття 402. Несанкціоновані дії з інформацією, яка оброблюється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації, вчинені особою, яка має право доступу до неї

1. Несанкціоновані зміна, знищення або блокування інформації, яка оброблюється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах чи комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації, вчинені особою, яка має право доступу до неї, —

тягне накладення штрафу від тридцяти до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи до ста двадцяти годин або виправні роботи до одного року або арешт до двох місяців з конфіскацією програмних або технічних засобів, за допомогою яких було вчинено несанкціоновані зміна, знищення або блокування інформації, які є власністю винної особи.

2. Несанкціоновані перехоплення або копіювання інформації, яка оброблюється в електронно-обчислювальних машинах

(комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації, якщо це призвело до її витоку, вчинені особою, яка має право доступу до такої інформації, —

караються позбавленням волі на строк до трьох років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на той самий строк та з конфіскацією програмних чи технічних засобів, за допомогою яких було здійснено несанкціоновані перехоплення або копіювання інформації, які є власністю винної особи.

3. Дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або якщо вони заподіяли значну шкоду, —

караються позбавленням волі на строк від трьох до шести років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією програмних або технічних засобів, за допомогою яких було здійснено несанкціоновані дії з інформацією, які є власністю винної особи.

Стаття 403. Порухення правил експлуатації електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку або порядку чи правил захисту інформації, яка в них оброблюється

Порухення правил експлуатації електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку або порядку чи правил захисту інформації, яка в них оброблюється, якщо це заподіяло значну шкоду, вчинені особою, яка відповідає за їх експлуатацію, —

караються штрафом від однієї тисячі до тисячі п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на той самий строк.

Стаття 404. Перешкоджання роботі електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку шляхом масового розповсюдження повідомлень електрозв'язку

1. Умисне масове розповсюдження повідомлень електрозв'язку, здійснене без попередньої згоди адресатів, що призвело до пору-

шення або припинення роботи електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку, —

тягне накладення штрафу від тридцяти до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи до ста двадцяти годин або виправні роботи до одного року або арешт до двох місяців.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, якщо вони заподіяли значну шкоду, —

караються обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією програмних або технічних засобів, за допомогою яких було здійснено масове розповсюдження повідомлень електрозв'язку, які є власністю винної особи.

Розділ XVII

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ПОВ'ЯЗАНОЇ З НАДАННЯМ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ

Стаття 405. Зловживання владою або службовим становищем

1. Зловживання владою або службовим становищем, тобто умисне, з корисливих мотивів чи в інших особистих інтересах або в інтересах третіх осіб використання службовою особою влади чи службового становища всупереч інтересам служби, якщо воно завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб, —

карається виправними роботами на строк до двох років або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та зі штрафом від двохсот п'ятдесяти до семисот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

2. Те саме діяння, якщо воно спричинило тяжкі наслідки, —

карається позбавленням волі на строк від трьох до шести років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та зі штрафом від п'ятисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

3. Дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, якщо вони вчинені працівником правоохоронного органу, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна.

Примітка.

1. Службовими особами у статтях 405, 407, 412, 413, 416 цього Кодексу є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також обіймають постійно чи тимчасово в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на державних чи комунальних підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною особою підприємства, установи, організації, судом або законом.

Для цілей статей 405, 407, 412, 413, 416 цього Кодексу до державних та комунальних підприємств прирівнюються юридичні особи, у статутному фонді яких відповідно державна чи комунальна частка перевищує 50 відсотків або становить величину, що забезпечує державі чи територіальній громаді право вирішального впливу на господарську діяльність такого підприємства.

2. Службовими особами також визнаються посадові особи іноземних держав (особи, які обіймають посади в законодавчому, виконавчому або судовому органі іноземної держави, у тому числі присяжні засідателі, інші особи, які здійснюють функції держави для іноземної держави, зокрема для державного органу або державного підприємства), а також іноземні третейські судді, особи, уповноважені вирішувати цивільні, комерційні або трудові спори в іноземних державах у порядку, альтернативному судовому, посадові особи міжнародних організацій (працівники міжнародної організації чи будь-які інші особи, уповноважені такою організацією діяти від її імені), члени міжнародних парламентських асамблей, учасником яких є Україна, та судді і посадові особи міжнародних судів.

3. Істотною шкодою у статтях 405, 406, 407, 408, 409, 411, якщо вона полягає у завданні матеріальних збитків, вважається така шкода,

яка в сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

4. Тяжкими наслідками у статтях 405–411, якщо вони полягають у завданні матеріальних збитків, вважаються такі наслідки, які у двісті п'ятдесят і більше разів перевищують неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Стаття 406 Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми

1. Зловживання повноваженнями, тобто умисне, з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб використання всупереч інтересам юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми службовою особою такої юридичної особи своїх повноважень, якщо це завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам або інтересам окремих громадян, або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб, —

карається штрафом від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до двох років.

2. Те саме діяння, якщо воно спричинило тяжкі наслідки, — карається штрафом від десяти тисяч до двадцяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Примітка. У статтях 406, 409, 412, 413, 414, 415, 416, 417 і 418 цього Кодексу під неправомірною вигодою слід розуміти грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які пропонують, обіцяють, надають або одержують без законних на те підстав.

Стаття 407. Перевищення влади або службових повноважень

1. Перевищення влади або службових повноважень, тобто умисне вчинення службовою особою дій, які явно виходять за межі наданих їй прав чи повноважень, якщо вони завдали істотної шкоди охоронюваним законом правам, інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам, інтересам юридичних осіб, —

карається виправними роботами на строк до двох років або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк

від двох до п'яти років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та зі штрафом від двохсот п'ятдесяти до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

2. Перевищення влади або службових повноважень, якщо воно супроводжувалося насильством або погрозою застосування насильства, застосуванням зброї чи спеціальних засобів або болісними і такими, що ображають особисту гідність потерпілого, діями, за відсутності ознак катування, —

карається позбавленням волі на строк від трьох до восьми років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та зі штрафом від п'ятисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони спричинили тяжкі наслідки, —

караються позбавленням волі на строк від семи до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та зі штрафом від семисот п'ятдесяти до тисячі п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 408. Перевищення повноважень службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми

1. Перевищення повноважень, тобто умисне вчинення службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми дій, які явно виходять за межі наданих повноважень, якщо вони завдали істотної шкоди охоронюваним законом правам, інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам, інтересам юридичних осіб, —

карається штрафом від трьох тисяч до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

2. Те саме діяння, якщо воно спричинило тяжкі наслідки, —

карається штрафом від десяти тисяч до двадцяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Стаття 409. Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги

1. Зловживання своїми повноваженнями аудитором, нотаріусом, оцінювачем, іншою особою, яка не є державним службовцем, посадовою особою місцевого самоврядування, але здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, у тому числі послуг експерта, арбітражного керуючого, незалежного посередника, члена трудового арбітражу, третейського судді (під час виконання цих функцій), з метою отримання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб, якщо це завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам або інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам юридичних осіб, —

карається штрафом від однієї тисячі до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

2. Те саме діяння, вчинене стосовно неповнолітньої чи недієздатної особи, особи похилого віку або повторно, —

карається штрафом від трьох тисяч до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони спричинили тяжкі наслідки, —

караються штрафом від десяти тисяч до двадцяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна або без такої.

Стаття 410. Службове підроблення

1. Складання, видача службовою особою завідомо неправдивих офіційних документів, внесення до офіційних документів завідомо неправдивих відомостей, інше підроблення офіційних документів, —

караються штрафом від однієї тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

2. Ті самі діяння, якщо вони спричинили тяжкі наслідки, —

караються позбавленням волі на строк від двох до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та зі штрафом від двохсот

п'ятдесяти до семисот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 411. Службова недбалість

1. Службова недбалість, тобто невиконання або неналежне виконання службовою особою своїх службових обов'язків через несумлінне ставлення до них, що завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам окремих юридичних осіб, — карається штрафом від тисячі двохсот до тисячі п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

2. Те саме діяння, якщо воно спричинило тяжкі наслідки, — карається позбавленням волі на строк від двох до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та зі штрафом від двохсот п'ятдесяти до семисот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або без такого.

Стаття 412. Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою

1. Прийняття службовою особою пропозиції чи обіцянки надати їй або третій особі неправомірну вигоду за вчинення чи невчинення такою службовою особою в інтересах того, хто пропонує або обіцяє неправомірну вигоду, чи в інтересах третьої особи будь-якої дії з використанням наданої їй влади чи службового становища, —

карається штрафом від однієї тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до одного року, або арештом на строк до шести місяців, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

2. Одержання службовою особою неправомірної вигоди для себе чи третьої особи за вчинення чи невчинення в інтересах того, хто надає неправомірну вигоду, чи в інтересах третьої особи будь-якої дії з використанням наданої їй влади чи службового становища, —

карається штрафом від однієї тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк від трьох до

шести місяців, або позбавленням волі на строк від двох до чотирьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

3. Діяння, передбачене частиною другою цієї статті, предметом якого була неправомірна вигода у значному розмірі, —

карається штрафом від однієї до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

4. Діяння, передбачене частиною другою або третьою цієї статті, предметом якого була неправомірна вигода у великому розмірі або вчинене службовою особою, яка займає відповідальне становище, або за попередньою змовою групою осіб, або повторно, або поєднане з вимаганням неправомірної вигоди, —

карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна.

5. Діяння, передбачене частиною другою, третьою або четвертою цієї статті, предметом якого була неправомірна вигода в особливо великому розмірі, або вчинене службовою особою, яка займає особливо відповідальне становище, —

карається позбавленням волі на строк від восьми до дванадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна.

Примітка. 1. Неправомірною вигодою в значному розмірі вважається вигода, що в сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, у великому розмірі — така, що у двісті і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, в особливо великому розмірі — така, що у п'ятсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

2. Службовими особами, які займають відповідальне становище, у статтях 412, 416 та 432 цього Кодексу є особи, зазначені у пункті 1 примітки до статті 405, посади яких згідно із статтею 25 Закону України «Про державну службу» віднесені до третьої, четвертої, п'ятої та шостої категорій, а також судді, прокурори і слідчі, керівники, заступники керівників органів державної влади та управління, органів місцевого самоврядування, їх структурних підрозділів та одиниць. Службовими особами, які займають особливо відповідальне стано-

вище, у статтях 412, 416 та 432 цього Кодексу є особи, зазначені у частині першій статті 9 Закону України «Про державну службу», та особи, посади яких згідно із статтею 25 Закону України «Про державну службу» віднесені до першої та другої категорій.

Стаття 413. Незаконне збагачення

1. Одержання службовою особою неправомірної вигоди у значному розмірі або передача нею такої вигоди близьким родичам за відсутності ознак хабарництва (незаконне збагачення), —

карається штрафом від п'ятисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до двох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

2. Незаконне збагачення, якщо його предметом була неправомірна вигода у великих розмірах, —

карається обмеженням волі на строк від двох до п'яти років або позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

3. Незаконне збагачення, якщо його предметом була неправомірна вигода в особливо великих розмірах, —

карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна.

Примітка. Неправомірною вигодою у значному розмірі вважаються грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, що їх без законних на те підстав обіцяють, пропонують, надають або одержують безоплатно чи за ціною, нижчою за мінімальну ринкову, на суму, що перевищує сто неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, у великому розмірі — на суму, що перевищує двісті неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, в особливо великому розмірі — на суму, що перевищує п'ятсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 414. Комерційний підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми

1. Пропозиція, надання або передача службовій особі юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми неправомірної вигоди за вчинення дій чи бездіяльність з викорис-

танням наданих їй повноважень в інтересах того, хто надає чи передає таку вигоду, або в інтересах третіх осіб, —

тягне накладення штрафу від тридцяти до п'ятисот неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи до ста двадцяти годин або виправні роботи до одного року або арешт до двох місяців.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб чи організованою групою, —

караються штрафом від трьох тисяч до п'яти тисяч неоподаткованих мінімумів доходів громадян.

3. Одержання службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми неправомірної вигоди за вчинення дій або бездіяльність з використанням наданих їй повноважень в інтересах того, хто передає чи надає таку вигоду, або в інтересах третіх осіб —

карається штрафом від п'яти тисяч до восьми тисяч неоподаткованих мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до двох років.

4. Діяння, передбачене частиною третьою цієї статті, вчинене повторно або за попередньою змовою групою осіб чи поєднане з вимаганням неправомірної вигоди, —

карається штрафом від десяти тисяч до п'ятнадцяти тисяч неоподаткованих мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна.

5. Особа, яка пропонувала, надала або передала неправомірну вигоду, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо стосовно неї мало місце вимагання неправомірної вигоди або якщо після пропозиції, надання чи передачі неправомірної вигоди вона добровільно заявила про те, що сталося, до порушення кримінальної справи щодо неї органом, наділеному законом правом порушувати кримінальну справу.

Стаття 415. Підкуп особи, яка надає публічні послуги

1. Пропозиція аудитору, нотаріусу, оцінювачу, іншій особі, яка не є державним службовцем, посадовою особою місцевого самоврядування, але здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, у тому числі послуг експерта, арбітражного керуючого, незалежного посередника, члена трудового арбітражу, тре-

тейського судді (під час виконання цих функцій), надати йому/їй або третій особі неправомірну вигоду, а так само надання такої вигоди за вчинення особою, яка надає публічні послуги, дій або її бездіяльність з використанням наданих їй повноважень в інтересах того, хто пропонує чи надає таку вигоду, або в інтересах третьої особи, —

тягне накладення штрафу від тридцяти до однієї тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи до ста двадцяти годин або виправні роботи до одного року або арешт до двох місяців.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб чи організованою групою, —

караються штрафом від трьох тисяч до п'яти тисяч неоподаткованих мінімумів доходів громадян.

3. Одержання аудитором, нотаріусом, експертом, оцінювачем, третейським суддею або іншою особою, яка провадить професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, а також незалежним посередником чи арбітром під час розгляду колективних трудових спорів неправомірної вигоди для себе чи третьої особи за вчинення дій або бездіяльність з використанням наданих їй повноважень в інтересах того, хто надає таку вигоду, або в інтересах третьої особи, —

карається штрафом від п'яти тисяч до десяти тисяч неоподаткованих мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

4. Діяння, передбачене частиною третьою цієї статті, вчинене повторно або за попередньою змовою групою осіб чи поєднане з вимаганням неправомірної вигоди, —

карається штрафом від дванадцяти тисяч до вісімнадцяти тисяч неоподаткованих мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна.

5. Особа, яка пропонувала або надала неправомірну вигоду, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо стосовно неї були вчинені дії щодо вимагання неправомірної вигоди і після пропозиції чи надання неправомірної вигоди вона до повідомлення їй про підозру у вчиненні нею злочину добровільно заявила про те, що сталося, органу, службова особа якого згідно із законом має право повідомляти про підозру.

Стаття 416. Пропозиція або надання неправомірної вигоди службовій особі

1. Пропозиція службовій особі надати їй або третій особі неправомірну вигоду за вчинення чи невчинення службовою особою в інтересах того, хто пропонує або обіцяє неправомірну вигоду, чи в інтересах третьої особи будь-якої дії з використанням наданої їй влади чи службового становища, —

тягне накладення штрафу від тридцяти до ста неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи до ста двадцяти годин або виправні роботи до одного року або арешт до двох місяців.

2. Надання службовій особі або третій особі неправомірної вигоди за вчинення чи невчинення службовою особою в інтересах того, хто надає неправомірну вигоду, чи в інтересах третьої особи будь-якої дії з використанням наданої їй влади чи службового становища, —

карається штрафом від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк від двох до п'яти років.

3. Діяння, передбачене частиною другою цієї статті, вчинене повторно, —

карається позбавленням волі на строк від трьох до шести років із штрафом від однієї тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян та з конфіскацією майна або без такої.

4. Діяння, передбачене частиною другою або третьою цієї статті, якщо неправомірна вигода надавалася службовій особі, яка займає відповідальне становище, або вчинене за попередньою змовою групою осіб, —

карається позбавленням волі на строк від чотирьох до восьми років з конфіскацією майна або без такої.

5. Діяння, передбачене частиною другою, третьою або четвертою цієї статті, якщо неправомірна вигода надавалася службовій особі, яка займає особливо відповідальне становище, або вчинене організованою групою осіб чи її учасником, —

карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з конфіскацією майна або без такої.

6. Особа, яка пропонувала, обіцяла чи надала неправомірну вигоду, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо стосовно неї були вчинені дії щодо вимагання неправомірної вигоди і після пропозиції, обіцянки чи надання неправомірної вигоди вона до повідомлення їй про підозру у вчиненні нею злочину добровільно заявила

про те, що сталося, органу. службова особа якого згідно із законом має право повідомляти про підозру.

Стаття 417. Зловживання впливом

1. Пропозиція або надання неправомірної вигоди особі, яка пропонує чи обіцяє (погоджується) за таку вигоду вплинути на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави, —

тягне накладення штрафу від тридцяти до однієї тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи до ста двадцяти годин або виправні роботи до одного року або арешт до двох місяців.

2. Одержання неправомірної вигоди за вплив на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави, або пропозиція здійснити вплив за надання такої вигоди, —

карається штрафом до однієї тисячі п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

3. Одержання неправомірної вигоди за вплив на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави, поєднане з вимаганням такої вигоди, —

карається позбавленням волі на строк від трьох до восьми років з конфіскацією майна.

Примітка. Особами, уповноваженими на виконання функцій держави, є особи, визначені в пунктах 1–3 частини першої статті 4 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції».

Стаття 418. Провокація підкупу

1. Провокація підкупу, тобто свідоме створення службовою особою обставин і умов, що зумовлюють пропонування, обіцянку чи надання неправомірної вигоди або прийняття пропозиції, обіцянки чи одержання такої вигоди, щоб потім викрити того, хто пропонував, обіцяв, надав неправомірну вигоду або прийняв пропозицію, обіцянку чи одержав таку вигоду, —

карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років, та зі штрафом від однієї до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

2. Те саме діяння, вчинене службовою особою правоохоронних органів, —

карається позбавленням волі на строк від трьох до семи років та зі штрафом від однієї тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Розділ XVIII КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ПРАВОСУДДЯ

Стаття 419. Завідомо незаконні затримання, привід, домашній арешт або тримання під вартою

1. Завідомо незаконне затримання або незаконний привід, — тягне позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до двох років або арешт на строк до двох місяців із позбавленням права обіймати певні посади на строк до одного року.

2. Завідомо незаконні домашній арешт або тримання під вартою, —

карається обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони спричинили тяжкі наслідки або були вчинені з корисливих мотивів чи в інших особистих інтересах, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Стаття 420. Притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності

1. Притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності слідчим, прокурором чи іншою уповноваженою на те законом особою, —

карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

2. Те саме діяння, поєднане з обвинуваченням у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину, а також поєднане зі штучним створенням доказів обвинувачення або іншою фальсифікацією, —

карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.

Стаття 421. Примушування давати показання

1. Примушування давати показання при допиті шляхом незаконних дій з боку прокурора, слідчого або працівника підрозділу, який здійснює оперативно-розшукову діяльність, —

тягне накладення штрафу від тридцяти до однієї тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи до ста двадцяти годин або виправні роботи до одного року або арешт до двох місяців.

2. Ті самі дії, поєднані із застосуванням насильства або із знущанням над особою, за відсутності ознак катування, —

караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років.

Стаття 422. Порушення права на захист

1. Недопущення чи ненадання своєчасно захисника, а також інше грубе порушення права підозрюваного, обвинуваченого на захист, вчинене слідчим, прокурором або суддею, —

карається штрафом від однієї тисячі до тисячі п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або арештом на строк до шести місяців, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

2. Ті самі дії, які призвели до засудження невинної у вчиненні кримінального правопорушення особи, або вчинені за попередньою змовою групою осіб, або такі, що спричинили інші тяжкі наслідки, —

караються позбавленням волі на строк від трьох до семи років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Стаття 423. Постановлення суддею (судьями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови

1. Постановлення суддею (судьями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови, —

карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

2. Ті самі дії, що спричинили тяжкі наслідки або вчинені з корисливих мотивів чи в інших особистих інтересах, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років.

Стаття 424. Втручання в діяльність судових органів

1. Втручання в будь-якій формі в діяльність судді з метою перешкодити виконанню ним службових обов'язків або добитися винесення неправосудного рішення, —

тягне накладення штрафу від тридцяти до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи до ста двадцяти годин або виправні роботи до одного року або арешт до двох місяців.

2. Ті самі дії, якщо вони перешкодили запобіганню злочину чи затриманню особи, яка його вчинила, або вчинені особою з використанням свого службового становища, —

караються позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до п'яти років або арештом на строк до шести місяців, або позбавленням волі на строк до трьох років.

Стаття 425. Незаконне втручання в роботу автоматизованої системи документообігу суду

1. Умисне внесення неправдивих відомостей чи несвоєчасне внесення відомостей до автоматизованої системи документообігу суду, несанкціоновані дії з інформацією, що міститься в автоматизованій системі документообігу суду, чи інше втручання в роботу автоматизованої системи документообігу суду, вчинене службовою особою, яка має право доступу до цієї системи, або іншою особою шляхом несанкціонованого доступу до автоматизованої системи документообігу суду, —

караються штрафом від однієї тисячі до тисячі п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк від двох до п'яти років, або позбавленням волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від одного до трьох років.

2. Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені за попередньою змовою групою осіб, —

караються обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років або позбавленням волі на строк від трьох до шести років, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від двох до трьох років.

Стаття 426. Погроза або насильство щодо судді, народного засідателя чи присяжного

1. Погроза вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна щодо судді, народного засідателя чи присяжного, а

також щодо їх близьких родичів у зв'язку з їх діяльністю, пов'язаною із здійсненням правосуддя, —

карається виправними роботами на строк до двох років або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк.

2. Умисне заподіяння судді, народному засідателю чи присяжному або їх близьким родичам побоїв, легких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень у зв'язку з їх діяльністю, пов'язаною із здійсненням правосуддя, —

карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на строк до шести років.

3. Умисне заподіяння судді, народному засідателю чи присяжному або їх близьким родичам тяжкого тілесного ушкодження у зв'язку з їх діяльністю, пов'язаною із здійсненням правосуддя, — карається позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років.

Стаття 427. Умисне знищення або пошкодження майна судді, народного засідателя чи присяжного

1. Умисне знищення або пошкодження майна, що належить судді, народному засідателю чи присяжному або їх близьким родичам, у зв'язку з їх діяльністю, пов'язаною із здійсненням правосуддя, —

караються арештом на строк до шести місяців або позбавленням волі на строк до п'яти років.

2. Ті самі дії, вчинені шляхом підпалу, вибуху або іншим загальнонебезпечним способом, або такі, що спричинили загибель людей чи інші тяжкі наслідки, —

караються позбавленням волі на строк від шести до п'ятнадцяти років.

Стаття 428. Посягання на життя судді, народного засідателя чи присяжного у зв'язку з їх діяльністю, пов'язаною із здійсненням правосуддя

Вбивство або замах на вбивство судді, народного засідателя чи присяжного або їх близьких родичів у зв'язку з їх діяльністю, пов'язаною із здійсненням правосуддя, —

караються позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі.

Стаття 429. Невжиття заходів безпеки щодо осіб, взятих під захист

Неприйняття рішення, несвоєчасне прийняття або прийняття недостатньо обгрунтованих рішень, а також невиконання, несвоєчасне виконання достатніх заходів для безпеки працівників суду, правоохоронних органів або осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їхніх сімей та їхніх близьких родичів службовою особою органу, на який покладено функції забезпечення безпеки зазначених осіб, якщо ці дії спричинили тяжкі наслідки, —

караються позбавленням волі на строк до п'яти років.

Стаття 430. Розголошення відомостей про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист

1. Розголошення відомостей про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист, службовою особою, якою прийнято рішення про ці заходи, особою, яка їх здійснює, або службовою особою, якій ці рішення стали відомі у зв'язку з її службовим становищем, а так само особою, взятою під захист, якщо ці дії спричинили шкоду здоров'ю особи, взятої під захист, —

карається штрафом від однієї тисячі до тисячі трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до трьох років.

2. Ті самі дії, якщо вони спричинили смерть особи, взятої під захист, або інші тяжкі наслідки, —

караються арештом на строк до шести місяців або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на той самий строк.

Стаття 431. Невиконання слідчим вказівок прокурора

1. Умисне систематичне невиконання слідчим органу досудового розслідування законних вказівок прокурора, наданих ним письмово в установленому Кримінальним процесуальним кодексом України порядку, при здійсненні кримінального провадження, —

карається штрафом від однієї тисячі до тисячі п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

Стаття 432. Невиконання судового рішення

1. Умисне невиконання вироку, рішення, ухвали, постанови суду, що набрали законної сили, або перешкоджання їх виконанню, —

тягне накладення штрафу від тридцяти до однієї тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи до ста двадцяти годин або виправні роботи до одного року або арешт до двох місяців.

2. Ті самі дії, вчинені службовою особою, —

караються штрафом від однієї тисячі до тисячі п'ятисот неоподаткованих мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк до п'яти років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

3. Дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, вчинені службовою особою, яка займає відповідальне чи особливо відповідальне становище, або особою, раніше судимою за злочин, передбачений цією статтею, або якщо вони заподіяли істотну шкоду охоронюваним законом правам і свободам громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам юридичних осіб, —

караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

4. Умисне невиконання службовою особою рішення Європейського суду з прав людини, —

карається позбавленням волі на строк від трьох до восьми років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Стаття 433. Завідомо неправдиве повідомлення про вчинення злочину

1. Завідомо неправдиве повідомлення суду, прокурору, слідчому або органу досудового розслідування про вчинення злочину, —

тягне накладення штрафу від тридцяти до п'ятисот неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи до ста двадцяти годин або виправні роботи до одного року або арешт до двох місяців.

2. Ті самі дії, поєднані з обвинуваченням особи в тяжкому чи особливо тяжкому злочині або із штучним створенням доказів обвинувачення, а також вчинені з корисливих мотивів, —

караються обмеженням волі на строк від двох до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

Стаття 434. Завідомо неправдиве показання

1. Завідомо неправдиве показання свідка чи потерпілого або за-відомо неправдивий висновок експерта під час провадження до-судового розслідування, здійснення виконавчого провадження або проведення розслідування тимчасовою слідчою чи спеціальною тим-часовою слідчою комісією Верховної Ради України або в суді, завідо-мо неправдивий звіт оцінювача про оцінку майна під час здійснення виконавчого провадження, а також завідомо неправильний переклад, зроблений перекладачем у таких самих випадках, —

караються виправними роботами на строк до двох років або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до двох років.

2. Ті самі дії, поєднані з обвинуваченням у тяжкому чи особливо тяжкому злочині, або зі штучним створенням доказів обвинувачення чи захисту, а також вчинені з корисливих мотивів, —

караються виправними роботами на строк до двох років або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

Стаття 435. Відмова свідка від давання показань або відмова експерта чи перекладача від виконання покладених на них обов'язків

1. Відмова свідка від давання показань або відмова експерта чи перекладача без поважних причин від виконання покладених на них обов'язків у суді або під час провадження досудового слідства, здійснення виконавчого провадження, розслідування тимчасовою слідчою чи тимчасовою спеціальною комісією Верховної Ради України чи дізнання, —

караються штрафом від однієї тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців.

2. Не підлягає кримінальній відповідальності особа за відмову давати показання під час провадження дізнання, досудового слідства або в суді щодо себе, а також членів її сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом.

Стаття 436. Перешкоджання з'явленню свідка, потерпілого, експерта, примушування їх до відмови від давання показань чи висновку

Перешкоджання з'явленню свідка, потерпілого, експерта до суду, органів досудового слідства, тимчасових слідчих та тимчасовою спеціальною комісією Верховної Ради України, примушування їх до від-

мови від давання показань чи висновку, а також до давання завідомо неправдивих показань чи висновку шляхом погрози вбивством, насильством, знищенням майна цих осіб чи їх близьких родичів або розголошення відомостей, що їх ганьблять, або підкуп свідка, потерпілого чи експерта з тією самою метою, а також погроза вчинити зазначені дії з помсти за раніше дані показання чи висновок, —

караються штрафом від однієї тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або арештом на строк до шести місяців.

Стаття 437. Розголошення даних оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування

1. Розголошення без дозволу прокурора, слідчого або особи, яка провадила оперативно-розшукову діяльність, даних оперативно-розшукової діяльності або досудового розслідування особою, попередженою в установленому законом порядку про обов'язок не розголошувати такі дані, —

тягне накладення штрафу від тридцяти неоподаткованих мінімумів доходів громадян до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи до ста двадцяти годин або виправні роботи до одного року або арешт до двох місяців.

2. Розголошення даних оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування, вчинене суддею, прокурором, слідчим, працівником оперативно-розшукового органу незалежно від того, чи приймала ця особа безпосередню участь в оперативно-розшуковій діяльності, досудовому розслідуванні, якщо розголошені дані ганьблять людину, принижують її честь і гідність, —

карається штрафом від однієї тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або арештом на строк до шести місяців, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Стаття 438. Незаконні дії щодо майна, на яке накладено арешт, заставленого майна або майна, яке описано чи підлягає конфіскації

1. Розтрата, відчуження, приховування, підміна, пошкодження, знищення майна або інші незаконні дії з майном, на яке накладено арешт, із заставленим майном або майном, яке описано, чи порушення обмеження (обтяження) права користуватися таким майном, здій-

снене особою, якій це майно ввірено, а також здійснення представником банку або іншої фінансової установи банківських операцій з коштами, на які накладено арешт, —

караються штрафом від однієї тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

2. Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені щодо майна, яке підлягає конфіскації за рішенням суду, що набрало законної сили, —

караються штрафом від однієї тисячі до тисячі двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

Стаття 439. Ухилення від покарання, не пов'язаного з позбавленням волі

1. Ухилення від сплати штрафу або позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю особою, засудженою до цих видів покарань, —

тягне громадські роботи до ста двадцяти годин або виправні роботи до одного року або арешт до одного місяця.

2. Ухилення від відбування громадських чи виправних робіт особою, засудженою до цього покарання, —

тягне накладення штрафу від тридцяти до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арешт до двох місяців.

Стаття 440. Ухилення від відбування покарання у виді обмеження волі та у виді позбавлення волі

1. Самовільне залишення місця обмеження волі або злісне ухилення від робіт, або систематичне порушення громадського порядку чи встановлених правил проживання, вчинені особою, засудженою до обмеження волі, —

караються позбавленням волі на строк до трьох років.

2. Неповорнення до місця відбування покарання особи, засудженої до обмеження волі, якій було дозволено короткочасний виїзд, після закінчення строку виїзду, —

карається обмеженням волі на строк до двох років або позбавленням волі на той самий строк.

3. Неповернення до місця відбування покарання особи, засудженої до позбавлення волі, якій було дозволено короткочасний виїзд, після закінчення строку виїзду, —

карається позбавленням волі на строк до трьох років.

Стаття 441. Злісна непокора вимогам адміністрації установи виконання покарань

Злісна непокора законним вимогам адміністрації установи виконання покарань або інша протидія адміністрації у законному здійсненні її функцій особою, яка відбуває покарання у виді обмеження волі або у виді позбавлення волі, якщо ця особа за порушення вимог режиму відбування покарання була піддана протягом року стягненню у виді переведення до приміщення камерного типу (одиначної камери) або переводилась на більш суворий режим відбування покарання, —

карається позбавленням волі на строк до трьох років.

Стаття 442. Дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань

Тероризування у закладах виконання покарань засуджених або напад на адміністрацію, а також організація з цією метою організованої групи або активна участь у такій групі, вчинені особами, які відбувають покарання у виді позбавлення волі чи у виді обмеження волі, — караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.

Стаття 443. Втеча з місця позбавлення волі або з-під варти

1. Втеча з місця позбавлення волі або з-під варти, вчинена особою, яка відбуває покарання у виді позбавлення волі або арешту чи перебуває в попередньому ув'язненні, —

карається позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років.

2. Ті самі дії, якщо вони вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або способом, небезпечним для життя чи здоров'я інших осіб, або поєднані із заволодінням зброєю чи з її використанням, або із застосуванням насильства чи погрозою його застосування, або шляхом підкопу, а також з пошкодженням інженерно-технічних засобів охорони, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років.

Стаття 444. Втеча із спеціалізованого лікувального закладу

Втеча із спеціалізованого лікувального закладу, а також по дорозі до нього, —

карається арештом на строк до шести місяців або позбавленням волі на строк до двох років.

Стаття 445. Порушення правил адміністративного нагляду

1. Порушення правил адміністративного нагляду особами, щодо яких встановлено такий нагляд, а саме:

1) неявка за викликом органу внутрішніх справ у вказаний термін і ненадання усних або письмових пояснень з питань, пов'язаних з виконанням правил адміністративного нагляду;

2) порушення заборони виходу з будинку (квартири) у визначений час, який не може перевищувати восьми годин на добу;

3) порушення заборони перебування у визначених місцях району (міста), —

тягне накладення штрафу від тридцяти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

2. Дії, передбачені частиною першою цієї статті, якщо вони вчинені повторно протягом року, —

тягне накладення штрафу від п'ятдесяти до восьмидесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від шестидесяти до восьмидесяти годин або арешт на строк від п'ятнадцяти до тридцяти діб.

3. Нереєстрація в органі внутрішніх справ, неповідомлення працівників органу внутрішніх справ, які здійснюють адміністративний нагляд, про зміну місця роботи чи проживання або про виїзд за межі району (міста), —

тягне накладення штрафу від ста до двохсот неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи до ста двадцяти годин або виправні роботи до одного року або арешт до двох місяців.

Стаття 446. Втручання в діяльність захисника чи представника особи

1. Вчинення в будь-якій формі перешкод до здійснення правомірної діяльності захисника чи представника особи по наданню правової допомоги або порушення встановлених законом гарантій їх діяльності та професійної таємниці, —

тягне накладення штрафу від тридцяти до двохсот неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи до ста два-

дцяти годин або виправні роботи до одного року або арешт до двох місяців.

2. Ті самі дії, вчинені службовою особою з використанням свого службового становища, —

караються штрафом від однієї тисячі до двох тисяч п'ятисот неоподаткованих мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Стаття 447. Приховування злочину

1. Заздалегідь не обіцяне приховування тяжкого чи особливо тяжкого злочину, —

тягне накладення штрафу від тридцяти до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи до ста двадцяти годин або виправні роботи до одного року або арешт до двох місяців.

2. Не підлягають кримінальній відповідальності за заздалегідь не обіцяне приховування злочину члени сім'ї чи близькі родичі особи, яка вчинила злочин, коло яких визначається законом.

Стаття 448. Погроза або насильство щодо захисника чи представника особи

1. Погроза вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна щодо захисника чи представника особи, а також щодо їх близьких родичів у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги, —

карається арештом на строк до шести місяців або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк.

2. Умисне заподіяння захиснику чи представнику особи або їх близьким родичам легких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги, —

карається обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

3. Умисне заподіяння тим самим особам у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги, тяжкого тілесного ушкодження, —

карається позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років.

Стаття 449. Умисне знищення або пошкодження майна захисника чи представника особи

1. Умисне знищення або пошкодження майна, що належить захиснику чи представнику особи або їх близьким родичам, у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги, —

караються штрафом від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк.

2. Ті самі дії, вчинені шляхом підпалу, вибуху або іншим загальнонебезпечним способом, або якщо вони заподіяли шкоду в особливо великих розмірах, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років.

3. Дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, що спричинили загибель людей, завдання їм тяжких тілесних ушкоджень чи настання інших тяжких наслідків, —

караються позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років.

Стаття 450. Посягання на життя захисника чи представника особи у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги

Вбивство або замах на вбивство захисника чи представника особи або їх близьких родичів у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги, —

караються позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі.

Розділ XIX
КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ
ПРОТИ ВСТАНОВЛЕНОГО ПОРЯДКУ
НЕСЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ
(КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ
В СФЕРІ ВІЙСЬКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ)

Стаття 451. Поняття кримінального правопорушення в сфері військової діяльності

1. Кримінальними правопорушеннями в сфері військової діяльності визнаються передбачені цим розділом кримінальні правопо-

рушення проти встановленого законодавством порядку несення або проходження військової служби, вчинені військовослужбовцями, а також військовозобов'язаними під час проходження ними навчальних (чи перевірних) або спеціальних зборів.

2. За відповідними статтями цього розділу несуть відповідальність військовослужбовці Збройних Сил України, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України, внутрішніх військ Міністерства внутрішніх справ України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, Державної спеціальної служби транспорту, а також інші особи, визначені законом.

3. Особи, не зазначені у цій статті, за співучасть у кримінальних правопорушеннях у сфері військової діяльності підлягають відповідальності за відповідними статтями цього розділу.

4. Особа, яка вчинила кримінальне правопорушення, передбачене статтями цього розділу, може бути звільнена від кримінальної відповідальності згідно зі статтею 44 цього Кодексу із застосуванням до неї заходів, передбачених Дисциплінарним статутом Збройних Сил України.

Стаття 452. Непокора

1. Непокора, тобто відкрита відмова виконати наказ начальника, а також інше умисне невиконання наказу, —

тягне накладення штрафу від тридцяти неоподаткованих мінімумів доходів громадян до трьохсот неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи до ста двадцяти годин або арешт до двох місяців.

2. Дії передбачені частиною першою цієї статті вчинені повторно, —

караються службовим обмеженням на строк до двох років або триманням у дисциплінарному батальйоні на строк до двох років, або позбавленням волі на строк до трьох років.

3. Ті самі діяння, якщо вони вчинені групою осіб або спричинили тяжкі наслідки, —

караються позбавленням волі на строк від трьох до семи років.

4. Непокора, вчинена в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці, —

карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.

Стаття 453. Невиконання наказу

1. Невиконання наказу начальника, вчинене за відсутності ознак, зазначених у частині першій статті 452 цього Кодексу, якщо воно спричинило тяжкі наслідки, —

карається службовим обмеженням на строк до двох років або триманням у дисциплінарному батальйоні на строк до одного року, або позбавленням волі на строк до двох років.

2. Те саме діяння, вчинене в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці, — карається позбавленням волі на строк від трьох до семи років.

Стаття 454. Опір начальникові або примушування його до порушення службових обов'язків

1. Опір начальникові, а також іншій особі, яка виконує покладені на неї обов'язки з військової служби, або примушування їх до порушення цих обов'язків, —

караються службовим обмеженням на строк до двох років або триманням у дисциплінарному батальйоні на строк до двох років, або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

2. Ті самі дії, вчинені групою осіб або із застосуванням зброї, або такі, що спричинили тяжкі наслідки, —

караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони були вчинені в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці, —

караються позбавленням волі на строк від трьох до дванадцяти років.

4. Дії, передбачені частинами другою або третьою цієї статті, якщо вони були пов'язані з умисним вбивством начальника або іншої особи, яка виконує обов'язки з військової служби, —

караються позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі.

Стаття 455. Погроза або насильство щодо начальника

1. Погроза вбивством або заподіянням тілесних ушкоджень чи побиттів начальникові або знищенням чи пошкодженням його майна у зв'язку з виконанням ним обов'язків з військової служби, —

карається триманням у дисциплінарному батальйоні на строк до двох років або позбавленням волі на той самий строк.

2. Заподіяння тілесних ушкоджень, побоїв або вчинення інших насильницьких дій щодо начальника у зв'язку з виконанням ним обов'язків з військової служби, —

карається позбавленням волі на строк від двох до семи років.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені групою осіб, або із застосуванням зброї, або в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці, —

караються позбавленням волі від п'яти до десяти років.

Стаття 456. Порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглих

1. Порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності між ними відносин підлеглих, що виявилось в завданні побоїв чи вчиненні іншого насильства, —

тягне накладення штрафу від тридцяти неоподаткованих мінімумів доходів громадян до п'ятисот неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи до ста двадцяти годин або арешт до двох місяців.

2. Те саме діяння, якщо воно вчинене щодо кількох осіб або заподіяло легкі чи середньої тяжкості тілесні ушкодження, а також таке, що має характер знущання або глумлення над військовослужбовцем, —

карається триманням у дисциплінарному батальйоні на строк до двох років або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

3. Діяння, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені групою осіб або із застосуванням зброї, або такі, що спричинили тяжкі наслідки, —

караються позбавленням волі на строк від трьох до десяти років.

Стаття 457. Самовільне залишення військової частини або місця служби

1. Самовільне залишення військової частини або місця служби військовослужбовцем строкової служби, а також нез'явлення його вчасно без поважних причин на службу у разі звільнення з частини, призначення або переведення, нез'явлення з відрадження, відпустки або з лікувального закладу тривалістю понад три доби, але не більше місяця, —

караються триманням у дисциплінарному батальйоні на строк до двох років або позбавленням волі на строк до трьох років.

2. Самовільне залишення військової частини або місця служби військовослужбовцем (крім строкової служби), а також нез'явлення

його вчасно на службу без поважних причин тривалістю понад десять діб, але не більше місяця, або хоч і менше десяти діб, але більше трьох діб, вчинені повторно протягом року, —

караються штрафом до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або службовим обмеженням на строк до двох років, або позбавленням волі на строк до трьох років.

3. Самовільне залишення військової частини або місця служби, а також нез'явлення вчасно на службу без поважних причин тривалістю понад один місяць, вчинене особами, зазначеними в частинах першій або другій цієї статті, —

караються позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

4. Самовільне залишення військової частини або місця служби, а також нез'явлення вчасно на службу без поважних причин, вчинені в умовах воєнного стану або в бойовій обстановці, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.

Стаття 458. Дезертирство

1. Дезертирство, тобто самовільне залишення військової частини або місця служби з метою ухилитися від військової служби, а також нез'явлення з тією самою метою на службу у разі призначення, переведення, з відрядження, відпустки або з лікувального закладу, —

караються позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

2. Дезертирство із зброєю або за попередньою змовою групою осіб, —

карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.

3. Діяння, передбачене частинами першою або другою цієї статті, вчинене в умовах воєнного стану або в бойовій обстановці, —

карається позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років.

Стаття 459. Ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом

1. Ухилення військовослужбовця від несення обов'язків військової служби шляхом самокалічення або шляхом симуляції хвороби, підроблення документів чи іншого обману, —

тягне накладення штрафу від тридцяти неоподаткованих мінімумів доходів громадян до трьохсот неоподаткованих мінімумів доходів громадян або арешт до двох місяців.

2. Відмова від несення обов'язків військової служби, —

карається позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

3. Діяння, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені в умовах воєнного стану або в бойовій обстановці, — караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.

Стаття 460. Викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем

1. Викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна або заволодіння ними шляхом шахрайства, —

караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років.

2. Ті самі дії, вчинені військовою службовою особою із зловживанням службовим становищем, або повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або такі, що заподіяли істотну шкоду, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони вчинені в умовах воєнного стану або в бойовій обстановці, розбій з метою заволодіння зброєю, бойовими припасами, вибуховими чи іншими бойовими речовинами, засобами пересування, військовою та спеціальною технікою, а також вимагання цих предметів, поєднане з насильством, небезпечним для життя і здоров'я потерпілого, —

караються позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років.

Стаття 461. Умисне знищення або пошкодження військового майна

1. Умисне знищення або пошкодження зброї, бойових припасів, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, —

караються службовим обмеженням на строк до двох років або триманням у дисциплінарному батальйоні на той самий строк, або позбавленням волі на строк до трьох років.

2. Ті самі дії, вчинені шляхом підпалу або іншим загальнонебезпечним способом, або якщо вони спричинили загибель людей чи інші тяжкі наслідки, — караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років.

3. Дії, передбачені частиною другою цієї статті, вчинені в умовах воєнного стану або в бойовій обстановці, — караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.

Стаття 462. Необережне знищення або пошкодження військового майна

1. Необережне знищення або пошкодження зброї, бойових припасів, засобів пересування, військової і спеціальної техніки чи іншого військового майна, що заподіяло шкоду у великих розмірах, —

караються штрафом від однієї тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або службовим обмеженням на строк до двох років, або триманням у дисциплінарному батальйоні на строк до одного року.

2. Ті самі діяння, якщо вони спричинили загибель людей або інші тяжкі наслідки, —

караються триманням у дисциплінарному батальйоні на строк до двох років або позбавленням волі на строк до трьох років.

Стаття 463. Втрата військового майна

1. Втрата або зіпсування ввірених для службового користування зброї, бойових припасів, засобів пересування, предметів технічного постачання або іншого військового майна внаслідок порушення правил їх зберігання, —

караються арештом на строк до шести місяців або триманням у дисциплінарному батальйоні на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк.

2. Ті самі діяння, вчинені в умовах воєнного стану або в бойовій обстановці, —

караються позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

Стаття 464. Порушення правил поводження зі зброєю, а також із речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення

1. Порушення правил поводження зі зброєю, а також із боеприпасами, вибуховими, іншими речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення, а так само з радіоактивними матеріалами, якщо це заподіяло потерпілому тілесні ушкодження або створило небезпеку для довкілля, —

карається службовим обмеженням на строк до двох років або триманням у дисциплінарному батальйоні на той самий строк, або позбавленням волі на строк до трьох років.

2. Те саме діяння, що заподіяло тілесні ушкодження кільком особам або смерть потерпілого, —

карається позбавленням волі на строк від двох до десяти років.

3. Діяння, передбачене частиною першою цієї статті, що спричинило загибель кількох осіб чи інші тяжкі наслідки, —

карається позбавленням волі на строк від трьох до дванадцяти років.

Стаття 465. Порушення правил водіння або експлуатації машин

1. Порушення правил водіння або експлуатації бойової, спеціальної чи транспортної машини, що спричинило потерпілому середньої тяжкості чи тяжкі тілесні ушкодження або загибель потерпілого, —

карається позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

2. Діяння, передбачене частиною першою цієї статті, що спричинило загибель кількох осіб, —

карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.

Стаття 466. Порушення правил польотів або підготовки до них

Порушення правил польотів або підготовки до них, а також порушення правил експлуатації літальних апаратів, що спричинило катастрофу або інші тяжкі наслідки, —

карається позбавленням волі на строк від п'яти до п'ятнадцяти років.

Стаття 467. Порушення правил кораблеводіння

Порушення правил кораблеводіння, що спричинило загибель людей, загибель корабля або інші тяжкі наслідки, —

карається позбавленням волі на строк від п'яти до п'ятнадцяти років.

Стаття 468. Порушення статутних правил вартової служби чи патрулювання

1. Порушення статутних правил вартової (вахтової) служби чи патрулювання, що спричинило тяжкі наслідки, для запобігання яким призначено дану варту (вахту) чи патрулювання, —

карається обмеженням волі на строк від двох до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

2. Діяння, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені в умовах воєнного стану або в бойовій обстановці, — караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років.

Стаття 469. Порушення правил несення прикордонної служб

1. Порушення правил несення прикордонної служби особою, яка входить до складу наряду з охорони державного кордону України, якщо це спричинило тяжкі наслідки, — карається позбавленням волі на строк від трьох до восьми років.

Стаття 470. Порушення правил несення бойового чергування

1. Порушення правил несення бойового чергування (бойової служби), встановлених для своєчасного виявлення і відбиття раптового нападу на Україну або для захисту та безпеки України, якщо це спричинило тяжкі наслідки, —

карається позбавленням волі на строк від трьох до восьми років.

2. Те саме діяння, вчинене в умовах воєнного стану або в бойовій обстановці, —

карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.

Стаття 471. Порушення статутних правил внутрішньої служби

1. Порушення особою, яка входить у добовий наряд частини (крім варти і вахти), статутних правил внутрішньої служби, якщо воно спричинило тяжкі наслідки, запобігання яким входило в обов'язки даної особи, —

карається триманням у дисциплінарному батальйоні на строк до двох років або позбавленням волі на строк до трьох років.

2. Те саме діяння, вчинене в умовах воєнного стану або в бойовій обстановці, —

карається позбавленням волі на строк до п'яти років.

Стаття 472. Розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю, або втрата документів чи матеріалів, що містять такі відомості

1. Розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю, за відсутності ознак державної зради, —

карається позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

2. Втрата документів або матеріалів, що містять відомості військового характеру, які становлять державну таємницю, предметів, відо-

ності про які становлять державну таємницю, особою, якій вони були довірені, якщо втрата стала результатом порушення встановлених правил поводження із зазначеними документами, матеріалами або предметами, —

карається позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

3. Діяння, передбачені частинами першою, або другою цієї статті, якщо вони спричинили тяжкі наслідки, — караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.

Стаття 473. Зловживання військовою службовою особою владою або службовим становищем

1. Незаконне використання військовою службовою особою транспортних засобів, споруд чи іншого військового майна, а також незаконне використання підлеглого для особистих послуг чи послуг іншим особам, а також інше зловживання владою або службовим становищем, вчинене з корисливих мотивів чи в інших особистих інтересах або в інтересах третіх осіб, якщо таке діяння заподіяло істотну шкоду, —

караються штрафом від тисячі до тисячі п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або службовим обмеженням на строк до двох років, або позбавленням волі на строк до трьох років.

2. Ті самі діяння, якщо вони спричинили тяжкі наслідки, —

караються позбавленням волі на строк від трьох до шести років.

3. Діяння, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені в умовах воєнного стану або в бойовій обстановці, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.

Примітка.

1. Під військовими службовими особами розуміються військові начальники, а також інші військовослужбовці, які обіймають постійно чи тимчасово посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських обов'язків, або виконують такі обов'язки за спеціальним дорученням повноважного командування.

2. У статтях 473–476 цього Кодексу істотною шкодою, якщо вона полягає в завданні матеріальних збитків, вважається така шкода, яка в двісті п'ятдесят і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, а тяжкими наслідками за тієї самої умови вважається шкода, яка у п'ятсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Стаття 474. Перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень

1. Перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень, тобто умисне вчинення дій, які явно виходять за межі наданих цій особі прав чи повноважень, крім передбачених частиною другою цієї статті, якщо ці дії заподіяли істотну шкоду, —

карається обмеженням волі на строк від двох до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

2. Застосування нестатутних заходів впливу щодо підлеглого або перевищення дисциплінарної влади, якщо ці дії заподіяли істотну шкоду, а також застосування насильства щодо підлеглого, —

караються позбавленням волі на строк від трьох до семи років.

3. Діяння, передбачені частиною другою цієї статті, вчинені із застосуванням зброї, а також діяння, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони спричинили тяжкі наслідки, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.

4. Діяння, передбачені частинами першою, другою або третьою цієї статті, вчинені в умовах воєнного стану або в бойовій обстановці, —

караються позбавленням волі на строк від восьми до дванадцяти років.

Стаття 475. Недбале ставлення до військової служби

1. Недбале ставлення військової службової особи до служби, якщо це заподіяло істотну шкоду, —

карається штрафом до тисячі двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або службовим обмеженням на строк до двох років, або позбавленням волі на строк до трьох років.

2. Те саме діяння, якщо воно спричинило тяжкі наслідки, — карається позбавленням волі на строк від трьох до семи років.

3. Діяння, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені в умовах воєнного стану або в бойовій обстановці, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років.

Стаття 476. Бездіяльність військової влади

1. Умисне неприпинення злочину, що вчиняється підлеглим, або не направлення військовою службовою особою до органу досудового розслідування повідомлення про підлеглого, який вчинив кримінальне правопорушення, а також інше умисне невиконання військовою

службовою особою дій, які вона за своїми службовими обов'язками повинна була виконати, якщо це заподіяло істотну шкоду, —

караються штрафом від тисячі до тисячі п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або службовим обмеженням на строк до двох років, або позбавленням волі на строк до трьох років.

2. Ті самі діяння, якщо вони спричинили тяжкі наслідки, — караються позбавленням волі на строк від трьох до семи років.

3. Діяння, передбачені частинами першою або другою цієї статті, що вчинені в умовах воєнного стану або в бойовій обстановці, — караються позбавленням волі на строк від семи до десяти років.

Стаття 477. Здача або залишення ворогові засобів ведення війни

Здача ворогові начальником ввірених йому військових сил, а також не зумовлене бойовою обстановкою залишення ворогові укріплень, бойової та спеціальної техніки чи інших засобів ведення війни, якщо зазначені дії вчинені не з метою сприяння ворогові, —

караються позбавленням волі на строк від трьох до десяти років.

Стаття 478. Залишення гинучого військового корабля

1. Залишення гинучого військового корабля командиром, який не виконав до кінця своїх службових обов'язків, а також особою із складу команди корабля без належного на те розпорядження командира, —

карається позбавленням волі на строк від трьох до восьми років.

2. Те саме діяння, вчинене в умовах воєнного стану або в бойовій обстановці, —

карається позбавленням волі на строк від семи до десяти років.

Стаття 479. Самовільне залишення поля бою або відмова діяти зброєю

Самовільне залишення поля бою під час бою або відмова під час бою діяти зброєю, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.

Стаття 480. Добровільна здача в полон

Добровільна здача в полон через боягузтво або легкодухість, —

карається позбавленням волі на строк від семи до десяти років.

Стаття 481. Злочинні дії військовослужбовця, який перебуває в полоні

1. Добровільна участь військовослужбовця, який перебуває в полоні, у роботах, що мають військове значення, або в інших заходах, які завідомо можуть заподіяти шкоду Україні або союзним з нею державам, за відсутності ознак державної зради, —

карається позбавленням волі на строк від трьох до семи років.

2. Насильство над іншими військовополоненими або жорстоке поводження з ними з боку військовополоненого, який перебуває на становищі старшого, —

карається позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років.

3. Вчинення військовослужбовцем, який перебуває в полоні, дій, спрямованих на шкоду іншим військовополоненим, з корисливих мотивів або з метою забезпечення поблажливого до себе ставлення з боку ворога, —

карається позбавленням волі на строк до трьох років.

Стаття 482. Мародерство

Викрадення на полі бою речей, що знаходяться при вбитих чи поранених (мародерство), —

тягне громадські роботи до ста двадцяти годин або арешт до двох місяців.

Стаття 483. Насильство над населенням у районі воєнних дій

1. Насильство, протизаконне знищення майна, а також протизаконне відібрання майна під приводом воєнної необхідності, вчинювані щодо населення в районі воєнних дій, —

караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років.

2. Розбій, вчинюваний щодо населення в районі воєнних дій, —

карається позбавленням волі на строк від семи до десяти років.

Стаття 484. Погане поводження з військовополоненими

Погане поводження з військовополоненими, яке мало місце неодноразово, або пов'язане з особливою жорстокістю, або спрямоване проти хворих і поранених, а також недбале виконання обов'язків щодо хворих і поранених особами, на яких покладено їх лікування і піклування про них, за відсутності ознак більш тяжкого злочину, —

тягне громадські роботи до ста двадцяти годин або арешт до двох місяців.

Стаття 485. Незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала та зловживання ними

Носіння в районі воєнних дій символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала особами, які не мають на те права, а також зловживання в умовах воєнного стану прапорами чи знаками Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала або пофарбуванням, присвоєним санітарно-транспортним засобам, —

тягне громадські роботи до ста двадцяти годин або арешт до двох місяців.

Розділ XX
КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ
ПРОТИ МИРУ, БЕЗПЕКИ ЛЮДСТВА
ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВОПОРЯДКУ

Стаття 486. Пропаганда війни

1. Публічні заклики до агресивної війни або до розв'язування воєнного конфлікту, а також виготовлення матеріалів із закликами до вчинення таких дій з метою їх розповсюдження або розповсюдження таких матеріалів, —

тягне накладення штрафу від тридцяти неоподаткованих мінімумів доходів громадян до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадські роботи до ста двадцяти годин або виправні роботи до одного року або арешт до двох місяців.

2. Дії передбачені частиною першою цієї статті вчиненні повторно або за попередньою змовою групою осіб, —

караються виправними роботами на строк до двох років або арештом на строк до шести місяців, або позбавленням волі на строк до трьох років.

Стаття 487. Планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни

1. Планування, підготовка або розв'язування агресивної війни чи воєнного конфлікту, а також участь у змові, що спрямована на вчинення таких дій, —

караються позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років.

2. Ведення агресивної війни або агресивних воєнних дій, — карається позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років.

Стаття 488. Порушення законів та звичаїв війни

1. Жорстоке поводження з військовополоненими або цивільним населенням, вигнання цивільного населення для примусових робіт, розграбування національних цінностей на окупованій території, застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом, інші порушення законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також віддання наказу про вчинення таких дій, —

караються позбавленням волі на строк від восьми до дванадцяти років.

2. Ті самі діяння, якщо вони поєднані з умисним вбивством, — караються позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі.

Стаття 489. Застосування зброї масового знищення

1. Застосування зброї масового знищення, забороненої міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, —

карається позбавленням волі на строк від восьми до дванадцяти років.

2. Те саме діяння, якщо воно спричинило загибель людей або інші тяжкі наслідки, —

карається позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі.

Стаття 490. Розроблення, виробництво, придбання, зберігання, збут, транспортування зброї масового знищення

Розроблення, виробництво, придбання, зберігання, збут, транспортування зброї масового знищення, забороненої міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, —

караються позбавленням волі на строк від трьох до десяти років.

Стаття 491. Екоцид

Масове знищення рослинного або тваринного світу, отруєння атмосфери або водних ресурсів, а також вчинення інших дій, що можуть спричинити екологічну катастрофу, —

караються позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років.

Стаття 492. Геноцид

1. Геноцид, тобто діяння, умисно вчинене з метою повного або часткового знищення будь-якої національної, етнічної, расової чи релігійної групи шляхом позбавлення життя членів такої групи чи заподіяння їм тяжких тілесних ушкоджень, створення для групи життєвих умов, розрахованих на повне чи часткове її фізичне знищення, скорочення дітонародження чи запобігання йому в такій групі або шляхом насильницької передачі дітей з однієї групи в іншу, —

карається позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі.

2. Публічні заклики до геноциду, а також виготовлення матеріалів із закликами до геноциду з метою їх розповсюдження або розповсюдження таких матеріалів —

караються арештом на строк до шести місяців або позбавленням волі на строк до п'яти років.

Стаття 493. Посягання на життя представника іноземної держави

Вбивство або замах на вбивство представника іноземної держави або іншої особи, яка має міжнародний захист, з метою впливу на характер їхньої діяльності або на діяльність держав чи організацій, які вони представляють, або з метою провокації війни чи міжнародних ускладнень, —

карається позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі.

Стаття 494. Злочини проти осіб та установ, що мають міжнародний захист

1. Напад на службові або житлові приміщення осіб, які мають міжнародний захист, а також викрадення або позбавлення волі цих осіб з метою впливу на характер їхньої діяльності або на діяльність держав чи організацій, що вони представляють, або з метою провокації війни чи міжнародних ускладнень, —

караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років.

2. Погроза вчинення дій, передбачених частиною першою цієї статті, —

тягне виправні роботи на строк до одного року або арешт на строк до двох місяців.

Стаття 495. Незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала

Незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала, крім випадків, передбачених цим Кодексом, —

тягне накладення штрафу від тридцяти до сто п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арешт на строк до двох місяців

Стаття 496. Піратство

1. Піратство, тобто використання з метою одержання матеріальної винагороди або іншої особистої вигоди озброєного чи неозброєного судна для захоплення іншого морського чи річкового судна, застосування насильства, пограбування або інших ворожих дій щодо екіпажу чи пасажирів такого судна, —

карається позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років із конфіскацією майна.

Стаття 497. Найманство

1. Вербування, фінансування, матеріальне забезпечення, навчання найманців з метою використання у збройних конфліктах інших держав або насильницьких діях, спрямованих на повалення державної влади чи порушення територіальної цілісності, а також використання найманців у військових конфліктах чи діях, —

караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років.

2. Участь без дозволу відповідних органів державної влади у збройних конфліктах інших держав з метою одержання матеріальної винагороди, —

карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.

ПРИКІНЦЕВІ ТА ПЕРЕХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ

Розділ I

1. Цей Кодекс набирає чинності з 1 вересня 2015 року.

2. З набранням чинності цим Кодексом втрачає чинність Кримінальний кодекс України прийнятий Законом України від 05 квітня 2001 року N 2341-III.

3. З набранням чинності цим Кодексом внести зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення:

I. Виключити із Кодексу України про адміністративні правопорушення положення статей 44 «Незаконні виробництво, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин без мети збуту в невеликих розмірах», 51 «Дрібне викрадення чужого майна», 173 «Дрібне хуліганство», 130 «Керування транспортними засобами або суднами особами, які перебувають у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції», 173–2 «Вчинення насильства в сім'ї, невиконання захисного припису або непроходження корекційної програми», 185 «Злісна непокора законному розпорядженню або вимозі працівника міліції, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовця», 185–10 «Злісна непокора законному розпорядженню чи вимозі військовослужбовця або працівника Державної прикордонної служби України або члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону», 187 «Порушення правил адміністративного нагляду»;

II. Статті 24, 121, 122–4, 123, 140, 178, 185–1, 204–1 Кодексу України про адміністративні правопорушення викласти у наступній редакції:

«Стаття 24. Види адміністративних стягнень

За вчинення адміністративних правопорушень можуть застосовуватись такі адміністративні стягнення:

- 1) попередження;
- 2) штраф;

3) оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення;

4) конфіскація: предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; грошей, одержаних внаслідок вчинення адміністративного правопорушення;

5) позбавлення спеціального права, наданого даному громадянину (права керування транспортними засобами, права полювання);

6) громадські роботи;

7) виправні роботи;

Законами України можуть бути встановлені й інші, крім зазначених у цій статті, види адміністративних стягнень.

Законами України може бути передбачено адміністративне видворення за межі України іноземців і осіб без громадянства за вчинення адміністративних правопорушень, які грубо порушують правопорядок.

Стаття 121. Порушення водієм правил керування транспортним засобом, правил користування ременями безпеки або мотошоломами

Керування водієм транспортним засобом, що має несправності системи гальмового або рульового керування, тягово-зчіпного пристрою, зовнішніх світлових приладів (темної пори доби) чи інші технічні несправності, з якими відповідно до встановлених правил експлуатація його забороняється, або переобладнаний з порушенням відповідних правил, норм і стандартів, —

тягне за собою накладення штрафу від двадцяти до двадцяти п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Керування водієм транспортним засобом, який використовується для надання послуг з перевезення пасажирів, що має несправності, передбачені частиною першою цієї статті, або технічний стан і обладнання якого не відповідають вимогам стандартів, правил дорожнього руху і технічної експлуатації, —

тягне за собою накладення штрафу від сорока до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Керування водієм транспортним засобом, що підлягає обов'язковому технічному контролю, але своєчасно його не пройшов, —

тягне за собою накладення штрафу від двадцяти до двадцяти п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Повторне протягом року вчинення будь-якого з порушень, передбачених частинами першою — третьою цієї статті, —

тягне за собою позбавлення права керування транспортними засобами на строк від трьох до шести місяців або громадські роботи на строк від двадцяти до шістдесяти годин.

Порушення правил користування ременями безпеки або мотошоломами, —

тягне за собою накладення штрафу від трьох до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Керування водієм транспортним засобом, не зареєстрованим або не перереєстрованим в установленому порядку, без номерного знака або з номерним знаком, що не належить цьому засобу чи не відповідає вимогам стандартів, або з номерним знаком, закріпленим у не встановленому для цього місці, закритим іншими предметами чи забрудненим, що не дозволяє чітко визначити символи номерного знака з відстані двадцяти метрів, перевернутим чи неосвітленим, —

тягне за собою накладення штрафу від десяти до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Повторне протягом року вчинення будь-якого з порушень, передбачених частиною шостою цієї статті, —

тягне за собою накладення штрафу від п'ятнадцяти до тридцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від тридцяти до сорока годин, з оплатним вилученням транспортного засобу чи без такого.

Під транспортними засобами у статтях 121–126, 127–1-128–1, частинах першій і другій статті 129, частинах першій — четвертій статті 130, статтях 132–1, 133–1, 133–2, 139 і 140 слід розуміти всі види автомобілів, трактори та інші самохідні машини, трамваї і тролейбуси, а також мотоцикли та інші транспортні засоби.

Стаття 122–4. Залишення місця дорожньо-транспортної пригоди

Залишення водіями транспортних засобів, іншими учасниками дорожнього руху на порушення встановлених правил місця дорожньо-транспортної пригоди, до якої вони причетні, —

тягне за собою накладення штрафу ста п'ятдесяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від тридцяти до шестидесяти годин.

Стаття 123. Порушення особами, які керують транспортними засобами, правил руху через залізничні переїзди

Порушення особою, яка керує транспортним засобом, правил руху через залізничний переїзд, крім порушень, передбачених частинами другою і третьою цієї статті, —

тягне за собою накладення штрафу від двадцяти до двадцяти п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

В'їзд на залізничний переїзд особою, яка керує транспортним засобом, у випадках, коли рух через переїзд заборонений, —

тягне за собою накладення штрафу від сімдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з оплатним вилученням транспортного засобу у його власника чи без такого або позбавлення права керування транспортними засобами на строк від шести місяців до одного року з оплатним вилученням транспортного засобу у його власника чи без такого.

Порушення, передбачене частиною другою цієї статті, вчинене водієм транспортного засобу під час надання послуг з перевезення пасажирів або під час перевезення небезпечних вантажів, —

тягне за собою позбавлення права керування транспортними засобами на строк від одного до трьох років з оплатним вилученням транспортного засобу у його власника чи без такого або громадські роботи на строк від п'ятдесяти до шістдесяти годин з оплатним вилученням транспортного засобу у його власника чи без такого.

Стаття 140. Порушення правил, норм і стандартів при утриманні автомобільних доріг і вулиць, невжиття заходів щодо своєчасної заборони або обмеження руху чи позначення на автомобільних дорогах і вулицях місць провадження робіт

Порушення правил, норм і стандартів, що стосуються забезпечення безпеки дорожнього руху при утриманні автомобільних доріг і вулиць, залізничних переїздів, інших дорожніх споруд, невжиття заходів щодо своєчасної заборони або обмеження руху при виникненні умов, які загрожують безпеці руху, або неприйняття своєчасних заходів до відновлення безпечних умов для руху, —

тягнуть за собою накладення штрафу на посадових осіб від шістдесяти до вісімдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Порушення визначеного законодавством порядку погодження з Міністерством внутрішніх справ України: встановлення рекламоносіїв, технічних засобів організації дорожнього руху, проведення

будь-яких робіт на автомобільних дорогах, вулицях, залізничних переїздах; розроблення проектної документації на будівництво, реконструкцію і ремонт автомобільних доріг, вулиць, залізничних переїздів та об'єктів дорожнього сервісу; здійснення пасажирських перевезень за встановленими маршрутами руху транспортних засобів загального користування, —

тягне за собою накладення штрафу на громадян від двадцяти до двадцяти п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб, громадян — суб'єктів господарської діяльності — від тридцяти до сорока неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Порушення нормативів щодо обладнання на автомобільних дорогах, вулицях, залізничних переїздах місць: провадження робіт, залишення дорожніх машин, будівельних матеріалів, конструкцій тощо, а так само неусунення після закінчення робіт перешкод і неприведення автомобільної дороги, вулиці, залізничного переїзду в стан, що гарантує безперешкодний і безпечний рух транспортних засобів та пішоходів, —

тягнуть за собою накладення штрафу на громадян від тридцяти до сорока неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб, громадян — суб'єктів господарської діяльності — від сорока до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Порушення, передбачені частинами першою, другою або третьою цієї статті, що спричинили створення аварійної обстановки або пошкодження транспортних засобів, вантажів, автомобільних доріг, вулиць, залізничних переїздів, дорожніх споруд чи іншого майна, —

тягнуть за собою накладення штрафу на громадян від сорока до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і накладення штрафу на посадових осіб, громадян — суб'єктів господарської діяльності від п'ятдесяти до шістдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 178. Розпивання пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв у заборонених законом місцях або поява у громадських місцях у п'яному вигляді

Розпивання пива (крім безалкогольного), алкогольних, слабоалкогольних напоїв на вулицях, у закритих спортивних спорудах, у скверах, парках, у всіх видах громадського транспорту (включаючи транспорт міжнародного сполучення) та в інших заборонених законом місцях, крім підприємств торгівлі і громадського харчування, в

яких продаж пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв на розлив дозволена відповідним органом місцевого самоврядування, або поява в громадських місцях у п'яному вигляді, що ображає людську гідність і громадську мораль, —

тягне за собою попередження або накладення штрафу від одного до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Ті самі дії, вчинені повторно протягом року після застосування заходів адміністративного стягнення, —

тягнуть за собою накладення штрафу від трьох до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені особою, яка двічі протягом року піддавалась адміністративному стягненню за розпивання пива (крім безалкогольного), алкогольних, слабоалкогольних напоїв у заборонених законом місцях або появу в громадських місцях у п'яному вигляді, —

тягнуть за собою накладення штрафу від шести до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від двадцяти до тридцяти годин, або виправні роботи на строк від одного до двох місяців з відрахуванням двадцяти процентів заробітку

Стаття 185—1. Порушення порядку організації і проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій

Порушення встановленого порядку організації або проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій, —

тягне за собою попередження або накладення штрафу від десяти до двадцяти п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Ті самі дії, вчинені повторно протягом року після застосування заходів адміністративного стягнення або організатором зборів, мітингу, вуличного походу, демонстрації, —

тягнуть за собою накладення штрафу від двадцяти п'яти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк від одного до двох місяців з відрахуванням двадцяти процентів заробітку або громадськими роботами на строк від сорока до шістдесяти годин.

Стаття 204—1. Незаконне перетинання або спроба незаконного перетинання державного кордону України

Перетинання або спроба перетинання державного кордону України будь-яким способом поза пунктами пропуску через державний

кордон України або в пунктах пропуску через державний кордон України без відповідних документів або за документами, що містять недостовірні відомості про особу, чи без дозволу відповідних органів влади, —

тягнуть за собою накладення штрафу від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Ті самі дії, вчинені групою осіб або особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за одне з порушень, передбачених частиною першою цієї статті, —

тягнуть за собою накладення штрафу від двохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Чинність цієї статті не поширюється на випадки повернення в Україну без встановлених документів громадян України, які стали жертвами злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, а також на випадки прибуття в Україну іноземців чи осіб без громадянства з наміром отримати притулок чи бути визнаними в Україні біженцями або особами, які потребують додаткового захисту, якщо вони звернулися із заявою про надання притулку чи заявою про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, відповідно до Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту».

3. Кабінету Міністрів України у тримісячний термін з дня опублікування цього Кодексу підготувати та подати на розгляд Верховної Ради України проект закону, який визначає перелік майна, що не підлягає конфіскації за судовим вироком, а також перелік законодавчих актів, які мають бути визнані такими, що втратили чинність у зв'язку з набранням чинності цим Кодексом та привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом і забезпечити приведення нормативно-правових актів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади України у відповідність із цим Кодексом.

Розділ II

1. Призначена засудженому до набуття чинності цим Кодексом міра покарання, що перевищує санкцію цього Кодексу, знижується до максимальної межі покарання, встановленої санкцією цього Кодексу, а у разі якщо така санкція передбачає лише більш м'який вид покарання, відбуте засудженим покарання зараховується з перера-

хуванням за правилами, встановленими частиною першою статті 76 цього Кодексу.

2. Особи, засуджені за вчинення незакінченого кримінального правопорушення за відповідними статтями Особливої частини Кримінального кодексу України 2001 року, якщо ці діяння належать до кримінальних проступків згідно положень цього Кодексу звільняються від кримінальної відповідальності за правилами, встановленими частиною другою статті 76 цього Кодексу.

3. Особи, засуджені до покарання за вчинення злочинів, які за цим Кодексом належать до кримінальних проступків вважаються такими, що не мають судимості.

4. При вирішенні питання про віднесення злочинів, передбачених Кримінальним кодексом України 2001 року, які були вчинені до набрання чинності цим Кодексом, до одного із видів кримінального правопорушення слід керуватися статтею 12 цього Кодексу, якщо це пом'якшує кримінальну відповідальність або інші заходи кримінально-правового впливу осіб, які вчинили злочини або суспільно небезпечні діяння до набрання чинності цим Кодексом.

5. Обов'язок надавати судам необхідні матеріали щодо осіб, які відбувають покарання з метою виконання положень цього Кодексу покладається на органи, які виконують вироки судів.

6. Питання, передбачені в пунктах 1, 2 цього розділу, розглядаються судом за клопотанням (поданням) прокурора, засудженого, його захисника, законного представника, органу або установи виконання покарань, а також інших осіб, установ або органів у порядку передбаченому Кримінально процесуальним кодексом України.

Туляков В'ячеслав Олексійович — доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, член-кореспондент Національної академії правових наук України, завідувач кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія»

Пімоиов Григорій Петрович — прокурор Приморського району м. Одеси

Мітріцаи Наталія Іванівна — співробітник Генеральної прокуратури України

Мирошниченко Наталія Анатоліївна — кандидат юридичних наук, професор кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія»

Балобанова Дар'я Олександрівна — кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія»

Березовська Наталія Леонідівна — кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія»

Коломієць-Капустіна Юлія Юріївна — кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія»

Горбачова Ірина Михайлівна — кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія»

Макаренко Анастасія Сергіївна — кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія»

Дмитрук Михайло Михайлович — кандидат юридичних наук, асистент кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія»

Мирошниченко Наталія Михайлівна — кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія»

Іскендеров Фердовсі Шошанович — старший викладач кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія»

Кузембаєв Олександр Сергійович — асистент кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія»

Кравець Лілія Керимівна — асистент кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія»

Дмитришина Тетяна Іванівна — аспірант кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія»

Ніколенко Роман Олегович — аспірант кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія»

Кримінальний проступок у доктрині та законодавстві :
К823 монографія / авт. кол. : В. О. Туляков, Г. П. Пімонов, Н. І. Мі-
тріцан [та ін.] ; за заг. ред. В. О. Тулякова. — Одеса : Юридична
література, 2012. — 424 с.

ISBN 978-966-419-166-8

Монографія підготовлена колективом авторів у результаті виконання науково-дослідницьких робіт за фундаментальною науковою темою «Наукове та законодавче забезпечення концепції кримінальних проступків у кримінальному праві України» (ДРН 0112U000690) за замовленням МОНмолодьспорту України. Визначено обставини, що обумовлюють існування категорії кримінальних проступків як виду кримінального правопорушення, характеристики кримінальних проступків (властивості, суб'єктивні та об'єктивні ознаки,) в правовій доктрині та загальні засади запровадження інституту кримінальних проступків до кримінального права та законодавства України. Запропонований у якості теоретичної моделі авторський проект Кримінального кодексу України.

Призначена для наукових працівників, фахівців у галузі права, студентів, аспірантів і викладачів юридичних ВНЗ, представників законодавчого корпусу, які займаються проблемами кримінальної політики та практичними питаннями гуманізації кримінального законодавства. Може бути корисною кожному, хто цікавиться проблемами та перспективами розвитку вітчизняного кримінального права.

УДК 343.23(477)

ББК 67.408(4Укр)

Наукове видання

**ТУЛЯКОВ В'ячеслав Олександрович,
ПІМОНОВ Григорій Петрович,
МІТРИЦАН Наталія Іванівна
та ін.**

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОСТУПОК У ДОКТРИНІ ТА ЗАКОНОДАВСТВІ

Монографія

Технічний редактор *М. М. Бушин*
Дизайнер обкладинки *В. І. Костецький*

Підписано до друку 19.12.2012. Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Гарнітура «Newtop». Друк офсетний. Ум. друк. арк. 24,65.
Тираж 250 прим. Вид. № 22. Зам. № 301.

Видавництво і друкарня «Юридична література»
65009, м. Олеса, вул. Піонерська, 7
Тел.: (048) 777-48-79

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4284 від 23.03.2012 р.